

**Primul raport periodic privind aplicarea
Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare
în România**

CUPRINS

Partea I	1
Partea a II-a	
1) Limba albaneză	23
2) Limba armeană	29
3) Limba greacă	35
4) Limba italiană	41
5) Limba idiș	47
6) Limba macedoneană	55
7) Limba poloneză	59
8) Limba romani	64
9) Limba ruteană	78
10) Limba tătară	81
Partea a III-a	
Introducere	85
a) Limba bulgară	89
b) Limba cehă	108
c) Limba croată	119
d) Limba germană	133
e) Limba maghiară	154
f) Limba rusă	193
g) Limba sârbă	211
h) Limba slovacă	227
i) Limba turcă	246
j) Limba ucraineană	258
Resurse	276

**Primul raport periodic privind aplicarea
Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare în România**

Introducere

PARTEA I

1. Principalele acte normative prin care *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare* a fost pusă în aplicare în România. Considerații generale care au stat la baza deciziei statului român de a ratifica acest instrument juridic

Acte normative prin care *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare* este pusă în aplicare în România:

Când se discută despre Estul și Centrul Europei se ia în considerare faptul că această regiune a fost una dintre cele mai divizate zone din punct de vedere etnic. Această complexitate etnică cunoscută în statele est și central – europene face să fie extrem de dificil a se stabili rădăcinile istorice ale problemelor minorităților. Numărul naționalităților nu numai că este de trei ori mai mare decât al celor din vestul Europei, dar moștenirea modelului etnic arată o bogăție nemaîntâlnită. Această zonă a fost subiectul multor tensiuni și conflicte în istorie, care însă a consemnat și perioade de coexistență între diferitele grupuri minoritare.

În conformitate cu Constituția României, tratatele internaționale devin parte a dreptului intern după ratificare și au precedență asupra altor legi interne atunci când intră în conflict cu acestea. Mai mult, în procesul de pregătire pentru aderare iar apoi ca stat membru al Uniunii Europene (din ianuarie 2007), România s-a angajat să asigure existența unor mecanisme adecvate pentru punerea în aplicare a standardelor europene.

România a ratificat sau a aderat la mai multe documente internaționale pentru protejarea drepturilor omului, inclusiv ale persoanelor aparținând minorităților naționale, acordând o atenție deosebită conservării și promovării limbilor acestora.

România este parte la o serie de instrumente juridice internaționale, în continuare fiind enumerate doar câteva:

- Convenția internațională privind drepturile politice și civile, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966;
- Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989;
- Convenția pentru prevenirea și pedepsirea crimelor de genocid, adoptată la 9 decembrie 1948;
- Convenția internațională privind suprimarea și pedepsirea crimelor în Apartheid, adoptată la 30 noiembrie 1973;

- Convenția internațională pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată la 21 decembrie 1965;
- Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948;
- Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989;
- Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la 10 decembrie 1984;
- Convenția privind statutul refugiaților, din 1951;
- Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 18 decembrie 1979;
- Convenția UNESCO privind protecția moștenirii naturale și culturale mondiale, din 23 noiembrie 1972;
- Convenția internațională cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966;
- Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, din 1 februarie 1995;
- Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare, din 5 noiembrie 1992;
- Convenția pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale, din 4 noiembrie 1950.

Principiul de bază al dreptului intern român este acela că toți cetățenii sunt egali în fața legii și că, fiind cetățeni români, membrii minorităților naționale se bucură de aceleași drepturi – în primul rând aceleași drepturi politice și drepturi fundamentale – ca toți ceilalți cetățeni români. În plus, legislația română conține un număr de acte normative care abordează în mod exclusiv drepturile minorităților naționale. Aceste reglementări sunt enumerate în paginile următoare și vor fi discutate în detaliu în cadrul respectivelor articole din Cartă.

Nu există nici o definiție a "minorităților naționale" în dreptul intern și nici nu există vreo legislație specifică privind dreptul de a fi recunoscut ca un grup minoritar distinct. În practică, conceptul de minoritate națională este înțeles ca referindu-se la "minoritățile istorice" care au trăit în România de sute de ani.

Principalele acte normative premergătoare ratificării *Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare* adoptate de statul român sunt:

Constituția României, republicată, garantează cetățenilor aparținând minorităților naționale dreptul la identitate. Potrivit prevederilor art. 6:

„(1) *Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.*

(2) *Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.*”

În domeniul justiției:

Art. 128 alin. (2) și alin. (3) din Constituția României, republicată, prevede dreptul cetățenilor aparținând minorităților naționale la folosirea limbii materne și a interpretului în justiție:

“(2) Cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, în condițiile legii organice.

(3) Modalitățile de exercitare a dreptului prevăzut la alineatul (2), inclusiv prin folosirea de interpreți sau traduceri, se vor stabili astfel încât să nu împiedice buna administrare a justiției și să nu implice cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.”

Art. 14 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, prevede dreptul cetățenilor aparținând minorităților naționale de a se exprima în limba maternă în fața instanțelor de judecată:

“(1) Procedura judiciară se desfășoară în limba română.

(2) Cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă, în fața instanțelor de judecată, în condițiile prezentei legi.

(3) În cazul în care una sau mai multe părți solicită să se exprime în limba maternă, instanța de judecată trebuie să asigure, în mod gratuit, folosirea unui interpret sau traducător autorizat.

(4) În situația în care toate părțile solicită sau sunt de acord să se exprime în limba maternă, instanța de judecată trebuie să asigure exercitarea acestui drept, precum și buna administrare a justiției, cu respectarea principiilor contradictorialității, oralității și publicității.

(5) Cererile și actele procedurale se întocmesc numai în limba română.

(6) Dezbaterile purtate de părți în limba maternă se înregistrează, consemnându-se în limba română. Obiectiunile formulate de cei interesați cu privire la traduceri și consemnarea acestora se rezolvă de instanța de judecată până la încheierea dezbaterilor din acel dosar, consemnându-se în încheierea de ședința.

(7) Interpretul sau traducătorul va semna pe toate actele întocmite, pentru conformitate, atunci când acestea au fost redactate sau consemnarea s-a făcut în baza traducerii sale.”

Art. 7 alin. (1) din Codul de procedură penală prevede următoarele:

“(1) În procesul penal procedura judiciară se desfășoară în limba română.

(2) În fața organelor judiciare se asigură părților și altor persoane chemate în proces folosirea limbii materne, actele procedurale întocmindu-se în limba română.”

Art. 8 din Codul de procedură penală:

“Părților care nu vorbesc sau nu înțeleg limba română ori nu se pot exprima li se asigură, în mod gratuit, posibilitatea de a lua cunoștință de piesele dosarului, dreptul de a vorbi, precum și dreptul de a pune concluzii în instanță, prin interpret.”

Art. 128 alin. (1) și (2) din Codul de procedură penală:

“(1) Când una dintre părți sau o altă persoană care urmează să fie ascultată nu cunoaște limba română ori nu se poate exprima, organul de urmărire penală sau instanța de

judecată îi asigură în mod gratuit folosirea unui interpret. Interpretul poate fi desemnat sau ales de părți; în acest din urmă caz, el trebuie să fie un interpret autorizat, potrivit legii.

(2) Dispozițiile alineatului precedent se aplică în mod corespunzător și în cazul când unele dintre înscrisurile aflate în dosarul cauzei sau prezentate în instanță sunt redactate într-o altă limbă decât cea română.”

Art. 137¹ alin (1), alin. (3) din Codul de procedură penală:

„(1) Persoanei reținute sau arestate și se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen. Învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(2) Când se dispune arestarea preventivă a învinuitului sau inculpatului, judecătorul încunoștințează despre măsura luată, în termen de 24 de ore, un membru al familiei acestuia ori o altă persoană pe care o desemnează învinuitul sau inculpatul, consemnându-se aceasta într-un proces-verbal.

(3) Cel reținut poate să ceară să fie încunostintat despre măsura luată un membru de familie sau una dintre persoanele arătate în alin. 2. Atât cererea celui reținut, cât și încunostintarea se consemnează într-un proces-verbal. În mod excepțional, dacă organul de cercetare penală apreciază că acest lucru ar afecta urmărirea penală, îl informează pe procuror, care va decide cu privire la instiintarea solicitată de reținut.”

Art. 142 din Codul de procedura civilă:

“(1) Dacă partea sau martorul nu cunoaște limba română, se va folosi un traducător autorizat sau, în lipsa, o persoană de încredere, în care caz se vor aplica dispozițiile privitoare la experți.

(2) Judecătorul poate îndeplini funcțiunea de traducător fără a depune jurământ.”

Art. 30 alin. (6) din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată.

„(6) În circumscripțiile instanțelor și parchetelor unde o minoritate națională are o pondere de cel puțin 50% din numărul locuitorilor, la medii egale, au prioritate candidații cunoscători ai limbii acelei minorități.”

În domeniul administrației publice:

Art. 120 alin. (2) Constituția României, republicată:

„În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere semnificativă se asigură folosirea limbii minorității naționale respective în scris și oral în relațiile cu autoritățile administrației publice locale și cu serviciile publice deconcentrate, în condițiile prevăzute de legea organică.”

Art. 19 din Legea administrației publice locale nr. 215/2001:

*„În unitățile administrativ-teritoriale în care **cetățenii aparținând minorităților naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor**, autoritățile administrației publice locale, instituțiile publice aflate în subordinea acestora, precum și*

serviciile publice deconcentrate asigură folosirea, în raporturile cu aceștia, și a limbii materne, în conformitate cu prevederile Constituției, ale prezentei legi și ale tratatelor internaționale la care România este parte.”

Art. 39 din Legea administrației publice locale nr. 215/2001; art. 50 din Legea administrației publice locale nr. 215/2001; art. 94 alin. (8) din Legea administrației publice locale nr. 215/2001; art. 2 alin. (2) din H.G. nr. 1206/2001; art. 7 alin. (1) și alin. (2) din H.G. nr. 1206/2001 *pentru aprobarea Normelor de aplicare a dispozițiilor privitoare la dreptul cetățenilor aparținând unei minorități naționale de a folosi limba maternă în administrația publică locală, cuprinse în Legea administrației publice locale nr. 215/2001:*

Consiliul local /Consiliul Județean

Cetățenii români care aparțin minorităților naționale au dreptul de a li se aduce la cunoștință, în limba maternă, ordinea de zi a ședințelor consiliului local sau județean, precum și a hotărârilor cu caracter normativ și individual adoptate de acestea.

Hotărârile cu caracter individual adoptate în cadrul consiliului local sau consiliului județean se comunică și în limba maternă numai dacă s-a făcut o solicitare în scris în acest sens.

Art. 39 alin. (7) „În comunele sau orașele în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor ordinea de zi se aduce la cunoștință publică și în limba maternă a cetățenilor aparținând minorității respective.”

Art. 2 alin. (1) „În raporturile cu autoritățile administrației publice locale cetățenii aparținând unei minorități naționale din unitățile administrativ-teritoriale în care aceștia au pondere de peste 20% din numărul locuitorilor au dreptul să li se aducă la cunoștință, în limba maternă, ordinea de zi a ședințelor consiliului local sau județean, precum și a hotărârilor adoptate de acestea ”

Art. 94 alin. (8) „În județele în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor ordinea de zi se aduce la cunoștință publică și în limba maternă a cetățenilor aparținând minorității respective.”

Art. 42 alin. (1) și alin. (2) din Legea nr. 215/2001; art. 3 din H.G. nr. 1206/2001; art. 6 alin. (1) și alin. (2) din H.G. nr. 1206/2001.

Consiliul local/consiliul județean

Cetățenii români care aparțin minorităților naționale au dreptul de a folosi limba maternă în cadrul ședințelor consiliului local sau județean, în cazul în care consilierii aparținând unei minorități naționale reprezintă cel puțin o treime din numărul total al acestora.

Art. 42 alin. (1) “Ședințele consiliului local sunt publice.

(2) Lucrările ședințelor se desfășoară în limba română.

În consiliile locale în care consilierii locali aparținând unei minorități naționale reprezintă cel puțin o cincime din numărul total, la ședințele de consiliu se poate folosi și limba maternă. În aceste cazuri se va asigura, prin grija primarului, traducerea în limba română. În toate cazurile, documentele ședințelor de consiliu se întocmesc în limba română.”

Art. 3 “În consiliile locale sau județene în care consilierii aparținând unei minorități naționale reprezintă cel puțin o treime din numărul total, la ședințele de consiliu se poate folosi și limba maternă.”

Art. 2 alin. (2), art. 8 alin. (1) și alin. (2) din HG nr. 1206/2001

Consiliul local/consiliul județean

Dreptul cetățenilor aparținând unei minorități naționale de a se adresa oral sau în scris în limba maternă, autorităților administrației publice locale și aparatului propriu al consiliilor locale și județene, precum și de a primi răspuns atât în limba română cât și în limba maternă.

Art. 9 alin. (1) din HG nr. 1206/2001

Dreptul de a folosi limba maternă, alături de limba română, în cadrul ceremoniilor oficiale organizate de autoritățile administrației publice locale.

Art. 9 alin. (2) din HG nr. 1206/2001

Oficierea la cerere a căsătoriilor și în limba maternă, dacă ofițerul de stare civilă cunoaște limba respectivă.

Art. 4 alin. (1) din H.G. 1206/2001, art. 11 alin. (1) din H.G. nr. 1206/2001

Dreptul de a inscripționa denumirea localității și în limba maternă.

„Art. 4(1) În localitățile în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor se va asigura inscripționarea denumirii localității și în limba maternă a cetățenilor aparținând minorității respective.”

Inscripționarea denumirii localității în limba maternă se face atât pe indicatoarele rutiere de intrare, cât și pe cele de ieșire din localitate.

Art. 4 (2) din H.G. nr. 1206/2001

Dreptul de a **inscripționa denumirea instituțiilor publice** aflate sub autoritatea autorităților administrației publice locale, precum și de a **afișa anunțurile de interes public** și în limba maternă.

“Art. 4 alin. (2) În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor autoritățile administrației publice locale vor asigura inscripționarea denumirii instituțiilor publice de sub autoritatea lor, precum și afișarea anunțurilor de interes public și în limba maternă a cetățenilor aparținând minorității respective, în condițiile legii.”

Art. 19 alin. (1) lit. m) din Legea nr. 430/2004 privind prefectul și instituția prefectului, republicată.

„Prefectul, În calitate de reprezentant al Guvernului, asigură folosirea, în condițiile legii, a limbii materne în raporturile dintre cetățenii aparținând minorităților naționale și serviciile publice deconcentrate în unitățile administrativ-teritoriale în care aceștia au o pondere de peste 20%.”

În domeniul accesului la informațiile de interes public:

Art. 12 din Hotărârea Guvernului nr. 123/2001 *pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public*

În unitățile administrativ-teritoriale în care o minoritate națională deține o pondere de cel puțin 20% din numărul populației, informațiile ce se comunica din oficiu se vor difuza și în limba minorității respective.

În domeniul educației:

Art. 32 alin. (3) din Constituția României, republicată, prevede:

„Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în aceasta limba sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.”

Art. 118 din Legea învățământului nr. 84/1995, republicată, prevede dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a studia și a se instrui în limba maternă la toate nivelurile și formele de învățământ, precum și la tipurile de învățământ:

„Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să studieze și să se instruiască în limba maternă la toate nivelurile și formele de învățământ, precum și la tipurile de învățământ pentru care există o cerere suficientă, în condițiile legii.”

Art. 16 alin. (3) din Legea nr. 448/2006 *privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap* reglementează formele educației pentru persoanele cu handicap care se pot desfășura și în limbile minorităților naționale:

- a) unități de învățământ special;
- b) integrarea individuală în unități de învățământ de masă, inclusiv în unități cu predare în limbile minorităților naționale;
- c) grupe sau clase speciale compacte, integrate în unități preșcolare și școlare de masă;
- d) servicii educaționale prin cadrele didactice itinerante/de sprijin;
- e) școlarizare la domiciliu până la absolvirea studiilor liceale, dar nu mai târziu de împlinirea vârstei de 26 de ani, prin grija Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului;
- f) educația "la patul de spital", pe durata spitalizării;
- g) alternative educaționale.

Art. 12 alin. (6) din *Tratatul de înțelegere, cooperare și buna vecinătate între România și Republica Ungară – 1996* prevede că:

“Fiecare parte contractantă va încuraja predarea limbii celeilalte parti contractante în universități, școli și în alte institutii si, în acest scop, va acorda asistenta pentru pregatirea profesorilor și pentru organizarea învățământului.”

Art. 11 din *Tratatul de înțelegere, colaborare și buna vecinătate între România și Republica Albania, din 1994* prevede următoarele:

“Fiecare parte contractantă va acționa pentru largirea posibilităților de studiere a limbii celeilalte părți contractante în școli, institute de învățământ superior și, în acest scop, ele se vor ajuta reciproc în acțiunea de studiere a limbii și de ridicare a calificării profesorilor.

Ele vor sprijini, de asemenea, inițiativele pentru extinderea posibilităților de studiere și predare în limba celeilalte părți, ținând cont de tradițiile existente în acest domeniu, în scopul unei mai bune cunoașteri.”

Art. 4 din *Legea nr. 419/2003 pentru ratificarea Acordului dintre Guvernul României și Guvernul Federal al Republicii Federale Iugoslavia privind cooperarea în domeniul protecției minorităților naționale, semnat la Belgrad la 4 noiembrie 2002* prevede:

“Partile contractante vor asigura, prin măsuri legislative corespunzătoare pentru persoanele aparținând minorităților naționale, posibilități instituționalizate de a învăța sau de a fi educate în limba lor maternă la toate nivelurile de învățământ, acolo unde este necesar.

Partile contractante vor promova schimbul de experiență educațională prin crearea condițiilor pentru profesorii care traiesc într-o parte contractantă de a participa la formarea profesională organizată pe teritoriul celeilalte părți contractante și vor acorda burse și alte facilități la toate nivelurile de învățământ.”

Art. 10 din *Tratatul de prietenie, colaborare și buna vecinătate între România și Republica Bulgaria, din 1992*, prevede următoarele:

“Fiecare dintre partile contractante va acționa pentru largirea posibilităților de predare a limbii celeilalte părți în școli, institute de învățământ superior și alte instituții și, în acest scop, va sprijini cealaltă parte în organizarea predării limbii și ridicarea calificării profesorilor.”

Art. 9 din *Tratatul de prietenie și colaborare între România și Republica Macedonia, din 2001*:

“Partile contractante vor sprijini încheierea de acorduri între universități și alte instituții de învățământ, institute de cercetare, instituții de cultură și de difuzare a informațiilor.

Fiecare parte contractantă va facilita posibilitățile de studiere a limbii române și, respectiv, macedonene în instituțiile sale de învățământ, conform legislației din țara respectivă.”

În domeniul drepturilor copilului:

Art. 27 alin. (2) din *Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului*, cu modificările și completările ulterioare reglementează următoarele:

“Copilul aparținând unei minorități naționale, etnice, religioase sau lingvistice are dreptul de a folosi limba proprie în comun cu alți membri ai comunității din care face parte.”

În domeniul audiovizualului:

Art. 82 alin. (4) din Legea audiovizualului nr. 504/2002 prevede că:

“In localitățile în care o minoritate națională reprezintă o pondere mai mare de 20% distribuitorii vor asigura și servicii de transmitere a programelor care sunt libere la retransmisie, în limba minorității respective.”

Mijloace de comunicare:

Legislația internă prevede dreptul la realizarea unor programe de radiodifuziune sau de televiziune în limbile minorităților naționale.

Art. 15 lit. a) din Legea nr. 41/1994 *privind organizarea și funcționarea Societății Române de Radiodifuziune și Societății Române de Televiziune*, republicată, cu modificările și completările ulterioare prevede că:

“Societatea Română de Radiodifuziune și Societatea Română de Televiziune au, fiecare după profilul sau, ca obiect de activitate:

a) realizarea programelor de radiodifuziune sau de televiziune în limba română, în limbile minorităților naționale sau în alte limbi, cu scop informativ, cultural, educativ și de divertisment.”

Poliție:

Art. 79 din Legea nr. 360/2002 *privind statutul polițistului*, cu modificările și completările ulterioare, prevede că în unitățile administrativ-teritoriale în care persoanele aparținând unor minorități naționale dețin o pondere de peste 20% vor fi angajați și polițiști care cunosc limba respectivă.

Drepturile pacientului:

Legislația internă reglementează dreptul pacientului de a i se comunica în limba maternă informațiile cu caracter medical. Astfel, art. 8 din Legea *drepturilor pacientului* nr. 46/2003 prevede următoarele:

“Informațiile se aduc la cunostinta pacientului într-un limbaj respectuos, clar, cu minimalizarea terminologiei de specialitate; în cazul în care pacientul nu cunoaște limba română, informațiile i se aduc la cunostinta în limba maternă ori în limba pe care o cunoaște sau, după caz, se va cauta o alta forma de comunicare.”

Codul rutier:

Art. 24 alin. (3) din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 195/2002 *privind circulația pe drumurile publice*, cu modificările și completările ulterioare și art. 6 alin. (2) din Ordinul ministrului administrației și Internelor nr. 1497/2006 *privind procedura de examinare pentru obținerea permisului de conducere* reglementează dreptul de a susține proba teoretică pentru obținerea permisului de conducere în limba maternă.

„Art. 24(3) In localitatile in care autoritatea competenta autorizeaza desfasurarea cursurilor de pregatire si sustinerea examenului pentru obtinerea permisului de conducere, acestea se pot organiza, la cerere, si in limba minoritatii nationale respective.”

„Art. 6(1) În cazul candidaților cetățeni români aparținând minorităților naționale, examinarea la proba teoretică se poate efectua, la cerere, în limba maternă, în condițiile art. 17 din Legea administrației publice locale nr. 215/2001, cu modificările și completările ulterioare.”

În domeniul tehnologiei informației (IT):

Art. 5 din Legea nr. 183/2006 privind utilizarea codificării standardizate a setului de caractere în documentele în formă electronică prevede dreptul de a folosi limba maternă în relațiile cu notarii și cu autoritățile publice, prin codificarea standardizată a setului de caractere specifice limbii minorității naționale, pentru activitatea de elaborare a documentelor în format electronic:

“Art. 5(1) Autoritățile și instituțiile publice, precum și notarii publici au obligația ca în relațiile cu cetățenii aparținând minorităților naționale, atunci când, în condițiile legii, este necesară asigurarea folosirii limbii minorității naționale respective, să utilizeze codificarea standardizată a setului de caractere specifice limbii minorității naționale respective, pentru activitatea de elaborare a documentelor în formă electronică.

(2) În cazul redactării de documente în forma electronică în limba unei minorități naționale, prin utilizarea codificării standardizate a setului de caractere specifice limbii minorității naționale respective, nu există obligația autorităților și a instituțiilor publice române, precum și a notarilor publici de a utiliza tastatura standard corespunzătoare limbii respective.”

În domeniul administrației fiscale:

Art. 8 din Ordonanța Guvernului nr. 92/2003 privind Codul de procedură fiscală, republicată și Hotărârea Guvernului nr. 1050/2004 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Ordonanței Guvernului nr. 92/2003 privind Codul de procedura fiscală, reglementează dreptul de a depune documente redactate în limbile minorităților naționale, însoțite și de traduceri în limba română certificate de traducători autorizați, la sediul organismelor fiscale.

“Art. 8 Limba oficială în administrația fiscală

(1) Limba oficială în administrația fiscală este limba romana.

(2) Dacă la organele fiscale se depun petiții, documente justificative, certificate sau alte înscrisuri într-o limba străină, organele fiscale vor solicita ca acestea să fie însoțite de traduceri în limba romana certificate de traducători autorizați.

(3) Dispozițiile legale cu privire la **folosirea limbii minorităților naționale** se aplică în mod corespunzător.”

Precizări:

“În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând minorităților naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor organele fiscale vor aplica prevederile legale privind dreptul cetățenilor aparținând unei minorități naționale de a se

adresa oral sau în scris și în limba maternă, precum și comunicarea către aceștia a răspunsurilor atât în limba română, cât și în limba maternă. Actele administrative fiscale emise în astfel de situații se întocmesc în mod obligatoriu în limba română.”

Apeluri de urgență:

Art. 10 lit. f) din Ordonanța de Urgență nr. 34/2008 *privind organizarea și funcționarea Sistemului național unic pentru apeluri de urgență*, prevede dreptul de a comunica apeluri de urgență în Sistemul național unic pentru apeluri de urgență:

“În cadrul structurii integrate distribuite, în care centrul unic pentru apeluri de urgență transferă apelurile de urgență și datele asociate la dispeceratele de urgență ale agențiilor specializate de intervenție, situate în sedii diferite, proprii agențiilor - centrele unice pentru apeluri de urgență au următoarele atribuții principale:

lit.f)recepționează apelurile de urgență și în limbile minorităților naționale din unitatea administrativ-teritorială.”

Inspekția socială:

Art. 19 alin. (2) din Hotărârea Guvernului nr. 1059/2007 *privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare al Inspekției Sociale* prevede că:

“În activitatea de inspekție socială, precum și la redactarea actelor de control se utilizează limba română. Dispozițiile legale cu privire la folosirea limbii minorităților naționale se aplică în mod corespunzător.”

Protecție specială și promovare a drepturilor persoanelor cu handicap:

Punctul 1.2. din Ordinul nr. 559/2008 *privind aprobarea Standardelor specifice de calitate pentru centrele rezidențiale, centrele de zi și locuințele protejate pentru persoane adulte cu handicap* prevede dreptul de a fi informat în scris, în limba maternă asupra condițiilor oferite persoanelor adulte cu handicap în cadrul centrelor rezidențiale, centrelor de zi și locuințelor protejate.

“1.2. Centrul rezidențial utilizează ghidul beneficiarului ca material informativ, redactat în limba română sau, după caz, în limbile minorităților naționale, care include informații actualizate despre obiectivele, serviciile, resursele, facilitățile, costurile, condițiile de locuit, calificarea personalului, numărul de locuri și procedura de efectuare a reclamațiilor.”

Considerații generale privind ratificarea Cartei limbilor

România a devenit stat membru al Consiliului Europei la 7 octombrie 1993. Decisă să adere la cele mai importante instrumente juridice ale acestui organism în procesul de instituire a statului de drept și de democratizare a tuturor sferelor vieții economice, politice, sociale și culturale, România a semnat și a ratificat în decurs de câțiva ani numeroase convenții europene din domeniul drepturilor omului și libertăților

fundamentale. *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare* a fost semnată în anul 1995. Acest demers a avut loc după înființarea Consiliului Minorităților Naționale din România, în anul 1993, și după ratificarea *Convenției - cadru pentru protecția minorităților naționale* a Consiliului Europei, care s-a realizat în anul 1995. Statul român se angaja astfel în fața propriilor cetățeni și a partenerilor europeni ca, după luarea primelor măsuri pentru protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, să ia și măsuri speciale pentru protejarea limbilor regionale sau minoritare vorbite pe teritoriul său, toate acestea la standardele practicate pe continent.

Datorită numărului mare de limbi regionale sau minoritare utilizate pe teritoriul său, corespunzător numărului relativ mare de minorități naționale tradiționale (20 grupuri etnice cu o istorie veche și tradiții specifice, reprezentate de 19 organizații la nivel parlamentar și guvernamental, prin intermediul Consiliului Minorităților Naționale), procesul de pregătire a ratificării a durat mai mulți ani. Mai mult decât atât, situația limbilor minoritare variază mult de la caz la caz, cuprinderea lor într-o schemă coerentă fiind destul de dificilă. Consultate asupra subiectului, organizațiile minorităților naționale solicitau măsuri de protecție a tuturor limbilor minoritare, la un standard maxim, ceea ce nu corespundea realităților și posibilităților de aplicare practică. De asemenea, au existat rețineri ale anumitor instituții în legătură cu ratificarea, punerea în aplicare a anumitor măsuri de protecție a limbilor fiind asociată unor posibile cheltuieli mult mai mari decât cele pe care autoritățile române le puteau suporta la acel moment.

Consultanța și sprijinul acordate timp de mai mulți ani părții române de Consiliul Europei, prin intermediul Secretariatului Cartei limbilor, au condus la o abordare diferențiată în concepția care a stat la baza ratificării, la o evaluare realistă a posibilităților actuale de protejare a fiecărei limbi, în conformitate cu legislația instituită în România în diferite domenii.

Obiectivele generale pentru care organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale și instituțiile cu atribuții în protecția acestei categorii de persoane au pledat pentru ratificarea *Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare* au fost în primul rând de ordin cultural: păstrarea și promovarea patrimoniului lingvistic și cultural al minorităților naționale din România, unele dintre ele destul de vulnerabile datorită numărului mic de membri și răspândirii lor în zone foarte diferite ale țării. Carta oferea garanții în plus, precum și un sistem permanent de monitorizare, care să îi asigure pe vorbitori că limbile lor vor fi sprijinite să se manifeste nu numai în viața privată, ci și în diferite domenii ale vieții publice. Interesul minorităților din România pentru un sistem de educație eficient, pe care îl consideră principalul instrument de perpetuare a identității fiecărui grup, interesul pentru limba maternă ca vehicol al culturii proprii au făcut ca sprijinul pentru ratificare în rândul organizațiilor să fie consistent și unanim.

Pe plan instituțional, s-a considerat că datorită experienței pe care a acumulat-o în managementul relațiilor interetnice, datorită patrimoniului valoros de limbi și culturi de care beneficiază, România poate ajunge la o ratificare bună a Cartei, utilă și pentru dezvoltările viitoare. Cu un asemenea bagaj multicultural și intercultural, statul român a dorit să contribuie - prin bune practici din diferite domenii - la efortul general european

de păstrare și punere în valoare a limbilor și culturilor tradiționale de pe continent, de întărire a punților de legătură și creștere a coeziunii sociale între state.

Pașii esențiali ai pregătirii acestei ratificări s-au succedat astfel:

În primele luni ale anului **2002**, Departamentul pentru Relații Interetnice, structură guvernamentală specializată în protecția persoanelor aparținând minorităților naționale și promovarea diversității etnoculturale, a declanșat demersurile pentru ratificarea *Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare*, împreună cu Direcția OSCE, Consiliul European și Drepturile Omului din cadrul Ministerului Afacerilor Externe. Au avut loc **două runde de consultări cu organizațiile Consiliului Minorităților Naționale** pentru a trece în revistă opiniile și doleanțele acestora legat de limbile ce urmau a fi selectate în proiectul legii de ratificare. Au participat la discuții și experți din ministere, care și-au exprimat opiniile în legătură cu posibilitățile de aplicare în practică, conform legislației existente, a măsurilor preconizate pentru protecția fiecărei limbi.

În perioada 13-14 mai **2002** a avut loc la București **seminarul “Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare și păstrarea diversității lingvistice în România”**, organizat de Departamentul pentru Relații Interetnice cu sprijinul Consiliului European. Au participat Regina Jendottir, din partea Secretariatului Cartei, Vesna Crnić Grotić, vicepreședinte al Comitetului de experți al Consiliului European însărcinat cu monitorizarea aplicării Cartei, precum și Roland Dubik, reprezentant al Ministerului de Interne al Republicii Federale Germania. Au fost prezenți membri ai Parlamentului României, reprezentanți ai ministerelor implicate în procesul de implementare, reprezentanți ai administrației locale și ai minorităților naționale. Proiectul instrumentului de ratificare a fost considerat ca un punct bun de pornire pentru continuarea dialogului instituții – administrație locală – organizații ale minorităților.

În data de 8 septembrie **2003**, o delegație română formată din reprezentanți ai ministerelor s-a aflat la **Strasbourg**, unde a avut loc o întâlnire cu experți ai Consiliului European pe tema ratificării Cartei. Scopul întâlnirii a fost acela de a clarifica unele detalii legate de ratificare, având în vedere dificultățile sesizate în administrația publică, educație și justiție. Datorită problemelor presupuse de protecția limbilor cu circulație restrânsă, sugestia experților Consiliului European a fost aceea de a se adopta o formulă diferențiată, în care aceste limbi să fie incluse la partea a II-a. În domeniul educației, situația României a fost apreciată ca foarte bună, constituind un model pentru țările vecine.

La 17 noiembrie **2003** a urmat o **întâlnire tehnică** la București pentru continuarea discuțiilor pe tema ratificării, organizată cu sprijinul Consiliului European. Au participat cunoscuți experți independenți în domeniu (Jean-Marie Woehrling, Franța; Robert Dunbar, Canada; Davyth Hicks, Marea Britanie) și un reprezentant al Consiliului European (Hasan Bermek). Cu acest prilej Departamentul pentru Relații Interetnice a tipărit o broșură cu textul Cartei limbilor și intervențiile invitaților, prefațată de Philip Blair.

În martie 2005 demersurile vizând ratificarea au fost reluate. La sediul Consiliului Europei a avut loc o nouă **întâlnire tehnică** de lucru cu privire la pregătirea instrumentului de ratificare de către România. Pe agenda discuțiilor s-au aflat următoarele puncte: finalizarea instrumentului de ratificare, care să fie adaptat diferențelor importante de folosire a limbilor minoritare din România; probleme legate de folosirea teritorială a limbilor; folosirea limbilor minoritare în administrația locală - prevederi legale, procentajul vorbitorilor, experiențele din diferite țări; bune/ rele practici în implementarea Cartei limbilor.

La 6 noiembrie 2007 a fost promulgată Legea nr. 282 din 24 octombrie 2007 pentru **ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare**, lege publicată în Monitorul Oficial nr. 752 din 6 noiembrie 2007. Formula adoptată de Parlament a coincis cu varianta finală a proiectului legii de ratificare, realizată de Departamentul pentru Relații Interetnice și Ministerul Afacerilor Externe.

În formula stabilită prin legea de ratificare, statul român oferă protecție unui număr de 20 limbi, care sunt limbile utilizate de minoritățile naționale din România reprezentate oficial în viața publică. Dintre acestea, 10 limbi minoritare, mai larg folosite în diferite domenii de activitate, beneficiază de un nivel sporit de protecție, conform prevederilor Părții a III-a a Cartei. Acestea sunt: limba bulgară, limba cehă, limba croată, limba germană, limba maghiară, limba rusă, limba sârbă, limba slovacă, limba turcă și limba ucraineană. Celelalte limbi, utilizate pe arii mai restrânse de un număr mai mic de vorbitori, beneficiază de protecție generală conform Părții a II-a. Acestea sunt limbile albaneză, armeană, greacă, italiană, idiș, macedoneană, polonă, romani, ruteană și tătară.

După ratificare, Departamentul pentru Relații Interetnice a organizat în ziua de 10 aprilie 2008, la București, masa rotundă cu tema "**Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare. Implementare și monitorizare în România**". Cu acest prilej, Departamentul a tipărit în format broșură *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare*, legea de ratificare în limbile română, maghiară și engleză, precum și lucrarea "*Să dăm cuvântul limbilor regionale sau minoritare*", editată de Consiliul Europei și tradusă în română. Au fost prezenți la București pentru a participa la acest eveniment Alexey Kozhemyakov, directorul Departamentului Limbilor Regionale sau Minoritare din Consiliul Europei, și Stefan Oeter, președintele Comitetului de Experți al Cartei limbilor, care au apreciat că România a realizat o ratificare ambițioasă și pragmatică și au oferit opinii, clarificări și sugestii valoroase în legătură cu procesele de implementare și monitorizare.

2. Limbile regionale sau minoritare care există pe teritoriul României, așa cum sunt ele definite în paragraful a), art. 1 al Cartei. Zonele de pe teritoriul țării unde trăiesc vorbitorii acestor limbi

Potrivit Art. 3 al legii de ratificare, în România sunt definite ca limbi minoritare sau regionale limbile minorităților naționale.

Menționăm că, potrivit Art. 1,a.ii al Cartei, lista limbilor minoritare protejate de statul român nu include dialectele limbii române și nici limbile migranților.

Prevederile Cartei se aplică următoarelor limbi minoritare folosite pe teritoriul României:

Nr. crt.	Limba minoritară	Regiuni de dezvoltare * cu număr semnificativ de vorbitori	Județe cu număr semnificativ de vorbitori	Număr de vorbitori pe județe și pe țară
1	armeană	S-E Bucuresti	Constanta București	275 334 Total pe țară: 721
2	bulgară	V Bucuresti	Timiș București	1595 301 Total pe țară: 6.527
3	cehă	S-V V	Mehedinti Caras- Severin	216 575 Total pe țară: 3.306
4	croată	V	Caras-Severin	466 Total pe țară: 6.304
5	germană	N-E V N-V Centru Bucuresti	Suceava Arad Caras-Severin Hunedoara Timis Cluj Maramures Satu-Mare Alba Brasov Mures Sibiu București	520 2254 4411 1067 8765 675 1426 775 677 2556 1112 4044 1697 Total pe țară: 42.014
6	greacă	N-E S-E Bucuresti	Iasi Constanta București	359 412 1006

				Total pe țară: 4.004
7	italiană	V Bucuresti	Arad Timis București	184 213 527 Total pe țară: 2.420
8	idiș	N-E Bucuresti	Iasi București	104 433 Total pe țară: 861
9	maghiară	S-E V N-V Centru S Bucuresti	Constanta Arad Caras-Severin Hunedoara Timis Bihor Bistrita- Nasaud Cluj Maramures Satu-Mare Salaj Alba Brasov Covasna Harghita Mures Sibiu Prahova București	638 28087 4324 21747 31364 88788 6671 79511 34624 65365 20617 10367 34713 83031 115186 109216 11638 448 5007 Total pe țară: 1.397.906
10	poloneză	N-E Bucuresti	Suceava București	260 136 Total pe țară: 2.604
11	romani	N-E	Bacau Iasi Neamt	2259 1539 1534

		S-E	Buzau Constanta Galati	4192 2761 1459
		S	Calarasi Giurgiu Ialomita Prahova Teleorman	2991 2875 3695 4469 3278
		S-V	Dolj Gorj Mehedinti Olt	7796 2760 1509 3204
		V	Arad Caras-Severin Hunedoara Timis	2827 2385 1140 4343
		N-V	Bihor Cluj Maramures Salaj	2490 3587 1533 2100
		Centru	Alba Brasov Mures Sibiu	2132 1304 5158 1716
		Bucuresti	București	5349
				Total pe țară: 235.346
12	rusă	N-E	Botosani Iasi Suceava	404 789 584
		S-E	Braila Constanta Tulcea	2520 1400 2006
		Bucuresti	București	1050
				Total pe țară: 28.334
13	sârbă	V	Arad	448

		Bucuresti	Caras-Severin Timis București	2472 6422 249 Total pe țară: 19.948
14	slovacă	V N-V	Arad Timis Bihor	4282 565 1074 Total pe țară: 15.706
15	tătară	S-E Bucuresti	Constanta Tulcea București	14603 102 256 Total pe țară: 21.171
16	turcă	S-E S Bucuresti	Constanta Tulcea Calarasi București	15285 2623 212 2120 Total pe țară: 27.668
17	ucraineană	N-E S-E V N-V Bucuresti	Suceava Tulcea Caras-Severin Timis Maramures București	735 307 956 1346 1537 286 Total pe țară: 56.116
18	Alte limbi minoritare* * (albaneza, macedoneană, ruteană etc.)			Total pe țară: 12.503

***Regiuni de dezvoltare și abrevieri folosite în tabel:**

- N-E pentru Regiunea Nord-Est (județele Bacău, Botoșani, Iași, Neamț, Suceava, Vaslui)
- S-E pentru Regiunea Sud-Est (județele Braila, Buzău, Constanța, Galați, Tulcea, Vrancea)
- S pentru Regiunea Sud (Argeș, Calărași, Dambovită, Giurgiu, Ialomița, Prahova, Teleorman)
- S-V pentru Regiunea Sud-Vest (Dolj, Gorj, Mehedinți, Olt, Valcea)
- V pentru Regiunea Vest (Arad, Caraș-Severin, Hunedoara, Timiș)
- N-V pentru Regiunea Nord-Vest (Bihor, Bistrița-Năsăud, Cluj, Maramureș, Satu-Mare, Salaj)
- Centru pentru Regiunea Centru (Alba, Brașov, Covasna, Harghita, Mureș, Sibiu)
- București (județul Ilfov și municipiul București)

3. Numărul de vorbitori al fiecărei limbi regionale sau minoritare. Criteriul de definire a “vorbitorului de limbi regionale sau minoritare” utilizat de România

Criteriul de definire a “vorbitorului de limbi regionale sau minoritare” îl reprezintă consemnarea în cifrele oficiale ale recensământului din 2002 a vorbitorilor limbilor materne aparținând unei minorități naționale recunoscute în România (reprezentate în Parlament). Numărul vorbitorilor de limbi materne rezultă din datele oficiale ale acestui ultim recensământ, care reflectă – între altele - structura populației după etnie și limba maternă.

Limba albaneză	- la altă limbă (circa 500 persoane)
Limba armeană	- 694 persoane
Limba bulgară	- 6 527
Limba cehă	- 3 306
Limba croată	- 6 304
Limba germană	- 42 014
Limba greacă	- 4 004
Limba idiș	- 861 (la recensământ nediferențiat de ebraică)
Limba italiană	- 2 420
Limba macedoneană	- la altă limbă (între 100 – 200 persoane)
Limba maghiară	- 1 397 906
Limba poloneză	- 2 604
Limba romani	- 235 346
Limba rusă	- 28 334
Limba ruteană	- la altă limbă (între 100 - 200 persoane)
Limba sârbă	- 19 948
Limba slovacă	- 15 706
Limba tătară	- 21 171
Limba turcă	- 27 668
Limba ucraineană	- 56 116

4. Limbi non-teritoriale utilizate în România, așa cum sunt ele definite în paragraful c), art. 1 al Cartei, date statistice privind numărul de vorbitori

România nu a definit nicio limbă vorbită pe teritoriul său ca limbă non-teritorială.

5. Instituții și organizații legal înființate în România care urmăresc protejarea și dezvoltarea limbilor regionale sau minoritare. Denumirile și adresele acestor organizații

În România nu s-a înființat până în prezent o instituție sau un organism care să aibă ca atribuție specială sau exclusivă protejarea și dezvoltarea limbilor regionale sau minoritare. Pe tot parcursul pregătirilor pentru ratificarea Cartei, instituția care a organizat consultări cu posibii beneficiari, cu diferite ministere și agenții, cu societatea civilă a fost Departamentul pentru Relații Interetnice, structură specializată a Guvernului României în domeniul protecției drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale.

6. Instituții și organizații care au fost consultate în elaborarea acestui raport periodic

Instituțiile relevante pentru aplicarea și monitorizarea Legii de ratificare a Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare au fost consultate în anul 2009 de Departamentul pentru Relații Interetnice – Guvernul României (www.dri.gov.ro) în pregătirea primului raport periodic. Aceste instituții sunt următoarele:

- Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului (<http://www.edu.ro>)¹
- Ministerul Administrației și Internelor (<http://www.mai.gov.ro/Home/index.htm>)
- Ministerul Culturii și Patrimoniului Național (<http://www.cultura.ro>)²
- Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (<http://www.mmuncii.ro>)
- Ministerul Justiției (<http://www.just.ro>)
- Ministerul Finanțelor Publice (<http://www.mfinante.ro/>)
- Ministerul Economiei (<http://www.minind.ro/>)
- Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului (<http://www.mdpl.ro>)
- Ministerul Sănătății (<http://www.ms.ro>)
- Agenția Națională pentru Romi a Guvernului României (<http://www.anr.gov.ro>)
- Avocatul Poporului (<http://www.avp.ro>)
- Agenția Națională a Funcționarilor Publici (<http://www.anfp.gov.ro>)
- Consiliul National al Audiovizualului (<http://www.cna.ro>)

¹ În anul 2009, când au fost solicitate date și a fost elaborat în cea mai mare parte acest raport, instituția avea denumirea Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, care este menționată în repetate rânduri

² În text apare și cu denumirea din 2009, când au fost solicitate datele – Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Cultural Național

- Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (<http://www.cncd.org.ro>)
- Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor (<http://www.anpenet.ro>)
- Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale (<http://www.ispmn.gov.ro>)
- Academia Română – Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” (<http://www.lingv.ro>)
- Societatea Română de Televiziune (<http://www.tvr.ro>)
- Societatea română de Radio (<http://www.srr.ro/>)

De asemenea, cele 19 organizații care reprezintă cele 20 minorități naționale în Parlamentul României (minoritățile cehă și slovacă fiind reprezentate de aceeași organizație) și care au fost din Consiliul Minorităților Naționale (*organism consultativ* al Guvernului) – au fost consultate pe parcursul elaborării acestui raport. Încă din 1993, ele au făcut lobby pentru utilizarea cât mai largă a limbilor minorităților în cât mai multe domenii ale vieții publice. Mai mult, activitatea susținută a Uniunii Democrate Maghiare din România (UDMR) – cel mai important reprezentant politic al minorității maghiare din România după 1990 – a avut o influență determinantă asupra extinderii utilizării limbilor în educație, administrația publică locală, justiție, cultură și mass media.

Multe alte ONG-uri au fost active după 1990 în domeniul relațiilor interetnice. Promovarea utilizării limbilor minoritare s-a aflat printre principalele lor obiective. Câteva din aceste ONG-uri sunt următoarele:

- Centrul Regional *Project on Ethnic Relations* (<http://per.org.ro>) – desființat între timp
- Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală (www.edrc.ro)
- Institutul Intercultural Timisoara (www.intercultural.ro)
- Fundația pentru o Societate Deschisă (www.osf.ro)
- Liga Pro-Europa (<http://www.proeuropa.ro/>)

Practic, la reuniunile pe tema implementării și monitorizării *Cartei limbilor* din aprilie, respectiv septembrie 2008, s-a conturat un grup de lucru care a participat apoi la elaborarea primului raport periodic prin trimiterea de contribuții scrise, inclusiv statistici, tabele, exemple. Cum însă în unele domenii nu există date oficiale sistematizate despre folosirea limbilor minoritare, iar despre limbile utilizate pe arie restrânsă nu există suficiente date, elaborarea raportului a presupus în primul rând din partea celor implicați o cercetare în premieră pe anumite segmente.

7. Măsuri luate (conform art. 6 al Cartei) pentru a face mai bine cunoscute drepturile și îndatoririle ce derivă din aplicarea Cartei

După ratificare, Departamentul pentru Relații Interetnice a organizat în ziua de 10 aprilie 2008, la București, masa rotundă cu tema “*Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare. Implementare și monitorizare în România*”. Cu acest prilej, Departamentul a tipărit în format broșură *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare*, legea de ratificare în limbile română, maghiară și engleză, precum și lucrarea “*Să dăm cuvântul*

limbilor regionale sau minoritare”, editată de Consiliul Europei și tradusă în română. Exemplarele în limba română au fost distribuite instituțiilor și organizațiilor care au fost consultate în pregătirea ratificării și care sunt implicate sub o formă sau alta în implementare.

Un alt eveniment a avut loc la București în zilele de 25 și 26 septembrie 2008 și a fost organizat cu sprijinul Reprezentanței Comisiei Europene, tema fiind legată de *Ziua europeană a limbilor* („*Carta europeană a limbilor – suport al multilingvismului și dialogului intercultural în România*”). Programul a făcut parte din calendarul *Anului european al dialogului intercultural* și s-a bucurat de parteneriatul Biroului de Informare al Parlamentului European din București și al Centrului de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală din Cluj. Reuniunea a avut ca obiectiv trecerea în revistă a stadiului de la care pornește România în aplicarea *Cartei limbilor*. S-au prezentat cercetări, statistici, probleme de rezolvat, puncte de vedere, proiecte de viitor.

Pentru diseminarea și mai buna cunoaștere de către publicul interesat a documentelor de bază, cu prilejul ambelor reuniuni s-a creat pe pagina web a Departamentului pentru Relații Interetnice (www.dri.gov.ro) o rubrică specială, cuprinzând programul și textele discutate.

Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, precum și diferite organizații neguvernamentale au inclus în activitățile lor informații despre *Carta europeană a limbilor*, explicând prevederile acesteia, conexiunile cu alte documente din legislația românească. În contextul realizării unui anuar cuprinzător al minorităților naționale din România, Institutul va oferi și date despre limbile minorităților și aria lor de utilizare. Anuarul va fi însoțit de date pe DVD și va fi finalizat în a doua parte a anului 2009. Se cuvine menționat totodată volumul intitulat „Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată”, editat și tipărit de Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală în anul 2008, în care se acordă un spațiu important explicării rolului și prevederilor *Cartei*.

PARTEA a II-a

În România, dispozițiile părții a II-a a *Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare* se aplică pentru următoarele limbi: albaneză, armeană, greacă, italiană, idiș, macedoneană, poloneză, romani, ruteană și tătară.

1). Limba albaneză

Istoric. Cercetătorii îi consideră pe albanezi ca fiind urmași ai vechilor iliri. Legăturile albanezilor cu Țările Române sunt atestate la sfârșitul sec. XVI-lea, într-un documentar datat 12/24 martie 1595. Este vorba despre un raport redactat de trimisul împăratului Rudolf al II-lea în Țările Române, Giovanni de Marini Poli, și este expediat din Alba Iulia consilierului imperial Bartolomeu Pezen, la Viena. În acest raport, Poli relatează faptul că domnitorul român Mihai Viteazul a permis unui număr de 15 000 de albanezi, veniți de la Cervena Voda (sudul Dunării), să se așeze în Țara Românească. Documentul citat este considerat primul act oficial care atestă existența unei comunități albaneze pe teritoriul românesc.

a) recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

Limba albaneză vorbită în România este influențată de cele două dialecte ale limbii albaneze – gheg și tosk (din nordul și respectiv sudul Albaniei), dar acestea sunt aproape unificate în limba literară, care este vorbită și în România de către generația în vârstă și de către cei tineri. Generația de vârstă mijlocie nu mai cunoaște bine limba, ei fiind cei crescuți în timpul comunismului: părinții au știut sau știu limba, dar nu au vorbit-o în casă de teamă.

Declararea identității etnice s-a resimțit mult în perioada comunistă, influențând două generații de cetățeni români de etnie albaneză, adică pe cei care aveau în 1990 circa 60 ani și pe copiii lor; toți aceștia la recensămintele populației se declarau de naționalitate română. Așa s-a întâmplat că în statisticile oficiale numărul lor a fost mic în România.

Teama de represiunea statului comunist i-a făcut pe mulți albanezi să se declare români; cu atât mai mult cu cât, majoritatea albanezilor din România fiind de religie creștin-ortodoxă, numele de botez și de familie erau identice cu cele ale românilor sau ușor de modificat, pentru că majoritatea proveneau din Albania dintr-o zonă preponderent creștină. S-a adăugat și lipsa aproape totală de legătură cu rudele din Albania, unde regimul comunist era foarte aspru, iar țara avea granițele aproape complet închise.

De exemplu: o pereche albaneză numită, să zicem, Hristu, era înregistrată la venirea în România înainte de 1944 “Cristu” sau „Cristea”, de naționalitate albaneză. Copiii lor sunt înregistrați Cristea sau Cristescu - români de origine albaneză. Nepoții aveau să fie înregistrați români, deși s-au căsătorit numai cu albanezi. În cazul căsătoriei cu un român, pierderea conștiinței identității a fost mai rapidă.

Un alt exemplu se referă la numele derivat din meserie, după caracteristici sau după numele de botez: Arnăutu, Ceaușu, Rotaru, Auraru, Ciorapciu, etc, sau Economu - respectiv Dumitriu, Cristescu, etc.

După 1990 a existat încă în conștiința cetățenilor români, indiferent de etnie, teama de Securitate, iar aceasta a influențat recensământul din 1992. Există în acest sens mărturii ale albanezilor vârstnici din România. S-au adăugat conflictele din Kosovo, care au avut o influență negativă asupra numărului celor care și-au declarat naționalitatea ca albanezi, indiferent de religie.

După anul 2000, pe măsură ce munca Asociației Liga Albanezilor din România a fost cunoscută, etnicii albanezi s-au apropiat de organizație și, sub influența activităților culturale, de identificare și de conștientizare a naționalității și a originii etnice, foarte mulți și-au declarat, neoficial, identitatea etnică reală. În prezent numărul cetățenilor români de etnie albaneză este apreciat neoficial la peste 4000, cifra evoluând crescător de la câteva sute înregistrați după Revoluția din 1989. Este de menționat că în 1944 erau identificați circa 20.000 de albanezi în România.³

În prezent, deși este vorbită de un număr relativ restrâns de persoane – circa 500, limba albaneză este apreciată ca una din componentele patrimoniului lingvistic al României, ca purtătoare a unor valoroase tradiții culturale specifice comunității albaneze.

b) respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente ori noi să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

Asociația Liga Albanezilor din România, care reprezintă minoritatea albaneză al nivelului vieții publice, are filiale în toate cele opt regiuni de dezvoltare ale țării. Membrii săi sunt cetățeni români de origine albaneză și români simpatizanți, cu toții interesați de promovarea culturii, civilizației și tradițiilor albaneze.

Minoritatea albaneză din România este compusă din etnici ale căror familii s-au stabilit aici acum câteva secole, precum și din albanezi sosiți după 1991 și deveniți cetățeni români. Asociația a încercat să răspundă nevoilor acestora prin acțiunile sale culturale, sociale și umanitare. Sunt două generații, foarte diferite, dar având în comun originea albaneză. Prin meseriile practicate s-au așezat în orașe la început pe linia de sud a României, de la vest la est, apoi și spre nord, astfel că azi îi găsim în aproape toate județele țării, dar nu în mase compacte, ci răspândiți în anumite localități. Este de specificat că integrarea albanezilor în societatea românească s-a făcut totdeauna fără

³ Date transmise DRI de Asociația Liga Albanezilor din România.

probleme, poate și pentru că românii și albanezii au, spun istoricii, origini comune traco-ilire.

Cetățenii români de etnie albaneză trăiesc astăzi în aproape toate județele țării, preponderent în sud - Banat, Oltenia, Muntenia, Dobrogea, dar și în Ardeal și centrul Moldovei. Asociația Liga Albanezilor din România are filiale în București, Dolj, Hunedoara, Olt, Gorj, Giurgiu, Constanța, Brașov, Cluj, Mehedinți, Bacău. În general, albanezii sosiți în Țările Române, și mai târziu România s-au stabilit în orașele mari: București, Constanța, Brăila, Galați, Ploiești, Craiova, Slatina, Focșani.⁴ În toate aceste zone limba se menține încă vie și este folosită în special în viața culturală.

c) necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvării lor

Deoarece etnicii albanezi nu formează aglomerări de populație care să depășească 20% în aceeași localitate față de populația majoritară, nu este cazul folosirii, oral ori în scris, a limbii albaneze în administrația publică locală. În cazul în care în instituții ale administrației vin oameni de afaceri sau alte categorii de cetățeni albanezi care nu cunosc limba română, Asociația Liga Albanezilor asigură totdeauna un translator.

Tradițiile minorității albaneze din România s-au menținut în special prin arta culinară, obiceiuri de iarnă, primăvară, sărbătorile religioase – ortodoxe sau musulmane; prin povestiri, proverbe și obiceiuri ale regiunilor de baștină de unde provin familiile. Pentru a nu pierde aceste obiceiuri și tradiții, Asociația Liga Albanezilor din România a inițiat - prin simpozioane, concursuri, mese rotunde, diverse sărbători – în cadrul activităților sale, redeschimbarea interesului pentru tradiții și revenirea la respectarea lor de către generația tânără, manifestări revigorante și de reluarea contactelor cu tradițiile păstrate până astăzi în Albania.

Ca și celelalte organizații ale minorităților naționale din România, Liga Albanezilor își desfășoară în mare parte activitățile cu sprijinul financiar al statului.

d) facilitarea și/sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată

În viața publică, folosirea limbii albaneze se menține cu precădere în domeniul activităților culturale și, mai puțin, al mass media:

În ultimii patru ani, Asociația Liga Albanezilor a putut să-și completeze **biblioteca bilingvă** cu câteva sute de cărți și albume care stau în permanență la dispoziția oricui dorește să se documenteze ori să citească din scriitorii albanezi sau scriitorii români de origine albaneză.

⁴ Cf. „Istoria minorităților naționale din România”, Material auxiliar pentru profesorii de istorie, Editura Didactică și Pedagogică R.A., p. 34

Cărțile editate contribuie la o mai bună cunoaștere a etniei albaneze din România de către populația majoritară, precum și de către celelalte etnii din țară. Majoritatea cărților sunt bilingve și sunt editate de editura Asociației – “Privirea” (Veshtrimi). Exemple de cărți editate în ultimii ani: “Liria! Liria”, “Pergamente”, “Veșnic prizonier”.

La alte edituri din România au apărut, de asemenea, traduceri din **literatura** albaneză, inclusiv traduceri ale operelor lui Ismail Kadare, realizate de Marius Dobrescu. Alți autori, care sunt de origine albaneză, ca de exemplu Ardian Kyçyku, sunt deja cunoscuți ca scriitori de expresie română și albaneză. Profesorii de origine albaneză Renata și Luan Topciu au editat și tipărit “Antologia poeziei albaneze” în limba română.

Obiectele de artizanat s-au adăugat patrimoniului cultural al comunității. Pe măsură ce încrederea în organizația ce-i reprezintă la nivel național a crescut, etnicii albanezi au participat mai mult la activitățile organizației și i-au donat obiecte de artizanat moștenite din familie. Pentru a-și susține viața culturală, începând din 2006, albanezii au achiziționat din Albania sau au realizat în România costume populare pentru ansamblurile artistice de muzică și dansuri.

Personalități care fac parte din patrimoniul cultural al României provin din rândurile minorității albaneze și au promovat de-a lungul timpului limba albaneză: scriitorii Victor Eftimiu, Cezar Ivănescu, Vlad Zografi, Alexander Stavre Drenova (Asdreni), Dumitru Pasko, Lasgush Poradeci, arhitecții Stavru Opari și Spiru Nicolau, actorii Chiril Economu și Kristache Antoniu, omul de cultură Naum Veçilharxhi, tenorii Cornel Stavru și Dumitru Mihăilescu Toscani, muzicianul Gheorghe Danga, graficiana Despina Ghirokastra, cântărețul Nicolae Rafael, slavista Lucia Djamo Diaconiță, istoricul Gelcu Maksutovici, scriitorul și diplomatul Nik Pemma, etc.

De cultura creată de comunitatea albaneză amintesc bustul lui Victor Eftimiu din fața fostei sale locuințe, precum și biserica ortodoxă “Dintr-o zi”, ambele din București. Biserica a fost dată în folosința albanezilor ortodocși între anii 1911-1947.

De asemenea, patrimoniul cultural al comunității include și colecțiile revistei “**Prietenul albanezului**”, precum și cele 19 titluri de cărți editate de editura “Privirea”, majoritatea bilingve. Asociația Liga Albanezilor din România posedă, din donații, câteva zeci de cărți foarte vechi, unele din secolul XIX, scrise în albaneza veche.

Prin finanțarea de la buget, Asociația Liga Albanezilor din România a putut să pună în valoare, pentru întreaga comunitate albaneză dar și pentru români, muzica specifică a serenadelor albaneze, prin editarea a 6 albume. Acestea au fost înregistrate de **ansamblul “Serenada”**. Pentru că au fost solicitate mii de albume de acest fel, Asociația le-a reeditat de câteva ori și le-a distribuit în România, Albania, Franța, SUA, Italia, Germania, Luxemburg, Macedonia, Austria, etc.

Participarea ansamblului “Serenada” la festivalurile naționale și internaționale a fost posibilă datorită finanțării Asociației de la bugetul de stat, ceea ce a făcut posibilă

cunoașterea folclorului albanez de către publicul larg. A devenit tradițională, de exemplu, participarea acestui ansamblu la Festivalul național “ProEtnica”, organizat în fiecare an, în luna august, la Sighișoara.

Asociația Liga Albanezilor din România conlucrează cu organizații similare pentru respectarea și promovarea limbilor și culturilor minorităților, se implică în parteneriate desfășurate în țară și în străinătate, elaborează programe și proiecte naționale cu finanțare din surse proprii sau alternative.

Principalul mijloc de informare și comunicare al comunității albaneze este revista culturală “Prietenul albanezului” care informează pe toți cititorii români despre acțiuni culturale mai importante ale Asociației Liga Albanezilor, despre vizitele la nivel înalt și relațiile reciproce dintre România și Albania, despre istoria albanezilor și interferențele acesteia cu istoria românească, despre literatură și cultură, tradiții, spiritualitatea celor două popoare. Revista se adresează atât etnicilor albanezi, cât și populației majoritare.

e) menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceluiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite

Prin participarea la târguri de carte și tradiții, ca de exemplu „EtnoRustica” sau „Gaudeamus”, prin serbarea unor importante zile din viața comunității albaneze (1 martie, 8 martie, Ziua învățământului din Albania, Ziua verii, Sfintele Paști, Ziua eroilor, 1 iunie - Ziua copilului, Sf. Maria, începutul anului școlar, Ziua națională a Albaniei, Ziua națională a României, Sărbătoarea Crăciunului, Ziua Unirii, etc.), prin participarea la festivaluri, organizarea unor simpozioane, vorbitorii de limbă albaneză intră în contact cu toate minoritățile naționale din România, precum și cu populația majoritară.

Prin emisiuni la Radio și Televiziune, minoritatea albaneză își promovează identitatea etnică, limba și cultura, realizările și planurile de viitor. Participarea anuală constantă la Festivalul Național “ProEtnica” al minorităților de la Sighișoara și la alte manifestări naționale de acest gen - festivaluri, târguri de tradiții, târguri de carte – oferă minorității albaneze posibilitatea de a-și exprima, prin toate mijloacele folosite de mass media, identitatea etnică. Astfel, pe TVR 3, studioul TVR București realizează lunar o emisiune în limba română în care sunt prezentate cele mai importante evenimente din cadrul comunității albaneze.

Asociația Liga Albanezilor din România folosește în mod curent noile medii de informare și în special Internetul, cu toate avantajele de comunicare și informare rapidă pe care le are acesta. Revista “Prietenul albanezului”, cărțile în limba albaneză sau bilingve, precum și toate acțiunile organizației – activități naționale și internaționale - sunt puse pe internet în pagina web www.alar.ro

f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare

Asociația Liga Albanezilor din România a început, prin revista “Prietenul albanezului”, să ofere lecții de limbă albaneză. La sediul central al Asociației se predeau cursuri practice periodice de scurtă durată pentru etnicii albanezi care nu mai cunosc această limbă.

Se observă însă și fenomenul pozitiv al unor cetățeni români care doresc și au început să studieze limba albaneză. Ea nu se învață însă organizat în școli, deoarece minoritatea albaneză din România este răspândită, practic, aproape în fiecare județ, și nu există grupe mai numeroase de vârstă școlară organizate în aceeași localitate. De aceea cursurile sunt organizate și se țin periodic de către cadre didactice de specialitate, membre ale Asociației.

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru;

Cadrele de specialitate, membre ale ALAR, oferă cursuri practice periodice de scurtă durată nu doar etnicilor albanezi, ci tuturor celor care doresc să învețe limba albaneză.

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

Cărțile - majoritatea bilingve - editate și publicate de editura ALAR au contribuit, ca și revista, la răspândirea limbii și culturii albanezilor din România.

La Facultatea de Litere a Universității din București există profesori și cercetători specializați în limba albaneză, ca de exemplu Cătălina Vătășescu. Dintre lucrările sale amintim *Vocabularul de origine latină din limba albaneză în comparație cu româna*, realizată în cadrul Institutului Român de Tracologie, „Bibliotheca Thracologica” XIX, București, 1997; *Studii româno-albaneze. Note semantice și etimologice*, București, Editura Academiei Române, 2006 (seria „Etymologica”, nr. 22).

Un nume cunoscut este Ardian Kyçyku, absolvent al Facultății de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Tirana (1990), care și-a susținut doctoratul în literatură comparată și universală la Universitatea București cu teza: “*Direcții în modernismul european și ecoul lor în literatura albaneză interbelică*” (1998). Este în același timp scriitor și traducător și se exprimă cu aceeași lejeritate în română și albaneză.

Un alt specialist deosebit de apreciat este Luan Topciu, absolvent al Facultății de Filologie de la Universitatea din Tirana (1987), în prezent doctor în filologie la Universitatea București. Este autorul a numeroase studii și traduceri publicate în România, Albania și Macedonia. Împreună cu Renata Topciu a realizat – între altele - Ghidul de conversație roman-albanez și Dicționarul albanez-român (circa 40 000 cuvinte), publicate la Editura Polirom.

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

În ultimii ani a crescut interesul în Albania și în alte țări unde trăiesc albanezi pentru presa editată de albanezii din România, respectiv pentru revista culturală lunară "Prietenul albanezului", care a ajuns în februarie 2009 la numărul 88, fiind editată fără întrerupere din noiembrie 2001.

În baza unor acorduri și a tratatului bilateral cu Republica Albania, în colaborare cu Ambasada României din Tirana și Ambasada Albaniei de la București, Asociația Liga Albanezilor din România a facilitat informația și colaborarea între oamenii de afaceri din cele două țări.

Totodată, Liga Albanezilor colaborează cu Academia de Arte și Muzică din Korça și cu Asociația Culturală „Syri Blu” din Tirana. Publică periodic articole la ziarele și revistele albaneze din Albania și Macedonia sau organizează vizite ale unor jurnaliști albanezi în România. Strângerea legăturilor cu albanezii din Albania și din alte state constituie o prioritate pentru activitatea viitoare a Asociației Liga Albanezilor din România.

2. Limba armeană

Istoric. Prima atestare a prezenței armenilor pe pământ românesc apare în secolul X (anul 967⁵) pe o piatră tombală din Cetatea Albă (astăzi pe teritoriul Ucrainei). Venind din Armenia și Polonia (via Crimeea), "popor eminent urban"⁶, armenii s-au stabilit mai întâi în Moldova, apoi în Țara Românească (sec. XIV) și Transilvania, ocupându-se de comerț, negustorie și meșteșugărie. Deși a fost primul popor din lume care a adoptat creștinismul ca religie oficială de stat (anul 301 d.H.) și a avut o relație specială cu biserica și cultura proprie, în Transilvania mulți armeni s-au asimilat maghiarimii⁷, "preferând să se convertească la ritul catolic, pentru a obține anumite privilegii sau ranguri nobiliare"⁸. Armenii și-au păstrat totuși valorile etnice singulare prin limbă (având un alfabet propriu și unic) și tradiții, constituind o comunitate aproape închisă până la începutul secolului XX, când are loc ultimul mare val de refugiați armeni din Turcia, urmare a "primului genocid al secolului al XX-lea"⁹, organizat pe motive politice¹⁰. Urmare a acestui exod ia ființă în 1918, la București, Uniunea Armenilor din România, având ca scop integrarea (din toate punctele de vedere) a armenilor supraviețuitori refugiați în România.

⁵, ⁴ ⁵***, "Istoria minorităților naționale din România", Editura Didactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag. 39

⁷ Material ISPMN.

⁹ La 24 aprilie 1915 Guvernul Otoman hotărăște deportarea și masacrarea tuturor armenilor.

¹⁰ ***, "Istoria minorităților naționale din România", Editura Didactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag.40

Numeroase personalități politice, sociale și mai ales culturale ale minorității armenice au influențat societatea românească, mediul în care s-au stabilit și au găsit mijloace propice de exprimare. Primul muzeu armean din lume a fost înființat la Gherla (aproximativ 1904), ”singurul oraș construit în totalitate de armeni în Europa, în anul 1688. Pe lângă aportul economic la dezvoltarea Transilvaniei, armenii au contribuit și la urbanizare. Unde s-au așezat armenii, primele construcții au fost biserica și școala. Credința și cultura a păstrat poporul armean.”¹¹

Dacă în România anului 1930 trăiau 15.544 de armeni, la recensământul din anul 2002 s-au înregistrat 1780 persoane. Statisticile interne ale minorității avansează un număr de aprox. 7000 de persoane, incluzându-le și pe acelea a căror origine nu este 100% armeană, dar se declară armeni.¹²

a) recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

Datorită caracterului cvasi-ermetic păstrat timp îndelungat, comunitatea armeană a reușit să-și conserve limba individualizată prin alfabetul unic adaptat fonetismului limbii, prin particularitățile sistemului său vocal și vocabularul precis.

”Armenii din România vorbesc limba armeană apuseană, neexistând dialecte sau alte graiuri. Armenii veniți din fostul spațiu al Uniunii Sovietice, respectiv din Armenia, vorbesc limba armeană orientală (apropiată de armeană clasică prin pronunțare) care are câteva mici deosebiri față de armeană apuseană (apropiată de armeană clasică prin vocabular și gramatică), dar comunicarea dintre cele două grupuri nu este îngreunată de aceste deosebiri.¹³ În Transilvania, unde armenii sunt organizați religios în jurul Bisericii Armeano-Catolice, limba liturgică este limba maghiară, în timp ce limba armeană se folosește foarte rar și doar pentru câteva cântece, credincioșii nemaiînțelegând-o. În restul bisericilor, subordonate Bisericii Apostolice Armenesti, slujbele se desfășoară în totalitate în limba armeană, făcându-se eforturi deosebite pentru pregătirea corespunzătoare a preoților în Armenia. Conform ultimului recensământ din 2002, din totalul de 1780 de persoane declarate de etnie armeană, circa 700 sunt vorbitoare active ale limbii, număr ce corespunde și cu procentul de 35-40% estimat de Uniunea Armenilor din România. În afară de aceste persoane, alte 27 de persoane de altă etnie decât cea armeană au declarat ca limbă maternă limba armeană. Recent au fost inițiate programe de revitalizare lingvistică.”¹⁴

b) respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente ori noi să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

¹¹ www.armeni.ro/ro/det/Armenopolis

¹² Date din materialul trimis de Uniunea Armenilor din România către Departamentul pentru Relații Interetnice, pag.1

¹³ Date din materialul trimis de Uniunea Armenilor din România către Departamentul pentru Relații Interetnice, pag.1

¹⁴ Material ISPMN.

În România, armenii constituie o comunitate etnică prezentă mai ales în Moldova, Transilvania și Muntenia. Oriunde ar fi localizate, comunitățile armenie sunt recunoscute pentru spiritul lor comunitar și de solidaritate. Ca pondere, cei mai mulți armeni locuiesc în București, următoarele mari comunități fiind în județul Constanța, apoi în orașele Iași, Botoșani, Suceava, Roman (zona nordului Moldovei) Cluj, Gherla, Dumbrăveni (zona Transilvania) și în orașele Pitești, Bacău, Galați, Brăila, Tulcea.

Folosirea limbii armenie se practică mai ales în comunitățile mari și bine organizate. Nu există restricții în întrebuințarea sa, iar diviziunile administrative nu constituie impedimente în uzul acesteia. În Transilvania, unde s-a produs o maghiarizare a armenilor stabiliți în zonă, slujbele religioase se țin în limba maghiară și doar o mică parte a serviciului religios se oficiază uneori în limba armeană.

c) necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvării lor

Măsurile de protejare, dezvoltare și promovare a limbii armenie intră sub incidența preocupării autorităților române de protejare a limbilor minoritare, interes manifestat expres prin mențiuni speciale în Constituția României, prin aplicarea Cartei limbilor și a prevederilor legii privind organizarea și funcționarea Societății Române de Radiodifuziune și Societății Române de Televiziune și a legii audio-vizualului.

Luând în considerare pe de-o parte numărul mic al membrilor comunității armenie și mai ales numărul de vorbitori ai limbii, iar pe de altă parte bogăția și valoarea inestimabilă a acestei culturi, mijloacele de protejare a limbii armenie se referă în special la ocrotirea limbii și la lărgirea domeniilor de manifestare a acesteia. Prin sumele alocate de la bugetul de stat prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice, minoritatea armeană acoperă cheltuielile legate de editarea publicațiilor etniei și realizează diverse proiecte culturale (de exemplu, apariția ziarelor etniei, activități de prezentare a tradițiilor, editare de carte, susținerea școlii săptămânale armenie, proiectul de redeschidere a muzeului armenilor din Gherla, etc.). Prin eforturi proprii, Uniunea Armenilor din România a reușit acoperirea cheltuielilor ocazionate de pregătirea unui preot armean în Armenia.

Nu există localități în care populația de etnie armeană să depășească procentul de 20 % locuitori, astfel că limba armeană nu se folosește în administrația publică, justiție, servicii publice, viața economică și socială.

d) facilitarea și/sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată

În România, limba armeană se folosește fără restricții, oral și în scris, în viața privată și cea publică. Datorită numărului mic de vorbitori și ponderii de aproximativ 70% a persoanelor vârstnice din numărul total al membrilor comunității, autoritățile și Uniunea Armenilor din România fac eforturi de protejare și dezvoltare a limbii armenie, de promovare a culturii și valorilor minorității armenie.

Cultura armeană este legată indisolubil de România prin date și evenimente importante din istoria sa: aici se află singurul oraș din Europa construit în întregime de armeni în jurul anului 1688 – Armenopolis (Gherla de azi), oraș unde a fost înființat și primul muzeu armean din lume (în anul 1904). În prezent se încearcă o redeschidere a muzeului și recuperarea pieselor de patrimoniu, care împreună cu cele din muzeul Bisericii Armenești din București sunt dovezi de mare valoare ale culturii etniei armenice din România.

Fiecare filială a Uniunii Armenilor din România are o mică **bibliotecă**, cea mai mare parte a cărților provenind din donații și din noile publicații ale editurii minorității. Uniunea Armenilor din România are propria sa **editură** - ”Ararat”, una dintre cele mai prolifiche și active edituri din București, prezentă la majoritatea târgurilor de presă și carte din țară și din străinătate. Până în prezent au fost publicate peste 100 de titluri, acoperind teme diverse de la beletristică, istoria armenilor, traduceri din literatura armeană, memorialistică, etc.

Mijloacele proprii de informare ale comunității armenice sunt cele două **publicații** ”Nor Ghiank” (ziar bilunar bilingv, 8 pagini în limba armeană și 4 pagini în română, cu un tiraj de 1000 de exemplare) și ”Ararat” (ziar lunar în limba română, 8 pagini plus suplimente ce apar periodic, într-un tiraj de 1800 de exemplare). Aceste două publicații sunt finanțate de la bugetul de stat alocat prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice. Începând cu anul 2005 există și pagină de web a ziarului ”Ararat” (www.araratonline.com) cu un link spre ”Nor Ghiank” (pagina în format pdf).

Comunității armenice îi este asigurat accesul la emisiunile destinate minorităților și difuzate pe canalele publice de radio și televiziune. La postul local de radio din Constanța, armenii au o emisiune săptămânală de 30 de minute intitulată ”Nația și civilizația armenilor”.

e) menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceluiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite

Minoritatea armeană este membru activ în Consiliul Minorităților Naționale din România. Comunitatea participă la viața publică și este în contact cu celelalte minorități din România, luând parte la proiecte comune desfășurate mai ales în domeniul culturii: festivalul ”ProEtnica” din Sighișoara, manifestările prilejuite de ”Ziua minorităților naționale”, evenimente și activități inițiate de Ministerul Culturii și Cultelor, etc.

Prin intermediul publicațiilor periodice, cărților și web-site-ului comunității, armenii își fac cunoscute cultura și tradițiile, înștiințând și asupra unor informații de interes pentru comunitate, pentru celelalte grupuri minoritare și populația majoritară. Prin prezența liberă și garantată în presa scrisă, radio și televiziune se asigură accesul la informații

despre viața comunității armenice și menținerea legăturilor dintre aceasta, celelalte minorități și populația majoritară.

f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare

Limba armeană nu este folosită în învățământul public preșcolar din România.

“Începând cu anul școlar 1991/1992, la inițiativa Uniunii Armenilor din România, Școala Armeană din București și-a redeschis porțile, iar studiul limbii materne s-a organizat pe două niveluri de predare – începători și avansați. Reforma educațională din România a vizat și măsuri de garantare a dreptului la educație diferențiată, pe baza pluralismului educațional. În acest context, prin Ordin al ministrului nr. 4523/1999 se reînființează Școala Armeană Misakian – Kesimian ca ”Centru de Învățământ Comunitar”. Noua Școală Armeană, o renaștere a Școlii Misakian – Kesimian ce a funcționat între anii 1817 – 1963, și-a înființat unități și în orașele Constanța și Pitești. Școala Misakian Kesimian din București are două grupe (copii până la clasa a IV-a și, respectiv elevi de clasele V-XII). În cadrul cursurilor copiii învață limba armeană, istoria și religia. Există și o grupă de dans care participă la diferite serbări și reuniuni interetnice (Sighișoara, Constanța, Timișoara). Școala armeană care își desfășoară activitatea cu caracter săptămânal la București, Constanța și Cluj are programa aprobată de Ministerul Educației, profesorii fiind remunerați de la buget. Procesul educațional și de instruire se organizează și se desfășoară conform obiectivelor cuprinse în Curriculum-ul național.¹⁵

Pe lângă Centrul de Învățământ Comunitar din București funcționează și o grădiniță. Pentru revigorarea identității lingvistice, în cadrul Centrului se studiază următoarele discipline: Limba și literatura armeană, Istoria și civilizația armenilor și Religia ortodoxă a Bisericii Armene.

Număr de școli: 1

Număr de elevi: 23

Număr de cadre didactice: 2

Limba armeană nu se studiază la nivel universitar.

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru

În afară de posibilitatea de a studia limba armeană în cadrul instituționalizat oferit de școală, la sediile comunităților armenice se organizează cursuri de inițiere și învățare a limbii, la care participă și persoane care au depășit vârsta școlară și sunt interesate de studiul și însușirea limbii armenice. De asemenea, la cursurile organizate de minoritate pot participa și alte persoane decât cele de etnie armeană.

¹⁵ Material trimis către Departamentul pentru Relații Interetnice de Uniunea Armenilor din România.

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

”De la înființare în urmă cu 10 ani și până în prezent Editura Ararat a Uniunii Armenilor din România a publicat peste 100 de titluri de carte, având teme diverse de la beletristică, istoria armenilor, traduceri din literatura armeană, memorialistică. Editura a participat cu diferite ocazii la târgurile de carte organizate la București, Cluj, Constanța și a organizat lansări de carte la Biblioteca Armeană din București și la librării din țară.”¹⁶ Uniunea Armenilor a reușit realizarea și publicarea unui dicționar român-armean, armean-român cuprinzând 40.000 de cuvinte. Uniunea Armenilor din România face demersuri de inițiere a unor proiecte comune de studii cu universități și instituții din Armenia, referitoare la cultura și limba armeană.

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

”Comunitatea armeană prin cele două instituții, Uniunea Armenilor din România și Biserica Armeană are legături cu multe organizații armenesti din toată lumea. Uniunea Armenilor a participat la congrese și reuniuni internaționale pe diferite teme (congrese ale diasporei, reuniuni medicale, de tineret, de ajutorare a Armeniei). Colaborarea cu Armenia se realizează direct între organizații sau prin intermediul Ambasadei Armeniei, respectiv României din cele două țări.”¹⁷

“La nivel de programe interguvernamentale este de menționat *Programul de colaborare în domeniile culturii, educației și științei între Guvernul României și Guvernul Republicii Armenia*, încheiat pentru anii 2006 – 2010, ce prevede la capitolul I – Cultură și artă, articolul 4, următoarele: părțile stimulează colaborarea directă în domeniul cinematografului prin:

- schimb de informații și material audiovizual între arhivele cinematografice;
- schimburi de specialiști;
- participare la festivaluri;
- organizarea de săptămâni ale filmului românesc și ale filmului armean pe bază de reciprocitate.

Articolul 9 al aceluiași document stipulează că „părțile favorizează stabilirea colaborării directe între bibliotecile din cele două state, prin schimb de specialiști, materiale informaționale și de literatură”.¹⁸

Din iunie 2008, Consiliul Național al Audiovizualului din România a devenit membru al Forumului Autorităților de Reglementare din domeniul audiovizual din Țările Mării Negre și semnatar, alături de instituția similară a Republicii Armenia, al declarației

¹⁶ Material trimis către Departamentul pentru Relații Interetnice de Uniunea Armenilor din România.

¹⁷ Material trimis către Departamentul pentru Relații Interetnice de Uniunea Armenilor din România.

¹⁸ Material trimis către Departamentul pentru Relații Interetnice de Ministerul Culturii și Cultelor din România.

comune a statelor membre ale Organizației pentru Cooperare Economică la Marea Neagră, document care se referă la protejarea diversității culturale din statele membre semnatare.

3) Limba greacă

Istoric. Prezența grecilor pe teritoriul României are o istorie de aproape 3000 de ani. Cultura adusă și răspândită de greci a devenit în timp cea mai puternică influență exercitată asupra vieții culturale, sociale, economice și politice de pe teritoriul României. Primele colonii proto-grecești au fost înființate în secolul al VII-lea î. Hr. pe țărmul vestic al Mării Negre (orașele Histria, Tomis). De-a lungul secolelor s-au înregistrat mai multe valuri de emigranți eleni, dar imigrări masive au avut loc în perioada Imperiului Otoman¹⁹. Grecii au adus în spațiul românesc reprezentanți din toate domeniile profesionale: ingineri, militari, funcționari, artiști, prelați, profesori, medici, filosofi, clerici, meșteșugari, negustori, editori, traducători, tipografi, librari, marinari, etc.²⁰ Grecii sosiți în Țara Românească și Moldova s-au integrat în viața politică și economică a voievodatelor, unii ajungând în funcții importante. Între secolele XVII-XIX majoritatea domnitorilor celor două țări românești au fost numiți de către otomani din rândul grecilor fanarioți.²¹ În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, grecii au fost cei mai numeroși proprietari de stabilimente industriale din România, fiind foarte implicați și în exploatarea pământului.²² România a fost locul unde grecii s-au refugiat din Bulgaria (1913), din Asia Mică (1922) sau în timpul războiului civil din Grecia (1943-1949). După 1990 s-a constatat un nou aflux de cetățeni eleni care au reluat și revigorat legăturile tradiționale dintre cele două țări. Numărul comunității grecești a cunoscut fluctuații importante: după o creștere continuă în secolele XIX și XX, în 1930 se înregistrau 26.495 persoane, 3.940 în 1992, apoi 6513 în 2002. Surse neoficiale indică în prezent un număr de aprox. 14.000 de persoane. Circa 4000 au fost înregistrați ca vorbitori de limba greacă.

a). recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

Limba greacă, socotită alături de limba latină drept cele două "linguas francas" longevive pe continentul european, s-a impus pe teritoriul României nu doar datorită tendinței vremii, ci mai ales prin legăturile speciale avute cu țara de origine. Provenind din toate colțurile Greciei, elenii s-au răspândit pe întreg teritoriul României, formând ori colonii compacte în localități românești (ca de exemplu epiroții din Papingo, stabiliți la Turnu Severin), ori așezându-se în număr mare și devenind majoritatea localității respective. Ca exemplu al ultimului caz este situația grecilor statorniciți "în secolul XIX pe valea Taiței, în județul Tulcea, unde limba greacă populară, asemănătoare celei vorbite în satele din

¹⁹ Material ISPMN.

²⁰ ***, "Istoria minorităților naționale din România", Editura Didactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag.20

²¹ Material ISPMN.

²² ***, "Istoria minorităților naționale din România", Editura Didactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag.76

nord-estul Greciei, s-a păstrat nealterată până în zilele noastre. ²³”Multe localități din România au nume de sorginte sau de inspirație elenă, ca mărturie a prezenței grecilor pe tot teritoriul țării.

Deși numărul de cunoscători de limba greacă din România, asemeni situației mondiale, a scăzut dramatic după cel de-al doilea război mondial, acest lucru nu reprezintă diminuarea însemnătății sale, deoarece valoarea sa vine din puterea culturală și istorică a Greciei. Cunoscută drept limba filosofiei și a literaturii clasice, limba greacă și-a sporit importanța prin folosirea aproape exclusivă în viața spirituală din România timp de câteva secole. Până după perioada interbelică limba greacă a fost curs obligatoriu în școlile publice românești și temeinic studiată în învățământul particular, cunoașterea acesteia fiind condiție sine que non pentru elita românească, semn de educație aleasă și emancipare spirituală.

După înființarea sa în 1989, unul dintre obiectivele majore ale Uniunii Elene din România este revigorarea limbii în rândul membrilor comunității, prin creșterea interesului pentru limba elenă și relansarea studiului acesteia. În prezent, din cele 6472 de persoane declarate oficial de etnie elenă la recensământul din 2002, 4004 au ca limbă maternă limba greacă, adică un procent de 61,87%. Aceștia li se adaugă alte 166 de persoane de altă etnie decât cea elenă, care consideră drept limbă maternă limba greacă.

b) respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente, ori noi, să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

Pe teritoriul României sunt organizate 22 de comunități tradiționale elene, care acoperă aproape tot cuprinsul țării, numai în șase județe din totalul de 42 neînregistrându-se nici un vorbitor. Repartiția pe comunități arată o concentrare a grecilor în zona Dunăre-Marea Neagră, urmată de marile orașe - București, Iași, Ploiești, Constanța, Brașov, Turnu Severin, Calafat, etc. Limba greacă se vorbește fără restricții în toate comunitățile, fără limitări sau obstacole care să aibă legătură cu diviziunile administrative ale țării.

c) necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvării lor;

Odată cu înființarea în 1989 a Uniunii Elene din România, protejarea și promovarea limbii elene în România a cunoscut o evoluție pozitivă. Ca limbă minoritară, limba greacă este ocrotită prin documente oficiale: Constituția României, Carta limbilor, legea privind organizarea și funcționarea Societății Române de Radiodifuziune și Societății Române de Televiziune, legea audio-vizualului, etc.

Principalele măsuri luate în vederea susținerii limbii elene se găsesc în domeniul educației (pe lângă cursurile deja existente în învățământul superior, prin ordin al ministrului, începând cu anul școlar 1999-2000 s-a decis crearea de clase cu predare a

²³ ***, ”Istoria minorităților naționale din România”, Editura Dicactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag.20

limbii elene ca limbă maternă, se organizează concursuri școlare de limbă elenă, etc.). În domeniul culturii limba este sprijinită prin promovarea proiectelor culturale specifice, prin organizarea anuală a Festivalului Elenismului din România, etc., iar în mass media limba este utilizată în editarea publicației comunității - *Elpis*, în emisiuni de radio și televiziune.

Nu există localități în care populația de etnie elenă să depășească procentul de 20 % din locuitori, astfel încât limba greacă nu se folosește în administrația publică, justiție, serviciile publice. Există situații în viața economică și socială în care limba este utilizată, tendința fiind de creștere (în firmele mixte româno-elene, care sunt foarte numeroase; în programe sociale inițiate de statul elen pentru diaspora, în universități în care învață studenți greci etc.).

d) facilitarea și/ sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată

Folosirea limbii elene în România este liberă și neîngrădită, chiar stimulată din rațiuni culturale și economice. După schimbarea regimului politic în 1989 s-a constatat un reviriment în promovarea și dezvoltarea limbii elene, fenomen aflat în strânsă legătură cu libertatea de circulație a persoanelor, apropierea geografică și comunitatea de religie, cu redescoperirea valorilor culturii elene și creșterea interesului față de acestea.

La sediul fiecărei filiale a Uniunii Elene din România există mici **biblioteci**, fondul de carte fiind asigurat prin donații, procurare de materiale noi și din publicațiile Uniunii. Comunitatea greacă are **propria revistă - "Elpis"**, publicație trimestrială bilingvă. UER sprijină editarea de monografii privind existența și istoria elenismului în România, ultima fiind volumul "De la Papingo la Turnu Severin" a prof. dr. Paula Scalcău. S-au editat cărți ale sau despre personalități culturale de renume, ca de exemplu: *Mihail Eminescu, Kavafis, Kazantzakis – bilingve, Fampas – Un destin care nu putea fi altfel.*"²⁴

În anul 2008 Uniunea Elenă a fost invitată la Festivalul filmului documentar "Toamna la Voroneț", unde a prezentat o scurtă peliculă intitulată "Dor de Elada".

Anual se organizează pentru școlari olimpiada națională de limbă elenă. Începând cu anul 2000, se desfășoară anual "**Festivalul Elenismului din România**", considerat a fi cea mai amplă și de calitate manifestare artistică a elenismului. În toate bisericile grecești din România limba greacă este folosită în cadrul serviciului religios.

În cadrul Uniunii activează în București o **trupă de teatru** formată din adolescenți, un cor și o trupă de dans tradițional ce contribuie la realizarea programelor artistice prezentate cu ocazia unor evenimente importante din viața comunității sau a diverselor manifestări culturale și artistice organizate la nivel național. La nivel local sunt organizate mai multe **ansambluri de muzică și dansuri**, cu prezențe extrem de active în viața culturală a comunităților și la festivaluri naționale și internaționale.

²⁴ Citat din materialul trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Uniunea Elenă din România.

Prezența minorității elene la emisiunile destinate minorităților și difuzate pe posturile publice de **radio și televiziune** este garantată prin lege. În afară de aparițiile comune alături de celelalte minorități, grecii au o emisiune săptămânală de 6 minute în fiecare miercuri, pe postul TVR3 al televiziunii publice. La Radio Constanța se difuzează săptămânal în zilele de luni (de la ora 11.00) o emisiune de 30 de minute în limba greacă. Uniunea Elenă din România are un **web-site** propriu (www.uniunea-elena.ro) și toate filialele au acces la Internet, utilizând cele mai noi medii de informare în domeniu.

Cetățenii români de etnie greacă pot utiliza limba maternă în **raporturile lor cu autoritățile administrației publice locale**, cu aparatul de specialitate și organismele subordonate consiliilor locale din județul Tulcea. În cadrul acestor autorități sunt încadrate persoane care vorbesc limba greacă. Astfel, cetățenii de etnie greacă se adresează oral sau în scris și în limba greacă, iar răspunsul este primit atât în limba română, cât și în limba maternă.

e) menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceluiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite

Minoritatea elenă este una dintre cele mai active și vizibile comunități etnice din România, implicându-se în numeroase proiecte din diferite domenii, cultura și învățământul fiind ariile predilecte de manifestare. Toate comunitățile participă permanent la evenimentele naționale sau locale organizate pentru promovarea și susținerea minorităților, grecii fiind și inițiatori ai multor evenimente interculturale, cum sunt Festivalul ProEtnica de la Sighișoara, Zilele Orașului Sulina, Ziua Regiunilor, Festivalul Tinereții de la Costinești, etc. În ultima perioadă, comunitatea elenă a fost invitată să participe la evenimentele organizate de Federația Comunităților Evreiești din România (diverse activități culturale, carnavalul de Purim 2009, etc.). Anual comunitatea elenă organizează Festivalul Elenismului din România, un eveniment de clasă la care sunt invitate să participe și alte minorități. Din 2008 participă la Festivalul Filmului Documentar "Toamna la Voroneț".

Uniunea Elenă este reprezentată la nivelul Consiliului Minorităților Naționale de trei reprezentanți - consilierii pe probleme de învățământ, cultură și economie.

Prin intermediul revistei bilingve, al cărților și web-site-ului Uniunii Elene din România, comunitatea își face cunoscute cultura și tradițiile, prezentând și informații de interes pentru celelalte grupuri minoritare și populația majoritară. Datorită accesului liber și garantat în presa scrisă, radio și televiziune, populația majoritară și celelalte minorități au posibilitatea de a afla informații despre viața comunității elene.

f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare

Limba greacă nu este utilizată în învățământul preșcolar din sistemul educațional instituționalizat. Grădinița aparținând Ambasadei Republicii Elene la București a oferit 5 din locurile sale copiilor de etnie greacă din România. Tot la București, Uniunea Elenă din România desfășoară permanent un program de inițiere și pregătire în limba elenă pentru preșcolari (două sau trei ședințe pe săptămână).

Din inițiativa unui grup de cadre didactice de etnie greacă au fost organizate în sistemul școlar public grupe de elevi care au optat pentru studiul limbii materne elene ca disciplină de învățământ. În timp, statutul disciplinei s-a consolidat: cu începere din anul școlar 1999/2000, Ordinul ministrului nr.4699/14.10.1999 a venit în întâmpinarea solicitării Uniunii Elene, stabilind cadrul legal pentru înființarea de **clase cu predare a limbii elene**. Pentru punerea în practică a acestui Ordin, Direcția Generală pentru Învățământ în Limbile Minorităților are ca parteneri Uniunea Elenă și Ambasada Greciei la București. Actul educațional în limba greacă maternă se desfășoară cu ajutorul unui număr de 6 cadre didactice, detașate în România de Ministerul Învățământului din Grecia. Aceste cadre didactice predau limba maternă greacă în școlile cu predare în limba română din municipiile: București, Constanța, Brăila, Ploiești, Tulcea.

Curriculumul școlar de limba greacă a fost întocmit conform cerințelor Curriculum-ului școlar național, diferențiat, pentru clasele I-IV și V-XII. De asemenea, în cadrul Comisiei de învățământ a Uniunii Elene a fost elaborat și tipărit un manual original, intitulat *Învăț grecește*, pentru clasele mixte de limbă neogreacă. În București, limba elenă se studiază la Liceul Teoretic Bulgar "Hristo Botev".

Uniunea Elenă din România organizează cu forțe proprii, începând din anul 2003, un concurs școlar – olimpiada națională de limba greacă - cu tema *Să ne însușim limba părinților și bunicilor noștri*. De regulă, fiecare ediție este găzduită de altă comunitate din țară.

Pe plan cultural, în școlile românești în care se studiază limba greacă au fost organizate an de an festivaluri artistice, excursii în vechea Eladă, tabere, etc.²⁵, Uniunea Elenă și autoritățile statului elen promovând activ astfel de programe.

În ceea ce privește învățământul superior, Universitatea București oferă pregătire academică în domeniul limbii elene, iar la Universitatea din Iași există un lectorat.

Anual statul grec oferă burse de studiu al limbii elene (cu o durată de una, trei sau nouă luni) pentru studenți și absolvenți din România, burse universitare (incluzând un an pregătitor de limbă în Grecia), burse postuniversitare și de doctorat, iar la concursul pentru obținerea acestora se pot înscrie atât cetățeni de etnie elenă, cât și cetățeni de alte origini.

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru

²⁵ Material trimis către Departamentul pentru Relații Interetnice de Uniunea Elenă din România.

La sediile comunităților elene se organizează cursuri de inițiere și învățare a limbii, la care pot participa și alte persoane decât cele de etnie greacă. Există manuale și profesori specializați, pe grupe de vârstă și nivel de studiu.

De asemenea, în cadrul studiilor de limbă elenă sau studiilor aprofundate orientate spre studierea limbii și civilizației elene oferite de Universitatea București, accesul este liber pentru persoane de orice etnie din România.

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

Odată cu reapariția interesului pentru cultură și civilizația elenă, s-au realizat diverse studii și lucrări de specialitate, unele fiind inițiate de membrii comunității elene ce activează în sistemul academic și de cercetare: *Panorama literaturii neoeleene, Capodopere ale literaturii neoeleene, Literatura neoeleenă în România, Școli grecești din România, Restituiri documentare, Poeme, Antologie de literatură din Pricipatele Române, Proză și teatru, Poeți greci contemporani, Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, etc.

La Catedra de Limbi Clasice și Neogreacă din cadrul Universității București și la Lectoratul de Studii Neoeleene al Universității din Iași se desfășoară diverse activități de elaborare de traduceri, retroversiuni, ediții critice, manuale, studii de filologie clasică, micenologie, istoria, teoria și gramatica limbii elene vechi, istoria limbii și culturii neoeleene, limbaje specializate etc. Tradițiile legate de studiul limbilor clasice – latină și greacă veche – sunt dintre cele mai valoroase și respectate în cadrul Universității București.

La București există Societatea Română de Studii Elene, care își publică cercetările și materialele la editura "Omonia", "singura casă editorială din România care și-a fixat programatic promovarea literaturii și civilizației Greciei moderne în România. Bilanțul celor 18 ani de activitate îl constituie cele peste 80 de titluri publicate, în majoritate traduceri din literatura neoeleenă, acoperind, practic, toate genurile literare: proză, poezie, eseu, teatru, istorie și critică literară. Traducerile apărute la "Omonia" reprezintă circa două treimi din totalul tălmăcirilor din neogreacă realizate după 1989 în România. Acestea li se adaugă lucrări semnate de prestigioși specialiști români și străini consacrate relațiilor româno-elene și istoriei elenismului pe sol românesc."²⁶ Editura "Omonia" este deținătoarea a patru premii primite în Grecia pentru cea mai bună traducere a unei opere literare grecești într-o limbă străină și a trei premii acordate în România, dintre care unul al Academiei Române.

Începând cu 2006, la București funcționează o filială a Fundației Culturale Grecești, organizație ce are drept scop promovarea și propagarea limbii și a culturii grecești în întreaga lume. Fundația a pus bazele dezvoltării relațiilor culturale internaționale ale Greciei și a organizat evenimente culturale de seamă legate de civilizația greacă. Prin

²⁶ "Ziarul Financiar", 20.02.2009

cursurile de limbă din cadrul filialelor sale, a făcut posibilă însușirea limbii grecești de către un număr mare de oameni și a propulsat cercetători care au urmat studii masterale la universități grecești.

În 2006 s-a desfășurat la București al treilea Congres European de Studii Neoelene, a cărui temă a fost "Lumea elenă dintre perioadă iluministă și secolul XX", iar subiectele prezentărilor au cuprins teme din literatură, istorie, antropologie, teatru, legături elene cu alte culturi și civilizații, etc.

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

Uniunea Elenă din România este reprezentată în Consiliul Mondial al Diasporei Elene și în Uniunea Mondială a Parlamentarilor de Origine Greacă. Colaborează, de asemenea, cu organizații ale grecilor din toată lumea.

Pe linia colaborării cu autoritățile statului grec se înscriu:

- programele de tabără oferite anual pentru aproximativ 230 de etnici greci de diferite primării, prefecturi, fundații, ministere din Grecia. Beneficiarii sunt copiii, tinerii dar mai ales persoane de vârsta a treia de etnice greacă (aproximativ 60 % din locuri);
- bursele de studiu pentru învățarea limbii elene în Grecia, cu durate determinate, variind de la o lună până la 9 luni;
- bursele de studii universitare, care includ și anul pregătitor de limbă;
- burse postuniversitare și doctorale.

„La toate programele de burse enumerate mai sus au acces membrii noștri, tineri dornici să cunoască limba greacă sau să se pregătească în domeniile și specialitățile oferite de statul grec.²⁷”

Legăturile dintre România și Grecia sunt întreținute prin intermediul a numeroase colaborări în domeniul culturii, educației, schimburilor economice, etc. O inițiativă lăudabilă în domeniul culturii și educației este activitatea profesorului Andreas Rados (cetățean elen, dar profesând în România) de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, un cunoscut neoelenist în lumea întreagă prin conferințele și seminariile prezentate la nivel internațional. Intre inițiativele sale se numără organizarea cu sprijinul Ministerului Educației din România a "Lectoratului de Studii Neoelene", înființarea Fundației pentru propagarea culturii balcanice și europene "Rigas Fereos" și numeroase traduceri, retroversiuni, eseuri și studii realizate de-a lungul mai multor decenii. Prin intermediul muncii sale, în revistele de cultură din România au apărut traduceri din opera a peste 100 de poeți din Grecia și din Cipru, iar de curând, la Atena a fost lansată o antologie de poezie românească.

4) Limba italiană

²⁷ Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Uniunea Elenă din România.

Istoric. Prezența italiană pe teritoriul României este constantă și începe în anul 1000, odată cu venirea călugărilor misionari în timpul procesului de creștinare a popoarelor europene. Ulterior, la invitația domnitorilor provinciilor istorice românești sosesc pentru a consolida sau ridica diferite fortificații și construcții civile și militare constructori, sculptori, zidari, pietrari, dulgheri, tâmplari, vărari, etc. Din secolul XIII porturile dunărene devin colonii ale venețienilor și genovezilor, ultimii obținând și monopolul comerțului de pe Marea Neagră (din 1261), activitate ce a dus la dezvoltarea și îmbogățirea rapidă a regiunii. Începând cu secolul XIV-XVI se stabilesc în Transilvania preoți, arhitecți, ingineri, ofițeri, armurieri, secretari, traducători, meșteșugari, medici, profesori, agricultori, viticultori, sericultori, postăvari, vopsitori, cămătari și negustori. Tot acum are loc aici și o emigrare din motive religioase. Pe parcursul secolului XVII și la începutul secolului XIX, emigrația italiană este masivă și dezvoltă și un alt conținut (se înregistrează colonizarea forțată a unor refugiați politici italieni și spanioli²⁸), în special în Banat și Transilvania. Fenomenul se amplifică și se diversifică începând cu partea a doua a secolului XIX și până în perioada interbelică în toate provinciile istorice ale României.²⁹ ... În jur de 25.000 erau stabiliți în România înainte de al doilea război mondial, dar în 1948 mai exista un număr de circa 7052. În 2002 au fost înregistrați oficial 3.288 de italieni, dar Asociația Italianilor din România "RO.AS.IT" avansează în prezent un număr mult mai mare, luând în calcul și italienii care au venit cu afaceri în România în ultimii ani. Cele mai importante edificii și monumente de artă din România au fost realizate de italieni, care au adus cu ei interesul pentru cultură și arte frumoase.³⁰

a). recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

Limba italiană are o relație specială cu limba română: sunt desprinse din același trunchi comun, au vocabular, fonetica, gramatica extrem de apropiate, iar în grupul de limbi romanice care le cuprinde, împreună cu limba sardă, fiecare își dispută titlul de descendent direct al latinei clasice. Deși se consideră că româna a păstrat aproape în totalitate regulile de declinare ale limbii latine, iar sarda are cea mai apropiată fonologie cu aceasta, italiana ocupă locul de "lider".

În România există o bogată onomastică și toponimie cu trimitere la italieni: Veneția de Sus, Veneția de Jos, Talieni, Podul talienilor, Crucea talienilor, etc. În Transilvania, pentru italieni era folosită denumirea din limba maghiară (olasz) și derivatele ei.³¹ Tot aici, numele de familie italienești au fost înlocuite cu varianta în maghiară, limba administrației oficiale la acea dată.

²⁸ ***, "Istoria minorităților naționale din România", Editura Dicactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag.57

²⁹ ***, "Istoria minorităților naționale din România", Editura Dicactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag.58

³⁰ ***, "Istoria minorităților naționale din România", Editura Dicactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag.58

³¹ ***, "Istoria minorităților naționale din România", Editura Dicactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag.65

Comunitatea italiană din România vorbește limba literară italiană, ”neexistând dialecte care au fost păstrate”³², deși emigranții sosiți aici vorbeau în dialectul regiunii sau chiar al localităților de proveniență: Friuli-Venezia-Giulia, Lombardia, Emilia Romagna, Trento sau Puglia. ”Astfel, primele persoane sosite din Friuli și Belluno, în județul Dolj, foloseau în conversație numai dialectele friulan și bellunez. Bărbații au învățat italiană după ce s-au întors în țară pentru satisfacerea serviciului militar. În timpul vizitei în 1914, în Dobrogea, A. Mantica, membru în Comitetul Societății ”Dante Alighieri” din București, a constatat că băieții și fetele din satele locuite de emigranți italieni nu înțelegeau limba italiană și vorbeau în dialecte din Friuli și Veneto. 12 din 65 de persoane știau să citească. În comuna Greci, unde exista o populație provenită din Friuli, Belluno, Rovigo, s-a impus o variantă mixtă bazată pe dialectul din Belluno: bilumata. Astăzi însă, conversațiile se poartă atât în limba română, cât și în limba italiană. Persoanele de vârstă a treia mai folosesc, în conversațiile din familie, cuvinte din dialectul specific regiunii de origine.”³³

Dintre cei 3288 de italieni înregistrați oficial la recensământul din 2002, 2420 cunosc limba italiană, adică un procent de 73,6%. În afară de aceste persoane, un număr de alte 111 persoane de altă etnie decât cea italiană au declarat limba italiană drept limbă maternă. Conform statisticilor neoficiale ale Asociației Italianilor din România ”RO.AS.IT”, numărul membrilor comunității ar fi de 30-40.000, mai mult de jumătate dintre aceștia cunoscând limba italiană. În ceea ce privește ultimul val de imigranți, cunoscuți drept ”italienii din România”, aceștia sunt vorbitori nativi, majoritatea stabiliți aici în scop de afaceri, prezența lor revitalizând folosirea limbii italiene în interiorul comunității.

b). respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente, ori noi, să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

Asociația Italianilor din România ”RO.AS.IT ” este organizată în 10 filiale aflate în orașele Suceava, București, Timișoara, Oțelul Roșu, Craiova, Târgoviște, Galați, Zărnești, Bacău și Iași. Cele 10 stele de pe stema Asociației sunt simbolurile celor 10 filiale naționale. Pe lângă acestea, există zeci de comunități și mici nuclee de etnici italieni pe întreg cuprinsul României, filiale ale Asociației Italianilor din România activând în 11 județe, iar în alte 9 fiind pe cale de organizare. Cele mai mari comunități italiene sunt în București, zona Moldovei, Banatului și în Muntenia. Răspândirea italienilor în toată România și utilizarea liberă a limbii în cadrul comunităților nu este afectată de împărțirea teritorial-administrativă a țării.

c). necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvării lor

³² Citat din materialul trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Asociația Italianilor din România ”RO.AS.IT”

³³ ***, ”Istoria minorităților naționale din România”, Editura Dicactică și Pedagogică, RA, București, 2008, pag.66

Limba italiană și-a consolidat statutul în ultimii ani, fiind folosită în prezent mai des și în mai multe domenii. Deși nu există localități în care procentul italienilor să depășească 20% din numărul de locuitori, iar limba italiană nu se folosește în administrația publică, justiție, serviciile publice, viața economică și socială, totuși, în cadrul I.P.J. Prahova sunt încadrați șase polițiști cunoscători ai limbii italiene, care pot asigura la nevoie posibilitatea ca vorbitorii acestei limbi să poată prezenta cereri orale sau scrise în această limbă.

Principalele măsuri de sprijin pentru limba italiană sunt aplicate în educație, cultură, cooperări culturale, schimburi transfrontaliere. Au loc colaborări cu școlile sau instituțiile unde sunt deja înființate clase sau grupe cu studiul în limba maternă (ex. Liceul Dante Alighieri din București, Biserica Italiana din comuna Greci, jud. Tulcea, sau Craiova) și cooperări în scopul organizării de evenimente culturale pentru cunoașterea istoriei etniei, a personalităților trecute și prezente din cadrul acesteia.

”Fenomenul emigrației italiene s-a dezvoltat imediat după anul 1990, dar s-a intensificat în ultimii ani, arătând și necesitatea reînființării în România a claselor cu predare în limba maternă, prezentă în acest moment doar în București, cu perspective imediate de deschidere în alte zone precum: Craiova, Iași, Oradea, Timișoara, etc.³⁴” De asemenea, se preconizează și înființarea de grupe de grădiniță în Suceava, București și în localitățile unde vor fi solicitări.

d). facilitarea și/ sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată

În România nu există impedimente în folosirea limbii italiene, aceasta fiind întrebuințată liber și fără îngrădiri, oral sau în scris, în viața publică și privată. Schimbările politice din 1989 au determinat o creștere semnificativă a folosirii limbii italiene și au produs o situație inedită în statutul acesteia în România. Faptul s-a realizat prin luarea de noi măsuri privind promovarea și studierea limbii italiene, prin sosirea în țară a unui nou val de emigranți italieni interesați în general de desfășurarea de activități comerciale, iar o situație aparte o constituie cetățenii români plecați să lucreze în Italia și care au adoptat limba italiană în familiile lor. Copiii proveniți din aceste familii și care și-au urmat părinții chiar și temporar în țara de adopție reprezintă o nouă clasă de vorbitori de limba italiană din România, alături de membrii comunității tradiționale. În noul context s-a produs o redescoperire a valorilor culturii italiene și a crescut interesul față de aceasta.

Limba italiană se studiază în rețeaua publică și ca limbă modernă, este obiect de competiție în cadrul olimpiadelor școlare de limbi străine organizate la nivel național.

La București există Biserica Italiană în care serviciul religios se desfășoară în limba italiană.

La sediile din București și Suceava există biblioteci ale comunității italiene, fondul de carte fiind realizat prin donații și achiziții. Publicația bilingvă a minorității italiene -

³⁴ Citat din materialul trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Asociația Italianilor din România “RO.AS.IT”

”Siamo di nuovo insieme” - asigură informații asupra evenimentelor importante din viața comunității. Pe lângă această publicație, comunitatea mai are acces și la periodicele editate de comunitățile de oameni de afaceri italieni stabiliți în România. Cărțile editate de Asociația Italianilor din România ”RO.AS.IT.” promovează valorile culturii italiene din țara mamă și țara de adopție.

Prezența comunității italiene în emisiunile destinate minorităților și difuzate pe posturile publice de radio și televiziune este garantată prin lege. La Radio Timișoara există din 2008 o emisiune în limba italiană cu durata de o oră. Minoritatea italiană apare în grila postului public de televiziune în emisiuni speciale dedicate minorităților și în magazine interetnice ce cuprind informații despre mai multe minorități. Asociația Italianilor din România ”RO.AS.IT.” are un web-site propriu și multe dintre comunitățile locale au acces la Internet, utilizând cele mai noi medii de informare în domeniu.

e) menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceluiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite

Comunitatea italiană se implică activ în stabilirea dialogului interetnic din România, iar datorită ariei largi de răspândire a minorității se asigură prezența la majoritatea evenimentelor organizate la nivel local și național, în special la cele culturale (Festivalul ProEtnica, Ziua regiunilor, seara culturală ”Rafael Sanzio Urbino – titan al Renașterii italiene”, participarea la Festivalul de film interetnic, etc.)

Minoritatea italiană încearcă o nouă politică de creștere a vizibilității sale la nivel public și de implicare a tinerilor comunității în proiectele inițiate de Asociația Italianilor din România ”RO.AS.IT.” De asemenea, având în vedere că în Italia trăiește un număr mare de români, ”RO.AS.IT.” a participat alături de Guvernul României și Ministerul Afacerilor Externe la Organizarea proiectului ”Piazza di Romania”, prezentat în 3 mari orașe ale Italiei în scopul de susținere a imaginii României.

Comunitatea italiană promovează cultura italiană în România, un exemplu fiind organizarea Simpozionului internațional ”Neo-umanismul și dialogul intercultural”, cu ediții succesive în mai mulți ani. De asemenea, s-a organizat Salonul de evocări ale regizoarei române de etnie italiană Sorana Coroamă-Stanca. Plecând de la proiectul ”La poesia e le donne”, Asociația Italianilor din România ”RO.AS.IT.” intenționează să organizeze constant seri de poezie și muzică la sediul din București, la care să invite și alte minorități, sau la alte sedii din țară.

Minoritatea italiană este membru activ în Consiliul Minorităților Naționale din România. Prin intermediul publicațiilor periodice, al cărților și web-site-ului comunității, italienii își fac cunoscute cultura și tradițiile, înștiințând și asupra unor informații de interes pentru comunitate, pentru celelalte grupuri minoritare și pentru populația majoritară. Unul dintre rezultatele prezenței italienilor stabiliți recent în România este creșterea numărului de publicații și periodice susținute material de către aceștia, precum și lărgirea ofertei de

posturi italiene transmise de televiziunile prin cablu, fapt ce a dus la o mai strânsă legătură cu țara mamă a minorității italiene și la un acces mai mare al populației majoritare și al celorlalte minorități la cultura italienilor.

Prin prezența liberă și garantată în presa scrisă, radio și televiziune se asigură accesul larg la informații despre viața comunității italiene și menținerea legăturilor dintre aceasta, celelalte minorități și populația majoritară.

f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare

Limba italiană nu este utilizată în învățământul preșcolar al sistemului de educație instituționalizat din România. În urma discuțiilor cu reprezentanții comunităților locale din toată țara, Asociația Italianilor din România "RO.AS.IT." are în perspectivă înființarea de grupe de grădiniță în Suceava, București și în localitățile unde vor fi solicitări. De asemenea, la nivelul comunităților mari se urmărește înființarea claselor sau grupelor pentru învățarea limbii materne.

Începând cu anul 1990, la Liceul teoretic *Dante Alighieri* din București au fost înființate clase bilingve (română-italiană), iar din anul școlar 1996-1997 liceul școlarizează și elevi de gimnaziu în câte 2 clase profilate pe studiul intensiv al limbii italiene. La solicitarea minorității italiene, în anul școlar 2007 – 2008 s-a deschis prima clasă cu predare în italiană ca limbă maternă la Liceul teoretic *Dante Alighieri*. În prezent se fac demersuri pe lângă Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Instrucțiunii Publice din Italia pentru recunoașterea în această țară a diplomei de bacalaureat obținute de absolvenții claselor bilingve. La nivel liceal, limba italiană se mai studiază în liceele din Pucioasa și Târgoviște.

Studii universitare de limba italiană se organizează la universitățile din București, Iași, Constanța, Craiova, Timișoara, Cluj, la Conservatorul din București, Conservatorul din Brașov, Conservatorul din Iași, la Academia de Studii Economice din București, etc.

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru

La sediile comunităților italiene se organizează cursuri de inițiere și învățare a limbii, studii la care pot participa și alte persoane decât cele de etnie italiană. De asemenea, în cadrul studiilor de limbă italiană sau studiilor aprofundate orientate spre studierea limbii și civilizației italiene oferite de universități, accesul este liber pentru persoane de orice etnie din România.

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

La Catedra de Limba și Literatura Italiană a Facultății de Limbi și Literaturi Străine din cadrul Universității din București, se realizează traduceri, studii de istorie și critică literară, diverse manuale, materiale și dicționare destinate în general celor ce doresc să învețe limba italiană sau care au nevoie de informații utile referitoare la desfășurarea anumitor activități, servicii, etc. în Italia. S-au editat și tipărit numeroase lucrări despre limba și literatura italiană, precum și materiale didactice sau de utilitate practică - *Limba italiana. Corespondență comercială, Limbaj administrativ italian, Verbul italian prin exerciții cu cheie, Ghid de conversație italian – român, Limba italiană. Simplu și eficient*, etc.

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

Ministerul Culturii și Cultelor lansează în anul 2009 *Programul de promovare a identităților și valorilor culturale românești și italiene*, numit "Latinitas 2009".

În domeniul educației, începând cu anul 1997, Liceul *Dante Alighieri* cu predare bilingvă română-italiană participă constant la proiecte de integrare europeană în cadrul programului european Socrates cu parteneri din Italia, Spania, Portugalia, Suedia, Cehia, Franța, Irlanda etc. Universitățile cu secții de limba italiană colaborează cu instituții similare. Instituțiile culturale au legături directe, din ce în ce mai strânse cu Italia.

Asociația Italienilor din România, alte organizații și instituții colaborează cu parteneri din Italia direct sau cu sprijinul Ambasadei Italiei și al Institutului Italian de Cultură *Vito Grasso* din București. La Cluj există un Centru Cultural Italian.

5). Limba idiș

Istoric. Prezența evreilor pe teritoriul românesc datează din secolul al II-lea. Din perioada între căderea Imperiului Roman și secolul al XI-lea nu prea avem izvoare privind prezența evreilor. Dintr-o sursă din anul 1165 aflăm însă de evrei bizantini care au legături bune cu vlahii sud-dunăreni. La jumătatea secolului al XVI-lea este atestată prima comunitate evreiască în București. În Transilvania evreii erau prezenți încă din secolele XI-XII. În Transilvania, evreii s-au asimilat cu precădere populației maghiare. Pe teritoriul Moldovei și Țării Românești evreii au devenit vorbitori de limbă română. În 1930 se declarau evrei 728 115 persoane, din care circa 500 000 vorbeau idiș. După holocaust, majoritatea evreilor au părăsit România (date puse la dispoziție de Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale).

a) recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

Limba idiș mai este vorbită în România doar de o parte a membrilor minorității evreiești – circa **900 persoane**, din totalul de 5785 persoane care s-au declarat etnici evrei la

recensământul din 2002. Reprezentarea minorității în viața publică este asigurată de Federația Comunităților Evreiești din România, care reunește 38 de comunități, aflate în toate zonele țării. Cea mai numeroasă comunitate se află în București – peste 3500 persoane.

Limba idiș, foarte mult utilizată de evreii din România interbelică, este în prezent puțin practică în comunicarea curentă, în special de persoane în vârstă, statisticile neoficiale înregistrând circa 1100 vorbitori.³⁵ Afectată dramatic de holocaust și de totalitarismul perioadei comuniste, ca și în alte state central și est europene, **limba idiș a rămas mai mult o limbă de cultură**, păstrătoare a unui patrimoniu cultural inestimabil creat de-a lungul a sute de ani de istorie. Perioada de maximă dezvoltare a limbii idiș în România a fost sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, când între milioanele de vorbitori din Europa se numărau și cele câteva sute de mii de vorbitori din țara noastră³⁶.

Așa cum a constatat Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei în 1996, când a aprobat *Recomandarea nr. 1291 asupra culturii idiș*, ca și în toată Europa, în România această limbă se vorbește într-o comunitate din ce în ce mai restrânsă, din ce în ce mai îmbătrânită, fiind chiar amenințată cu dispariția. Odată cu stingerea limbii, ar dispărea și una din cele mai bogate culturi ale Europei, ea însăși un mozaic datorită influenței contextelor în care s-a manifestat și un liant între limbile și națiunile europene. Acest risc pronunțat de stingere a limbii idiș pe teritoriul României a fost și motivul pentru care Federația Comunităților Evreiești din România a solicitat ca idișul, și nu ebraica, să fie protejat potrivit prevederilor *Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare*.

b) respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente ori noi să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

Federația Comunităților Evreiești din România reunește **38 de comunități răspândite în toate zonele țării**: Alba Iulia, Arad, Bacău, Baia Mare, Bârlad, Bistrița, Botoșani, Brăila, Brașov, București, Cluj-Napoca, Constanța, Craiova, Dej, Deva, Dorohoi, Fălțiceni, Focșani, Galați, Huși, Iași, Lugoj, Oradea, Piatra-Neamț, Pitești, Ploiești, Rădăuți, Reșița, Roman, Satu Mare, Sibiu, Sighetu Marmăției, Suceava, Tecuci, Timișoara, Târgu Mureș, Tulcea, Vatra Dornei.

Conform datelor recensământului din anul 2002, limba idiș se mai vorbește încă, fără nici un fel de limitări sau bariere, în aproape toate comunitățile. Un număr relativ mai mare de vorbitori există în zonele cu comunități evreiești mai numeroase - București, județele Bacău, Arad, Bihor și Alba.

³⁵ Date transmise DRI de Federația Comunităților Evreiești din România.

³⁴ Date din Wikipedia: La recensământul din anul 1930 au fost înregistrați în Regatul României 518.754 de vorbitori de idiș ca limbă maternă, reprezentând 2,9% din totalul populației României.

c) necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvării lor

Limba idiș este utilizată în prezent mai ales în domeniile învățământului superior, culturii și schimburilor culturale, fiind păstrătoarea unui patrimoniu cultural divers și valoros. În administrația publică nu sunt condiții pentru a fi utilizată, datorită inexistenței unor localități în care populația evreiască să depășească 20% din locuitori. Nu deținem date care să ateste utilizarea limbii idiș în justiție, servicii publice, viața economică și socială, schimburi transfrontaliere.

Cele mai importante măsuri luate de autoritățile române în sprijinul limbii idiș sunt legate de domeniul culturii: prin bugetul autorităților locale, al Federației Comunităților Evreiești, al Ministerului Culturii se asigură, după caz, cheltuielile de funcționare ale Teatrului Evreiesc de Stat, turnee ale acestei instituții, cheltuielile necesare unor centre de cercetare, biblioteci, muzee care dețin un fond de carte sau exponate în limba idiș, sunt sprijinite proiecte culturale punctuale care oferă un cadru de manifestare acestei limbi.

d) facilitarea și/sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată

În România nu există bariere care să limiteze folosirea limbii idiș, în oral sau în scris, în viața privată sau în viața publică. Dimpotrivă, efortul autorităților și al puținilor vorbitori se concentrează asupra menținerii acestei limbi în uz, redescoperirii istoriei ei, punerii ei în valoare prin cultură. Legat de utilizarea în viața publică, limba idiș se menține vie în domeniul activităților culturale și, mai puțin, al mass media:

Teatru. Cel mai important păstrător și promotor al limbii idiș în România este Teatrul Evreiesc de Stat din București. Cu o istorie de peste 130 de ani, Teatrul Evreiesc de Stat a rezistat unor perioade dramatice din istorie, fiind astăzi singurul teatru al unei minorități naționale din București și unul din cele câteva teatre idiș profesioniste care s-au mai păstrat în Europa. Este continuatorul primului teatru profesionist de limbă idiș din lume, fondat la Iași în 1876 de scriitorul și artistul Avram Goldfaden. Mutat ulterior la București, Teatrul Evreiesc era centrul cultural al comunității evreiești, care în perioada interbelică număra câteva sute de mii de oameni. În timpul dictaturii fasciste activitatea teatrului a fost oprită, actorii nemaiputând juca în limba maternă. Din 1948 funcționează ca teatru subvenționat de stat, cu o sală proprie, aflată în vechiul cartier evreiesc al Bucureștiului. Ca și în toate celelalte teatre, în perioada comunistă, la Teatrul Evreiesc au fost spectacole interzise sau cenzurate. Dar teatrul, indiferent de limbă, era o formă de rezistență prin cultură a poporului român, inclusiv a comunității evreiești din ce în ce mai restrânse.

Directorul Teatrului Evreiesc de Stat, Harry Eliad, își amintea în anul 2006, când s-au sărbătorit 130 ani de la crearea instituției, că trupele particulare de teatru evreiesc din București erau constituite din actori celebri, care aveau să plece apoi în toate colțurile lumii. Genul revistei era cel mai îndrăgit. Actorii jucau în cartiere, în diverse grădini publice sau în sălile unor cinematografe. "Muzica, teatrul și cultura au fost balsam pentru

durere, în momentele grele... In fiecare familie evreiască se cânta, se dansa și se spuneau versuri, iar la evrei exista o tradiție în acest sens”, spune dl. Eliad în *Jurnalul Național*, septembrie 2006.

Astăzi Teatrul Evreiesc de Stat (www.teatrul-evreiesc.ro) prezintă spectacole de toate genurile în limba idiș, asigurând traducerea la cască în limba română. Marea majoritate a spectatorilor nu cunosc limba, dar apreciază valoarea pieselor și a actorilor. Trupa a atras cu timpul și actori români, care au învățat limba idiș. Preambulul de pe pagina web, semnat de Harry Eliad, este o pledoarie și un îndemn pentru spectatori – “Limba idiș nu trebuie să moară!”.

Teatrul Evreiesc de Stat participă la numeroase turnee și festivaluri în România și în străinătate, menține strânse legături cu puținele instituții similare care există în lume, pregătind permanent spectacole în premieră din clasicii literaturii idiș.

Teatrul idiș este uneori prezent nu numai pe scenă, ci și în emisiunile radioului și televiziunii. De exemplu, ziarul *Adevărul* relatează în mai 2003 că Teatrul Național de Televiziune și TVR Internațional au prezentat spectacolul cu piesa *Sonata Kreutzer* de Iacob Gordin, realizat în studioul Televiziunii Române împreună cu Teatrul Evreiesc de Stat.

Muzee. La București funcționează **Muzeul de Istorie a Evreilor din România „Șef rabin dr. Moses Rosen”**, care păstrează un bogat patrimoniu legat de limba idiș. Un fond important de exponate păstrează date despre cultura și literatura idiș din România - Wolf Zbarjer Ehrenkranz (poet), Eliezer Steinberg (fabulist), Iacob Groper (poet și eseist), Ițic Manger (poet și prozator) etc. O fotografie de grup, din 1908, evocă primul Congres de limba idiș, ținut la Cernăuți. Un turn al presei sugerează efervescența gazetărească din perioada interbelică - 500 de titluri de gazete evreiești apărute în România în limbile română, idiș, ebraică, germană, ladino, sau bilingve. Marii gazetari evrei din presa românească, marii reporteri ai cotidianelor importante ale țării își se regăsesc în muzeu. Un loc central este dedicat teatrului evreiesc. O scena în miniatură, o vitrină cu costume, panouri de afișaj și numeroase documente, cronici, fotografii, programe amintesc despre primul teatru idiș apărut în Iași, la "Pomul Verde", în anul 1876, datorită lui Avram Goldfaden, apoi și la București.

La 30 iulie 2002 a fost inaugurat la Sighetu Marmației **Muzeul „Elie Wiesel”**, în casa unde s-a născut și a copilărit marele om de cultură și scriitor, născut în 1928, supraviețuitor al lagărelor fasciste, domiciliat în prezent în SUA. Este singurul scriitor originar din România care a primit premiul Nobel (până în 2009, când premiul i-a fost acordat și Hertei Müller). În muzeu se găsesc piese de mobilier dar și tipărituri evreiești vechi, cu rugăciuni în idiș. După război, Wiesel a ajuns în Franța, unde a început să lucreze ca translator și jurnalist. La jumătatea anilor '50, Elie Wiesel l-a întâlnit pe François Mauriac, care l-a îndemnat să scrie pentru a depune mărturie în locul a milioane de oameni despre holocaust. Inițial scrisă în limba idiș, cartea sa autobiografică „Noaptea” l-a consacrat pe Elie Wiesel ca scriitor și i-a adus notorietate mondială.

În alte vechi centre evreiești din România, ca de exemplu la Cluj sau la Șimleu Silvaniei, în sinagogi care nu mai sunt utilizate pentru cult din lipsă de enoriași, funcționează organizații care promovează dialogul intercultural și tradițiile evreiești. *Casa Tranzit* din Cluj este deosebit de activă în acest sens.

Muzica. Limba idiș se mai păstrează încă în muzica klezmer, promovată în România de corurile unor sinagogi sau de ansambluri evreiești. Acest gen de muzică este un limbaj cu caracter universal, strâns legat de viața religioasă, reprezentând oamenii obișnuiți sau chiar istoria lor din multe puncte de vedere. Deși la origini a fost o muzică care se dansa, ea poate fi acum ascultată în sălile de concerte sau pe înregistrări. Se pare că a influențat mult alte genuri de muzică din centrul Europei. "În Romania de demult, în fiecare târg se cânta această muzică. La Iași, de pildă, în anul 1835 exista chiar o breaslă a lăutarilor evrei...Tot acolo ființa și o sinagogă a lăutarilor" (date și aprecieri preluate de pe pagina web a muzicianului Berti Barbera).

"Hakeshet Klezmer Band" este o componentă a Ansamblului Artistic al Comunității Evreilor din Oradea, fiind prima formație klezmer din România care a fost invitată la cel mai prestigios festival al acestui gen de muzică din lume, organizat în localitatea Tsfat, din Israel. Cu ocazia participării lor la acest festival, artiștii au înregistrat și primul lor album, intitulat "Give me a lift to Tsfat" (din *ziarul CRISANA – Oradea*, noiembrie 2008).

Cinematografie. La 1 februarie 2009 a avut loc la Cinemateca Română premiera oficială a două filme documentare semnate de regizorul Radu Gabrea, "Moștenirea lui Goldfaden" și "Rumenye! Rumenye!", care au ca temă centrală cultura idiș. Radu Gabrea, unul dintre cei mai cunoscuți și apreciați regizori și scenariști români, a realizat mai multe filme despre evreii plecați din România în Statele Unite și muzica lor. În "Rumenye! Rumenye!", el face o incursiune originală în lumea muzicii idiș tradiționale, semnalând similitudini între aceasta și doina, genul cel mai autentic al folclorului românesc. Într-un alt film, "Căutându-l pe Schwartz", descendenții ai familiilor de evrei plecate din România își redescoperă rădăcinile prin intermediul muzicii klezmer și al limbii idiș.

Biblioteci. Federația Comunităților Evreiești din România dispune de o valoroasă bibliotecă, ce poartă numele dr. Alexandru Șafran, fost șef rabin al Cultului Mozaic din România în 1940, fost mare rabin al Comunității Evreiești din Geneva după 1948, cărturar, teolog, filosof, istoric și literat. Pe rafturile bibliotecii, care este în curs de informatizare, sunt păstrate circa 30.000 de volume din domeniul literaturii universale și române, istoriei, artei și culturii ebraice, în limbile franceză, germană, engleză, italiană, rusă, idiș și ivrit. Fondul de carte în limba idiș cuprinde câteva mii de titluri. Cea mai mare parte a fondului provine din bibliotecile comunității evreiești, precum cele ale diferitelor organizații și asociații evreiești din perioada interbelică, din donațiile unor oameni de cultură care au emigrat. La acest fond se adaugă cărțile apărute recent la Editura *Hasefer*, care funcționează pe lângă Federația Comunităților Evreiești. Biblioteca intenționează să dezvolte cercetări bibliografice și să organizeze evenimente culturale (din revista electronică *Divers*, 2008).

Pe lângă biblioteca “Dr. Alexandru Șafran” din București, mai există 20 biblioteci la diferite comunități evreiești din țară³⁷.

Cărți și publicații. În cadrul Federației, pe lângă sediul central din București, funcționează Editura *Hasefer*, care publică circa 25-30 titluri pe an - lucrări despre istoria evreilor, contribuția lor la cultura română și universală, filosofie iudaică, dicționare și enciclopedii, studii, memorii, albume de artă. Deși nu publică volume în limba idiș, editura promovează valorile acestora publicând traduceri în limba română ale clasicilor literaturii idiș. Editura este una din cele mai prestigioase din România și este prezentă permanent la târguri de carte din țară și din străinătate.

Principalul mijloc de informare și comunicare al comunității evreiești este revista “**Realitatea evreiască**”, al cărei tiraj a atins în ultimii ani 4500 exemplare pe săptămână. “Realitatea evreiască” apare în limba română dar conține și materiale în idiș, ebraică și engleză, ciclând în comunități evreiești din țară și din alte state. De câțiva ani există de asemenea reviste ale comunităților evreiești locale din București, Arad și Focșani.

Federația Comunităților Evreiești din România are pagina de internet proprie - www.jewish.ro - care cuprinde o prezentare a organizației, a evenimentelor importante din viața comunitară (lansări de carte, conferințe, comunicate, sărbători religioase, materiale privind Holocaustul și cultura evreiască). Unele din comunitățile din țară au și ele pagini proprii. Este utilizată limba română, dar se pot găsi date despre utilizarea limbii idiș în trecutul comunității.

e) menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceluiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite

Prin revista „Realitatea evreiască”, prin cărțile tipărite de Editura „Hasefer”, prin Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România, muzee și biblioteci, puținii vorbitori de limbă idiș intră în contact cu toate cele 20 grupuri etnice din România și cu populația majoritară. Pe lângă comunitățile evreiești mai există 25 cluburi, 11 coruri și 5 formații instrumentale care organizează sau participă la diverse activități.

Viața comunitară evreiască este reflectată permanent în mass media, în special la posturile publice de radio și televiziune, cu ocazia unor manifestări și evenimente religioase și culturale, despre care se poate informa și publicul larg. Există o singură emisiune dedicată în mod expres evreilor – emisiunea „Shalom” – de la TVR Cluj, care este retransmisă pe noul canal TVR3 în toată țara. Nu sunt emisiuni transmise în limba idiș, dar se fac referiri la această limbă și la patrimoniul ei cultural.

³⁷ Din datele transmise Departamentului pentru Relații Interetnice de Federația Comunităților Evreiești din România.

În cadrul Consiliului Minorităților Naționale din România – organism consultativ al Guvernului format din câte 3 reprezentanți ai celor 19 organizații ale minorităților naționale reprezentate în Parlament – Federația Comunităților Evreiești este una din cele mai active pe plan cultural. Împreună cu ansambluri ale celorlalte minorități, ansamblurile tradiționale evreiești participă la festivalul “ProEtnica” Sighișoara, la Festivalul Teatrului Minoritar, la Ziua minorităților naționale, la târguri și expoziții care se organizează anual. De remarcat că în limba idiș se prezintă piese de teatru și concerte de muzică klezmer.

Un proiect deosebit a fost “Euroiudaica 2007”, inclus în programul *Sibiu - Capitală culturală europeană*, o manifestare complexă la care au participat și invitați din străinătate. La unele manifestări culturale organizate de Federația Comunităților Evreiești din fondurile primite de la bugetul de stat sau din donații, este folosită și limba idiș, cel puțin pentru lectura unor texte - seri culturale, în care sunt promovate muzica și poezia, evenimente prilejuite de Ziua Europeană a Culturii Iudaice, concerte ale celor 3 grupuri muzicale de klezmeri (București, Cluj și Oradea), spectacole ale ansamblurilor corale, lansări de carte etc.

f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare

Limba idiș nu este utilizată în sistemul de educație la nivel preuniversitar. Există școli private și cursuri în cadrul comunităților, dar se studiază numai limba ebraică.

În ultimii ani se constată un reviriment al interesului la nivel universitar și academic pentru limba idiș, în contextul apariției centrelor de studii iudaice sau pentru studierea holocaustului.

Există mai multe asemenea centre:

- La Universitatea „Al. I. Cuza” Iași funcționează, ca departament al Facultății de Istorie, Centrul de Istoria Evreilor și Ebraistică. Unul din programele de masterat ale centrului își propune învățarea limbii idiș și a limbii ebraice pentru a facilita accesul la literatură și la unele documente istorice.
- Centrul de Studii Ebraice „Goldstein Goren”, înființat în 1998 la Facultatea de Litere a Universității București, oferă programe de studiu și cercetare diverse legate de istoria, religia și cultura iudaică. Colaborează cu numeroase universități din lume. Dispune de bibliotecă și bază de date. Publică revista de specialitate *Studia Hebraica*.
- Institutul de Iudaistică și Istorie Evreiască "Dr. Moshe Carmilly" <http://bucharest.mfa.gov.il/mfm/Web/main/document.asp?DocumentID=53819&MissionID=57> a fost fondat în anul 1991 în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca. Institutul are în proprietate o bibliotecă ce numără în jur de 10.000 de cărți în limbile română, engleză, franceză, germană, ebraică și idiș. Colaborează cu numeroase universități

organizând schimburi de studenți, programe comune, schimburi de informații, publicații, conferințe, ateliere.

- Secția de Studii Iudaice a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității București a fost înființată în octombrie 2002. Funcționează în cadrul Catedrei de Limbi și Literaturi Orientale.
- Primul Centru de Studii Iudaice din sistemul universităților private s-a deschis în anul 2004 la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru

Centrele de studii iudaice menționate la punctul anterior oferă oricărei persoane care dorește să își continue studiile acces la cursurile de limba idiș - masterat, doctorat, burse de studiu, fără a ține cont de apartenența etnică.

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

Interesul cercetătorilor și al mediului academic pentru limba idiș a crescut în ultimii ani, în contextul tendințelor sistemului public de educație de a promova istoria contemporană și istoria holocaustului. Pe lângă cursurile de limba idiș destinate în special istoricilor, filologilor, traducătorilor, la toate centrele de studii iudaice înființate pe lângă universități se realizează studii și cercetări despre cultura și civilizația evreiască. Unele dintre acestea se referă la gramatica, scrierea, istoria limbii idiș, literatura exprimată în limba idiș, fondul de documente în această limbă deținut de diverse arhive, muzee, biblioteci din România.

Centrele iudaice editează și tipăresc lucrări și reviste de specialitate, cea mai cunoscută fiind *Studia Hebraica*. Colaborările cu universități din Israel, SUA și alte state sunt extrem de active. Cele mai importante studii sunt prezentate în cadrul unor conferințe, seminarii, congrese internaționale destinate specialiștilor.

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

Federația Comunităților Evreiești din România menține legături cu comunitățile și organizațiile evreiești din Europa, Israel și din SUA, participând la schimburi culturale diverse. Pe lângă turneele în străinătate la care participă Teatrul Evreiesc de Stat, coruri și ansambluri ale comunităților din țară, în diferite ocazii România devine centrul european al teatrului și muzicii idiș. Spre exemplu, în octombrie 2003 a avut loc la Iași *Festivalul teatrului idiș și al muzicii klezmer*, la care au participat ansambluri din toată Europa Centrală. Programul a fost organizat de Ministerul Culturii și Centrul Cultural Francez din Iași cu sprijinul a numeroși parteneri și a făcut parte dintr-un demers mai amplu de

redescoperire a vechilor trasee europene ale culturii idiș. Finanțarea a fost asigurată prin programul comunitar *Cultura 2000*. În 2008 festivalul a avut loc din nou la Iași, cu participarea unor teatre de limba idiș din Israel, Rusia și Franța.

6. Limba macedoneană

Istoric. Originea și apartenența etnică a macedonenilor din România e disputată și în zilele noastre. Primele atestări documentare privind existența unei populații macedonene pe teritoriul României datează din jurul anului 1300. Una dintre primele așezări de pe teritoriul României, care conform istoricilor a fost întemeiată de macedoneni, este localitatea Macedonia din județul Timiș, atestată documentar în evidențele papale de dijmă din anii 1332-1337, sub denumirea de Machadonia.³⁸ Imigrări masive în teritoriul românesc au avut loc și în secolele XIX-XX (ultimul val de emigrație s-a petrecut în 1948, când aproximativ 8.500 de copii macedoneni și aproximativ 4.000 de adulți din partea egeeană a Macedoniei au ajuns în România.)³⁹

a) recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

Macedonenii din România se autodefinesc ca fiind populația vorbitoare de limba slavă, de religie ortodoxă, venită de pe teritoriul Macedoniei pe teritoriul României în valuri succesive de migrație, începând cu secolul XI.⁴⁰

Odată cu venirea slavilor în Balcani, limba macedoneană a suferit o puternică influență, având în prezent un puternic caracter slav, dar păstrând anumite cuvinte specifice limbii macedonene sau iliro-tracice. Limba macedoneană face parte, alături de limbile bulgară, sârbă, slovenă, croată, bosniacă și muntenegreană, din ramura sudică a limbilor slave. Etnicii macedoneni din România vorbesc mai multe dialecte ale limbii macedonene în funcție de apartenența la diferite valuri de migrație, mai recente sau mai vechi, și de proveniența geografică.⁴¹

Așezați atât în comunitățile rurale din sud, cât și în majoritatea orașelor mari ale României de astăzi, reprezentanții comunității macedonene și-au pus amprenta, influențând limba română în zonele locuite de ei. În zonele sudice ale României influențele macedonene sunt mai pregnante. Aici se pot întâlni multe cuvinte macedonene intrate în vocabularul de zi cu zi sub denumirea generică de regionalisme : lubeniță (pepene verde), stomă (un anumit tip de butoi), opinți (opinci), cherpici (chirpici), praz,

³⁸ <http://www.asociatia-macedonenilor.ro/istoric.php>

³⁹ Istoria Minorităților Naționale din România, Ed. Didactică și Pedagogică R.A., București, 2008, pag. 29

⁴⁰ http://www.asociatia-macedonenilor.ro/despre_noi.php

⁴¹ Date transmise Departamentului pentru Relații Interetnice (DRI) de Asociația Macedonenilor din România

ilic, obor, livadia, etc. O altă posibilă amprentă ar fi cea a folosirii perfectului simplu în Oltenia - singura regiune din România unde se folosește acest timp al conjugării verbelor, iar macedonenii sunt singurii locuitori ai Balcanilor care îl folosesc frecvent.

Diferite localități din sudul României au denumiri provenind din limba macedoneană : Caraula (Dolj) – caraula = punct de observație pe graniță, Criva (Dolj), Criva de Sus, Criva de Jos (Olt) – criva = strâmbă, Crivina (Mehedinți) – crivina = curbă, Galicea Mare și Galiciuca (Dolj) – de la localitatea Galicița (actuala Republica Macedonia), Gighera (Dolj) – gighir = ficat, Bojinu (Gorj). Foarte multe familii de etnici macedoneni se numesc Bojin, Tehomir (Gorj) – de la numele de Tihomir, Vrata (Mehedinți) – vrata = poartă, ușă, Crușovu (Olt) – crușeva = pară, Slatina (Olt) – slatina = mină.⁴²

b) respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente ori noi să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

Macedonenii sunt reprezentați de Asociația Macedonenilor din România (A.M.R.), organizație înființată în anul 2000; în condițiile existenței unei mase de etnici macedoneni răspândiți pe întreg teritoriul României, A.M.R. cu ajutorul celor 45 de filiale (în București, Craiova, Băilești, Urzicuța, Timișoara, Constanța, Cluj, Giurgiu, Buzău, Neamț, Iași etc.) pe care le-a înființat în 20 de județe, are o participare activă la viața culturală, socială și economică, prin organizarea unor evenimente culturale și educaționale la care se utilizează limba maternă.⁴³

Conform datelor rezultate la recensământul din anul 2002, limba macedoneană este vorbită de circa 100 de persoane, localizate în special în Oltenia.⁴⁴ Numărul etnicilor macedoneni care trăiesc pe teritoriul României este estimat în mod neoficial de către Asociația Macedonenilor din România ca fiind mai mare. La obținerea acestei cifre s-au luat în considerație informații referitoare la emigrarea macedoneană pe teritoriul României de astăzi obținute din arhivele naționale ale României și Macedoniei precum și dinamica socială în acest areal geo-politic.⁴⁵

c) necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvagădării lor

Statul român a acordat ajutor financiar de la bugetul de stat pentru cheltuieli de presă, carte, manuale școlare, publicații, cheltuieli pentru organizarea de acțiuni culturale, științifice, simpozioane pentru a face cunoscute limba, obiceiurile, tradițiile, credința, elementele de folclor ale comunității macedonene.

⁴² Date transmise DRI de Asociația Macedonenilor din România

⁴³ Date transmise DRI de Asociația Macedonenilor din România

⁴⁴ <http://www.recensamant.ro/tbl>

⁴⁵ Date transmise DRI de Asociația Macedonenilor din România, Istoria Minorităților Naționale din România, Ed. Didactică și Pedagogică R.A., București, 2008, pag. 67

d) *facilitarea și/ sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată*

În România nu există bariere care să limiteze folosirea limbii macedonene, în oral sau în scris, în viața privată sau în viața publică. Conform Constituției României, în unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere semnificativă (cetățenii aparținând minorităților naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor) se asigura folosirea limbii minorității naționale respective în scris și oral în relațiile cu autoritățile administrației publice locale și cu serviciile publice deconcentrate, în condițiile prevăzute de legea organică⁴⁶. În cazul limbii macedonene nu sunt îndeplinite condițiile legale pentru ca aceasta să poată fi utilizată în administrația publică.

Activitatea de presă și publicarea de cărți și CD-uri este o activitate deosebit de importantă pentru afirmarea identității etniei, pentru păstrarea și cultivarea tradițiilor, obiceiurilor, pentru cunoașterea culturii macedonene. Prin publicarea de cărți se transmite marea bogăție culturală și lingvistică a macedonenilor atât către etnie, cât și către restul cititorilor. Cărțile publicate au ca subiecte în principal etnia macedoneană, istoria și cultura sa. Se publică cu preponderență autori de origine macedoneană dar și cărți ai altor autori care au ca subiect macedonenii.

Publicațiile editate de Asociația Macedonenilor din România sunt: Revista „Macedoneanul” – bilingvă; Revista „Macedoneanul de Urzicuța” – bilingvă; Revista „Macedoneanul de Băilești” – bilingvă; Revista „Macedoneanul de Craiova” – bilingvă; Revista „Macedoneanul de Timiș” – bilingvă.

Între volumele tipărite se numără: Carte de bucate macedonene – bilingvă; Carte de tradiții și obiceiuri macedonene – bilingvă; Volumul de poezii „Poezii od dușa” – culegere de poezii, carte de debut a mai multor tineri din Urzicuța, în limba macedoneană.

Materialele audio au drept scop păstrarea și transmiterea către publicul macedonean și nu numai a unor materiale fonografice inedite sau a bogatului folclor macedonean: „Primele cântece” (cântece tradiționale macedonene interpretate în limba română), „Prvite pesni” (în limba macedoneană), „Cântece pentru copii”(în limba macedoneană și română), „Cântecele noastre” (în limba română), „Nașite pesni” (în limba macedoneană), „Pesni makedonski” (în limba macedoneană), „Pesni” (în limba macedoneană și română).

În cadrul A.M.R. funcționează Cercul de etnografie și folclor *Biser Balkanski*, Muzeul de cultură și folclor macedonean, Trupa de teatru *Micul Macedonean*, Cercul poezilor și prozatorilor macedoneni „*Alexandru Macedonski*”, Cercul de artă plastică *Umetniți*, formațiile de dansuri „Macedoneanul”, „Iliden”, „Sonțe”, „Soncevi Ceda”, Cercul de soliști vocali „Peamo”.

e) *menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale*

⁴⁶ Constituția României, art. 120 alin 2.

aceluiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite

Viața comunității macedonene este reflectată în mass media, în special la posturile publice de radio și televiziune, cu ocazia unor manifestări și evenimente religioase și culturale despre care se poate informa și publicul larg. Televiziunea Română, prin Secția Emisiuni pentru alte Minorități, produce șapte emisiuni săptămânale pe canalele TVR1, TVR2, TVR3 și TVR Cultural: „Bagaj pentru Europa/Conviețuiri”, „Împreună în Europa”, „Primul Pas”, „Identități”, „Etnii danubiene”, în limba română, în care sunt prezentate și date despre macedoneni. Pe TVR3, studioul TVR București realizează lunar o emisiune în limba română în care sunt prezentate cele mai importante evenimente din cadrul mai multor comunități, inclusiv cea macedoneană.⁴⁷

Etnia macedoneană nu are propriile sale emisiuni de radio sau televiziune. Membrii comunității macedonene în calitate de purtători de cuvânt ai etniei participă în medie la o emisiune televizată și două emisiuni radiodifuzate pe săptămână. Comunitatea macedoneană colaborează în special cu posturile de radio și televiziune locale din Craiova, Timișoara, Iași, Brașov.⁴⁸

Împreună cu ansambluri ale celorlalte minorități, ansamblurile minorității macedonene participă la festivalul „ProEtnica” din Sighișoara, la Ziua minorităților naționale, la târguri și expoziții care se organizează anual.

Asociația Macedonenilor din România are propria pagină de internet - <http://www.asociația-macedonenilor.ro>.

f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare

Nu există învățământ în limba macedoneană sau cursuri de limbă macedoneană ca limbă maternă cu elemente de cultură națională în școala generală sau liceu. Dar, începând cu anul școlar 2007-2008, cu ajutorul Ministerului Educației, Cercetării și Inovării, la Școala Generală „Barbu Ionescu” din Urzicuța (județul Dolj) se predau cursuri de limbă macedoneană ca limbă maternă de către personal calificat în limba macedoneană⁴⁹. De asemenea Asociația Macedonenilor din România organizează cursuri duminicale de limbă maternă.⁵⁰

Limba macedoneană este studiată în cadrul unui lectorat al Facultății de Limbi Străine, Catedra de Limbi și Literaturi Slave din cadrul Universității București.⁵¹

⁴⁷ Date transmise DRI de Televiziunea Română.

⁴⁸ Date transmise DRI de Asociația Macedonenilor din România.

⁴⁹ Revista „Macedoneanul de Craiova”, nr. 3, 2007, Asociația Macedonenilor din România.

⁵⁰ Date transmise DRI de Asociația Macedonenilor din România

⁵¹ <http://www3.limbi-straine.ro/2008/05/catedre/catedra-de-limbi-si-literaturi-slave.html>

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru

Cei interesați pot participa la cursurile duminicale de limbă maternă organizate de Asociația Macedonenilor dacă doresc.

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

Studii și cercetări promovează Catedra de Limbi și Literaturi Slave a Universității București, care cuprinde șapte secții de limbi slave moderne - bulgară, cehă, croată, sârbă, slovacă, polonă, ucraineană – un lectorat de limba macedoneană și unul de limba slovenă. Lectoratul de limba macedoneană este susținut de un profesor invitat din Republica Macedonia. Cei 21 de membri ai catedrei depun o activitate susținută în plan științific și didactic, marea majoritate fiind recunoscuți prin lucrările publicate și participările la simpozioanele ori congresele de profil în slavistica internațională.

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

Programul de colaborare între Ministerul Culturii și Cultelor din România și Ministerul Culturii din Republica Macedonia, încheiat pentru perioada 2005 – 2007 și prelungit prevede:

„Părțile vor sprijini prin schimb de specialiști din domeniul problematicii minorităților realizarea proiectelor de programe culturale speciale privind valorificarea moștenirii culturale a minorității române din Macedonia și a minorității macedonene din România. Părțile vor sprijini dezvoltarea colaborării între editurile de carte și redacțiile revistelor de cultură, în scopul publicării reciproce a traducerilor operelor autorilor clasici importanți, precum și ale autorilor contemporani ai celeilalte părți. Părțile vor sprijini colaborarea directă între biblioteci prin schimb de specialiști sub forma participării la simpozioane, întâlniri de lucru și schimb de documente, inclusiv sub formă electronică, pe baza înțelegerii directe.”⁵²

În cadrul Programului bilateral de cooperare între cele două state, Ministerul Culturii și Cultelor din România și Ambasada Republicii Macedonia au organizat în anul 2008 la București și Craiova, manifestarea cultural-artistică „Goțevi denovi” (Zilele lui Goțevi). Cu acest prilej, au fost prezentate comunicări științifice cu tema „Legăturile istorico-culturale dintre poporul macedonean și poporul român”, susținute de către profesori universitari macedoneni și români, precum și un concert de pian și proiecția filmelor

⁵² Date extrase din Raportul de monitorizare a modului de respectare de către Ministerul Culturii și Cultelor a prevederilor Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare transmis DRI de către Ministerul Culturii și Cultelor

documentare „Tineretea Maicii Tereza trăită la Skopje” și „Suspinele nepoatei lui Goțe Delcev”.⁵³

7. Limba poloneză

Istoric. Primele comunități poloneze distincte din spațiul românesc au fost create la sfârșitul secolului al XVIII – lea când, odată cu destrămarea statului polonez independent, grupuri compacte de polonezi s-au stabilit în principal în Bucovina. Așezarea polonezilor în Bucovina a condus, în timp, la apariția a numeroase localități cu populație majoritar poloneză, precum Cacica, Solonețu Nou, Poiana Micului, Pleșa, Bulai (Moara), Ruda (Vicșani), Păltinoasa – din județul Suceava, Tereblecea, Davideni-Zrab, Huta Veche, Pătrăuții de Jos, Crăsnioara Veche (regiunea Cernăuți, astăzi în Ucraina). Numărul polonezilor din România a scăzut dramatic după cel de-al Doilea Război Mondial. Acest fapt s-a datorat, în special, repatrierilor în Polonia organizate de către statul polon.⁵⁴ În România, la recensământul din anul 2002, 3 671 persoane s-au declarat etnici polonezi, din care aprox. 2600 sunt vorbitori ai limbii.

a) recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

Reprezentarea comunității poloneze în viața publică este asigurată de Uniunea Polonezilor din România, care reunește paisprezece filiale. Dintre acestea, unsprezece se află pe teritoriul județului Suceava și trei în câteva mari orașe din România.

Uniunea Polonezilor din România, cu sprijinul statului român, se preocupă ca limba polonă să fie vorbită de un număr tot mai mare de persoane din rândul comunității. În comunități există diferențe de grai fonetice, în funcție de zona din Polonia din care provin. Locuitorii satelor Solonețu Nou, Poiana Micului și Pleșa vorbesc un dialect al limbii polone, cel al muntenilor din Czadca (în Polonia acesta a dispărut). Diferențe de grai se observă în limba folosită de cei din Vicșani și Moara. Refugiații din Bucovina de nord și cei care locuiesc în orașe folosesc limba polonă literară, comună. Copiii preșcolari și elevii învață limba literară, dar în familie și în relațiile din cadrul comunității vorbesc în dialect.⁵⁵

b) respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente, ori noi, să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

Uniunea Polonezilor din România, cuprinde în prezent **paisprezece filiale**, din care unsprezece se află pe teritoriul județului Suceava (Cacica, Gura Humorului, Moara,

⁵³ Date extrase din Raportul de monitorizare a modului de respectare de către Ministerul Culturii și Cultelor a prevederilor Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare transmis DRI de către Ministerul Culturii și Cultelor

⁵⁴ “Istoria minorităților naționale din România” – Editura Didactică și Pedagogică, 2008 – pag. 50 - 51

⁵⁵ Date transmise DRI de Uniunea Polonezilor din România

Păltinoasa, Pleșa, Poiana Micului, Rădăuți, Siret, Solonețu Nou, Suceava, Vicșani) și trei în orașe mari din România (București, Iași, Constanța).⁵⁶

Limba poloneză este vorbită, fără limitări sau bariere, în aproape toate comunitățile polone din România - 2 755 de persoane au declarat că poloneza este limba lor maternă, conform datelor recensământului din 2002. Un număr mai mare de vorbitori există în comunitățile din județul Suceava.

În cadrul Uniunii Polonezilor din România activează organizații pe diferite profile - Organizația de Tineret, Organizația Femeilor Poloneze, Clubul Seniorilor. La activitățile acestora se vorbește limba poloneză.

c) necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvării lor

În prezent, limba poloneză poate fi studiată începând de la grădiniță, până la nivel universitar, inclusiv. Uniunea Polonezilor din România are ca obiectiv extinderea numărului de clase sau grupe de studiu în limba poloneză, în măsura în care există un interes crescut în rândul membrilor comunității. Până în acest moment nu a fost semnalată necesitatea întreprinderii unor măsuri suplimentare de promovare a limbii polone în școli.

În opt localități din țară, toate din județul Suceava, există inscripții bilingve în limbile română și polonă, pe plăcuțe indicatoare. Singura comună din țară în care procentul populației depășește 20% este Cacica - 23%, localitate în care, în cadrul primăriei, există un angajat cunoscător al limbii polone.⁵⁷

d) facilitarea și/sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată

Statul român asigură cadrul legislativ și instituțional necesar pentru folosirea neîngrădită a limbii polone, oral sau în scris, în viața privată sau în viața publică.

Mass media. După anul 1989, minoritatea polonă din România se bucură de o deplină libertate de exprimare, accesul la mijloacele de informare în masă, la nivel național și regional, fiind neîngrădit. Nu există emisiuni și programe radio și TV proprii, în limba polonă, dar, în cadrul unor emisiuni destinate minorităților naționale, sunt difuzate aspecte din viața culturală a polonezilor din România - la *Radio România Actualități*, *Radio Iași* sau *PRO TV* și la posturi locale - *Bucovina TV*, *Plus TV* și *Radio Suceava*.

Biserici. În prezent, în Bucovina, în opt biserici se oficiază Sf. Liturghie (și) în limba polonă (Solonețu Nou, Poiana Micului, Pleșa, Suceava, Cacica, Vicșani, Siret, Moara). Și la București slujbele se țin în limba polonă. Hramurile bisericilor reprezintă sărbători ale întregii comunități și chiar ale vecinilor. Un exemplu edificator este hramul Bazilicii Minor din Cacica (14-15 august), la care vin pelerinii din Bucovina, din toată Moldova,

⁵⁶ Idem 3

⁵⁷ Date transmise DRI de Uniunea Polonezilor din România

Maramureș, Transilvania, dar și din Polonia, Ucraina, Ungaria, Germania, iar cu acest prilej se oficiază liturghii în limbile română, polonă, germană, maghiară și ucraineană.

Tradiții. Comunitatea poloneză este reprezentată de două ansambluri de cântece și dansuri: „Sołonczanka” din Solonețu Nou și „Mała Pojana” din Poiana Micului. Aceste ansambluri promovează tradițiile și obiceiurile polonezilor din România în cadrul unor manifestări naționale și internaționale, la nivel regional - *Festivalul „Conviețuiri”*, organizat de Uniunea Ucrainenilor din România – Ținutul Bucovina, la nivel național - *Festivalul PROETNICA* de la Sighișoara, sau *Festivalul „Întâlniri Bucovinene”* de la Câmpulung Moldovenesc.

Publicații și web. Uniunea Polonezilor din România editează, din fondurile alocate de la bugetul de stat, publicația bilingvă lunară *Polonus*, ajunsă la numărul 158, precum și o publicație trimestrială pentru copii, în limba polonă. Dispune și de pagina web - www.dompolski.ro. De asemenea, asociațiile din București și Cacica au propriile lor site-uri. În ultimii patru ani, uniunea a publicat zece titluri, lucrări despre istoria polonezilor din România și aportul acestora la cultura română, dar și publicații literare.

Cu ajutorul noilor mijloace de informare, membrii comunității poloneze au posibilitatea să navigheze pe Internet, la sediile uniunii și în câteva școli în care se predă limba polonă.

Biblioteci. În localitățile în care există Case Polone, membrii comunității au acces și la biblioteci cu fond de carte în limba maternă (București, Suceava, Siret, Rădăuți). În alte localități (Poiana Micului, Solonețu Nou) cititorii de limbă polonă pot împrumuta cărți de la bibliotecile școlare.⁵⁸

e) menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceluiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite

Uniunea Polonezilor din România relaționează în plan cultural, dar nu numai, cu toate celelalte 18 organizații ale minorităților naționale din România. Începând din anul 2007, aceasta, în colaborare cu Uniunea Ucrainenilor din România, a organizat manifestarea literară cu titlul „*Armonii lirice în spațiul bucovinean*”, cuprinzând recitări din creațiile celor mai mari poeți naționali - Mihai Eminescu, Adam Mickiewicz, Taras Șevcenko. În anul 2008, uniunea, împreună cu Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor din România, a organizat un schimb de experiență cu titlul „*Pe urmele culturii slovace și polone*”.⁵⁹

f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare

⁵⁸ Date transmise DRI de Uniunea Polonezilor din România

⁵⁹ Idem 5

Studiul limbii materne pentru copiii de etnie poloneză este organizat de Inspectoratul Școlar al Județului Suceava, în localitățile reprezentative: *Solonețul Nou, Poiana Micului, Pleșa, Moara, Cacica, Păltinoasa*, în strânsă colaborare cu Uniunea Polonezilor din România. Învățământul în limba polonă, organizat inițial în baza Legii învățământului din 1948, a fost întrerupt în anii '60 și reluat după anul 1989. În prezent, în 12 școli din jud. Suceava, 409 elevi participă la studiul limbii polone (clasele I-XII). În 5 grădinițe 149 de copii învață limba maternă polonă, cu 9 profesori și 3 educatoare.

La Colegiul „Alexandru cel Bun“ din Gura Humorului, în clasele a IX-a și a X-a, 17, respectiv, 20 de elevi etnici polonezi, studiază în clasele cu predare parțială în limba polonă. Reintroducerea studiului limbii polone ca limbă maternă a reluat o tradiție locală și a permis un reviriment pe verticală al abordării acestei discipline, prin asigurarea unei baze mai largi de selecție pentru Universitatea din București sau pentru universități din Polonia.

Legat de studierea limbii polone, Ministerul Educației, Cercetării și Inovării are ca obiective:

- realizarea unui studiu referitor la numărul de elevi din clasele V-VII care doresc să urmeze studiile liceale, parțial în limba maternă;
- în colaborare cu părinții, conștientizarea rolului limbii polone ca mijloc de acces la piața muncii și la patrimoniul culturii universale;
- diversificarea ofertei educaționale;
- realizarea unor materiale promoționale pentru școli în care studiază elevi de gimnaziu de etnie poloneză, în scopul înscrierii în clasa de liceu cu predare parțială în limba polonă.

În județul Suceava, la inițiativa Consulatului Ambasadei Poloniei la București, a demarat proiectul „*Copiii Bucovinei*“, scopul fiind îmbunătățirea nivelului educațional al tinerilor din școlile bucovinene în care învață etnici polonezi, grupul țintă constituindu-l, de fapt, întreaga comunitate multiethnică de vârstă școlară. Proiectul „*Copiii Bucovinei*“ se adresează tuturor elevilor din comunitățile poloneze, indiferent de etnie, religie, condiție socială, asigurând accesul la o educație de calitate, realizată în cele mai bune condiții, cunoașterea și acceptarea reciprocă, cultivând valori în vederea unei bune integrări în societate.⁶⁰

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru

În orașele mari (București, Bacău ș.a.) foști studenți ai Universității din București, cu specializare în limba polonă, au înființat firme care au ca obiect de activitate desfășurarea unor cursuri de limba poloneză.⁶¹

⁶⁰ “Învățământul pentru comunitățile lingvistice din România în anii școlari 2006-2007 și 2007-2008” – Proiect on Ethnic Relations, București, 2008 – pag. 67 - 68

⁶¹ Informații transmise DRI de Uniunea Polonezilor din România

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

Există studii de literatură poloneză realizate de prof. dr. Constantin Geambașu, șeful Catedrei de limbi și literaturi slave din cadrul Universității București, sau de Ioan Petrică și studii privind limba poloneză realizate de Mihai Mitu. De asemenea, Maria Ostrovschi a realizat un studiu privind dialectul muntenilor polonezi în satele din Bucovina. În preocupările studenților care studiază limba polonă se înscriu diverse cercetări în domeniul limbii poloneze.⁶²

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

Uniunea Polonezilor din România este membră a Uniunii Comunităților Polone din Europa și a Consiliului Mondial al Polonezilor din Diasporă. Reprezentanții Uniunii Polonezilor din România participă la congrese, întâlniri regionale, programe educaționale, științifice și culturale, unde limba de lucru și de comunicare este poloneza. Uniunea Polonezilor din România a realizat în ultimii ani schimburi de experiență cu redacții ale ziarelor și a desfășurat programe culturale împreună cu organizații similare din Cernăuți – Ucraina, Bălți – Republica Moldova, din nordul Franței, Ungaria ș.a.⁶³

8. Limba romani

Istoric. Momentul sosirii romilor pe actualul teritoriu al României nu este cunoscut cu exactitate, dar specialiștii presupun că acesta s-ar afla în jurul anului 1000⁶⁴. Primele atestări documentare datează din secolul al XIV-lea (în anul 1385 romii sunt menționați într-un act de danie către Mănăstirea Vodița din Țara Românească, dania incluzând „40 sălașe de ațigani”). În secolul al XV-lea apar primele mențiuni despre romi în documente din Moldova și Transilvania. Istoricii și sociologii consideră că mulți dintre romi au ajuns pe teritoriul românesc ca robi tătărești (robi ai Hoardei de Aur). Eliberarea lor din robie a avut loc abia în primele decenii ale secolului al XIX-lea. În 1930 se înregistrau în România 262 501 romi.

Conform ultimului recensământ, s-au declarat etnici romi 535 250 persoane (adica 2,5% din populația țării), din care 235 346 au declarat că limba lor maternă este limba romani.

a) recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

Este dificil a ajunge la un consens în ceea ce privește originea limbii romani; se crede că este înrudită cu Punjabi și Hindi și că provine din India de unde a fost răspândită odată cu

⁶² Idem 8

⁶³ Idem 8

⁶⁴ Din “Istoria minorităților naționale din România”, Editura Didactică și Pedagogică, 2008

migrația inițială a romilor. Multe studii par să susțină această teorie. Studii efectuate de un pastor maghiar care studia în Olanda, secolul XVIII, precum și cercetările ulterioare din 1780 din Anglia, vin să susțină această teorie.⁶⁵

Lingviștii susțin că, deși limba romani a intrat în Europa într-o formă unitară, ea s-a divizat într-o serie de numeroase dialecte, multe dintre ele fiind influențate de limbile majoritare ale statelor în care trăiesc populațiile de romi. Se estimează ca există între 13 și 30 de dialecte și că 80% din populația romă din Europa vorbește unul dintre acestea. Totuși, aceste dialecte se pot clasifica în două grupe majore: "valah" și "non-valah". Cel din urmă predomină în România și a fost influențat de limba română.⁶⁶

După 1989 a avut loc în România o adevărată explozie a mișcării romilor și a limbii romani. Dacă la început puțini romi vorbeau limba romani, în prezent aceasta este standardizată, se studiază în școli și la universități, este utilizată în cultură și în mass media, ca și celelalte limbi ale minorităților naționale.

Un exemplu grăitor al progresului înregistrat de această limbă în ultimii 20 de ani este faptul că Ministerul Educației, Cercetării și Inovării – MECI – organizează cu începere din anul 2000 Olimpiada națională de limba romani, cu participarea anuală a câte 74 de elevi, din clasele a VII-a – a XII-a. Ministerul organizează anual, începând din anul 2008, și un Concurs național școlar de istoria și tradițiile romilor, cu participarea elevilor de la clasele a VI-a – a XII-a. Începând din anul 2006, MECI organizează anual o Paradă a portului și dansului tradițional rom, prin mijlocirea limbii romani, pentru un număr de 150 elevi din diferite grupuri folclorice ale romilor. Între 1999 - 2008 MECI a organizat o tabără de limba și creația romani pentru un număr de 100-250 de elevi romi, evidențiați la fazele județene și pe țară ale Olimpiadei de limba romani.⁶⁷

b) respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente ori noi să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

Limba romani se studiază în 41 din cele 42 de județe ale României, existând un număr de 420 - 460 de cadre didactice rome care asigură predarea limbii romani în școli.⁶⁸

c). necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvării lor

Ministerul Culturii și Cultelor are în subordine Centrul Național de Cultură al Romilor - CNCR, constituit ca instituție publică prin Hotărârea Guvernului nr. 834/2003, având ca obiectiv central al activității sale conservarea și promovarea culturii tradiționale rome, dar și constituirea și difuzarea culturii moderne a etniei. Obiectivele principale ale

⁶⁵ Date extrase din studiul "Romii din România", elaborat de Centrul de Documentare și Informare despre Minoritățile din Europa de Sud-est (CEDIMR-SE).

⁶⁶ Date transmise DRI de Partida Romilor Pro Europa

⁶⁷ Date transmise DRI de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării

⁶⁸ Date transmise DRI de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării

CNCR decurg din Legea 430/2001, referitoare la Strategia de îmbunătățire a situației romilor, modificată și completată cu Hotărârea nr. 522 din 19 aprilie 2006. În cadrul reformei inițiate de Guvernul României pentru îmbunătățirea și eficientizarea actului managerial în instituțiile publice de cultură prin creșterea gradului de autonomie și separarea managementului administrativ de cel cultural-artistic, de promovare a specializării în managementul cultural, din aprilie 2008 CNCR are o nouă conducere, pe baza unor concursuri de proiecte de management. CNCR a încheiat un Protocol referitor la înființarea unei secții pentru romi în cadrul proiectului „Sibiu – Capitală Culturală Europeană” (2007), participând apoi la festivalurile de folclor de la Sibiu în fiecare an cu peste o sută de artiști: pictori, meșteșugari, tarafuri vestite în toate zonele țării, fanfare și dansatori. În urma acestor ediții ale Festivalului de la Sibiu, CNCR a fost invitat să participe la două festivaluri internaționale, respectiv în 2006 la Ulm și în 2007 la Fellbach-Germania. În afara artelor tradiționale rome propriu-zise, CNCR cultivă dezvoltarea teatrului, a artelor plastice și literaturii care, la rândul lor, reflectă mentalitatea, obiceiurile, psihologia comunității rome.⁶⁹

În concordanță cu procesul de integrare și promovare a diversității culturale ca element central al unei politici culturale coerente, Ministerul Culturii și Cultelor finanțează și în anul 2009 Programul pentru protejarea, afirmarea, dezvoltarea și exprimarea liberă a identității culturale a minorităților naționale din România, denumit *Romii – Împreună pentru Europa 2009*.⁷⁰

Din anul 2000 s-a organizat „Concursul național școlar de limba romani”, la care au participat elevi din clasele a VII-a – a XII-a; din anul 2008 se organizează un concurs similar de istoria și tradițiile romilor. În perioada anilor 1998-2005 s-au desfășurat tabere de vară pentru limba și creația romani, iar în anii 2003-2005 s-a derulat și o Tabără interculturală, la care au participat între 200 și 250 elevi romi care studiau limba romani în școli. Din 2007 se derulează Parada portului și dansului tradițional rom.⁷¹

d) facilitarea și/sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată

Deși numărul cetățenilor de etnie romă nu reprezintă 20% din numărul locuitorilor unităților administrativ teritoriale, limba romani este folosită în mod oficial în cadrul administrației publice locale.

Astfel, la nivelul structurilor teritoriale ale Poliției Române, situația se prezintă în felul următor:⁷²

- la nivelul Inspectoratului de Poliție Județean Arad, s-a decis înființarea unei funcții de agent de poliție care să fie ocupată de o persoană de etnie romă, la Poliția

⁶⁹ Date extrase din Raportul de monitorizare a modului de respectare a prevederilor Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare transmis DRI de Ministerul Culturii și Cultelor

⁷⁰ Date transmise DRI de Ministerul Culturii și Cultelor

⁷¹ Gheorghe Sarău, Limba romani. Planificarea lingvistică în România între 1990-2008, articol apărut în „O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului”, Institutul pentru Studiul Problemelor Minorităților Naționale (ISPMN), pag. 204

⁷² Date transmise DRI de Ministerul Administrației și Internelor

Oraşului Sântana, având în vedere existenţa unei comunităţi rome compacte. Tot la nivelul I.P.J. Arad au fost recrutaţi 3 candidaţi de etnie romă în vederea şcolarizării la Şcolile de Agenţi de Poliţie „Vasile Lascăr” – Câmpina şi „Septimiu Mureşan” - Cluj-Napoca;

- în judeţul Botoşani trăiesc aproximativ 4.000 de cetăţeni de etnie romă; la nivelul I.P.J. Botoşani a fost încadrat în anul 2006 un agent de poliţie de etnie romă, care este în măsură să răspundă solicitărilor verbale ale cetăţenilor acestei etnii;

- la nivelul I.P.J. Călăraşi, în perioada 2006-2007, au fost încadraţi un ofiţer de poliţie şi un agent de poliţie cunoscători ai limbii romani;

- la nivelul judeţului Giurgiu, deşi în structura populaţiei se regăseşte un procent de numai 3,8% etnici romi, în cadrul I.P.J. este încadrat personal cunoscător al limbii romani care, în ipoteza formulării unor solicitări scrise sau orale de către cetăţeni de etnie romă, este în măsură să răspundă acestor solicitări în limba respectivă;

- la nivelul I.P.J. Ialomiţa pentru facilitarea exercitării drepturilor cetăţeneşti ale vorbitorilor de limbă romani şi pentru a-şi îndeplini îndatoririle civice în condiţii care să ţină seama de modul lor de exprimare, s-au depus toate diligenţele necesare pentru a fi încadrate şi persoane de etnie romă. De asemenea, în baza alocărilor de locuri pentru instituţiile de învăţământ ale Ministerului Administraţiei şi Internelor, I.P.J. Ialomiţa a selecţionat anual candidaţi pentru locurile scoase la concurs pentru etnia romă;

- la nivelul judeţului Iaşi există mai multe comunităţi cu o numeroasă populaţie de etnie romă, astfel că, în vederea asigurării unui nivel de comunicare adecvat între lucrătorii de poliţie şi locuitorii din aceste unităţi administrativ teritoriale, precum şi pentru o mai bună soluţionare a problemelor specifice acestor comunităţi, în cursul anului 2008 în cadrul I.P.J. Iaşi au fost angajaţi 5 agenţi de poliţie de etnie romă, care au fost repartizaţi la formaţiunile de poliţie din respectivele localităţi;

- la nivelul judeţului Olt, din totalul de 489.275 de persoane, 9.449 de persoane şi-au declarat o altă naţionalitate/ etnie decât cea română (conform datelor furnizate de Direcţia Judeţeană de Statistică Olt). Între acestea, procentul populaţiei de etnie romă se ridică la 1,86%. Cu toate că nu este atins pragul stabilit de lege de 20%, la nivelul I.P.J. Olt au fost încadraţi doi agenţi de poliţie aparţinând etniei rome, cunoscători ai limbii romani;

- la nivelul judeţului Prahova, conform situaţiei existente la Direcţia Judeţeană de Statistică, la o populaţie de aproximativ 820.000 de locuitori 16.780 de persoane s-au declarat ca fiind de etnie romă. Astfel, la nivelul I.P.J. Prahova s-a adoptat măsura încadrării unei persoane de etnie romă cunoscătoare a limbii romani care să asigure posibilitatea ca vorbitorii acestei limbi să prezente cereri orale sau scrise în limba maternă;

- la nivelul judeţului Sibiu, în cursul anului 2008 nu au fost primite cereri orale sau scrise în limba romani, dar cu ocazia elaborării unui portofoliu al cunoscătorilor de limbi regionale sau minoritare, la nivelul I.P.J. Sibiu a fost identificat un ofiţer de poliţie cunoscător, la nivel satisfăcător, al limbii romani;

- la nivelul judeţului Timiş, în cadrul I.P.J. au fost încadraţi 2 agenţi de etnie romă, repartizarea acestora la subunităţi fiind făcută luându-se în considerare necesităţile obiective existente;

- la nivelul judeţului Vaslui, în oraşul Murgeni, din totalul populaţiei (7.674), 1.838 sunt cetăţeni români de etnie romă, vorbitori de limba romani. De aceea, la nivelul

I.P.J Vaslui au fost încadrați un ofițer și un agent de poliție de etnie romă, care sunt în măsură să preia solicitările persoanelor de etnie romă și să le prelucreze în condițiile legii.

La nivelul autorităților publice locale și județene, situația utilizării limbii romani se prezintă astfel:

În ceea ce privește asigurarea folosirii limbii materne în raporturile cu cetățenii aparținând minorităților naționale, la nivelul instituției consiliului județean Cluj și Dolj sunt încadrate două persoane vorbitoare de limba romani, în măsură să răspundă eventualelor solicitări adresate de către cetățeni aparținând minorității rome.⁷³

În ceea ce privește asigurarea folosirii limbii minoritare în activitatea unor autorități ale administrației publice locale și județene:⁷⁴

- pentru a se asigura respectarea dreptului minorității rome de a lua cunoștință de conținutul ordinii de zi a ședințelor consiliilor județene Sibiu și Suceava, s-au luat măsurile necesare în vederea comunicării ordinii de zi și în limba romani;
- s-au luat de asemenea măsurile necesare pentru a se asigura aducerea la cunoștința publică în limba romani a hotărârilor cu caracter individual ale consiliilor județene Sibiu și Suceava.

În ceea ce privește folosirea limbii materne în alte situații prevăzute de lege, în 13 județe – Bacău, Bistrița, Călărași, Cluj, Constanța, Dolj, Galați, Ialomița, Mehedinți, Mureș, Olt, Sibiu, Timiș – există personal al autorităților administrației publice locale cunoscător al limbii romani care poate răspunde la petiții în această limbă.⁷⁵

În legătură cu dreptul minorităților de a adresa solicitări orale/ scrise autorităților administrației publice locale, în județele Dolj și Olt au fost formulate răspunsuri la solicitările adresate administrației publice locale de către cetățeni aparținând minorității rome, în limba maternă.⁷⁶

În domeniul educației, la întâlnirile de lucru ale metodiștilor pentru limba romani și ale cadrelor didactice de limba romani discuțiile se poartă preponderent în limba romani.⁷⁷

- e) menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceluiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite***

⁷³ Date transmise DRI de Ministerul Administrației și Internelor

⁷⁴ Date transmise DRI de Ministerul Administrației și Internelor

⁷⁵ Date transmise DRI de Ministerul Administrației și Internelor

⁷⁶ Date transmise DRI de Ministerul Administrației și Internelor

⁷⁷ Date transmise DRI de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării

Publicațiile minorității romilor sunt principalele instrumente de menținere și de promovare a contactelor cu celelalte minorități și cu majoritatea românească. Între acestea se numără revista "Asul de Treflă", editată de Partida Romilor Pro Europa cu intermitențe (2 apariții în 2005, 2 apariții în 2008). Este de remarcat creșterea tirajului publicației "Asul de Treflă" de la 20.000 exemplare în 2005, la 220.000 exemplare în 2008, în noua formă de ziar. Revista "Steluțe rome" a fost publicată în 2007 de aceeași organizație, care realizează și suplimentul "Reportaj al Partidei Romilor în "Realitatea românească" (câte o pagină, 12 apariții în 2005, 12 apariții în 2006). Mai apar, de asemenea, revista „Romanothan”, editată de Agenția pentru comunicare, cetățenie democratică și instituționalizare etnică, precum și „Amare Rromnia”, prima revistă dedicată femeilor rome din România, editată de Asociația Șatra/ASTRA – Amare Rromentza.

Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, prin inspectorii pentru romi, facilitează cunoașterea textelor electronice în limba romani, provenite de la persoane din diferite țări, ca oportunitate de comunicare lingvistică, diurnă, între vorbitorii acestei limbi din țară și din diferite țări.⁷⁸

Programele derulate de Ministerul Culturii și Cultelor în perioada 2004 – 2008 prin Serviciul Diversitate Culturală, intitulate „*Proetnicultura*” și "*Romii - Împreună pentru Europa*", au urmărit promovarea diversității culturale, a multilingvismului și a valorilor ce derivă din diversitatea etnică și culturală la nivel național și local, prin finanțarea unor activități pe bază de proiecte în scopul eliminării prejudecăților, pentru recunoașterea valorilor comune și pentru orientarea resurselor financiare publice către finanțarea unor activități specifice de conservare și dezvoltare a identității culturale și lingvistice ale minorităților naționale din România. Finanțarea unor programe naționale, sectoriale, regionale și locale, avându-se în vedere cele prioritare pentru interesul cultural național sau al comunităților locale, a urmărit promovarea și protejarea identității și diversității culturale, implementarea cadrului legislativ în domeniu, armonizat cu reglementările comunitare și promovarea drepturilor culturale fundamentale, prin derularea a două mari programe culturale: *Proetnicultura* vizează toate minoritățile naționale din România, iar programul *Romii împreună pentru Europa* reprezintă un program pentru asigurarea materială și de specialitate conform Planului de Acțiune Anual al implementării Planului General de Măsuri al Strategiei Guvernului pentru îmbunătățirea situației Romilor.⁷⁹

În programele Societății Române de Radiodifuziune se regăsesc emisiuni la nivelul radiourilor regionale care emit în limba romani: Radioul din Reșița transmite 30 de minute de emisiune în limba romani săptămânal; la radioul din Târgu-Mureș primele emisiuni în limba romani au început în anul 2000. La Radio Timișoara ponderea emisiunilor pentru minorități reprezintă 21,43% din totalul programelor, 30 de minute fiind consacrate emisiunii în limba romani, duminica între 18.30-19.00. La Radio Târgu-Mureș, ponderea emisiunilor realizate în limbile minorităților naționale fiind de 44,61%

⁷⁸ Date transmise DRI de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării

⁷⁹ Date extrase din Raportul de monitorizare a modului de respectare de către Ministerul Culturii și Cultelor a prevederilor Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare transmis DRI de către Ministerul Culturii și Cultelor

pe AM și 39,70% pe FM, limbii romani îi sunt consacrate 60 de minute în primele 3 săptămâni ale fiecărei luni, sâmbăta la ora 07.00.

Luând în considerare dispozițiile Cartei aplicabile, Societatea Română de Radiodifuziune, în cadrul Redacției Minorității din București, a elaborat un proiect care vizează extinderea timpului de emisie a redacției cu 2 ore pe zi, zilele de luni și miercuri (22.30 – 23.15, respectiv 23.15 – 24.00) fiind rezervate emisiunilor de știri, relatărilor despre evenimente, interviurilor în limba romani.⁸⁰

Societatea Română de Televiziune, prin Secția Emisiuni pentru Alte Minorități, produce emisiuni dedicate etnicilor romi:⁸¹

- emisiunea „Împreună în Europa. Primul Pas”, pe TVR2, cu o durată de 52 de minute, în fiecare luni de la ora 15, emisiune dedicată în exclusivitate etniei rome; în emisiune sunt prezentate tradițiile, obiceiurile și problemele sociale din comunitatea romă. Edițiile sunt gândite tematic și se axează pe prezentarea problematicii din toate unghiurile de vedere;

- în februarie 2004 își făcea debutul la televiziunea română o nouă emisiune a Redacției pentru Minorități: „Traio Romano” - o incursiune în lumea romilor din Banat. O dată cu înființarea TVR3, în octombrie 2008, emisiunea se mută pe acest canal, având o durată efectivă de 34 de minute și fiind difuzată de trei ori pe lună, în ziua de luni; este realizată alternativ de TVR Timișoara, TVR Cluj și TVR București;

- zilnic, la Timișoara și Cluj, de luni până joi inclusiv, sunt difuzate emisiuni în limbile maghiară, germană, sârbă și romani, cu o durată de 30 de minute;

- echipele de filmare ale TVR au fost prezente la festivalurile „ProEtnica” și „Mișto”- Festivalul Internațional de Artă Romani;

- pe 16 martie 2009, pe postul TVR3 a debutat prima emisiune în limba romani, cu subtitrare în limba română, TVR3 transmițând-o la nivel național. În prima sa ediție din cadrul rubricii „Magazin interetnic în limba minorităților” – Romi, a fost difuzat un interviu cu prof. univ. Gheorghe Sarău⁸² din cadrul Ministerului Educației, Cercetării și Inovării, pe tema noutăților editoriale cu tematica romani; au fost prezentate detalii legate de programul național pentru romi „Toți la grădiniță, toți în clasa întâi”; programul a cuprins și o înregistrare cu ansamblul de dansuri și cântece tradiționale rome „Amaro-Del”.⁸³

f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare

⁸⁰ Date transmise DRI de Societatea Română de Radiodifuziune, Radio România Regional, Departamentul producție editorială, Studiouri Regionale, Redacția Minorități

⁸¹ Date transmise DRI de Societatea Română de Televiziune – Televiziunea Română

⁸² Gheorghe Sarău este cel care a pus bazele învățământului pentru romi, realizând primul manual de studiu al acestei limbi în școlile primare, primul curs care s-a predat la facultate și primul dicționar. În ultimii 17 ani, a format peste 460 de profesori de limba romani și a scos câteva promoții de specialiști ai acestei limbi, ca absolvenți ai Facultății de Limbi și Literaturi Străine - specializarea limba romani, din cadrul Universității București. (http://www.cotidianul.ro/gheorghe_sarau_un_alexandru_graur_al_romilor-30064.html)

⁸³ www.divers.ro

În România, familia romă poate alege pentru copilul său între învățământul cu predarea în limbile română sau maghiară, în funcție de tradiția locală și de familia de romi (în cadrul acestui tip de învățământ, părinții pot solicita pentru copiii lor studierea suplimentară a 3-4 ore săptămânale de limba și literatura maternă romani sau/și de istoria și tradițiile romilor) și învățământul cu predare integrală în limba romani (cu 4 ore săptămânale obligatorii de limba română).

*1. Limba romani la nivel de liceu, școală, grădiniță*⁸⁴

Predarea a 3 ore săptămânale/clasă de limba maternă romani, în trunchiul comun de discipline școlare, la clasele a IX-a – a XII-a (începând din anul 1990), la Școlile Normale (fostele licee pedagogice): în România, predarea primelor ore de limbă romani a început în anul școlar 1990/1991, la trei clase cu 50 de elevi romi, care se pregăteau să devină învățători romi, în cadrul Școlilor Normale (Liceele Pedagogice) din București, Bacău și Târgu Mureș. Proiectul s-a încheiat în anul 1995, dar, sporadic, a fost replicat, îndeosebi din anul școlar 1995 / 1996 și, din anul școlar 2001 / 2002, în cadrul altor licee pedagogice din București, Slatina, Zalău, Cluj Napoca, Iași, Bacău etc., unde s-au studiat și cele 3 ore săptămânale de limbă maternă romani, prevăzute în planul de învățământ.

Predarea a 3-4 ore săptămânale/clasă de limba maternă romani, în trunchiul comun de discipline școlare, la clasele I - a XII-a (începând din anul 1992 și până în prezent), respectiv o oră / săptămână de istoria și tradițiile romilor la clasele a VI-a și a VII-a: din anul școlar 1992–1993, se extinde studiul limbii materne romani și la nivelul claselor I-IV, existând un număr de 368 copii romi care studiau această disciplină, ca, în prezent, în anul 2008, numărul elevilor romi care studiază limba, literatura, istoria și tradițiile rome să ajungă la 26.805 (cu peste patru sute de profesori, în 41 de județe din 42).

Predarea integrală în limba romani (secondată de studierea obligatorie a 4 ore săptămânale de limba română) a demarat în anul școlar 2001/2002 la Școala nr. 12 Măguri – Lugoj, județul Timiș, apoi, în anul școlar 2006/2007 s-a extins la Școala nr. 1 din Orăștie, județul Hunedoara, iar în anul școlar 2007/2008 și la Școala nr. 1 Lupeni, județul Hunedoara, Școala nr. 9 „Anton Pann” din Brăila, Școala Stoenesti din județul Olt și Școala Ineu din județul Bihor. 380 de elevi romi sunt înscriși în învățământul monolingv de limba romani.

La inițiativa organizației rome „Amare Rromentza”, s-a introdus experimental în anul 2005, în parteneriat cu ISJ Călărași, la Grădinița din Sărulești, predarea bilingvă romani – română, la o grupă cu preșcolari romi căldărari, iar din anul 2006 proiectul a fost extins de către aceeași organizație, în colaborare cu ISJ Iași, și la Ciurea (în județul Iași). Învățământul preșcolar în limba romani cu metode de predare bilingvă se extinde, din anul școlar 2006/ 2007 și la alte unități de învățământ preprimar, în prezent existând grupe cu preșcolari romi la Bacău (3 grupe din anul 2007, la Șc. „Domnița Maria” din

⁸⁴ Gheorghe Sarău, *Limba romani. Planificarea lingvistică în România între 1990-2008*, articol apărut în „O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului”, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale (ISPMN), pag. 195-197.

Bacău, la Șc. nr. 1 Dărmănești și la Șc. Gutinaș, Comuna Ștefan cel Mare), la Șc. nr. 12 Măguri (2 grupe) și la Șc. Ineu (Bihor, o grupă).

2. *Limba romani la nivel universitar*

- Universitatea București – Facultatea de Limbi și Literaturi Străine: Curs facultativ de limba romani: începând cu anul universitar 1992/1993, pentru prima dată în învățământul superior românesc, a fost inițiat studiul limbii romani la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, prin susținerea, de către prof. Gheorghe Sarău, a unui curs "facultativ" (opțional) de limba romani. Acest curs s-a continuat până în anul 2001 - chiar și după înființarea, în anul 1997, a unei secții de indianistică (hindi - limba romani) – și s-a adresat studenților de la secțiile de limbi străine, celor de la Facultatea de Filologie română, fiind deschis și altor studenți ai Universității sau din alte institute de învățământ bucureștene și din străinătate și celor care activează în domeniul rom în cadrul unor organizații nonguvernamentale (între cursanți s-au numărat și studenți de la facultățile de sociologie, teologie, drept, istorie, jurnalistică, muzică, psihologie, pedagogie, teatru etc.).⁸⁵

Catedra de indianistică din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine din cadrul Universității București: din anul universitar 1996/1997, s-a redeschis secția B. hindi, iar din anul universitar 1997/1998, în urma examenului de admitere din toamna anului 1997, s-a deschis și secția hindi-romani. Pentru cele două secții (B. hindi, respectiv B. hindi-romani) au fost acordate cifre de școlarizare (anual, câte 7-10 locuri), prin alternanță, adică din 2 în 2 ani pentru fiecare secție. În anul universitar 1997/1998, secția B. indianistică (hindi-romani) a fost frecventată de 13 studenți ai Facultății de Limbi și Literaturi Străine, respectiv, ai Facultății de Litere din București.

În anul 1997/1998, s-a aprobat înființarea unei secții de sine stătătoare "B. limba și literatura romani", iar cu începere din anul universitar 1998/1999 Ministerul Educației a acordat 10 locuri distincte în acest scop. În urma examenului de admitere, au fost admiși 8 tineri romi la specializările română-romani (6 studenți), respectiv la specializările franceză/engleză - romani (2 studenți). În continuare, se acordă anual câte 10-15 locuri candidaților romi.

Din anul universitar 2005/2006, secția B. limbă și literatură romani s-a transformat în secție A. limba și literatura romani, cu câte 20 de studenți anual.⁸⁶

- Universitatea București – Departamentul de Învățământ la Distanță (CREDIS): Secția „Institutori – limba romani”. În perioada 2000 - 2008, pregătirea institutorilor romi-profesori de limba romani/direcția de studii limba romani, s-a realizat la Universitatea din București (Departamentul de învățământ deschis la distanță CREDIS), în cadrul unui program inițiat de Ministerul Educației., în anul 2000, în parteneriat cu Universitatea București și cu sprijinul financiar inițial al organizației Centrul Educația 2000+, apoi și cu sprijinul financiar al altor parteneri (Reprezentanța UNICEF în România, Programul PHARE al Ministerului Educației, Institutul pentru o Societate Deschisă - Budapesta,

⁸⁵ Gheorghe Sarău, op. cit, pag. 198

⁸⁶ Gheorghe Sarău, op. cit, pag. 198 - 199

Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi - Cluj Napoca, Fundațiile Providența și Noroc, Partida Romilor ș.a.), pentru achitarea taxelor de studii. Cursanții romi de la CREDIS au activat, în paralel, ca profesori de limba romani și/sau de istoria și tradițiile romilor în școlile aflate în comunitățile lor de reședință.

Secția „Pedagogia învățământului primar și preșcolar”. În anul universitar 2005/2006, în cadrul Programului pentru Învățământul Rural (PIR), au fost admiși la nivel de țară și 50 de cursanți romi, ca bursieri, care au absolvit în anul 2008 secția “pedagogia învățământului primar și preșcolar”, beneficiind și de un curriculum nuanțat prin 3 discipline facultative din domeniul limbii, literaturii și metodicii predării acestora.⁸⁷

- Universitatea “Babeș – Bolyai” din Cluj Napoca - Facultatea de Psihologie și Științele Educației: din anul universitar 2005/2006, prin Programul PHARE derulat de Ministerul Educației, adresat categoriilor defavorizate de elevi, s-au acordat 38 de burse pentru cursanții romi, la secția IDD “pedagogia învățământului primar și preșcolar”, din cadrul Facultății de Psihologie și Științele Educației a universității sus-menționate. Cursanții romi beneficiază atât de curriculum nuanțat pentru discipline ce privesc limba, literatura, istoria și cultura romani, cât și de metodică predării acestora. Din anul universitar 2006/2007, alți 20 de cursanți romi se pregătesc la această secție, cu burse oferite în cadrul aceluiași program.⁸⁸

Ministerul Educației, Cercetării și Inovării și partenerii au configurat între anii 1990-2008 șase mari tipuri de programe în contextul învățământului pentru romi. Acestea sunt:⁸⁹

1. Programe inițiate și finanțate doar de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării:

- Alocarea de locuri distincte pentru copiii romi la admiterea în licee (1990 – 1955, 1995-2000, 2001-2008);
- Acordarea unor locuri distincte tinerilor romi la admiterea în facultăți și colegii universitare (1992- 2008);
- Predarea limbii și istoriei romilor în școli și licee (1990; 1992- 2008);
- Predarea limbii romani la nivel universitar (1992-2008);
- Instituirea posturilor de inspectori pentru școlarizarea romilor în cadrul ISJ (din 1999);
- Finanțarea posturilor de profesori pentru limba și istoria romilor (1990;1992-2008);
- Organizarea școlilor de vară de limba și istoria romilor (1999 - 2008), cu finanțări proprii în 2000 și 2007, 2008);
- Concurs național școlar de limba romani (2000-2008) și tabere de limba și creația romă (1998 – 2006);

⁸⁷ Gheorghe Sarău, op. cit, pag . 200

⁸⁸ Gheorghe Sarău, op. cit, pag . 200

⁸⁹ Date transmise DRI de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, conf. dr. Gheorghe Sarău, consilier pentru limba romani și romi în Ministerul Educației, Cercetării și Inovării

- Concurs național școlar de istoria și tradițiile romilor (din anul 2008);
- Programe școlare (1991-2008) și manuale școlare de limba și literatura romani, de istoria și tradițiile romilor (1994-2008);
- Cursuri de formare inițială și continuă (în 2007, peste 1800 resurse umane au fost formate), iar în 2008 au beneficiat alte 1900 persoane;
- Derularea anuală a câte 80 – 120 grădinițe estivale premergătoare clasei I (între 2002 – 2007), iar în vara anului 2008 au fost organizate alte 280 de grădinițe estivale.

2. Programe inițiate și finanțate de partenerii Ministerului Educației (peste 80 de organizații din 1988 și până în prezent):

- Romani CRISS (1994-2008)
- Institutul Intercultural Timișoara (1994 - 2007)
- Partida Romilor “Pro Europa” (1997-2007)
- Centrul Regional Project on Ethnic Relations, cu sedii la Târgu-Mureș și București, (1998-2008)
- Centrul Educația 2000+, București (1998-2007)
- Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi, Cluj Napoca (1998- 2008)
- Salvați Copiii (1998-2008)
- Reprezentanța UNICEF (2001- 2008)
- Organizația “Amare Rromentza”, București (2006-2008)
- Fundația “Ruhama” – Oradea (2007-2008)

Au excelat programele de formare a resurselor umane rome și nerome și producerea de materiale educaționale pentru romi.

3. Programe inițiate de Ministerul Educației și finanțate de Reprezentanța UNICEF în România:

- Editarea de materiale educaționale și de manuale școlare auxiliare pentru limba, istoria și tradițiile romilor (2001-2008, 17 titluri);
- Acordarea de burse pentru acoperirea taxelor de studii tinerilor romi care predau limba romani în școli și frecventau la IDD secția de “institutori-limba romani”, Universitatea București (2001-2005, anual între 117 – 220 burse);
- Finanțarea școlilor de vară de limba și istoria romilor (2001- 2008);
- Brevetarea “grădiniței estivale” premergătoare clasei I (2001);
- Formarea cadrelor didactice nerome care lucrează cu elevi și copii romi în romanipen educațional (2004-2006);
- Testarea ZEP (zone de educație prioritară);
- Întâlniri de lucru ale inspectorilor și metodiștilor pentru școlarizarea romilor (2003, 2005, 2006, 2007).

4. Programe inițiate și derulate de Ministerul Educației cu fonduri europene, în megaprogramul educațional PHARE pentru categorii dezavantajate de copii și elevi:

- Derularea programului educațional PHARE pentru categorii dezavantajate (romi, îndeosebi), 2002 – 2008;
- Acordarea de burse de studiu pentru 55 tineri romi la învățământ deschis la distanță (institutor – limba romani), 2003-2007, la Universitatea București și pentru alți 58 la Universitatea Babeș-Bolyai (2006, 2007, 2008);
- Formarea cadrelor didactice nerome și rome în domeniul educației incluzive;
- Instituirea rețelei de mediatori școlari romi în școlile din proiect (peste 600 mediatori școlari) și formarea acestora;
- Derularea programului “A doua șansa” (clasele I-X), 2005 - 2008;
- Derularea de grădinițe de vară pentru copiii care nu au mers la grădiniță anterior intrării în clasa I (2004-2008); în vara anului 2008, au beneficiat de astfel de grădinițe peste 2400 copii romi;
- Elaborarea de materiale educaționale (inclusiv bilingve sau pentru limba romani);
- Reabilitare de spații școlare și dotări.

5. Programe derulate de Ministerul Educației în contextul programelor guvernamentale:

- Toate activitățile educaționale pentru romi sunt desfășurate în spiritul *Strategiei Guvernamentale pentru îmbunătățirea situației romilor* (H.G. 522/26 din aprilie 2006, inițial: H.G. 430 /25 aprilie 2001) și al obiectivelor *Deceniului de Incluziune a Romilor*, program finanțat de George Soros și de Guvernul României.
- Proiecte strategice europene derulate de Guvernul României (din 2008). Exemplu: proiectul “*Toți la grădiniță! Toți în clasa I!*” (2008 –2009), privind grădinițele estivale premergătoare clasei I și servicii de asistare integrată pe parcursul clasei I (proiectat pentru vara anului 2009, cu un eșantion de 8400 copii romi beneficiari).

6. Programe inițiate de Ministerul Educației din perspectivă legislativă:

O serie de acte normative susțin demersurile Ministerului și ale partenerilor privind oferta educațională pentru romi:

- Notificarea nr. 41 459/10 noiembrie 2008 pentru aprobarea Fișei nr. 41 459/19 septembrie 2008 privind (auto)evaluarea activității inspectorilor școlari pentru problemele educaționale ale romilor;
- Ordin privind aprobarea programei școlare pentru disciplina opțională „Educație interculturală” (curriculum la decizia școlii pentru învățământul gimnazial) și a programei școlare revizuite pentru disciplina opțională „Drepturile omului” (curriculum la decizia școlii pentru liceu) nr. 3774 / 22.04.2008;
- Notificarea MECT nr. 27 481/28 februarie 2008 cu activitățile privind admiterea candidaților romi în învățământul liceal și profesional de stat, în anul școlar 2008/2009;
- Notificarea MECT nr. 26 596/14 februarie 2008 privind profilul și tipurile de activități ale tutorelui școlar pentru elevii romi de liceu;
- Notificarea MECT nr. 26 595/14 februarie 2008 privind exemple de activități ale metodistului pentru școlarizarea/ predarea limbii și istoriei romilor/ ale profesorului de limba romani;

- Notificare MECT nr. 25 436/ 28 ianuarie 2008 cu precizările MECT privind încadrarea mediatorului școlar;
- Notificarea MECT nr. 42 047/4 octombrie 2007 privind Fișa cu modalitățile de antrenare / motivare a cadrelor didactice (educatori/ învățători) în organizarea și derularea grădiniței estivale premergătoare clasei I (anual, 3-4 săptămâni în intervalul august – septembrie), destinată copiilor romi și neromi care nu au frecventat grădinița și urmează să se înscrie la cl.I
- Ordinul MECT nr. 1529/18 iul. 2007 privind dezvoltarea diversității în curriculumul național (publicat în M. Of. R. nr. 670/1.X.2007);
- Ordinul MECT nr. 1539/19 iul. 2007 privind normele de încadrare și de activitate ale mediatorului școlar (publicat în M. Of. R. nr. 670/1.X.2007);
- Ordinul MECT nr. 1540/19 iul. 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi (publicat în M. Of. R. nr. 692/11.X.2007);
- Notificarea nr. 29546/06. 04. 2007 privind *reactualizarea componentei CMIS* (Comisia Ministerială pentru Implementarea Strategiei de Îmbunătățire a Situației Romilor);
- Notificarea MECT nr. 28 859/26 martie 2007 referitoare la aprobarea *Fișei postului privind activitatea inspectorilor școlari pentru problemele educaționale ale romilor*.
- Nota MECT nr. 28859/23 martie 2007 privind *întregirea normelor* pentru inspectorii școlari pentru problemele educaționale ale romilor;
- Notificarea MECT nr. 26 256/12 februarie 2007 *privind aprobarea și derularea Fișei de lucru a metodiștilor pentru școlarizarea romilor*;
- Notificarea MEC nr. 48 897/13 noiembrie 2006 privind *Calendarul romilor* (cu destinație școlară);
- Notificarea MEC nr. 42 622/25 octombrie 2006 privind *derularea unor activități specifice școlarizării romilor*.

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru

La orele de limba romani din școli și la orele de limba și/ sau de istoria și tradițiile romilor pot participa și copii care nu aparțin etniei rome, copii ai căror părinți solicită studierea acestora.⁹⁰

După 1990 au fost publicate mai multe materiale scrise în limba romani: Mic dicționar rom-român ([Editura Kriterion](#), București, 1992); Dicționar rom (spoitoresc) - român (Ed. Kriterion, București, 1998); Dicționar român – rom (căldărăresc) și Dicționar rom (căldărăresc) - român (Ed. Kriterion, București, 1998); Manualul de comunicare în limba romani (EDP, București, 1999); Dicționar rom - român (Ed. Dacia, Cluj, 2000; Ed. Sigma, București, 2006); Ghid de conversație român - rom (Ed. Kriterion, București, 2000); Cele mai iubite cântece rome (Ed. Orientul Latin, Brașov 2000); Dialectul romilor spoitori din România (Ed. Universității din București, 2001); Dicționar român-rom (Lexicul rom modern, rar și vechi). Coordonarea, uniformizarea, redactarea lexicografică (Ed. Vanemonde, București, 2003); Rromani leksikologija (Lexicologie romă) (Ed.

⁹⁰ Date transmise DRI de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării

Universității din București, 2004); Ghid de practici pozitive pentru educația copiilor romi (Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii – Romani CRISS, București, 2004) – autor/coautor Gheorghe Sarău; „Nemeka - Voievodul țiganilor” - Zsrinyi Gabor Irina (Editura SC. ANSID International Romimpex Tg. Mureș) este o culegere trilingvă de proză și poezie scrise de un scriitor de etnie romă în scopul păstrării folclorului rom, versiuni în română-romani și maghiară-romani; „Nestemate din folclorul romilor” de Costica Ionel Bătălan, Editura Kriterion, Colecția Biblioteca Romă - culegere de texte culese în mare parte din folclorul actual al romilor din România, care oferă o imagine fragmentară, dar de mare acuitate asupra vieții și modului de a înțelege lumea romilor, lucrare bilingva română, romani.⁹¹

Există și un "Curs audio de limba și cultura romilor" (Editura Centrului Romilor pentru Politici Publice "Aven Amentza") Silkloven romanes și cuprinde un manual și 2 casete audio, 15 lecții și 15 cântece românești internaționale ale romilor - dialectul căldărăesc. (Coordonator proiect: Delia Grigore)⁹²

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

Se promovează studiul limbii romani în universități, dar și studii despre limba romani, traducerea unor studii și cercetări despre romi în limba romani etc.⁹³

Cadrele didactice universitare sunt și cei mai renumiți cercetători în domeniu, lucrările lor fiind cunoscute și utilizate nu numai în România, ci și în alte state europene. Studiile de mai jos reprezintă contribuții la diferite manifestări științifice:

- “Participarea la educație a copiilor romi” – Studiu realizat de Institutul de Științe ale Educației, Ministerul Educației, UNICEF și Institutul de Cercetare a Calității Vieții;
- “Gândirea limbii romani sau modelul cultural conservat în expresia lingvistică”, autor Delia Grigore, lucrare prezentată în cadrul sesiunii științifice anuale a Facultății de Limbi și Literaturi străine din cadrul Universității București, 2008;
- "Limba romani. Planificarea lingvistică în România”, autor Gheorghe Sarău, lucrare prezentată în cadrul sesiunii științifice anuale a Facultății de Limbi și Literaturi Străine din cadrul Universității București, 2008;
- “Viitorul limbii romani: către o politică a pluralismului lingvistic”, Yaron Matras, Institutul pentru Studiul Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2009;
- “Introducere în studiul culturii tradiționale romani” - Curs de antropologie romani (2001, CREDIS, Universitatea din București), autor Delia Grigore;
- „Romii: tipuri și arhetipuri identitare. Romii și cultura populară română. Patrîn-thai iag” – autor Delia Grigore, Aven Amentza, București, 2002;
- “Istoria și tradițiile minorității romani”- autori Delia Grigore, Petre Petcuț și Mariana Sandu, Editura Sigma, București, 2005;

⁹¹ www.romacenter.ro/publicatii/

⁹² www.romacenter.ro/publicatii/

⁹³ Date transmise DRI de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării

- „Istoria și tradițiile romilor” - autori Petre Petcut, Delia Grigore și Mariana Sandu. - Ro Media, București, 2003;
- „Stilistica limbii romani în texte (Antologie de traduceri și redactări). I stilistika e rromane čhibăqi teksturenθe (Amboldimatenqi aj redakcienqi antològia)”, autor Gheorghe Sarău, CREDIS-Universitatea București, 2002;
- Neamurile de romi și modul lor de viață – autor Vasile Burtea, în revista Sociologie românească;
- Marginalizare istorică și cooperare socială în cazul populației de romi – autor Vasile Burtea, în Revista de cercetări sociale;
- Țigani între ignorare și îngrijorare, coautor Vasile Burtea, Edit. „Alternative”, București, 1993 (volum distins cu premiul Academiei Române pentru sociologie pe anul 1993).

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

Catedra de Limba și Literatura romani a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București primește, din anul 2007, câte 5 studenți romi, în cadrul unor burse Erasmus, de la secția de limbă romani a Universității *Veliko Târnovo* din Bulgaria, dar și studenți din alte țări.

9. Limba ruteană

Istoric. Originea rutenilor este și astăzi neelucidată. Este evident că rutenii fac parte din ramura slavilor, desprinsă din marele trunchi indo-european. Există o teorie care susține că rutenii sunt urmași ai unor populații celtice slavizate. În secolele al XV-lea și al XVI-lea, rutenii sunt răspândiți pe un areal impresionant. Pe teritoriul României, în Moldova, rutenii sunt menționați pentru prima oară în timpul domniei lui Petru Rareș (1527-1538).

a). recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

În România, conform recensământului din anul 2002, există 262 de ruteni, din care circa 100 cunosc limba. Datorită factorilor care s-au manifestat pe perioade istorice lungi, începând cu Cel de-al Doilea Război Mondial, dar și schimbărilor social - politice din perioada respectivă, rutenii au fost obligați să-și nege propria identitate. Conform estimărilor neoficiale ale Uniunii Rutenilor din România, comunitatea ar fi mai numeroasă.

Limba carpato-rutenilor este una est-slavă, influențată de vocabularul limbilor poloneză, slovacă și maghiară. Alfabetul utilizat pentru scriere este alfabetul chirilic. Primele publicații au apărut în ruteana ancestrală sau slavona folosită în liturgiile din predicile bisericesti.⁹⁴

⁹⁴ <http://www.rutenii.ro/ro/index.php?id=10024>

f) respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente, ori noi, să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

Uniunea Culturală a Rutenilor din România are în prezent filiale în județele Hunedoara, Alba, Suceava, Maramureș, Arad. Rutenii sunt în număr ceva mai mare în câteva localități: Bistra - județul Maramureș, Dărmănești - județul Suceava, Peregu Mare - județul Arad.

Nu există obstacole în utilizarea și promovarea acestei limbi care să aibă legătură cu diviziunile administrative ale țării, utilizarea pe arii foarte restrânse fiind datorată în principal numărului extrem de redus de cunoscători/ vorbitori.

g) necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvării lor;

Folosirea limbii rutene nu este îngrădită însă, datorită faptului că astăzi această limbă este din ce în ce mai puțin folosită, Uniunea Culturală a Rutenilor din România face eforturi pentru redescoperirea etnosului rutean, în încercarea de a trezi interesul membrilor comunității pentru valorizarea și utilizarea limbii lor materne.

În administrația publică nu sunt condiții pentru a fi utilizată limba ruteană, datorită inexistenței unor localități în care populația ruteană să depășească 20% din locuitori. Nu deținem date care să ateste utilizarea limbii rutene în justiție, servicii publice, viața economică și socială, schimburi transfrontaliere.

h) facilitarea și/sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată

Statul român asigură cadrul legislativ și instituțional necesar pentru folosirea neîngrădită a limbii rutene, oral sau în scris, în viața privată sau în viața publică.

Mass media. Viața comunitară ruteană este reflectată în mass media de limbă română, în special la postul public de televiziune, în cadrul emisiunilor dedicate minorităților naționale, care oferă Uniunii Culturale a Rutenilor posibilitatea de a se prezenta atât în țară, cât și la nivel internațional.

Publicații și WEB. Pe lângă ziarul *Ruteanul* și revista *Credința ruteană*, uniunea a editat cărți de prezentare a istoriei rutenilor din România, dar și a istoriei rutenilor care trăiesc în alte locuri, reliefând cultura și tradițiile rutene. O deosebită atenție s-a acordat implementării metodelor moderne de transmitere a informațiilor. În decursul ultimilor ani au fost editate CD-uri și DVD-uri cuprinzând cele mai importante manifestări organizate de comunitatea ruteană. Uniunea Culturală a Rutenilor din România dispune de pagina web www.rutenii.ro, cadru în care are posibilitatea să prezinte aspecte din viața

comunității. Deocamdată pagina este prezentată în română, versiunile în limba ruteană și în limba engleză fiind în pregătire.

Biblioteci. Uniunea Culturală a Rutenilor din România nu are biblioteci proprii, însă marea majoritate a aparițiilor editoriale rutene pot fi găsite în biblioteci publice, atât în țară cât și în străinătate.

e) menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceleiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite

Uniunea Culturală a Rutenilor din România menține relații de colaborare cu toate celelalte 18 organizații ale minorităților naționale, membre ale Consiliului Minorităților Naționale. În ultimii ani uniunea a participat la o serie de programe organizate de celelalte organizații, precum și la programe organizate de Departamentul pentru Relații Interetnice.

f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare

Limba ruteană nu se studiază în școli, însă Uniunea Culturală a Rutenilor din România a creat grupuri de studiu în limba ruteană pe lângă Parohia Greco-Catolică din Peregu Mare, județul Arad, și pe lângă Școala din Dărmănești, județul Suceava.⁹⁵

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru

Nu este îngăduită libertatea persoanelor de a studia oricare dintre limbile minoritare. Nu deținem date care să ateste faptul că persoanele de altă etnie care doresc să studieze limba ruteană o pot face într-un cadru organizat.

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

Problematika limbii rutene fiind diferită de a celorlalte limbi minoritare, în sensul că rutenii nu au o țară proprie, respectiv un organism academic de codificare a limbii, este destul de dificilă realizarea unor studii sau cercetări la nivel național. Astfel, congresele internaționale de lingvistică ruteană încercă să substituie acest neajuns prin implicarea efectivă a specialiștilor din cele nouă țări în care trăiesc ruteni, în realizarea unor cercetări în domeniu.⁹⁶

⁹⁵ Date transmise DRI de Uniunea Culturală a Rutenilor din România

⁹⁶ Idem 3

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

Schimburile transnaționale în domeniul limbii rutene se realizează prin congresele de lingvistică ruteană organizate periodic, ultimul desfășurându-se în anul 2008 la Cracovia, în Polonia, precum și prin secțiunile dedicate aceste problematici din cadrul congreselor mondiale ale rutenilor desfășurate din doi în doi ani.⁹⁷

10). Limba tătară

Istoric. Tătarii au sosit în mai multe valuri pe teritoriul României actuale. În secolul al 13-lea își fac apariția primele comunități tătare în Dobrogea. După războiul din Crimeea a sosit un nou val de imigranți tătari în Dobrogea. În anii 1873-1874, în sangeacurile Tulcea și Varna trăiau 100 000 de musulmani și 60 000 de creștini. Cele mai importante centre musulmane erau Babadag, Tulcea, Constanța și Hârșova. În anul 1930 în România erau 22 000 de tătari. Asupra originii etnice a tătarilor, în lucrările de specialitate de până azi (de istorie, de etnografie, de geografie, de lingvistică), părerile sunt împărțite: unii susțin originea mongolă, iar alții originea turcă a tătarilor. Oricare ar fi concluziile, tătarii au existat în istorie ca o entitate distinctă și și-au dovedit această identitate prin realizări memorabile.⁹⁸

a) recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale

Din punct de vedere etnic, tătarii din România sunt originari din Crimeea, ei vorbind un grai al limbii tătare crimeene. În România, în sânul comunității tătare nu există diferențe de grai, ci doar de regionalisme. Datorită preponderenței unor comunități din zona de stepă, în Dobrogea s-a generalizat dialectul așa-numit de stepă al limbii tătare crimeene. Deși în diferite valuri de strămutare în Dobrogea, s-au așezat și vorbitori ai celorlalte două structuri generice dialectale: yalıboyı (de litoral) și orta colak (dialectul central). Tradițiile strămoșești ale tătarilor din România se încadrează în două categorii: laice (obiceiuri legate de evenimente din viață, fenomene naturale, sportul național – Küreş) și religioase (momente din viață, Sărbătoarea Postului – Ramazan Bayram, Sărbătoarea Sacrificiului – Kurban Bayram).⁹⁹

b) respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare, în așa fel încât diviziunile administrative existente ori noi să nu constituie un obstacol pentru promovarea respectivei limbi regionale sau minoritare

⁹⁷ Idem 3

⁹⁸ http://www.tatar.ro/articole/cine_sunt_tatarii.php

⁹⁹ Date transmise DRI de Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România

La recensământul din anul 2002, 23 935 persoane s-au declarat ca fiind de etnie tătară în România. Dintre acestea, peste 21 000 persoane au declarat că limba lor maternă este limba tătară. Tătarii trăiesc în județele Constanța, Tulcea și în municipiul București. În Dobrogea trăiesc 90% din tătari, iar din numărul total al populației tătare $\frac{3}{4}$ trăiesc în județul Constanța. Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România are filiale în 31 de localități; cele mai importante comunități (cele mai mari) sunt în Constanța, Medgidia, Mangalia, Valu lui Traian, Cobadin, Tulcea, Basarabi.¹⁰⁰

c) necesitatea unei acțiuni hotărâte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvării lor

La începutul anului 2009, Camera Deputaților și Senatul au adoptat proiectul de Lege privind înființarea **Institutului Cultural al Tătarilor din România „Sebat Husein”**, institut care își propune să promoveze valorile culturale ale tătarilor din România și este finanțat din bugetul U.D.T.T.M.R. și din sponsorizări potrivit legii. Proiectul a fost inițiat de deputatul comunității tătare din România.

d) facilitarea și/sau încurajarea folosirii, oral ori în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică ori în viața privată

Începând cu anul 1990, au apărut o serie de publicații în care, în mod sistematic, s-au publicat articole și studii în limba tătară: un ziar lunar – „Karadeniz” (în limba tătară, turcă și română); o revistă pentru tineri „Caş” - „Tânărul”; o revistă pentru femei – „Kadinlar Dunyasi” - „Lumea femeilor”. În parteneriat cu membrii comunității turce, la postul *Radio T* din Constanța se transmit știri în limba tătară. De asemenea, tătarii din Constanța au o oră de emisie la Radio Constanța. Între U.D.T.T.M.R. și TVR3 există un parteneriat, o dată pe lună fiind transmisă o emisiune de 12 minute în limba tătară.

La inițiativa Uniunii Democratice a Tătarilor Turco-Musulmani din România a fost lansată pagina de internet <http://www.tatars.eu/>, care conține un portal pentru sprijinirea cadrelor didactice, care include un dicționar on-line, materiale suport pentru predare, filme și jocuri. Etnicii tătari au o pagină proprie de internet www.tatar.ro pe care sunt postate știri, evenimente importante pentru membrii comunității - lansări de carte, conferințe, comunicate, sărbători religioase.

e) menținerea și dezvoltarea relațiilor în domeniile prevăzute în prezenta Cartă, între grupurile folosind o limbă regională sau minoritară și alte grupuri ale aceluiași stat ce vorbesc o limbă practică într-o formă identică ori apropiată, precum și stabilirea de relații culturale cu alte grupuri din respectivul stat folosind limbi diferite

Din patrimoniul cultural al comunității tătare se remarcă lăcașurile de cult, unele datând din perioada otomană: Geamia „Esmahan Sultan” din Mangalia, Geamia „Gazi Ali Paşa” din Babadag, Geamia „Abdul-Megid” din Medgidia, Geamia „Hünkâr” din Constanța.

¹⁰⁰ Date transmise DRI de Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România

De asemenea, la Muzeul de Artă Populară din Constanța există o impresionantă colecție de etnografie.¹⁰¹

*f) stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare, la toate nivelele corespunzătoare*¹⁰²

Cu sprijinul U.D.T.T.M.R. a fost organizat primul laborator metodic pentru predarea disciplinei Limba Tătară Maternă la Școala nr. 12 „B.P. Hașdeu” din Constanța. Începând cu anul școlar 2008-2009 s-au constituit grupe pilot – grădiniță și școală primară, având ca scop testarea programei școlare pentru clasa I, a manualului și a materialelor auxiliare de predare; în orașul Medgidia există o grupă-pilot pentru grădiniță și o grupă pentru clasa I, iar în municipiul Constanța există câte o grupă pentru clasa I la Școala nr.12 și Școala nr. 31. Totodată au fost organizate grupe de elevi care aparțin minorității tătare din Dobrogea pentru disciplina opțională axată pe aspecte de tradiție, cultură și civilizație tătară dobrogeană, la școlii din localitățile Lumina, Techirghiol, Mihail Kolgălniceanu (județul Constanța).

În perioada deceniilor 6-7, deși învățământul în limba tătară nu a existat din punct de vedere oficial, faptul că la Universitatea București a funcționat o secție de limba tătară a creat premisele unor cercetări științifice de substanță, care au condus la cristalizarea aspectelor legate de gramatica limbii tătare, precum și a elementelor de ortografie. În acest fel au putut apărea o serie de lucrări literare și lingvistice care au folosit rezultatele cercetărilor universitare în acest domeniu. De remarcat Kerim Altay (Kâniye), Ali Ahmet Nagi Geafer („Boztorgay”), Nedret și Enver Mamut, etc.

În anul 1992 s-a înființat secția de limba turcă în cadrul Universității „Ovidius” din Constanța, la care au contribuit o serie de cadre didactice cum ar fi Enver Mamut, Emel Emin, Berguzar Buliga etc. Pe baza acestui nucleu, în anul 2000 s-a înființat Colegiul de institutori „Kemal Atatürk”, având ca profil pregătirea de institutori de limba turcă și religie islamică. În acest cadru s-a format un nucleu de cadre didactice universitare care în marea lor majoritate erau etnici tătari, precum și studenți cu preocupări legate de limba și literatura tătară și s-au derulat o serie de activități, cum ar fi: proiecte de cercetare, referate și lucrări științifice legate de specificul limbii și literaturii tătare.

În vederea formării cadrelor didactice tinere, U.D.T.T.M.R. a inițiat un parteneriat cu Universitatea “Ovidius” – Constanța și Universitatea Tehnică și Pedagogică din Simferopol (Crimeea / Ucraina), având ca scop organizarea unor cursuri de specializare în predarea limbii tătare pentru educatoare, institutoare și profesori. Programul a început în perioada 11-15 septembrie 2008 la Universitatea “Ovidius” – Constanța, prin organizarea Școlii de vară cu tema “Programa analitică și metodele de predare a limbii tătare în ciclul primar”. Cursurile au fost susținute de conf. dr. Enver Mamut, conf. dr. Nedret Mamut (Universitatea “Ovidius” - Constanța), prof. dr. Ismail Kerimov, asist. Sabina Stanceaeva (Universitatea Tehnică și Pedagogică din Simferopol) și prof. Nihat S.

¹⁰¹ Date transmise DRI de Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România

¹⁰² Date transmise DRI de Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România

Osman (U.D.T.T.M.R.). Programul Școlii de vară a urmărit structura, formularistica și conținutul unei discipline opționale și aspectele specifice predării limbii tătare.

Tot în cursul anului 2008, Universitatea “Ovidius” – Constanța în colaborare cu Universitatea Tehnică și Pedagogică din Simferopol (Crimeea / Ucraina) a organizat la Constanța un curs de specializare pentru predarea limbii tătare. Acest curs va fi ulterior dezvoltat ca un modul opțional inclus în planul de învățământ al Facultății de Litere din cadrul Universității “Ovidius” – Constanța, având structura unui modul de cursuri regionale sub egida Rețelei Universităților de la Marea Neagră și integrat în sistemul Bologna.¹⁰³

g) stabilirea de mijloace permițând celor ce nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde această limbă este folosită să o învețe, dacă doresc acest lucru

U.D.T.T.M.R. organizează la filialele din localitățile Constanța, Medgidia, București, Eforie, Techirghiol, Mangalia, Mihail Kogălniceanu, Cobadin și Tulcea, cursuri de limbă tătară pentru copii și adulți, care nu sunt integrate în sistemul școlar. Pe baza acordului dintre filiale și, după caz, anumite instituții școlare, se pot stabili parteneriate locale în care aceste activități se pot derula ca activități extrașcolare cu caracter comunitar – școli comunitare.

h) promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare în universități ori instituții echivalente

În decembrie 2008, sub patronajul președintelui României și cu sprijinul Departamentului pentru Relații Interetnice s-a organizat seminarul internațional cu tema *Păstrarea diversității limbilor regionale și minoritare din zona Mării Negre*. La acest seminar, a fost analizată ca un studiu de caz situația limbii tătare. La lucrări a participat și o delegație din Republica Autonomă Crimeeană, Ucraina. Astfel, reprezentanții celor două comunități din România și din Crimeea au decis formarea a două grupuri de lucru în România și Crimeea care să analizeze sub aspect științific diferențele de limbă și să propună măsuri de armonizare.

i) promovarea unor forme corespunzătoare de schimburi transnaționale, în domeniile prevăzute de prezenta Cartă, pentru limbile regionale sau minoritare folosite într-o formă identică ori apropiată în două sau mai multe state

Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România a inițiat și organizat simpozioane, aniversări, comemorări, festivaluri de folclor, competiții sportive de masă, mese rotunde, expoziții etnografice și de artă culinară, etc. Toate acestea au contribuit la revigorarea tradițiilor laice și religioase. De asemenea, pe plan extern au fost stabilite relații de colaborare cu organizații similare din Ucraina (Crimeea, de unde sunt originari

¹⁰³ Date transmise DRI de Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România

tătarii din România), Turcia, Bulgaria, Cipru, Federația Rusă (Tatarstan), Macedonia, Kosovo, Kazahstan.¹⁰⁴

PARTEA a III-a

În România, dispozițiile părții a III-a a *Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare* se aplică pentru următoarele limbi: bulgară, cehă, croată, germană, maghiară, rusă, sârbă, slovacă, turcă și ucraineană.

Deși sistemul juridic creat în ultimii 20 ani permite utilizarea tuturor limbilor minorităților naționale pe scară largă și în domenii vitale pentru o comunitate – precum educația, cultura, mass media – se pot constata diferențe pregnante și multe specificități de la o limbă la alta. Gradul de vitalitate, apropierea de limba literară standard, diversitatea și nivelul produselor și serviciilor culturale diferă de la caz la caz, fiind influențate nu numai de numărul de vorbitori și concentrarea acestora în diferite zone, ci și de forța tradițiilor, de interesele actuale ale comunităților, de colaborarea instituită cu țara de origine, de potențialul economic al fiecărei regiuni etc.

În ceea ce privește aplicarea prevederilor *Cartei europene a limbilor* pe domenii, se pot formula câteva comentarii generale, după cum urmează:

Învățământ. Considerat de cea mai mare parte a vorbitorilor de limbi minoritare din România drept capitolul de implementare esențial pentru prezervarea unei limbi și culturi, învățământul destinat copiilor și tinerilor minoritari este reglementat printr-un capitol special al legislației privitoare la educație. De asemenea, de întreaga rețea în care se studiază limbile sau în limbile minorităților se ocupă o direcție generală din ministerul Educației, Cercetării și Inovării. În județe există inspectori școlari care urmăresc și controlează studiul acestor limbi sau în aceste limbi. În România există școli și licee cu predare în limbile minorităților care au acumulat un mare prestigiu și tradiții de câteva secole, fără să-și fi întrerupt vreodată activitatea, în ciuda unor perioade vitrege. Există totodată școli și licee care au reînviat vechi tradiții după 1989, acolo unde școlile fuseseră desființate. În ultimii ani s-a acumulat o experiență extrem de interesantă în ceea ce privește învățământul în limba romani, care s-a dezvoltat rapid, cu efecte benefice asupra comunității romilor.

¹⁰⁴ Date transmise DRI de Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România

Este vorba despre un sistem complex, format din trei forme diferite de învățământ: A. predare integrală în limba maternă a disciplinelor, B. predare parțială sau mixtă în limba maternă și în limba română, C. studiul limbii materne ca disciplină (3 – 4 ore săptămânal) în școli cu predare în limba română. Minoritățile naționale care beneficiază de **unități de învățământ cu predare în limba maternă** sunt cea maghiară, germană, ucraineană, sârbă, slovacă, cehă, croată, bulgară, romă și italiană. Recent, acestora li s-a adăugat minoritatea macedoneană.

Una din prioritățile Ministerului Educației în contextul reformelor din ultimii ani a fost „Promovarea și valorificarea diversității culturale în educație”¹⁰⁵. În acest sens s-au realizat pași importanți: Ordinul ministrului educației nr. 1528/ iulie 2007 privind promovarea diversității în educație, Ordinul ministrului nr. 1540/ iulie 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi, aprobarea primei programe școlare de educație interculturală din România (curs opțional pentru gimnaziu) și a primei programe de istorie a minorităților naționale (curs opțional pentru liceu), ultimele două în anul 2008. Cultivarea dialogului intercultural prin educație a fost una din temele predilecte ale participării României la 2008 - *Anul european al dialogului intercultural*.

Justiție. În acest domeniu limbile minoritare sunt deocamdată mai puțin utilizate, dar posibilitatea deschisă de noile reglementări este cunoscută de cei în drept. Practic există situații de utilizare a limbii maghiare în zonele cu pondere mare de vorbitori, peste 75 – 80% din populația locală, așa cum se întâmplă în județele Covasna și Harghita.

Administrație și servicii publice. În acest domeniu s-au înregistrat evoluții spectaculoase după adoptarea Legii administrației publice locale nr. 215 din 2001, cu modificările și completările ulterioare.

În 6 județe - Bihor, Covasna, Harghita, Mureș, Satu Mare, Sălaj - se înregistrează o pondere a cetățenilor aparținând minorităților naționale de peste 20%. În 417 localități - municipii, orașe, comune dintr-un număr de 21 de județe, ponderea cetățenilor aparținând minorităților naționale este de peste 20%. În aceste localități, cetățenii aparținând minorităților naționale vorbesc limba maghiară, limba romani, limba slovacă, limba ucraineană, limba sârbă, limba rusă și limba greacă.

În cadrul a 9 consilii județene și 341 de consilii locale este asigurată folosirea limbii materne în raporturile cu cetățenii aparținând minorităților naționale. De asemenea, limba maternă poate fi folosită în relația cu cetățenii în cadrul a 663 structuri subordonate consiliilor județene și consiliilor locale, prin crearea condițiilor necesare, dar și în cadrul a 153 de servicii publice deconcentrate ale ministerelor și ale altor organe ale administrației publice centrale organizate la nivelul unităților administrativ-teritoriale.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Guvernul României, *Raport asupra îndeplinirii prevederilor Programului de guvernare 2005 – 2008*, 2008 (www.guv.ro)

¹⁰⁶ Date transmise Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Administrației și Internelor

Limba maternă este folosită și în activitatea unor autorități ale administrației publice locale, cu ocazia:

- aducerii la cunoștința publică a ordinii de zi a 8 consilii județene, respectiv a 219 consilii locale;
- desfășurării ședințelor a 6 consilii județene și a 231 consilii locale;
- aducerii la cunoștință publică ori cu ocazia comunicării hotărârilor cu caracter normativ de către reprezentanții a 4 consilii județene și 148 de consilii locale, respectiv hotărâri cu caracter individual de către 7 consilii județene și 197 de consilii locale.

În 14 județe există 285 de consilii locale, consilii județene și organisme subordonate consiliului local care primesc petiții și în limbile minorităților naționale, iar dintre acestea un număr de 254 formulează răspunsul la petiții și în limbile minorităților naționale respective.

În ceea ce privește obligația instituită în sarcina autorităților administrației publice locale cu privire la inscripționarea denumirilor localităților și a instituțiilor publice de sub autoritatea lor, în temeiul art. 76 alin. (4) din Legea nr. 215/2001, menționăm că există un număr de 469 de localități (municipii, orașe, comune) din 21 de județe, respectiv 569 instituții publice ale căror denumiri sunt inscripționate și în limba minorităților naționale care au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor. Totodată, în 13 județe există 567 de autorități ale administrației publice locale, respectiv instituții publice subordonate consiliilor județene sau consiliilor locale care asigură afișarea anunțurilor de interes public și în limbile minorităților naționale.¹⁰⁷

În cadrul unor autorități ale administrației publice locale, respectiv în unele structuri subordonate acestora din 26 de județe, sunt angajate 4.848 de persoane care cunosc limba maternă a cetățenilor aparținând minorităților naționale.

În perioada noiembrie 2008 – martie 2009, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale a realizat o anchetă sociologică privind „Aplicarea legislației cu privire la drepturile minorităților naționale din România”, având ca scop cercetarea aplicării în practică a prevederilor legale referitoare la drepturile minorităților naționale. Ancheta include și un modul referitor la drepturile lingvistice în administrația publică locală. Metodologia cercetării a constat în aplicarea unui chestionar tip autocompletare în toate localitățile din România unde procentajul unei minorități naționale depășește 20% din numărul locuitorilor. Chestionarele au fost trimise la 1249 primării din România, în localități unde se aplică prevederile privind utilizarea limbilor minoritare din Legea administrației publice locale nr. 215/2001 și din H.G. nr. 1206/2001 pentru aprobarea Normelor de aplicare a dispozițiilor privitoare la dreptul cetățenilor aparținând unei minorități naționale de a folosi limba maternă în administrația publică locală.

¹⁰⁷ Date transmise DRI de Ministerul Administrației și Internelor

Mass media. Explozia mass media de toate tipurile în România după 1989 a influențat și minoritățile naționale, acestea înființându-și sau dezvoltându-și mijloacele de exprimare în limba proprie. Audiovizualul și internetul capătă din ce în ce mai multă importanță, impactul lor fiind extrem de pozitiv asupra tuturor limbilor vorbite de minoritățile din România, inclusiv a celor vorbite pe arii mai restrânse.

În România, dreptul la libertatea de expresie și libertatea de a primi și comunica informații sunt garantate prin Constituție și protejate prin Legea privind organizarea și funcționarea Societății Române de Radiodifuziune și a Societății Române de Televiziune nr. 41/1994, precum și prin Legea audiovizualului nr. 504/ 2002.

În ultimii ani au s-au făcut eforturi pentru îmbunătățirea accesului tuturor minorităților la mass media publică, creșterea ariei de acoperire și a timpului de emisie alocat acestora la radio și televiziune, precum și pentru o prezență mai activă în presa scrisă. Pe lângă acest proces de extindere, se poate remarca o diversificare a subiectelor abordate în emisiunile radio și TV, ceea ce oferă publicului și comunităților posibilitatea informării asupra unei game largi de preocupări ale minorităților.

“TVR își desfășoară activitatea sub controlul Parlamentului, în conformitate cu Legea nr. 41/ 1994, având ca obiect de activitate realizarea programelor de televiziune în limba română, în limbile minorităților naționale sau în alte limbi, cu scop informativ, cultural, educativ și de divertisment. Art. 4, paragraful (1) prevede că Societatea Română de Televiziune, ca serviciu public, în realizarea obiectivelor generale de informare, educație, divertisment, este obligată să promoveze, cu competență și exigență, valorile limbii române, ale creației autentice culturale, științifice, naționale și universale, ale minorităților naționale, precum și valorile democratice, civice, morale și sportive. Art.7 paragraful (3) menționează că din creația europeană difuzată, cel puțin 30% va fi creație românească, inclusiv creații specifice minorităților naționale. În conformitate cu Legea nr. 41/ 1994, grupurile parlamentare ale minorităților naționale au câte un reprezentant în Consiliul de Administrație al Societății Române de Televiziune.”¹⁰⁸

În conformitate cu dispozițiile prevăzute în Legea audiovizualului nr. 504/ 2002, art. 82 (1), tuturor distribuitorilor de servicii prin cablu le revine obligația de a include în oferta lor programele canalelor Societății Române de Televiziune, ceea ce conduce la extinderea posibilităților de recepționare a programelor destinate minorităților naționale. Conform prevederilor art. 82 alin. (4), pentru localitățile în care minoritățile naționale reprezintă o pondere mai mare de 20% din totalul populației, legiuitorul a avut în vedere sporirea accesului acestora la programe, introducând și obligația transmiterii programelor care sunt libere la retransmisie, în limba minorității respective.”¹⁰⁹

După aderarea la Uniunea Europeană la data de 1 ianuarie 2007, pe teritoriul României este aplicabilă și Directiva Serviciilor Media Audiovizuale 2007/65/CE a Parlamentului European și a Consiliului, care prevede la pct. 4 că “(1) Statele membre garantează libera recepționare și nu restricționează retransmisia serviciilor mass media audiovizuale pe

¹⁰⁸ Date preluate din materialul trimis DRI de TVR.

¹⁰⁹ Citat din datele transmise DRI de Consiliul Național al Audiovizualului

propriul teritoriu din alte state membre din motive care se încadrează în domeniile reglementate de prezenta directivă.”

Aceste prevederi se aplică în cazul României, Bulgariei și Ungariei. “Pentru celelalte state vecine României, dar ne-membre ale Uniunii Europene, acestea pot transmite programe adresate minorităților naționale din România, în baza unui acord de retransmisie eliberat de Consiliul Național al Audiovizualului pentru programele audiovizuale care un se află sub incidența unui acord internațional de liberă retransmisie. În această situație s-ar putea afla programele transmise din Ucraina, Serbia și Republica Moldova pentru minoritățile naționale din România.”¹¹⁰

Activități și facilități culturale. Reprezintă un domeniu predilect de manifestare, permițând într-o varietate de forme și deplină libertate de expresie dezvoltarea și promovarea culturilor celor 20 de grupuri minoritare din România. Mijloacele de susținere a culturii au fost diversificate și adaptate în mai mare măsură cerințelor – prezervarea tradițiilor autentice pe de o parte, stimularea creativității și a conexiunilor dintre culturi pe de altă parte. Asistența financiară acordată de autoritățile române organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale a avut și are o contribuție considerabilă la promovarea dialogului interetnic și păstrarea patrimoniului cultural al comunităților. Acest ajutor este considerat de marea majoritate a organizațiilor drept cel mai important sprijin pentru păstrarea identității, limbii, culturii și tradițiilor proprii.

Viața economică și socială. Utilizarea limbilor minoritare în aceste sfere este un fenomen relativ recent, dar tendința de diversificare a limbilor este vizibilă. Odată cu dezvoltarea firmelor mixte și a multinaționalelor, a companiilor private de toate tipurile, cunoașterea unei limbi de mai mică circulație poate deveni un avantaj, ceea ce crește interesul pentru studierea limbilor minoritare, indiferent de vârstă și nivel.

Schimburi transfrontaliere. Este un domeniu extrem de dinamic, deși cu o istorie foarte recentă. Cadrul legislativ de desfășurare a acțiunilor de cooperare transfrontalieră de către autorități și comunități locale din țara noastră este reprezentat de Ordonanța de Urgență a Guvernului (OUG) nr.120/1998 pentru ratificarea de către România a *Convenției-cadru europene asupra cooperării transfrontaliere a colectivităților sau autorităților teritoriale*, adoptată la Madrid, la 21 mai 1980. România este parte la *Carta europeană a autonomiei locale*, adoptată la Strasbourg, la 15 octombrie 1985, și ratificată prin Legea 199/1997. Conform prevederilor Convenției de la Madrid, cooperarea transfrontalieră vizează întărirea și dezvoltarea raporturilor de vecinătate între colectivități sau autorități teritoriale care depind de două sau mai multe părți contractante, precum și încheierea de acorduri și înțelegeri în acest scop. Colectivitățile, autoritățile sau organismele desemnate să exercite funcțiile regionale sunt, potrivit legislației române, consiliile județene și consiliile locale.

În ultimii ani, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor a gestionat programe de cooperare transfrontalieră finanțate din fonduri de pre-aderare și a finalizat

¹¹⁰ Citat din datele transmise DRI de Consiliul Național al Audiovizualului

procesul de programare în cazul programelor finanțate din fonduri europene (Fondul European de Dezvoltare Regională, Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat și Instrumentul de Asistență pentru Pre-Aderare). Relevanța acestor programe pentru prevederile Cartei europene a limbilor regionale sau minoritate este dată de faptul că acestea încurajează parteneriatele și contactele între beneficiarii din statele participante la program. Aceste programe finanțează proiecte inițiate și derulate de aplicanții din statele participante în mai multe domenii, precum infrastructura, protecția mediului, dezvoltarea economică, dar și dezvoltarea resurselor umane, educația sau protejarea patrimoniului cultural.

a) LIMBA BULGARĂ

Conform statisticilor oficiale rezultate în urma recensământului din 2002, în România trăiesc 8092 de bulgari, dintre care 6747 (83,38% din numărul total de etnici bulgari) și-au declarat ca limbă maternă limba bulgară. Pe lângă aceștia, alte 208 persoane de altă etnie decât cea bulgară consideră limba bulgară drept limbă maternă. Toți etnicii bulgari din România cunosc limba bulgară literară sau unul din dialectele acesteia. Zona principală în care există localități cu populație compactă de naționalitate bulgară este vestul țării: județele Timiș și Arad (aici trăiesc 6868 de bulgari din cei peste 7500 de bulgari bănățeni).

În cadrul acestei zone, un caz aparte este comunitatea din comuna Dudeștii Vechi - județul Timiș, întemeiată în 1738 de bulgarii pavlikeni. Spre deosebire de celelalte comunități bulgare și de bulgarii din Bulgaria¹¹¹, aceștia au religie romano-catolică, vorbesc un dialect particular, scris cu alfabetul latin, păstrează un port popular unic în regiune și o cultură specifică, total diferită de a celorlalte grupuri. Dialectul pavlikian a păstrat elemente străvechi ale limbii bulgare, care au dispărut din limba bulgară literară contemporană.

În sudul țării și în special de-a lungul Dunării se regăsesc comunități bulgare mai puțin compacte dar care și-au păstrat limba și tradițiile, diferite de ale bulgarilor din Banat. Cei din zona de sud sunt de religie ortodoxă, ca și populația majoritară.

Minoritatea bulgară din România este reprezentată în Parlamentul României printr-un deputat, ales din rândul Uniunii Bulgare din Banat - cea mai mare organizație a bulgarilor din punct de vedere al numărului de membri, având 8 filiale în județul Timiș, 3 în județul Arad și o reprezentanță în București.

¹¹¹ http://www.e-primarii.ro/~dudestiivechi/info_generale.php

La articolul 8 – Învățământ – România a selectat pentru limba bulgară următoarele puncte:

- paragraful 1. În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagraful a)(ii) “să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale a educației preșcolare în limbile regionale sau minoritare respective;”

subparagraful b)(ii) “să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale a învățământului primar în limbile regionale sau minoritare respective”;

subparagraful c)(iii) să prevadă, în cadrul învățământului secundar, predarea limbilor regionale sau minoritare ca parte integrantă a programei de învățământ;,

subparagraful d)(iv) să aplice una dintre măsurile vizate la pct. (i)-(iii) de mai sus cel puțin elevilor care o solicită sau, dacă este cazul, ale căror familii o solicită - în număr considerat suficient;

subparagraful e)(ii) să prevadă studiul acestor limbi ca disciplină a învățământului universitar și superior;,

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a acelor dintre paragrafele a)-g) acceptate de parte;

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

Comunitatea bulgară din Dudeștii Vechi este printre cele mai active grupuri etnice, interesate în păstrarea și promovarea identității sale, fapt vizibil mai ales prin eforturile depuse în domeniul învățământului: aici funcționează un liceu teoretic ce asigură educație începând cu nivelul preșcolar până la cel liceal inclusiv. De asemenea, venind în întâmpinarea cererii comunității bulgare din Vinga, județul Arad, la școala din localitate s-au reluat cursurile de limba bulgară (disciplină opțională, cu predare la clasele 2-8, în funcție de solicitările elevilor).

Conform prevederilor legale, în învățământul oficial de stat din România, limba bulgară se studiază la toate nivelurile de educație: preșcolar, primar, gimnazial, liceal și universitar. Unități școlare în care se studiază limba bulgară se găsesc în județele Arad (Vinga) și Timișoara (Dudeștii Vechi, Breștea și Denta), iar în București funcționează Liceul Teoretic Bulgar Hristo Botev (doar pentru studiul limbii la nivel liceal).

Învățământul preșcolar este organizat în localitățile Breștea și Dudeștii Vechi. La grădinița din Breștea, ”procesul instructiv educativ se desfășoară în limba bulgară, la cursuri fiind înscriși 20 de preșcolari¹¹²”. Considerând situația specială a comunității bulgare din Dudeștii Vechi, cu 4 ani în urmă a fost înființată în cadrul liceului din

¹¹² Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Ministerul Educației, Cercetării și Inovării.

localitate, grădinița de copii cu program prelungit cu predare parțial în limba bulgară (2 grupe, cu un total de 40 de copii).

Pentru celelalte niveluri de educație, ”forma de învățământ adoptată este studiul limbii materne bulgare ca disciplină de învățământ în școlile cu limba de predare română. Limba maternă bulgară (3-4 ore/săptămână) face parte din *Planul cadru de învățământ* și intră în orarul școlii, finalitatea fiind lucrarea semestrială scrisă. Programele școlare la *Limba bulgară* pentru cl. I – XII și pentru disciplina *Istoria și tradițiile minorității bulgare* cl.VI-VII au fost elaborate de un grup de specialiști și aprobate prin ordin al ministrului.¹¹³”

La nivelul ciclului primar, limba bulgară se predă în școlile din Vinga, Dudeștii Vechi și Breștea, iar la **nivel gimnazial** în Vinga și Dudeștii Vechi. În școlile în care se predă limba și literatura bulgară a fost introdusă ca obiect de studiu și disciplina *Istoria și tradițiile minorității bulgare din România* (manual editat de Uniunea Bulgară din Banat – România), materie predată în limba bulgară, la fel ca și disciplina ”Religie”. De asemenea, Uniunea Bulgară din Banat – România, cu sprijinul Ministerului Educației și Științelor din Republica Bulgaria, a Ambasadei Republicii Bulgaria la București, precum și a Agenției de Stat pentru Bulgarii din Străinătate, ”a procurat și continuă să procure manuale și alte materiale didactice pentru școlile și liceele în care se studiază limba bulgară.¹¹⁴” În fiecare an, Ministerul Educației, Cercetării și Inovării organizează olimpiadele naționale de limbi materne, printre care și limba bulgară.

Învățământul liceal este organizat în București și Dudeștii Vechi, iar absolvenții clasei a XII-a susțin examenul de competențe lingvistice la limba bulgară. În cadrul liceului teoretic „Sfinții Kiril și Metodii” din Dudești a fost inaugurat un modern cabinet de limba bulgară. În anul școlar 1999/2000 și-a redeschis porțile Liceul Teoretic Bulgar „Hristo Botev” din București, în care funcționează 4 clase liceale. Liceul școlarizează elevi etnici bulgari, absolvenți ai clasei a VIII-a din localitățile limitrofe Municipiului București. Liceul este foarte bine dotat din punct de vedere logistic atât de către Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, cât și din fondurile bugetului local și sponsorizări. Începând cu anul școlar 2005/2006, în baza Programului de colaborare în domeniile învățământului, științei și culturii pentru anii 2005/2007 între Guvernul României și Guvernul Republicii Bulgaria, în cadrul acestui liceu funcționează un profesor de limba bulgară din Bulgaria. Liceul este înfrățit cu un liceu din localitatea Ruse (Bulgaria) care poartă același nume și desfășoară activități culturale comune și schimburi de elevi și profesori. O parte din absolvenții acestor două licee, precum și alți tineri etnici bulgari își continuă studiile superioare la universitățile din Bulgaria, mulți dintre ei întorcându-se apoi în localitățile natale, unde predau în școli generale și licee disciplina „Limba și literatura bulgară”.

Nr. crt	Județ	Unitatea de învățământ	Total copii și	Copii grădini	Ciclul primar	Ciclul gimnazial	Ciclul liceal
---------	-------	------------------------	----------------	---------------	---------------	------------------	---------------

¹¹³ Idem.

¹¹⁴ Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Uniunea Bulgară din Banat – România.

			elevi	ță	Cl. I	Cl.I I	Cl.I II	Cl. IV	Cl. V	Cl. VI	Cl. VII	Cl. VIII	Cl.I X	Cl. X	Cl. XI	Cl. XII
1	ARAD	Școala cu cl.I-VIII Vinga	27	-	-	-	2	6	8	5	2	4	-	-	-	-
2	BUCUREȘTI	Liceul Teoretic Bulgar <i>Hristo Botev</i>	68	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	7	14	34
3	TIMIȘ	Liceul Teoretic <i>Kiril și Metodie Dudeștii Vechi</i>	348	40	30	29	27	27	32	31	33	15	24	22	16	22
		Școala cu cl.I-IV Breștea	45	20	10	4	4	7	-	-	-	-	-	-	-	-
		TOTAL GENERAL	488	60	40	33	33	40	40	36	35	19	37	29	30	56

În prezent, totalul cadrelor didactice care predau limba bulgară este de 14, din care 1 profesor din Bulgaria (la Liceul Teoretic Bulgar *Hristo Botev* din București, venit în baza Programului de colaborare interministerială în domeniul învățământului). Perfecționarea cadrelor didactice se realizează în cadrul activităților organizate de Inspectoratul Școlar al Județului Timiș și Inspectoratul Școlar al Municipiului București. Programele de limba bulgară pentru ocuparea posturilor vacante și obținerea gradelor didactice sunt afișate pe pagina web a ministerului și se pot accesa (pe adresa www.edu.ro - *Învățământ pentru minorități naționale*). În scopul urmăririi procesului de învățare a limbii bulgare, în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Timiș a fost numit un profesor metodist pentru limba bulgară.

La nivel universitar, în cadrul Catedrei de Limbi și Literaturi Slave a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București funcționează o secție de limbă și literatură bulgară, având o tradiție de peste 50 de ani. Pentru o mai bună însușire a limbii de către studenți, aici își desfășoară activitatea un lector străin, vorbitor nativ de limbă bulgară. Aprofundarea cunoștințelor în domeniul limbii și literaturii bulgare se poate continua și la nivel de studii postuniversitare prin programele oferite de masteratul de filologie. Absolvenții secțiilor de limbi și literaturi slave își desfășoară activitatea în învățământ, presă, radio, televiziune, translație sau management cultural.

”Profesorii și studenții depun o activitate continuă în plan științific și didactic, fiind recunoscuți prin lucrările publicate și participările la simpozioanele ori congresele de profil în slavistica internațională.¹¹⁵” Studiile științifice și publicațiile secției de limbă bulgară demonstrează interesul și atenția acordate acestei limbi: ghiduri de conversație, dicționare, traduceri, retroversiuni, *Cultură și civilizație bulgară*, *Gramatica istorică a limbii bulgare*, *Graiurile bulgărești din România*, *Limba și literatura bulgară*, *Împrumuturi lexicale românești în limba bulgară literară*, *Bulgaristica la Universitatea din București*, *Raporturi lingvistice, literare și culturale româno-bulgare*, *Romanian-*

¹¹⁵ http://www.unibuc.ro/ro/catd_lscells_ro

Bulgarian Linguistic Contacts: Ethymological Notes, Statutul actual al unor turcisme în bulgară și română, etc.

- paragraful 2. “În materie de învățământ și în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în limba regională sau minoritară ori predarea acestei limbi la nivele de învățământ corespunzătoare.”

Etnicii bulgari trăiesc și în orașele din sudul României, însă datorită numărului scăzut, studiul limbii este mai dificil, „nefiind posibilă înființarea unor grupe de studiu a limbii materne”¹¹⁶. Uniunea Bulgară din Banat – România organizează diferite activități la care participă copii de etnie bulgară, „care au astfel posibilitatea să comunice între ei și în limba maternă”.¹¹⁷ De asemenea, „pentru viitor se încearcă să se organizeze cercuri de studiere a limbii materne la sediile filialelor Uniunii Bulgare din Banat – România.”¹¹⁸

Conform precizărilor Uniunii Bulgare din Banat – România, ”în familiile în care ambii părinți sunt de naționalitate bulgară, copiii învață în mod natural limba bulgară. Aceeași situație se întâlnește de regulă și în familiile mixte în care mama este de naționalitate bulgară. Însă în familiile mixte unde tatăl este de etnie bulgară, copiii nu mai învață limba bulgară. Acest neajuns este într-o oarecare măsură suplinit de învățarea limbii bulgare la grădinițe și în școli. Dar și acest lucru este posibil doar în acele localități în care trăiesc comunități compacte de etnici bulgari și unde este posibilă înființarea claselor sau a grupelor de studiere a limbii bulgare.”¹¹⁹

La articolul 9 – Justiția – au fost selectate:

- paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:

subparagraful a) (ii) în cadrul procedurilor penale să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară;

subparagraful a) (iii) în cadrul procedurilor penale să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

subparagraful b) (ii) în cadrul procedurilor civile să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compare personal în fața unui tribunal, aceasta să se

¹¹⁶ Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Uniunea Bulgară din Banat – România.

¹¹⁷ Idem.

¹¹⁸ Idem.

¹¹⁹ Idem.

exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful b) (iii) în cadrul procedurilor civile să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgerea la interpreți și traduceri;

subparagraful c) (ii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compare în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c) (iii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- paragraful 2. Părțile se angajează:

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară;;

- paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.

Nu deținem date referitoare la utilizarea limbii bulgare în acest domeniu.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice:

- paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:

subparagraful a) (ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi; sau

subparagraful a) (iii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi;

subparagraful a) (iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful a) (v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

- paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful c) publicarea de către autoritățile regionale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) folosirea de către autoritățile regionale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponomiei în limbile regionale sau minoritare.

- paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:

subparagraful a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice; sau

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

subparagraful c) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri în aceste limbi.

- paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:

subparagraful b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.

În cadrul autorităților administrației publice locale din județul Timiș au fost încadrate persoane cunoscătoare ale limbii bulgare, capabile să formuleze în această limbă răspunsuri la petițiile adresate de cetățenii de etnie bulgară, în limba maternă. În cadrul structurilor teritoriale și de ordine siguranță publică organizate în zonele în care sunt concentrate comunitățile ale cetățenilor de etnie bulgară, este asigurat cadrul pentru punerea în aplicare a prevederilor art. 10 din Cartă. Astfel, la nivelul IPJ Caraș-Severin, IPJ Sibiu, IPJ Timiș își desfășoară activitatea și polițiști cunoscători ai limbii bulgare, care sunt în măsură să faciliteze dialogul cu cetățenii de naționalitate bulgară.

La articolul 11 - Mijloace de comunicare:

- paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei

limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect, competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:

a) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:

subparagraful a) (iii) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice să ia măsuri corespunzătoare pentru ca difuzorii să programeze emisiuni în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful b) (ii) să încurajeze și/sau să faciliteze emiterea de programe de radio în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful c) (ii) să încurajeze și/sau să faciliteze difuzarea de programe de televiziune în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e)(i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

Minoritatea bulgară are acces neingrădit în presă, în ultimii ani făcându-se eforturi pentru îmbunătățirea accesului echilibrat al minorităților la mass media publice și de creștere a timpului de emisie alocat acestora în radio și televiziune, precum și a prezenței în presa scrisă. În acest sens, în cadrul Redacției Minorități din București a Societății Române de Radiodifuziune, s-a elaborat un proiect care vizează extinderea timpului de emisie națională a redacției cu 2 ore/zi, limbii bulgare alocându-i-se un spațiu suplimentar săptămânal de 45 de minute, cuprinzând un buletin de știri, relatări despre evenimente, interviuri, etc. La postul regional de radio Timișoara există o emisiune în limba bulgară cu durata de ½ oră care se difuzează săptămânal. Începând cu luna ianuarie 2009, durata acestei emisiuni a fost prelungită la 1 oră pe săptămână.

Înființarea în octombrie 2008 a canalului TVR3 al televiziunii naționale (destinat preponderent minorităților naționale) a permis mărirea spațiului alocat emisiunilor în limbile minorităților și a dus la introducerea - în premieră - în grila de programe a unor emisiuni în limba bulgară cu durata de 10 minute. ”În afară de aceste emisiuni pentru minoritatea bulgară, la postul național TVR1 se difuzează săptămânal o emisiune dedicată tuturor minorităților naționale din România. În cadrul acestei emisiuni se regăsesc și aspecte din viața comunităților de bulgari din România. De asemenea, postul TV Arad difuzează bilunar o emisiune în limba bulgară cu durata de 30 minute.¹²⁰” Emisiunile dedicate minorităților naționale se reiau pe cele 5 canale ale televiziunii publice, asigurându-se un acces crescut la acestea.

“Televiziunea publică a rezervat un spațiu de emisie pentru difuzarea săptămânală pe canalul TRV 3 a unui film artistic din statele de proveniență a minorităților naționale (cu subtitrare în limba română) și a demarat acțiuni în vederea semnării sau reînnoirii acordurilor de colaborare (schimb de emisiuni, filme artistice, documentare, reportaje

¹²⁰ Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Uniunea Bulgară din Banat – România.

etc.) între televiziunea publică din România și cele din Albania, **Bulgaria**, Cehia, Croația, Germania, Grecia, Israel, Macedonia, Rusia, Serbia, Slovacia, Turcia, Ucraina și Ungaria.¹²¹”

În ceea ce privește **presa scrisă**, Uniunea Bulgară din Banat – România editează pe baza fondurilor alocate de la bugetul de stat prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice, un ziar bilunar, bilingv “Náša Glás” (*Glasul nostru*) <http://www.nasaglas.link.ro/>), o revistă bilunară bilingvă intitulată „Literaturna miselj“ (*Cuget literar*) și un anuar în limba bulgară ”Palqensqi katoli]nsqi kalind’r”. De asemenea, Consiliul local din Dudești Vechi editează lunar din fondurile proprii ”Foaia de Dudești”, publicație locală, bilingvă română-bulgară (link de pe <http://dudesti-vechi.blogspot.com/>) . Viața comunităților mici, dispartate în sudul și în estul țării este reflectată în cadrul publicațiilor minorității prin articolele trimise de membrii acestor comunități, asigurându-se astfel participarea activă și permanentă la toate evenimentele minorității.

Suținerea financiară primită de la bugetul de stat prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice este sursa principală de realizare a publicațiilor și de asigurare a sprijinului logistic, organizațiile minorităților achiziționând calculatoare și aparatura necesară pentru editarea și publicarea periodicelor lor.

Referitor la noile tehnologii media, începând cu anul 2002, Uniunea Bulgară din Banat – România are website propriu pe internet www.nasaglas.link.ro, situație valabilă și pentru filialele mai mari ale Uniunii (Dudești Vechi - <http://dudesti-vechi.blogspot.com>, Sannicolau Mare - <http://filialaubbr-sannicolaumare.blogspot.com>, Vinga - <http://vinga-ubbr.blogspot.com>, Brestea - <http://dentabrestea-ubbr.blogspot.com>).

Televiziunea Română intenționează să organizeze în 2009 cursuri de perfecționare pentru colaboratorii care realizează noile emisiuni în limbile minorităților naționale la TVR 3. Incepând cu 2007, Departamentul pentru Relații Interetnice organizează anual un curs de jurnalism pentru redactorii minorităților naționale, în vederea creșterii atenției acordate minorităților în radio, televiziune și presa scrisă. De asemenea, în perioada septembrie 2007 – octombrie 2008, Centrul pentru Jurnalism Independent a desfășurat programul “Creșterea capacității presei românești de a facilita integrarea socială”, în vederea “stimulării calității relatărilor despre grupurile defavorizate în presa locală, în scopul unei corecte și cuprinzătoare reflectări a problemelor acestora la nivel național.”¹²² Pe lângă seminariile susținute de specialiștii BBC și trainerii români, programul a cuprins și doua module de e-Learn, o premieră pentru activitatea Centrului.

- paragraful 2. Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară, și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine,

¹²¹ Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Societatea Română de Televiziune.

¹²²^[1] <http://diversitate.cji.ro/categorie.php?id=2>

realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercițarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

După aderarea la Uniunea Europeană la data de 1 ianuarie 2007, pe teritoriul României este aplicabilă Directiva Serviciilor Media Audiovizuale, 2007/65/CE a Parlamentului European și a Consiliului, care prevede la pct.4, art.2* că “(1) Statele membre garantează libera recepționare și nu restricționează retransmisia serviciilor mass-media audiovizuale pe propriul teritoriu din alte state membre din motive care se încadrează în domeniile reglementate de prezenta directivă.” Aceste prevederi se aplică și în cazul programelor de radio și televiziune produse și emise în Bulgaria. Exemplificarea practică este introducerea în grila de programe TV transmise în Dudeștii Vechi de distribuitorul local a 2 canale preluate din Bulgaria.

- paragraful 3. Părțile se angajează să vegheze ca interesele vorbitorilor limbilor regionale sau minoritare să fie reprezentate ori luate în considerare în cadrul structurilor eventual create, în conformitate cu legea, având ca sarcină garantarea libertății și a pluralității mijloacelor de comunicare.

Consiliul Național al Audiovizualului, autoritatea publică autonomă însărcinată cu apărarea interesului public în domeniul serviciilor de programe audiovizuale (radio, televiziune), precizează că “în conformitate cu dispozițiile prevăzute în Legea audiovizualului nr.504/2002, art.82 (1), revine distribuitorilor de servicii obligația de a include în oferta lor programele Societății Române de televiziune, ceea ce conduce la extinderea posibilităților de recepționare a programelor posturilor publice destinate minorităților naționale. Conform prevederilor art. 82 alin. 4, pentru localitățile în care minoritățile naționale reprezintă o pondere mai mare de 20% din totalul populației, legiuitorul a avut în vedere sporirea accesului acestora la programe, introducând și obligația transmiterii programelor care sunt libere la retransmisie, în limba minorității respective.”¹²³

Din iunie 2008, Consiliul Național al Audiovizualului din România a devenit membru al Forumului Autorităților de Reglementare din domeniul audiovizual din Țările Mării Negre și semnatar, alături de instituția similară a Republicii Bulgaria, al declarației comune a statelor membre ale Organizației pentru Cooperare Economică la Marea

¹²³ Citat din datele transmise de Consiliul Național al Audiovizualului către DRI.

Neagră, document care se referă la protejarea diversității culturale din statele membre semnatare.

La articolul 12 - Activități și facilități culturale – au fost selectate:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

Autoritățile române sunt preocupate de păstrarea, dezvoltarea și promovarea limbilor minorităților, asigurând un suport complex de facilități culturale și activități în sprijinul acestora. Principalele măsuri sunt luate în domeniul păstrării limbii, culturii și educației. Achiziționarea, editarea, tipărirea, traducerea și difuzarea de materiale scrise și audio-video sunt priorități ale Societății Române de Televiziune, Societății Române de Radio, Departamentului pentru Relații Interetnice, Ministerului Culturii și Cultelor din Romania și Ministerului Educației, Cercetării și Inovării.

Cadrul instituțional și sursele de finanțare a programelor și proiectelor culturale destinate minorităților naționale sunt următoarele:

- Ministerul Culturii și Cultelor;
- Direcțiile județene pentru cultură;
- Instituțiile publice de cultură;
- Administrația Fondului Cultural Național.

Trebuie precizat și faptul că la sediul fiecărei filiale a Uniunii Bulgare din Banat – România există mici biblioteci, fondul de carte fiind asigurat aproape exclusiv prin donații, procurare de materiale noi și alte publicații ale Uniunii.

Minoritatea bulgară participă la diferite saloane și târguri de carte și presă. Suținerea financiară primită de la bugetul de stat prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice este sursa principală de realizare a publicațiilor și de asigurare a sprijinului logistic, organizațiile minorităților achiziționând calculatoare și aparatura necesară pentru editarea și publicarea periodicelor lor.

Departamentul pentru Relații Interetnice asigură participarea activă a minorităților la aceste evenimente, dându-le oportunitatea de a stabili noi contacte și parteneriate și de a-și mări piața de difuzare a produselor editoriale. Cele mai importante evenimente de acest gen sunt "Salonul de carte și presă" și "Târgul Gaudeamus".

Cărți editate de Uniunea Bulgară din Banat – România în perioada 2005-2008

Nr. crt.	Autor	Titlu	Anul apariției/ Nr. pagini/ Tiraj	Editura
1.	Пирин Бояджиев	Българското училище в Букурещ. 1896-1955.[Școala bulgară din București. 1896-1955]	2005/ 87 pagini/ 400 ex.	„Mirton“, Timișoara
2.	Anton Lebanov	Izbr`ni poeziji. [Poezii alese].	2006/ 210 pagini/ 500 ex.	„Mirton“, Timișoara
3.	Ivanciov Margareta	Istoriata i tradicijite na balgarskotu malcinstvu ud Rumania. U]ebniq. [Istoria și tradițiile minorității bulgare din România. Manual]	2006/ 116 pagini/ 1000 ex.	„Mirton“, Timișoara
4.	Mrkov Miki	Ugled`lu za du[ata (vol. I). „Oglindă pentru suflet. Proză scurtă“.	2008/ 120 pagini/ 1165 ex.	„Mirton“ Timișoara
5.	Mrkov Miki	Ugled`lu za du[ata (vol. II). „Oglindă pentru suflet. Proză scurtă“.	2008/ 111 pagini/ 1165 ex.	„Mirton“ Timișoara

**** Notă:** Publicațiile periodice și cărțile mai sus menționate sunt editate în limba bulgară.

În cadrul filialelor mari ale Uniunii Bulgare din Banat – România funcționează ansambluri artistice, folclorice și culturale – echipe de dans, de cântece, coruri, etc. Acestea au fost invitate în numeroase emisiuni TV realizate în București și Sofia și participa la diverse concursuri și evenimente organizate la nivel național și internațional. De exemplu, Corul bărbătesc din Dudeștii Vechi a susținut concerte în Serbia și Bulgaria, iar corul din Vinga în Croația și Bulgaria, de asemenea, Corul religios mixt al bulgarilor din Timișoara a participat la diverse concursuri.

Dintre proiectele și activitățile minorității bulgare: *Arta măștilor populare la bulgarii din Banat-«Farsangul»*; *sărbătorirea a 270 ani de la așezarea etnicilor bulgari în comuna Dudeștii Vechi*; *întâlnire a redactorilor publicațiilor U.B.B.-R. cu scriitorii și cu profesorii de limba bulgară*; *Ziua culturii bulgare și a scrierii slavone –Sfinții Kiril și Metodi*; *sărbătoarea Licelui « Sf Kiril și Metodi » Dudeștii Vechi*; *Primi pași, primele cuvinte și apariții scenice –spectacol bilingv al copiilor de obârșie bulgară sau mixtă*; *Festivalul Etniilor*; *Festivalul portului,cântecului și dansului popular bulgăresc din Banat, editia a XVI*; *sărbătoarea Hramului Bisericii din Dudeștii Vechi -« Dvete Nedeli »*; *Festivalul « Pro Etnica »*; *Festivalul Interetnic de Teatru*; *« Mala Gospa »-sărbătoarea Hramului Bazilicii Maria Radna din Lipova*; *Festivalul minorităților naționale din județul Arad*; *sărbătoarea etnicilor bulgari din Sânnicolau –Mare*; *Marea adunare a bulgarilor din toată lumea*; *« Kolada »-obiceiuri laice și religioase legate de sărbătoarea Crăciunului*; *Colindatul*; *« Kucenete »-obiceiuri legate de încheierea ciclului vegetației și începutul repaosului pentru truditorii pământului*; *Festivalul de folklor «Jaku Ronkov»*; *Ziua corifeilor bulgari, etc.*

În legislația ce reglementează domeniul cinematografic s-a avut în vedere prin OUG nr.7/2008, de modificare și completare a OG nr.39/2005, “promovarea limbilor regionale sau minoritare”¹²⁴. Astfel se oferă „posibilitatea realizării filmului în orice limbă care se vorbește în comunitățile din România și în acest fel accesul la Fondul Cinematografic este liber pentru orice fel de realizator, care poate realiza copia standard în orice limbă și să beneficieze de creditul rambursabil de la Fond.”¹²⁵ Accesul neîngrădit reprezintă „cea mai importantă aplicabilitate a Legii nr.282/2007 în domeniul cinematografic.”¹²⁶

Serviciul Diversitate Culturală din cadrul Ministerului Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național „a susținut afirmarea creatoare a identității culturale a minorităților din România și în acest sens a inițiat, sprijinit metodologic și finanțat parțial sau în cooperare cu alte instituții guvernamentale centrale, locale sau cu ONG-urile din țară sau străinătate, studii, cercetări și sinteze privind istoria, viața spirituală și cultura minorităților naționale precum și interferențele culturale ale acestora cu populația majoritară, prin cercetări de

¹²⁴ Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Ministerul Culturii și Cultelor.

¹²⁵ Idem.

¹²⁶ Idem.

teren, publicații, organizarea unor simpozioane, colocvii, mese rotunde etc, cu tipărirea materialelor prezentate (studii, cataloage, broșuri, pliante, etc) atât în țară, cât și în străinătate.”¹²⁷

Strategia pentru descentralizare în domeniul culturii (octombrie 2006) a „favorizat punerea la dispoziția organismelor însărcinate cu activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare și o diversificare a formelor de exprimare a instituțiilor de spectacole și a instituțiilor muzeale astfel încât să răspundă nevoilor culturale exprimate de membrii colectivităților locale.”¹²⁸

Programele desfășurate de Serviciul Diversitate Culturală pe parcursul perioadei 2004 – 2008 au urmărit „promovarea diversității culturale, a multilingvismului și a valorilor ce derivă din diversitatea etnică și culturală la nivel național și local, prin finanțarea unor activități pe bază de proiecte în scopul eliminării prejudecăților, pentru recunoașterea valorilor comune și pentru orientarea resurselor financiare publice către finanțarea unor activități specifice de conservare și dezvoltare a identității culturale și lingvistice ale minorităților naționale din România.”¹²⁹

- paragraful 2 În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.

Minoritatea bulgară este localizată cu precădere în vestul țării și în jurul capitalei, București, zone în care autoritățile au luat toate măsurile necesare pentru sprijinirea prin diverse activități culturale, artistice și educaționale a vorbitorilor de limbă bulgară.

- paragraful 3 Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.

Nu detinem date.

La articolul 13 – Viața economică și socială – au fost selectate

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:

subparagraful a) să excludă din propria legislație orice dispoziție care interzice ori limitează în mod nejustificat folosirea limbilor regionale sau minoritare în documentele referitoare la viața economică ori socială și, mai ales, în contractele de muncă și în documentele tehnice, cum ar fi instrucțiunile de utilizare a produselor sau a echipamentelor tehnice;

¹²⁷ Idem.

¹²⁸ Idem.

¹²⁹ Idem.

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi;”

Nu detinem date.

La articolul 14 - Schimburi transfrontaliere – au fost selectate:

Părțile se angajează:

- paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;

Incepând cu anul 2003, România și Bulgaria sunt beneficiare ale “*Programului Regional pentru Patrimoniul Cultural și Natural din Sud-Estul Europei*” (PRSEE) inițiat de Consiliul Europei, program al cărui obiectiv general este de a oferi un cadru global propice schimbului de expertiză și experiență între state vecine, confruntate cu probleme similare în domeniul protejării, conservării, reabilitării și valorificării patrimoniului cultural și natural. Programul are în vedere și “crearea unui climat de încredere și siguranță între diverse comunități, inclusiv a relațiilor dintre populațiile minoritare și majoritate în scopul promovării unei reconcilierii active între indivizi și comunități, în general¹³⁰”.

Pentru anul 2009, Ministerul Culturii și Cultelor și-a propus derularea unui program transfrontalier între România (județele Constanța, Călărași, Giurgiu) și Bulgaria (Silistra), care să vizeze tradițiile și obiceiurile comune ale românilor și bulgarilor din aceste zone, fiind vizate elementele patrimonial-imateriale.

”Minoritatea bulgară din România, prin organizațiile sale, în speță prin Uniunea Bulgară din Banat – România, are legături și contacte cu organizații ale celorlalte minorități naționale din România, precum și cu organizații ale minorității bulgare din: Serbia, Ungaria, Ucraina și Republica Moldova. De asemenea, minoritatea bulgară are legături cu Ambasada Republicii Bulgaria la București, cu diferite instituții culturale, de comunicare în masă și de educație din Republica Bulgaria. Aceste legături sunt fructificate prin faptul că anual tineri de naționalitate bulgară din România sunt primiți să studieze la institute de învățământ superior din Bulgaria. De asemenea, copii de naționalitate bulgară din România își petrec vacanțele în tabere din Republica Bulgaria.¹³¹”

Începând cu anul școlar 2005/2006, în baza Programului de colaborare în domeniile învățământului, științei și culturii pentru anii 2005-2007 între Guvernul României și

¹³⁰ <http://www.cultura.ro/Documents.aspx?ID=365>

¹³¹ Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Uniunea Bulgară din Banat – România.

Guvernul Republicii Bulgaria, în cadrul Liceului *Hristo Botev* din București funcționează un profesor de limba bulgară din Bulgaria. Liceul este înfrățit cu un liceu din localitatea Ruse (Bulgaria) care poartă același nume și cu care desfășoară activități culturale și schimburi de elevi și profesori.

De asemenea, Uniunea Bulgară din Banat – România, cu sprijinul Ministerului Educației și Științelor din Republica Bulgaria, al Ambasadei Republicii Bulgaria la București, precum și al Agenției de Stat pentru Bulgarii din Străinătate, „a procurat și continuă să procure manuale și alte materiale didactice pentru școlile și liceele în care se studiază limba bulgară.”¹³²

paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.”

În prezent, între România și Bulgaria sunt în derulare programele Phare de vecinătate/cooperare transfrontalieră, având ca obiective principale consolidarea valorilor comune deja existente, dezvoltarea cooperării transfrontaliere în vederea relevării moștenirii comune socio-culturale, legată de istoria și mediul local, precum și întărirea domeniului operațional al cooperării transfrontaliere. Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor, instituție ce contribuie la elaborarea strategiei naționale de cooperare transfrontalieră, elaborează și distribuie materiale de comunicare în limbile minoritare pentru a asigura o mai mare transparență a activității sale. În limba bulgară au fost publicate și diseminate broșuri privind programele finanțate din fonduri europene și gestionate de minister: *Programul de cooperare transfrontalieră România – Bulgaria 2007 – 2013*; *Programul de cooperare transfrontalieră România – Bulgaria 2007 – 2013 / Progrese înregistrate în cursul anului 2008*.

Programul de cooperare transfrontalieră România – Bulgaria, 2007 – 2013, își propune consolidarea contactelor dintre comunitățile din zonele de graniță, cu scopul facilitării dezvoltării corelate a zonei de frontieră. 22% din buget este alocat axei prioritare care vizează dezvoltarea economică și socială, incluzând sprijinirea mediului de afaceri prin promovarea unei imagini și identități regionale, cooperarea în domeniul dezvoltării resurselor umane și cooperarea „people to people”. Această componentă include organizarea de evenimente comune pentru promovarea culturii, sporturilor, cooperarea între instituții de învățământ prin intermediul programelor de schimb de experiență, schimburi de experiență pentru profesori și elevi între școlile și universitățile din ambele părți ale graniței, promovarea comună a atracțiilor turistice din zonă etc.

¹³² Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Uniunea Bulgară din Banat – România.

România și Bulgaria sunt partenere în Programul Operațional Comun de Cooperare în bazinul Mării Negre 2007-2013, între prioritățile acestuia fiind inițiativele culturale și educaționale pentru crearea unui climat cultural comun în zonă.

Activități comune ale celor două țări se mai desfășoară în cadrul¹³³:

- Programului Operațional de Cooperare Transnațional sud-estul Europei, program pentru care sunt eligibile și proiecte ce promovează utilizarea patrimoniului cultural pentru dezvoltare.
- Programul URBACT II, în care 3 din cele 7 proiecte multinaționale aprobate au participare româno-bulgară. (din partea română participă *Asociația Intercomunitară de Dezvoltare Alba Iulia, Primăria Satu Mare și Primăria Alba Iulia*).
- Euroregiunea Danubius : asociație creată în 2002, la inițiativa Consiliului județean Giurgiu și Primăriei Ruse, care cuprinde județul Ruse, din partea bulgară, și județul Giurgiu din partea română; scopul principal al asociației este de a încuraja cooperarea transfrontalieră în toate domeniile de activitate, prin realizarea unor programe și proiecte comune, finanțate din surse externe.
- Euroregiunea Dunărea 21: asociație de colaborare transfrontalieră înființată la 18 ianuarie 2002 la Vidin, de către primarii orașelor Calafat, Vidin și Zaicear, având ca obiective dezvoltarea cooperării transfrontaliere, precum și realizarea și gestionarea proiectelor transfrontaliere
- Euroregiunea Dunărea de Mijloc - Porțile de Fier: inițiativă a autorităților din România, Bulgaria, Serbia și Muntenegru, creată în 2005, concentrată pe elaborarea de proiecte structurale în domeniul infrastructurii
- Euroregiunea Dunărea de Sud: creată în 2001, cu centrul la Sviștov (Bulgaria), a dus la implementarea proiectelor Spre prietenie prin Sport; Fă-ți un prieten pe celălalt mal al Dunării; Radio Katranov; Balkan Youth forum; Share your dream, share your reality; Agenda regională 21. Tot în cadrul acestei Euroregiuni s-a depus spre finanțare proiectul *Tinerii din Zimnicea și Svishtov transmit tradițiile și dansurile populare învățate de la părinți*.
- Euroregiunea Dunărea Inferioară: înființată în 2001, unul dintre proiectele în curs de implementare fiind *Turismul transfrontalier la Dunărea de Jos*, iar în pregătire este un *grup pro-activ de cooperare transfrontalieră româno-bulgară*.
- Euroregiunea Giurgiu – Ruse: creată în 2001, are un secretariat comun și o comisie ecologică și de sănătate care se întrunesc trimestrial și care analizează probleme legate de protecția mediului, sănătate publică, etc. Obiectivele sunt dezvoltarea cooperării transfrontaliere, sporirea eficacității autorităților locale din regiunea Plevna și județul Olt, cooperarea în domeniul infrastructurii, realizarea și gestionarea proiectelor transfrontaliere, etc.

¹³³ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Ministerul Afacerilor Externe

Exemple de materiale publicate de instituțiile române în limba bulgară, care facilitează și promovează cooperarea transfrontalieră¹³⁴:

Instituitia	Materiale	Redactare
Consiliul Județean Dolj	Dvd cuprinzând prezentarea regiunii transfrontaliere Dolj-Vidin, Montana, Vratsa	limba bulgară
Inspectoratul Școlar Constanța	Manualul profesorului	limba bulgară
Inspectoratul Școlar Constanța	Caietul elevului	limba bulgară
Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Teleorman	afiș; pliant	limba bulgară
Fundația Acțiunea Ecologică Română	pliant	limba bulgară
Consiliul Județean Dolj	broșură	limba bulgară
Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Călărași	Banner	limba bulgară
ONG Mare Nostrum Constanța	pliant	limba bulgară
Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Călărași	Pliant; anunț TV; spot TV; afiș	limba bulgară
ONG Mare Nostrum Constanta	pliant	limba bulgară
Muzeul de Artă Constanta	comunicat; anunț de presă	limba bulgară

De asemenea, în cadrul proiectului RO 2004/016-784.01.04.01.04 “*Club Româno-Bulgar EU și UE la Giurgiu*”, inițiat de Direcția Integrare Europeană-Programe din cadrul Consiliului Local al Municipiului Giurgiu, au fost publicate și distribuite calendare bilingve în limbile română și bulgară. Pe lângă acestea, Camera de Comerț și Industrie Oltenia a publicat exemplare bilingve ale *Catalogului misiunii economice în Vidin – Bulgaria*, ale *Catalogului misiunii economice în Craiova – România*, precum și broșura

¹³⁴ Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de către Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor.

“Fondurile Structurale ale Uniunii Europene” în exemplare trilingve în română, engleză și bulgară (proiectul RO 2004/016-784.01.04.01-03 *“Pregătirea mediului de afaceri din Dolj–România și Vidin-Bulgaria pentru piața unică extinsă; provocări și oportunități transfrontaliere”*).

b) LIMBA CEHĂ

Conform datelor oficiale ale recensământului din 2002, în România 3941 persoane s-au declarat a fi de etnie cehă, din care 3306 persoane având ca limbă maternă limba cehă. Minoritatea cehă este concentrată în județele Caraș Severin și Mehedinți. În județul Caraș Severin localități reprezentative sunt Gârnic, Sfânta Elena, Ravensca, Bigăr, iar în județul Mehedinți - localitatea Eibenthal. În viața publică cehii sunt reprezentați de Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România, care promovează atât interesele etnicilor cehi, cât și pe cele ale etnicilor slovaci. Uniunea are un deputat în Parlamentul României, care reprezintă ambele comunități.

La Articolul 8 - Învățământ - au fost selectate următoarele paragrafe și subparagrafe pentru limba cehă:

- **paragraful 1.** În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagraful a) (ii) să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale a educației preșcolare în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful b) (ii) să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale a învățământului primar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful c) (iii) să prevadă, în cadrul învățământului secundar, predarea limbilor regionale sau minoritare ca parte integrantă a programei de învățământ;

subparagraful d) (iv) să aplice una dintre măsurile vizate la pct. (i)-(iii) de mai sus cel puțin elevilor care o solicită sau, dacă este cazul, ale căror familii o solicită - în număr considerat suficient;

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

Limba cehă se studiază în două tipuri de învățământ: școli cu predare în limba cehă la ciclul primar și, la ciclul gimnazial, studiul limbii cehe ca disciplină de învățământ, cu 3 ore/săptămână, în școli cu predare în limba română.

Școli în care se studiază limba cehă și efectivele de elevi pe clase în anul școlar 2008/2009

Nr. crt.	Școala/ Localitatea	Nr. total copii și elevi	Grădini școli	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Cl. V	Cl. VI	Cl. VII	Cl. VIII
1.	Șc. cu cl. I-VIII Eibenthal /MH	40	7	3	4	-	3	2	6	7	8
2.	Șc. cu cl. I-IV Baia Nouă /MH	16	10	2	1	1	2	-	-	-	-
3.	Șc. cu cl. I-VIII Sfânta Elena / CS	48	16	6	6	3	4	3	6	2	2
4.	Șc. cu cl. I-VIII Ravensca /CS	6	-	1	-	1	2	-	1	-	1
5.	Șc. cu cl. I- VIII Bigăr /CS	12	-	2	2	3	1	1	2	1	-
6.	Șc. cu cl. I-VIII Gârnic /CS	42	8	-	2	3	6	6	3	7	7
7.	Șc. cu cl. I-VIII Șumița /CS	6	-	2	1	1	-	-	1	-	10
8.	Șc. cu cl. I-VIII Moldova Nouă /CS	7	-	1	4	2	-	-	-	-	-
	TOTAL GENERAL	186	41	17	20	14	18	12	19	17	28

A. JUDEȚUL MEHEDINȚI:

Total unități: 2

Total copii și elevi: 56

Total cadre didactice care predau în limba cehă: 2 din care 1 profesoară din Cehia.

Procesul de învățământ se desfășoară în limba română iar elevii studiază limba cehă ca disciplină de învățământ.

B. JUDEȚUL CARAȘ SEVERIN:

Total unități: 6

Total copii și elevi: 130

Total cadre didactice care predau în limba cehă: 10 din care 2 profesori din Cehia.

Procesul de învățământ se desfășoară în limba cehă la ciclul preșcolar și primar în școlile din localitățile Sfânta Elena, Gârnic, Șumița, Ravensca și Bigăr. La ciclul gimnazial procesul instructiv educativ se desfășoară în limba română, iar elevii studiază limba cehă ca disciplină de învățământ.

În afară de limba cehă elevii studiază în limba maternă Istoria și tradițiile minorității cehe în cl. VI-VII, precum și Religia. Manualele pentru disciplina Istoria și tradițiile minorității cehe au fost elaborate în baza Programei școlare aprobate prin ordin al ministrului de către specialiști din rândul minorității. Editarea și tipărirea manualelor pentru această disciplină au fost finanțate de Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România. În ultimii ani s-a reglementat situația privind asigurarea manualelor școlare în limba cehă. Pe lângă manualele originale de limbă cehă pentru cl. I-VIII, reeditate de Editura Didactică și Pedagogică, finanțate de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, au fost traduse în limba cehă manualele pentru clasele I-IV.

Informațiile despre programele școlare pentru limba și literatura cehă sau comisia națională de limba cehă se află pe pagina web a MECI și pot fi accesate la adresa www.edu.ro. Programele școlare pentru Limba și literatura cehă cl. I-X, programele de Limbă și literatură cehă pentru obținerea gradelor didactice, ca și cele pentru ocuparea posturilor didactice vacante (educatoare, învățători, profesori) au fost elaborate de un grup de lucru format din specialiști și aprobate prin ordin al ministrului.

Pentru o mai bună monitorizare a studiului limbii cehe, în județul Caraș Severin a fost numită în calitate de profesor metodist Gecse Alena, care răspunde și de județul Mehedinți. Metodistul colaborează atât cu Inspectoratul Școlar al Județului Caraș Severin, cât și cu Direcția Generală pentru Învățământ în Limbile Minorităților și Relația cu Parlamentul din cadrul Ministerului Educației, Cercetării și Inovării.

Perfecționarea cadrelor didactice se realizează atât la nivel local (în cadrul activităților metodice organizate de Casele Corpului Didactic din județele menționate), cât și în cadrul centrelor metodice din Cehia, unde participă anual 4-5 cadre didactice. În cadrul Universității din București, la Facultatea de limbi și literaturi străine funcționează secția de limbă cehă, care pregătește profesori de limbă cehă.

Localitățile din județele în care trăiesc etnici cehi – județele Caraș Severin și Mehedinți - au beneficiat de ajutor financiar pentru educație din partea statului ceh. Unul dintre aceste ajutoare s-a concretizat în construirea unei școli în localitatea Sfânta Elena, județul Caraș Severin, care poartă numele marelui pedagog *J. A. Komenský*, dotarea acesteia fiind asigurată de Ministerul Educației din România.

Reprezentanții etnicilor cehi colaborează cu conducerea centrală a Uniunii Democratice a Slovacilor și Cehilor din România pentru finanțarea și organizarea anuală a consfătuirilor cadrelor didactice care funcționează în școlile din cele două județe și a fazei județene a olimpiadei de limba și literatura cehă. Începând cu anul școlar 2003/2004, la cererea conducerii Uniunii Democratice a Slovacilor și Cehilor din România, MECI organizează și finanțează faza națională a concursului de limba maternă pentru elevii din cl. VII-VIII, din județele Caraș Severin și Mehedinți. În ultimii ani, această olimpiadă se organizează în comun cu cea pentru sârbă și slovacă, întrecerea fiind benefică pentru toți elevii participanți. Elevii premiați la faza națională a olimpiadei de limba cehă au fost recompensați, în afara premiilor oferite de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, de Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România, de

Ambasada Republicii Cehe la București, precum și de Departamentul pentru Relații Interetnice.

În conformitate cu Programul de colaborare în domeniul învățământului semnat între Ministerul Educației din România și din Cehia, în trei școli din județele amintite funcționează trei profesori de limba cehă din Cehia. Școlile din județul Caraș-Severin desfășoară proiecte comune cu școlile din Cehia. Aceste proiecte reprezintă un schimb de experiență atât între cadrele didactice din aceste școli, cât și între elevii cuprinși în proiect. Elevii școlii cu cl. I-VIII din localitatea Eibenthal, județul Mehedinți, sunt cooptați într-un proiect organizat de partea cehă pe teme culturale și au avut succes la Festivalul de dans de la Praga.¹³⁵

Măsuri luate anual de Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România pentru sprijinirea învățământului destinat elevilor cehi:

- dotează școlile cu limbă de predare cehă cu material didactic tehnic: CD playere, televizoare, notebook-uri, suporturi electronice didactice etc.;
- organizează consfăturile cadrelor didactice din școlile cu limbă de predare cehă, la care invită lectori din Republica Cehă;
- organizează concursuri pentru elevii care studiază în limba maternă¹³⁶.

- paragraful 2. În materie de învățământ și în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în limba regională sau minoritară ori predarea acestei limbi la nivele de învățământ corespunzătoare.

În afara zonelor amintite mai sus, minoritatea cehă nu este reprezentată printr-un număr suficient al vorbitorilor limbii cehe care să justifice predarea limbii la nivel de învățământ.

La articolul 9 – Justiția - au fost selectate următoarele paragrafe și subparagrafe:

- paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:

subparagraful a) (ii) în cadrul procedurilor penale: să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară;

subparagraful a) (iii) în cadrul procedurilor penale să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

¹³⁵Raport MECI și UDSCR

¹³⁶Raport UDSCR

subparagraful b) (ii) în cadrul procedurilor civile: să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compară personal în fața unui tribunal, aceasta să se exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful b) (iii) în cadrul procedurilor civile: să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgerea la interpreți și traduceri;

subparagraful c) (ii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compară în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c) (iii) să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- paragraful 2. Părțile se angajează:

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară;

- paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.

Nu detinem date despre utilizarea limbii cehe în justiție de către cetățenii români de etnie cehă.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice:

- paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:

subparagraful a) (ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi; sau

subparagraful a) (iii) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

subparagraful a) (iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful a) (v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

- paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful c) publicarea de către autoritățile regionale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare,

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) folosirea de către autoritățile regionale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponomiei în limbile regionale sau minoritare.

- paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:

subparagraful a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice; sau

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

subparagraful c) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri în aceste limbi.

- paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:

subparagraful b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.

În cadrul Inspectoratului Județean de Poliție Caraș-Severin s-a considerat oportună încadrarea unor polițiști cunoscători/vorbitori ai limbii cehe, care sunt în măsură să asigure relația cu cetățenii aparținând minorității respective, prin preluarea și prelucrarea solicitărilor scrise formulate de către cetățenii de naționalitate cehă.

La articolul 11 - Mijloace de comunicare - România a ales următoarele paragrafe și subparagrafe:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect, competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:**

a) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:

subparagraful a) (iii) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice: să ia măsuri corespunzătoare pentru ca difuzorii să programeze emisiuni în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful b) (ii) să încurajeze și/sau să faciliteze emiterea de programe de radio în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful c) (ii) să încurajeze și/sau să faciliteze difuzarea de programe de televiziune în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) (i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

Societatea Română de Radiodifuziune, în conformitate cu prevederile legislației române și în acord cu cele ale legislației internaționale, acordă o importanță deosebită emisiunilor pentru minorități, asigură condițiile realizării unui pachet de servicii complet pentru minoritățile etnice. În programele Societății Române de Radiodifuziune se regăsesc emisiuni în limba cehă după cum urmează:

RADIO REȘIȚA (localitatea Reșița, județul Caraș-Severin). Radioul din Reșița, care s-a înființat în anul 1996, a dat curs în anul 2000 cererilor adresate de reprezentanții minorităților din zonă. Astfel, aici se transmite în limbile ucraineană, sârbă, maghiară, germană, croată, slovacă, **cehă** și romani câte 30 de minute săptămânal. Ponderea emisiunilor pentru minorități în totalul programelor este de 28,57%. Emisiuni realizate în limbile **cehă** și slovacă se difuzează în fiecare sâmbătă.¹³⁷

RADIO TIMIȘOARA (municipiul Timișoara, județul Timiș). Ponderea emisiunilor pentru minorități, în totalul programelor este de 21,43%.

Unică în rândul mării familii de emisiuni ale Radiodifuziunii Române, **Emisiunea Cehă** e dovada concretă a respectului și a toleranței față de alte comunități naționale, față de culturile lor, aspirațiile lor, față de nevoia de a se exprima în limba maternă, de a o folosi în mod curent, de a o putea auzi și pe calea undelor. Prin materialele difuzate se urmărește informarea corectă, promptă, dar și promovarea culturii, păstrarea tradițiilor și a identității etnice, îmbogățirea cunoștințelor ascultătorilor. A apărut în aprilie 1990 într-o formă bilingvă (slovaco-cehă), de jumătate de oră pe săptămână. Începe să prindă contur și să se evidențieze abia când a devenit emisiune de sine stătătoare, în septembrie 1998.

¹³⁷ Raport SRR

Are o jumătate de oră pe săptămână și se difuzează în fiecare duminică, începând cu ora 16,30.¹³⁸

Emisiunile în limba **cehă** se adresează în primul rând comunităților cehe din județele Caraș - Severin, Timiș, Arad și Mehedinți, dar sunt primite scrisori, telefoane (și chiar vizite) și de la ascultătorii din Ungaria, Voivodina, Croația, și Cehia.¹³⁹

Luând în considerare dispozițiile Cartei aplicabile domeniului și coordonate în cadrul Societății Române de Radiodifuziune în cadrul Redacției Minorității din București, s-a elaborat un proiect care vizează extinderea timpului de emisie a redacției cu 2 ore/zi, propunând un program și în limba cehă care ar conține buletin de știri, relatări despre evenimente, interviuri, etc., prezentate în fiecare marți între orele 22,30-23,15.¹⁴⁰

Societatea Română de Televiziune este serviciul public de interes național care, prin natura și misiunea sa legală, se adresează tuturor cetățenilor României, diasporei și tuturor celor care sunt interesați de România și de valorile ei.

Televiziunea Română joacă un rol important în informarea publicului despre identitatea, istoria și tradițiile minorităților naționale recunoscute în țara noastră. Emisiunile TVR cu și despre minorități au încercat, sub diferite conținuturi și genuri publicistice, conform strategiei de programe a TVR, să redea multitudinea formelor de exprimare în diferite limbi. Toate aceste emisiuni sunt realizate în limba română, sau traduse și subtitrate în limba română, astfel încât ele să poată fi urmărite de toți telespectatorii, indiferent de naționalitate.

Se poate afirma că anul 2008 a reprezentat pentru emisiunile minorităților naționale un an de răscruce. Pentru prima dată s-a făcut distincția între emisiuni în limbile minorităților și emisiuni despre minorități naționale, adresate publicului larg, în limba română. Înființarea în octombrie 2008 a canalului TVR 3 a permis mărirea spațiului alocat emisiunilor în limbile minorităților și a dus la crearea de noi emisiuni. Pentru prima dată în istoria TVR, în grila de programe a TVR 3 au fost introduse în octombrie 2008, emisiuni în limbile: bulgară, croată, rusă, turcă, tătară, greacă, **cehă**, slovacă și ucraineană.

Emisiunilor săptămânale în limbile maghiară, germană, sârbă și romani li s-au adăugat pe TVR 3 alte 9 (nouă) noi emisiuni săptămânale în limbile: bulgară, croată (realizate de TVR Timișoara), rusă, turcă, tătară, greacă (realizate de TVR București), **cehă**, slovacă și ucraineană (realizate alternativ de TVR Cluj și TVR Timișoara).¹⁴¹ Durata emisiunilor în limba *cehă* este de 5 minute prezentate de TVR CLUJ săptămânal în fiecare joi.¹⁴²

- paragraful 2. Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită

¹³⁸ www.radiotimisoara.ro

¹³⁹ Raport CNA

¹⁴⁰ Raport SRR (Societate Română de Radiodifuziune)

¹⁴¹ După Raport SRTv

¹⁴² După Anexa nr.2 a Raportului SRTv

într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară, și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine, realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercițarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

La propunerea redactorului Raico Cornea, membru în Consiliul de administrație al SRTv, TVR a rezervat un spațiu de emisie pentru difuzarea săptămânală pe canalul TVR 3 a unui film artistic din statele de proveniență a minorităților naționale, cu subtitrare în limba română. În acest sens, TVR a demarat acțiuni în vederea semnării sau reînnoirii acordurilor de colaborare (schimb de emisiuni, filme artistice, documentare, reportaje etc.) între televiziunea publică din România și cele din Albania, Bulgaria, **Cehia**, Croația, Germania, Grecia, Israel, Macedonia, Rusia, Serbia, Slovacia, Turcia, Ucraina și Ungaria. Acest proiect va contribui la promovarea limbilor minorităților naționale și a cinematografiei europene în România, prin difuzarea de producții din statele amintite, dar și a filmelor artistice românești în statele menționate.¹⁴³

- paragraful 3. Părțile se angajează să vegheze ca interesele vorbitorilor limbilor regionale sau minoritare să fie reprezentate ori luate în considerare în cadrul structurilor eventual create, în conformitate cu legea, având ca sarcină garantarea libertății și a pluralității mijloacelor de comunicare.

În consiliile de administrație ale Radioului și Televiziunii Publice, precum și în componența Consiliului Național al Audiovizualului, există persoane din rândul minorităților naționale care reprezintă interesele tuturor acestora.

La articolul 12 - Activități și facilități culturale – Romania a selectat următoarele prevederi:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

¹⁴³ Raport SRTv

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor din România face parte din Consiliul Minorităților Naționale, care are statutul de organism consultativ al Guvernului și este format din 19 organizații ale cetățenilor aparținând minorităților naționale, toate cu reprezentare parlamentară. UDSCR a primit 2.280 mii lei din bugetul de stat pe anul 2008 și 2.429,22 mii lei pe anul 2009 pentru acoperirea parțială a cheltuielilor necesare desfășurării activității lor, inclusiv pentru activități culturale.

Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor din România a apărut în 1990 ca for tutelat al minorității cehe și slovace din România. Chiar dacă pe 31 decembrie 1992, Cehoslovacia s-a divizat, Uniunea a continuat să existe ca atare, având autonomie zonală atât pentru minoritatea slovacă cât și pentru minoritatea cehă. UDSCR se definește ca fiind, în primul rând, o organizație cultural-socială.

Toate acțiunile culturale, științifice, folclorice, școlare sau de orice altă natură organizate și finanțate de UDSCR se realizează în limba maternă cehă.

Principala publicație a Uniunii Democrate a Slovacilor și Cehilor din România este "Naše snahy" ("Strădăniile noastre"), publicație ce și-a reluat activitatea în anul 1990, după o întrerupere de 50 de ani. "Naše snahy" este o revistă culturală cu o apariție lunară, este bilingvă (în limba slovacă și cehă), având rezumat în limba română. Revista cuprinde o rubrică a parlamentarului, articole de interes general, precum și scurte povestiri, poezie și studii.

Revista are și un supliment, “Naše snahy plus”, care apare trimestrial și este o revistă literară și de cultură în limba slovacă și în cehă. În fiecare lună apar următoarele reviste școlare în limba cehă:

- “Gernicky zvonecek” la Gârnic și Eibenthal;
- “Heleneske slunicko” la Sfânta Elena;
- “Eibenthalske obzory” la Eibenthal.

Anual cu sprijinul Uniunii sunt tipărite cărți aparținând autorilor cehi din România. În 2008 au fost editate următoarele cărți:

- Dezideriu Gecse și Alena Gecse “Dejiny a tradice ceske mensiny v Rumunscu, II Diel”;
- Frantisek Draxel – “Premozitele hor”, tradusă și în limba română - “Învingătorii muntelui”.

Biblioteca din Nădlac și bibliotecile școlare detin cărți și în limba cehă.

Pe plan național, UDSCR organizează “Festivalul folcloric ceh” în fiecare an, în localitățile locuite de etnici cehi. Alte acțiuni organizate de UDSCR și participări la acțiuni interetnice în anul 2008: curs de coregrafie pentru ansambluri cehe la Gârnic, ziua cehilor din Timișoara, turneul teatrului de păpuși din Cehia prin satele cehe, festivalul diasporei cehe la Praga, curs de pregătire metodică pentru cadrele didactice cehe la Nove Mesto, participarea elevilor la tabăra multietnică Băile Herculane, excursie în Grecia, organizată de DRI pentru elevii premiați la olimpiadele de limba maternă, etc. Organizația a participat la diferite festivaluri din România (de ex. Festivalul Pro Etnica la Sighișoara, Festivalul Interetic la Timișoara), la Seminarul Săptămâna interculturalității la Costinești, etc.¹⁴⁴

- paragraful 2. În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.

Nu deținem date despre utilizarea limbii cehe în alte zone decât cele menționate.

- paragraful 3. Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.

Există o colaborare permanentă și fructuoasă între comunitatea cehă din România și Republica Cehă, în special în domeniile educației și culturii.

La articolul 13 - Viața economică și socială – au fost selectate:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:

¹⁴⁴ Raport UDSCR

subparagraful a) să excludă din propria legislație orice dispoziție care interzice ori limitează în mod nejustificat folosirea limbilor regionale sau minoritare în documentele referitoare la viața economică ori socială și, mai ales, în contractele de muncă și în documentele tehnice, cum ar fi instrucțiunile de utilizare a produselor sau a echipamentelor tehnice;

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi;

Nu deținem date privind utilizarea limbii cehe în acest domeniu.

La articolul 14 - Schimburi transfrontaliere au fost selectate punctele:

Părțile se angajează:

- paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;

- paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.

Atunci când au loc întâlniri oficiale între prefect, președintele Consiliul Județean și oficialități din țări-mamă a minorităților care conviețuiesc pe raza județului Mehedinți, se folosește limba engleză, dar s-a apelat de fiecare dată și la cetățeni români din etnia respectivă cu sprijinul reprezentantului DRI din județ. În data de 26 iunie 2008, ambasadorul Republicii Cehe, domnul Petr Dokladal, a făcut o vizită în județul Mehedinți și s-a întâlnit cu președintele Consiliului Județean, domnul Marius Balu. S-a folosit limba cehă, traducător fiind domnul Draxel Francisc, președintele filialei Uniunii Cehilor și Slovacilor din Mehedinți.¹⁴⁵

c) LIMBA CROATĂ

Conform datelor de la recensământul național din 2002, populația de etnie croată din România numara 6807 persoane, dintre care 6304 persoane s-au declarat având ca limbă maternă limba croată. Restul de 503 persoane s-au declarat ca având altă limbă maternă decât cea croată, după cum urmează: 338 persoane – limba română; 15 persoane – limba maghiară; 2 persoane – limba ucraineană; 13 persoane – limba germană; 6 persoane – limba rusă lipoveană; 9 persoane – limba turcă; 19 persoane – limba sârbă; 7 persoane – limba greacă; 2 persoane – limba italiană; 1 persoana – limba armeană; 86 persoane – altă limbă maternă; 5 persoane – limba maternă nedeclarată. Persoanele aparținând minorității croate din România locuiesc preponderent în județele Caraș-Severin și Timiș.

¹⁴⁵ Raport reprezentant DRI Drobeta Tr. Severin

Persoanele aparținând minorității croate din România sunt reprezentate la nivel politic (parlamentar și local) de Uniunea Croaților din România (UCR), având două organizații comunale și o organizație teritorială.

La articolul 8 – Învățământ – au fost selectate:

- paragraful 1. În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagraful a) (i) să prevadă desfășurarea unei educații preșcolare în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful b) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ primar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful c) (ii) să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale a învățământului secundar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful e) (iii) dacă, în temeiul rolului statului în raport cu instituțiile de învățământ superior, prevederile pct. (i) și (ii) nu pot fi aplicate, să încurajeze și/sau să autorizeze crearea unui învățământ superior în limbile regionale sau minoritare ori a unor modalități permițând studierea acestor limbi în universitate sau în alte instituții de învățământ superior;

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a acelor dintre paragrafele a)-g) acceptate de parte;

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

- paragraful 2. În materie de învățământ și în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în limba regională sau minoritară ori predarea acestei limbi la nivele de învățământ corespunzătoare.

Localitatea Carașova (județul Caraș-Severin) este privită de Uniunea Croaților din România ca fiind centrul cultural al comunității croaților din România. În această localitate funcționează Liceul Bilingv Româno-Croat, în cadrul căruia procesul educativ se desfășoară parțial în limba croată și parțial în limba română. Alte localități unde croații din România trăiesc compact sunt Rafnic, Clotoci, Lupac, Vodnic, Iabalcea, Nermet.

A. Învățământul în limba croată în Carașova și împrejurimi (an școlar 2008-2009):¹⁴⁶

¹⁴⁶ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării - Direcția Generală pentru Învățământ în Limbile Minorităților.

1. CARAȘOVA:

- **Învățământ preșcolar** (25 elevi)
 - ⇒ grupă în limba maternă (25 copii)
- **Învățământ primar:**
 - ⇒ **Școala cu clasele I-IV nr. 1** (39 elevi)
 - Clasele II (14 elevi) - învățământ în limba maternă
 - Clasa I-III (10+6) elevi - învățământ în limba maternă
 - Clasele III-IV - învățământ în limba română
 - ⇒ **Școala cu clasele I-IV nr.2**
 - Clasa I (9 elevi) - învățământ în limba română
 - Clasa II (13 elevi) - învățământ în limba maternă
 - Clasa III (10 elevi) - învățământ în limba maternă
- **Învățământ gimnazial și liceal:**
 - Liceul Bilingv Româno-Croat** - învățământ bilingv
 - ⇒ Învățământ gimnazial în limba română (121 de elevi studiază limba maternă 4 ore pe săptămână)
 - ⇒ La clasele IX-XII – (22+9+15+17 elevi)
 - ⇒ Clasa XII seral-20 elevi

2. IABALCEA:

- ⇒ Învățământ preprimar în limba maternă (10 copii)
- ⇒ Învățământ primar în limba română (1+5+2 elevi)

3. NERMET:

- ⇒ Învățământ preprimar în limba maternă
- ⇒ Învățământ primar în limba română (1+0+10+7 elevi)

B. Învățământul în limba croată în Lupac și împrejurimi (an școlar 2008-2009):

- ⇒ **Școala cu clasele I-VIII Lupac**
 - Învățământ preșcolar în limba română
 - Învățământ primar în limba română
 - Învățământ gimnazial în limba română
 - Studiul limbii croate materne (4 ore pe săptămână)
 - ⇒ **Școala cu clasele I-IV Vodnic** - structură la Lupac
 - Învățământ preșcolar în limba maternă (17 copii)
 - Studiul limbii croate materne: Clasa I (6 elevi -învățământ în limbamaternă)
 - ⇒ **Școala cu clasele I-VIII Clcotici** - structură la Lupac
 - Învățământ preșcolar (11 copii)
 - Învățământ primar și gimnazial în limba română
 - ⇒ **Școala cu clasele I-VIII Rafnic** - structură la Lupac
 - Învățământ preșcolar: în limba maternă - 2 grupe (total 33 elevi)
 - Învățământ primar și gimnazial în limba română
-

Conform informațiilor oferite de Ministerul Educației, în prezent există o inițiativă de reeditare de manuale noi de Limba și literatura croată și Istoria și tradițiile minorității croate. În anul 2007, Ministerul Învățământului din Republica Croația a donat comunității un număr de 8.040 de manuale de Limba și literatura croată, pentru clasele IV-XII. Ministerul Învățământului din Croația organizează anual cursuri de perfecționare (specialitate și metodică) la care participă cadrele didactice de la școlile care aparțin învățământului preuniversitar. Este important de precizat faptul ca începând cu anul școlar 2006-2007, Ministerul Educației din România aprobă fonduri pentru stagii de formare continuă a personalului didactic preuniversitar (la nivelul județului Caraș-Severin). În fiecare vară cadrele didactice pleacă la cursuri de perfecționare la Zagreb.¹⁴⁷

În privința sistemului de **monitorizare și control** al modului în care este utilizată limba croată în educație, se organizează anual olimpiada de limbă croată la care participă aproximativ 30 de elevi.

În ceea ce privește schimburile transfrontaliere în acest domeniu, se precizează că există un Protocol Interguvernamental cu Croația. În anul 2007 minoritatea croată a primit din partea Guvernului Croației un număr de 1800 de manuale școlare de limbă și literatură croată pentru clasele V-VIII.¹⁴⁸

În privința **măsurilor care se preconizează** a fi puse în aplicare în viitorul apropiat, Ministerul Educației precizează ca exista inițiativa de a se organiza tabere de vară pentru elevi.

Studiul limbii croate are loc și la **nivelul învățământului superior**, după cum urmează:

I. În cadrul Universității din București – Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, funcționează **Catedra de limbi slave - Secția de limba croata**. Numărul de locuri din cadrul acestei secții este de 15 (de la buget), existând posibilitatea de fi suplimentat cu locuri plătite de studenți. În anul universitar 2008-2009 există 21 studenți înscriși. Admiterea în anul I de studii s-a făcut până în prezent o dată la 2 ani. În cadrul acestei secții, studenții aleg o dublă specializare (în limba și literatura croată și într-o limbă și literatura modernă/ limba și literatura română). Datorită faptului că studenții aparținând minorității croate din România sunt localizați geografic în partea de vest, studenții din cadrul secției de limba croată din Universitatea București sunt în general de naționalitate română. Ca atare, limba croată se predă în general ca limbă străină, nu ca limbă maternă. Cursurile din cadrul secției sunt ținute atât în limba română (cursurile generale), cât și în limba croată (cursurile specializate). Există, de asemenea, posibilitatea ca la nivel de master și doctorat, studenții facultății să aleagă teme aplicative ariei limbii, literaturii și culturii croate. Lucrările de dizertație și de doctorat sunt însă redactate în limba română.

¹⁴⁷ Conform materialului trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerului Educației, Cercetării și Inovării - Direcția Generală pentru Învățământ în Limbile Minorităților.

¹⁴⁸ Conform materialului trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerului Educației, Cercetării și Inovării - Direcția Generală pentru Învățământ în Limbile Minorităților.

În cadrul secției există doi lectori. Una dintre aceste poziții este rezervată pentru lectori din Croația, fiind ocupată în prezent de un astfel de lector.

În ceea ce privește schimburile studentești între Universitatea din București și Universitatea din Zagreb, este notabilă semnarea unui *Acord cadru* între cele două universități în luna martie 2009. Acest acord prevede schimburi de profesori și studenți, colaborarea pentru realizarea unor proiecte și activități comune.

La nivelul Secției de limba croată din cadrul Facultății de Limbi Străine (Universitatea București) studenții pot beneficia de burse de 1 semestru în Croația, oferite de Ministerul Învățământului din Croația încă de la înființarea secției, în 1996. În anul școlar 2008-2009 beneficiază de aceste burse doi studenți din cadrul secției.

II. În cadrul Universității de Vest din Timișoara – Facultatea de Litere, Istorie și Teologie funcționează Catedra de limbi slave – una dintre specializările universitare duble disponibile fiind *Limba și literatura sârbă și croată – Limba și literatura română sau o limbă și literatură străină*. La fel ca și în cazul Universității din București, în baza tratatului de prietenie, bună vecinătate și cooperare dintre România și Serbia, un lector din Serbia este angajat în cadrul catedrei de limbi slave pe perioada unui an academic, existând posibilitatea extinderii contractului pe o perioadă mai mare. În ceea ce privește organizarea admiterii, aceasta se face anual pentru specializarea menționată mai sus, numărul total de locuri fiind de 15 (10 locuri bugetare și 5 locuri cu taxa). Ca și în cazul Universității din București, predarea cursurilor la specializarea sârba și croată se face în majoritate în limbile respective, existând de asemenea și câteva cursuri generale, predate în limba română.

Profesorii din cadrul specializării sârbă și croată participă ca formatori la programe dedicate perfecționării cadrelor didactice care predau limba sârba și croată la nivel gimnazial sau liceal (ex.: Profesorul Mihai Radan - care este în același timp și președintele Uniunii Croaților din România - a participat recent în calitate de formator la două programe de perfecționare: la Baziaș – octombrie 2007 și la Reșița – decembrie 2008). De asemenea, profesorii care predau în cadrul specializării universitare limba și literatura sârbă și croată participă la simpozioane științifice organizate în cadrul Universității de Vest Timișoara, care au luat loc în ultimii ani, reunind cadre didactice specializate în predarea limbilor și literaturilor slave din mai multe țări ale Europei. Lucrările s-au finalizat cu publicarea unui volum colectiv, apărut sub îngrijirea membrilor catedrei de limbi slave. În cadrul Universității de Vest din Timișoara există, de asemenea, specializarea Limbi moderne aplicate, în cadrul căreia studenții au dreptul de a-și alege trei limbi de specializare, una dintre acestea putând fi și din cadrul limbilor slave.

La articolul 9 – Justiția – au fost selectate:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul**

paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:

subparagraful a) (ii) în cadrul procedurilor penale: să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară; și/sau

subparagraful a) (iii) în cadrul procedurilor penale: să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

subparagraful b) (ii) în cadrul procedurilor civile: să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compară personal în fața unui tribunal, aceasta să se exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare; și/sau

subparagraful b) (iii) să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgerea la interpreți și traduceri;

subparagraful c) (ii) să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compară în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c) (iii) să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- paragraful 2. Părțile se angajează:

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară;

- paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.

Nu detinem date privind utilizarea limbii croate în acest domeniu.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice:

- paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:

subparagraful a) (ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi; sau

subparagraful a) (iii) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi;

subparagraful a) (iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi; sau

subparagraful a) (v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

- paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponomiei în limbile regionale sau minoritare.

- paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:

subparagrafele a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice; sau

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi;

- paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:

subparagraful b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.

În județul Caraș-Severin autoritățile administrației publice locale au formulat în limba croată răspunsuri la petițiile adresate de către cetățeni aparținând minorității croate, în limba maternă. În cadrul Inspectoratului Județean de Poliție Caraș-Severin s-a considerat oportună încadrarea unor polițiști cunoscători/vorbitori ai limbii croate, care sunt în măsură să asigure relația cu cetățenii aparținând minorității respective, prin preluarea și prelucrarea solicitărilor scrise formulate de către cetățenii de naționalitate croată.

La articolul 11 - Mijloace de comunicare:

- paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect,

competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:

a) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:

subparagraful a) (iii) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice: să ia măsuri corespunzătoare pentru ca difuzorii să programeze emisiuni în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful c) (ii) să încurajeze și/sau să faciliteze difuzarea de programe de televiziune în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) (i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

Emisiuni radio în limba croată: În programele Societății Române de Radiodifuziune se regăsesc emisiuni în limba croată la Radio Reșița și la București. Radioul din Reșița s-a înființat în anul 1996, iar începând din anul 2000 a dat curs cererilor adresate de reprezentanții minorităților din zonă, astfel transmițându-se în mai multe limbi ale minorităților naționale, printre care și limba croată, câte 30 de minute săptămânal. Luând în considerare dispozițiile Cartei aplicabile domeniului coordonat de Societatea Română de Radiodifuziune, s-a elaborat în cadrul acestei instituții un proiect care vizează extinderea timpului de emisie a redacției cu 2h/zi, o emisiune radio adițională în limba croată cu o durată de 45 minute fiind inclusă în grila (conținând buletine de știri, relatări despre evenimente, interviuri etc.).

Emisiuni TV în limba croată: Societatea Română de Televiziune asigură difuzarea emisiunilor în limbile minorităților naționale pe patru dintre canalele naționale de televiziune: TVR1, TVR2, TVR Cultural, TVR3. Secția *Emisiuni pentru Alte Minorități* produce șapte ediții săptămânale, însumând 4 ore și 30 minute pe canalele TVR 1, TVR 2 și TVR Cultural. Programele difuzate pe aceste canale nu includ emisiuni în limba croată, însă există emisiuni care sunt destinate tematicii interetnice și interculturale, care promovează valorile culturale ale diferitelor minorități naționale din România, care surprind și redau caracterul plurivalent al domeniului social din România. Exemple de astfel de emisiuni, difuzate în fiecare săptămână pe unul dintre cele trei canale de televiziune amintite mai sus sunt următoarele: *Bagaj pentru Europa / Conviețuiri* (TVR 1, durata 50 minute, miercurea, începând cu ora 16.00), *Împreună în Europa* (TVR 2, durată 52 minute, vinerea, începând cu ora 15.00), *Identități* (TVR Cultural, marțea și miercurea, începând cu ora 19.00 și începând cu ora 16.00).

Trebuie menționat faptul că înainte de înființarea canalului TVR3 (octombrie 2008), emisiunile despre comunitățile minorităților naționale realizate de Secția Alte Minorități erau doar în limba română, însă studioul teritorial din Timișoara producea și difuza pe frecvența regională emisiuni săptămânale în limba croată. Odată cu crearea canalului TVR 3, emisiunile descrise mai sus au fost introduse în grila de programe a acestui canal, emisiunile care erau transmise doar regional înainte fiind acum accesibile publicului de

pe întreg teritoriul României. Mai mult decât atât, în grila de programe TVR 3 au fost introduse în octombrie 2008 emisiuni în mai multe limbi ale minorităților naționale din România, inclusiv în limba croată (realizată de TVR Timișoara). Numărul de emisiuni despre minoritățile naționale a fost suplimentat prin crearea unora noi, difuzate săptămânal (în număr de nouă), mărindu-se în consecință și spațiul alocat.¹⁴⁹

Conform informațiilor transmise, Societatea Română de Televiziune plănuiește să aplice următoarele tipuri de măsuri:

- organizarea în cursul anului 2009 de cursuri de perfecționare pentru colaboratorii care realizează noile emisiuni în limbile minorităților naționale la TVR 3;
- inițierea (în limitele bugetului alocat) unui proiect de realizare a 19 filme documentare despre personalități marcante din rândul minorităților naționale, precum și o serie de reportaje despre monumente, clădiri și muzee reprezentative pentru minoritățile naționale din România;
- rezervarea unui spațiu de emisie pentru difuzarea săptămânală pe canalul TVR 3 a unui film artistic din statele de proveniență ale minorităților naționale, cu subtitrare în limba română. În acest sens, TVR a inițiat acțiuni în vederea semnării sau reînnoirii unor acorduri de colaborare între televiziunea publică din România și televiziuni din diferite state, printre care și Croația. Aceste acorduri au drept scop schimburi de filme, reportaje etc., difuzarea acestora făcându-se cu obiectivul de a promova limbile minorităților naționale.

Există un organ de presă bilingv croato-român (însoțit de un supliment) a cărui tipărire este asigurată cu fonduri de la bugetul de stat: *Hrvatska Grancica* și *Supliment Hrvatska Grancica*. Publicația este tipărită de Uniunea Croaților din România, cu ajutorul sprijinului financiar al Departamentului pentru Relații Interetnice.¹⁵⁰

- paragraful 2. Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară, și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine, realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercițarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

¹⁴⁹ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Societatea Română de Televiziune.

¹⁵⁰ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Uniunea Croaților din România.

Conform dispozițiilor art. 75(1),(2) din Legea audiovizualului nr.504/2002, se aplică următoarele prevederi: "(1) Retransmisia oricărui serviciu de programe, difuzat legal de către radiodifuzori aflați sub jurisdicția României sau sub jurisdicția unui stat cu care România a încheiat un acord internațional de liberă retransmisie în domeniul audiovizualului, este liberă, în condițiile legii. (2) Retransmisia pe teritoriul României a serviciilor de programe, difuzate de către radiodifuzori aflați sub jurisdicția statelor membre ale Uniunii Europene, este liberă și nu necesită nici o autorizare prealabilă."¹⁵¹ În conformitate cu dispozițiile Legii audiovizualului, prevăzute la art.82(1), distribuitorii de servicii au obligația de a include în oferta lor programele Societății Române de Televiziune, ceea ce conduce la extinderea posibilităților de recepționare a programelor posturilor publice destinate minorităților naționale. Mai mult, conform prevederilor art. 82, alin.4, pentru localitățile în care minoritățile naționale reprezintă o pondere mai mare de 20% din totalul populației, se are în vedere sporirea accesului acestora la programe, introducând și obligația transmiterii programelor care sunt libere la retransmisie, în limba minorității respective.¹⁵²

Legea audiovizualului nr. 504/2002, cu modificările și completările ulterioare, stipulează următoarele la art 82: "(1) Orice distribuitor care retransmite servicii de programe prin rețele de telecomunicații are obligația să includă în oferta sa serviciile de programe ale Societății Române de Televiziune destinate publicului din România, precum și alte servicii de programe, libere la retransmisie și fără condiționări tehnice sau financiare ale radiodifuzorilor privați, aflați sub jurisdicția României, în limita a 25% din numărul total de servicii de programe distribuite prin rețeaua respectivă. (4) În localitățile în care o minoritate națională reprezintă o pondere mai mare de 20% distribuitorii vor asigura și servicii de transmitere a programelor care sunt libere la retransmisie, în limba minorității respective."¹⁵³ În zona Caraș-Severin se recepționează două posturi de televiziune din Croația, și anume HRT1 și HRT2.

La articolul 12 - Activități și facilități culturale:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

¹⁵¹ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Consiliul Național al Audiovizualului (CNA).

¹⁵² Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Consiliul Național al Audiovizualului (CNA).

¹⁵³ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Consiliul Național al Audiovizualului (CNA).

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

În fiecare an, Uniunea Croaților din România realizează programe cultural-lingvistice, beneficiind de un sprijin financiar însemnat din partea statului român, prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice, și participă la programe realizate de alte instituții sau organizații. În cele ce urmează sunt prezentate exemple din ultimii 4 ani:

2005: Participare spectacol “Împreună în Europa”, Manifestare culturală-concert orgă “Tineri artiști”, Festivalul folcloric internațional Vinkovci, Seminar de limba și literatura croată Zona Kvarnera, Festivalul comunităților etnice din Banat, Festival “PROETNICA, Seminar “Statutul limbii materne și problema asigurării manualelor școlare în limba croată”, Participarea ansamblului artistic Clocotici la festivalul de la Veliko, Participarea formației Karasevska Zora la festivalul “Hercules”, Participarea la festivalul Văii Carașului, Participarea la festivalul “Ziua minorităților Naționale, Turneul formației “Karasevska Zora” în toate localitățile croate din județele Caraș Severin și Timiș, Susținerea participării form Călușarii – Soceni la festivalul internațional din Croația, Schimb cultural corul Laudate Dominum – Recaș, Festivalul “Sinaia Forever” etc.

2006: Organizarea mesei rotunde cu tema “Învățământul bilingv și rolul cadrelor didactice în școlile cu predare bilingvă, Participarea formațiilor artistice “Karasevska Zora” și “Mladost” Clocotici la festivalul de la Oravița, Participarea profesorilor de limbă și literatură croată la seminarul de la Zadar (Croația), Schimb de experiență administrativă între nivelul județean și comunal în mediul comunității croate etc.

2007: Participare la festivalul folcloric “Sărbătoarea Văii Carașului”, Participarea profesorilor de limba și literatura croată la seminarul anual din Opatja (Croația) etc.

2008: “Festivalul ProEtnica” (aflat în anul 2008 la a opta ediție) – organizat de Centrul Educațional Interetnic pentru Tineret – reunește anual sute de reprezentanți ai celor 20 de minorități naționale din România în cadrul medieval al cetății Sighișoara. Evenimentele conțin expoziții, standuri meșteșugărești, standuri de prezentare a organizațiilor comunităților, vizionări de film, programe artistice alte programe artistice, programe pentru copii, baluri interetnice, programe științifice (dezbateri, conferințe, mese rotunde, sesiuni de informare, lansări de carte). Persoane aparținând minorității croate din România au participat, în fiecare an, alături de celelalte minorități naționale ale României, la acest festival.

Tezaurul lingvistic croat a fost conservat prin cercetări atât ale lingviștilor croați, cât și români și sârbi în studii dialectologice. Uniunea Croaților din România organizează în fiecare an câte un seminar cu caracter internațional având obiectivul promovării și susținerii cercetărilor în domeniul lingvistic. Este important de precizat că tezaurul folcloric este conservat în culegeri electronice (CD-uri cu cântece și dansuri). În ceea ce privește proiecte care urmează a fi derulate, în anul 2008 s-a inițiat proiectul de amenajare a muzeului central și de documentare etnografică al croaților din România, urmând a se demara construcția. În centrul proiectat urmează a se face inventarierea culturii materiale creată de croați în spațiul românesc pentru ca acesta să fie conservată.¹⁵⁴

Ministerul Culturii are, de asemenea, un rol foarte important în promovarea activităților și facilităților culturale. Hotărârea Guvernului nr. 78/2005 privind organizarea și funcționarea Ministerului Culturii și Cultelor, republicată, prevede faptul că activitatea Ministerului Culturii și Cultelor “asigură respectarea și promovarea libertăților și drepturilor fundamentale, consacrate de Constituția României și de tratatele și convențiile internaționale la care România este parte”, fiind incluse următoarele aspecte: libertatea de expresie și de creație; sansele egale și accesul liber la cultură; participarea la viața culturală, inclusiv la formularea politicilor culturale; libertatea conștiinței și a credințelor religioase (art. 2).¹⁵⁵ În aria obiectivelor generale urmărite de Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național se regăsesc și promovarea diversității și prezervarea identităților culturale, promovarea multiculturalismului și protejarea culturii minorităților, susținerea circulației operelor și a creațiilor, promovarea dialogului intercultural și a creației culturale etc. (art. 4).¹⁵⁶

Prin elaborarea *Strategiei pentru descentralizare în domeniul culturii* (octombrie 2006), Ministerul Culturii a intenționat trasarea unor linii directoare de aplicare a unor politici și strategii culturale la nivelul autorităților locale, favorizând punerea la dispoziția acestora persoane cunoscătoare ale limbilor regionale sau minoritare. S-a încercat astfel să se răspundă nevoilor cultural-lingvistice exprimate de membrii colectivităților locale.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Uniunea Croaților din România.

¹⁵⁵ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național.

¹⁵⁶ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național.

¹⁵⁷ Idem.

Obiectivul legislației ce reglementează domeniul cinematografic a fost acela de promovare a limbilor regionale sau minoritare (Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.7/2008, de modificare și completare a OG nr.39/2005). Astfel, se dă posibilitatea realizării unui film în orice limbă care se vorbește în comunitățile din România, accesul la Fondul Cinematografic fiind permis oricarui realizator.¹⁵⁸

Prin intermediul capitolelor referitoare la cultura din cadrul acordurilor interguvernamentale ale României cu alte țări este posibilă promovarea bunelor relații de colaborare între minorităților naționale din România și statele unde acea naționalitate este majoritară, precum și între minoritățile naționale din România și comunități similare aflate în diasporă. În această manieră se facilitează și încurajează inițiativele vizând exprimarea în sau liberul acces la creațiile literare în limbile regionale sau minoritare. De exemplu, standurile de cărți cu care Ministerul Culturii participă la târgurile internaționale de carte conțin și volume referitoare la minoritățile naționale din România.

- paragraful 2. În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.

- paragraful 3. Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.

Nu deținem date.

La articolul 13 - Viața economică și socială:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:

subparagraful a) să excludă din propria legislație orice dispoziție care interzice ori limitează în mod nejustificat folosirea limbilor regionale sau minoritare în documentele referitoare la viața economică ori socială și, mai ales, în contractele de muncă și în documentele tehnice, cum ar fi instrucțiunile de utilizare a produselor sau a echipamentelor tehnice;

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi

Nu deținem date privind utilizarea limbii croate în acest domeniu.

La articolul 14 - Schimburi transfrontaliere:

Părțile se angajează:

- paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori

¹⁵⁸ Idem.

apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;

- paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.

În perioada luna septembrie 2007, o delegație din România, organizată de Departamentul pentru Relații Interetnice, a efectuat o vizită în Croația. Delegația a fost formată din reprezentanți ai Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului, ai Agenției Naționale pentru Romi, ai Grupului parlamentar al minorităților naționale din Camera Deputaților, ai comisiilor Consiliului Minorităților Naționale și ai TVR. Vizita a avut drept scop participarea la a doua etapă a programului *Dialog româno-croat pe tema minorităților naționale*, care a demarat prin vizita unei delegații guvernamentale croate în România în mai 2007. Obiectivul programului a constat în continuarea dialogului dintre autoritățile și reprezentanții minorităților naționale din cele două state în vederea promovării limbilor minorităților în comunități, educație și mass media. Întrevederile au ocazionat efectuarea unui schimb de experiență pe tema bunelor practici în domeniul protecției minorităților naționale și al promovării dialogului intercultural. Vizita a avut un dublu scop. Pe de o parte, au avut loc de convorbiri oficiale ale delegației romane cu autoritățile croate (conducerea Oficiului pentru Minorități Naționale din cadrul Guvernului Croației, președintele Consiliului Minorităților Naționale, președintele Comisiei pentru drepturile omului și minorități naționale din cadrul Parlamentului Croației, cu direcția de minorități din Ministerul Științei, Educației și Sportului), inclusiv cu parlamentari ai minorităților. Pe de altă parte, s-au stabilit numeroase contacte directe cu diferite minorități naționale de pe teritoriul Croației. Pentru a oferi doar câteva exemple, delegația României a vizitat stabilimentele culturale ale comunităților minoritare din Pola (italieni, romi), Peroj (muntenegreni), Rijeka/ Fiume (italieni, sârbi), Daruvar (cehi), Jelisavaț (slovaci), Osiek (maghiari, germani), Zagreb (evrei, sârbi, comunitatea islamică). Asemănările și deosebirile între sistemele de protecție a minorităților din cele două țări au făcut de asemenea obiectul discuțiilor, DRI și instituția corespondentă din Croația încurajând contactele directe între comunitățile din cele două țări.

Uniunea Croaților din România organizează schimburi de vizite cu formații artistice și sportive, prin participarea la acțiuni dedicate problematicii minorităților, promovând contactele persoanelor aparținând minorității croate din România cu: o organizație a croaților din Austria; 2 organizații croate din Ungaria; o organizație croată din Serbia; 4 organizații și asociații din Croația.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Uniunea Croaților din România.

Relațiile bilaterale dintre România și Croația s-au intensificat în ultimii ani. Între cele două țări au fost semnate *Acordul de colaborare în domeniul cultural, al educației și tehnico-științific* (1994), precum și *Protocolul interministerial de colaborare culturală* (1999).¹⁶⁰ Este important de precizat că în cadrul Universității din Zagreb există un lectorat de limba și cultura română, iar începând din anul universitar 2005-2006, limba română a devenit obiect de studiu la Facultatea de Filosofie a Universității din Zagreb.¹⁶¹

d) LIMBA GERMANĂ

Acum mai bine de 850 de ani s-au stabilit primii germani pe teritoriul României. Germanii din România nu sunt un grup compact și unitar, deoarece, de-a lungul timpului, ei au venit din mai multe zone ale Europei, unii de bunăvoie, chemați de conducătorii țării și atrași de un trai mai bun decât în patria lor, alții au fost aduși și așezați forțat în perioade și condiții istorice diverse și în teritorii diferite ale țării, fără a avea legături foarte strânse unii cu alții și vorbind dialecte diferite ale limbii germane. Din acest motiv, astăzi nu putem vorbi de o singură minoritate germană omogenă, ci de mai multe comunități germane în România. Așa au apărut, de-a lungul istoriei, în țara noastră, *sașii* în Transilvania, *șvabii sătmăreni* în nord-vestul României, *șvabii bănățeni* în Câmpia Banatului, *germanii din Banatul Montan* în zona actualului județ Caraș-Severin, *landlerii* în câteva localități din zona Sibiului, *țipserii* în nordul Transilvaniei, *germanii bucovineni* în nordul Moldovei și *germanii dobrogeni* în Dobrogea. Pe lângă aceste grupuri mari, au mai existat comunități mărunte, ce s-au stabilit de-a lungul timpului în marile orașe din România, ca: București (minoritatea germană din București a fost destul de numeroasă, dând României personalități cum au fost familia de artiști Storck și familia Saligny), Iași (Alexandru Flechtenmacher care a compus, printre altele, muzica pentru "Hora Unirii" și a condus după 1864 *Conservatorul de muzică și declamațiune* din București), Craiova și altele. De asemenea, pentru o perioadă de timp limitată, între cele două războaie mondiale, la aceste grupuri s-au mai adăugat *germanii basarabeni* (din volumul colectiv *Istoria minorităților naționale din România*, EDP, 2008).

În prezent în România trăiesc în total 59.764 germani, din care 42.014 au declarat că limba lor maternă este limba germană, conform datelor ultimului recensământ. Este interesant de observat că peste 11.000 din etnicii germani au declarat limba română ca fiind limba lor maternă, iar peste 6000 – limba maghiară (în special în cazul șvabilor sătmăreni, unde maghiarizarea a fost foarte puternică). Graiurile păstrate încă de comunitățile germane din diferite zone sunt extrem de interesante pentru lingviști, dar – sub presiunea limbii literare – se vorbesc din ce în ce mai puțin.

Forumul Democrat al Germanilor din România, cu sediul național la Sibiu, este organizația care reprezintă minoritatea germană în viața publică, având și un deputat în

¹⁶⁰ <http://zagreb.mae.ro/index.php?lang=ro&id=25362>, accesat în 2 aprilie 2009.

¹⁶¹ <http://zagreb.mae.ro/index.php?lang=ro&id=25362>, accesat în 2 aprilie 2009.

Parlamentul României. Este demn de remarcat faptul că președintele organizației a fost ales de trei ori consecutiv, cu un procentaj de peste 80%, ca primar al municipiului Sibiu, fapt care denotă o susținere masivă din partea întregii comunități locale.

La articolul 8 – Învățământ – România a selectat următoarele puncte:

- paragraful 1. În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagrafele a) (i) să prevadă desfășurarea unei educații preșcolare în limbile regionale sau minoritare respective; sau

subparagraful b) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ primar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful c) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ secundar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful d) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ tehnic și vocațional în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful e) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ universitar și a altor forme de învățământ superior în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful f) (iii) dacă autoritățile publice nu au competențe directe în domeniul educației adulților, să favorizeze și/sau să încurajeze predarea acestor limbi în cadrul educației pentru adulți ori al educației permanente;

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a acelor dintre paragrafele a)-g) acceptate de parte;

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

- paragraful 2. În materie de învățământ și în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în limba regională sau minoritară ori predarea acestei limbi la nivele de învățământ corespunzătoare.

Învățământul cu predare în limba germană are o tradiție de secole în România și se încadrează într-un sistem tradițional de unități și secții în limba maternă. El cuprinde copii și tineri din rândul minorității germane, fiind deschis și copiilor români sau celor ce aparțin altor minorități, în condițiile în care părinții sau susținătorii legali optează pentru această formă de învățământ.

Învățământul preuniversitar cu predare în limba germană este reprezentat în județele: Alba, Arad, Bihor, Bistrița-Năsăud, Brașov, Caraș-Severin, Cluj, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Satu-Mare, Sibiu, Timiș și în Municipiul București. În județele Mehedinți și Suceava există învățământ preprimar și câte o secție la nivelul învățământului primar. În județul Sălaj, în care până acum doi ani învățământul era organizat la nivel preprimar și

primar, există în prezent și învățământ gimnazial. Și în alte județe există grădinițe cu limbă de predare germană, dar din lipsa cadrelor didactice, în momentul de față nu este posibilă accesarea la celelalte nivele.

În cazuri bine fundamentate, Ministerul Educației aprobă funcționarea unor clase sub efectiv, potrivit Legii 84/1995, cu completările și modificările ulterioare.

Pe lângă școlile cu o tradiție remarcabilă, cum ar fi Colegiul Național „Samuel von Brukenthal” www.brukenthal.ro și Colegiul Pedagogic „Andrei Șaguna” din Sibiu, Liceul Teoretic „Johannes Honterus” din Brașov, Liceul Teoretic „Joseph Haltrich” din Sighișoara, cunoscut și ca „Școala din Deal”, Liceul Teoretic „Stefan Ludwig Roth” din Mediaș, „Colegiul German Goethe” din București, cunoscut și ca Școala germană din București, Liceul Teoretic N. Lenau din Timișoara, Liceul Teoretic „J. Ettinger” din Satu Mare, Liceul Teoretic „Adam Müller Guttenbrunn” din Arad, Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița, Liceul Teoretic „Diaconovici Tietz” din Reșița, Colegiul Național „George Coșbuc” din Cluj, funcționează în ultimii ani secții liceale, ca de exemplu Liceul Teoretic „Alexandru Vlahuță” din București, „Onisifor Ghibu” din Sibiu, Colegiul Național „Papiu Ilarian” din Tg. Mureș, Colegiul Bănățean” din Timișoara ș.a. În unitățile de învățământ și secțiile cu limbă de predare germană predau cadre didactice din rândul minorității germane, alte cadre didactice care au cunoștințe bune de limba germană, cadre didactice din R.F.Germania și din Austria, în baza documentelor de colaborare bilaterală.

Formarea inițială a educatoarelor și a învățătorilor pentru învățământul preșcolar și primar, cu predare în limba germană, se realizează în clasele cu profil pedagogic de la Colegiul Pedagogic „Andrei Șaguna” din Sibiu. În viitor formarea se va realiza la Colegiul Universitar Pedagogic „Andrei Șaguna” din Sibiu, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”(UBB). La Sibiu funcționează un Departament de pregătire didactică, extensie a UBB. Formarea inițială a profesorilor de limba germană se realizează la universitățile din București, Timișoara, Cluj-Napoca, Iași, Sibiu. În ultimii ani s-a extins oferta. Astfel și universitățile din Baia Mare, Brașov, Constanța, Craiova, Oradea și Suceava au organizat studii de filologie germană, specialitatea A sau B. Centrele universitare, care oferă studii cu diverse specializări în limba germană sau dublă specializare (limba germană și o specialitate nefilologică) sunt potențialele furnizoare de resurse umane pentru predarea altor discipline în limba germană. Spre exemplu: Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj (UBB), Universitatea Tehnică din Cluj, Universitatea Politehnică – Timișoara și București, Academia de Științe Economice – București. UBB este din anul 1995, prin Charta Universității, o universitate multiculturală cu trei linii de studiu: cea în limba română, cea în limba maghiară (7000 de studenți) și cea în limba germană (peste 1400 de studenți). La acestea se adaugă Centrul de Studii Iudaice. În limba germană se studiază în momentul de față la 14 facultăți, fiecare facultate având un responsabil pentru linia de studii germană, pe universitate funcționând un prorector pentru această linie de studii. UBB are cea mai amplă ofertă de studiu în limba germană din afara spațiului de limbă germană (Germania, Austria, Elveția). Aceasta este susținută de profesori din Germania și Austria și de programe de studiu comune cu universități din aceste țări. Amintim doar programele care acordă dublă

diplomă, convenite cu universitățile din Regensburg, Magdeburg și Rostock, parteneriatele cu Universitățile din Viena, Graz, Innsbruck, dar și colaborările cu multe altele (în programe de masterat, de ex., cu Universitățile Graz - Austria și Ljubljana - Slovenia), colaborarea cu Universitățile din Köln, München, Oldeburg etc. Această ofertă începe să fie atractivă pentru studenții din Germania și Austria, mai mult, colaborarea cu universitatea din Regensburg în cadrul programului „Secondos” urmărește să atragă studenți care au un background în România, indiferent de etnie. *Formarea continuă a cadrelor didactice pentru învățământul preuniversitar* cu predare în limba germană se desfășoară în centrele universitare și în cadrul Centrului pentru Formare Continuă în Limba Germană din Mediaș (denumit în continuare C.F.C.L.G), susținut de UBB, cu filială la Timișoara. C.F.C.L.G. desfășoară activități de formare continuă pentru cadrele didactice, care predau limba germană sau diferite discipline în limba germană la Mediaș, la Timișoara și în alte localități din țară. Programele de formare se realizează de către formatorii centrului, în colaborare cu consultanții de specialitate, cu cadrele didactice germane, cu specialiști formați de Institutul Goethe din București, precum și cu specialiști din unele centre de formare continuă din R.F.Germania. Ministerul Educației Cercetării și Inovării aprobă prin structurile abilitate planurile cadru, programele și manualele pentru învățământul preuniversitar. În trunchiul comun al Curriculum-ului Național disciplina *Limba și literatura maternă* este cuprinsă în aria curriculară „Limbă și comunicare”. Programele școlare pentru disciplina *Limba și literatura germană* au fost revizuite. Datorită prelungirii învățământului obligatoriu la zece ani s-au elaborat programe noi. S-au realizat de asemenea manuale școlare originale pentru disciplina *Limba și literatura maternă* pentru clasele I-VIII. Pentru clasele a IX-a și a X-a manualele nu au fost realizate conform graficului, deși Ministerul Educației le-a scos de câteva ori la licitație. În prezent manuscrisele sunt finalizate, urmează evaluarea și publicarea lor. În 2003 a fost publicat manualul pentru *Istoria și tradițiile minorității germane*, disciplină care se predă în clasele a VI-a și a VII-a.

Pentru celelalte discipline care se predau în limba maternă, s-au tradus din limba română în limba germană și s-au editat majoritatea manualelor necesare pentru învățământul obligatoriu. În ceea ce privește reeditările, mai sunt unele restante, care vor fi înlăturate de C.N.C.I.P.

Începând cu anul 2005, prin Ordinul Ministrului nr. 3950/2005 este posibilă și *elaborarea manualelor în limbile minorităților naționale, precum și utilizarea unor manuale din spațiul de limbă german, în măsura în care corespund programelor aprobate de Ministerul Educației*. Programele și manualele pentru disciplina *Muzică* prevăd suplimentar un repertoriu specific.

În decursul ultimilor ani au fost elaborate o serie de materiale auxiliare. Un grup de lucru, coordonat inițial de o consultantă de specialitate din R.F. Germania, a realizat „Manualul educatoarelor”, aprobat de minister și utilizat în grădinițele cu limbă de predare germană. Elaborarea de materiale auxiliare a fost continuată. Astfel au apărut „Activitatea cu părinții” și o serie de alte materiale editate de Centrul pentru Formare Continuă în Limba Germană – Mediaș. S-a publicat o culegere de exerciții pentru învățământul primar, iar în prezent un grup de lucru coordonat de consultanta de specialitate din București a finalizat

elaborarea unor culegeri de exerciții pentru clasele V-VIII. Pentru „Limba și literatura germană” există două culegeri de texte, pentru clasele a IX-a și a X-a, respectiv pentru clasele a XI-a și a XII-a, editate de E.D.P. după 1995, dar din păcate nereeditate. Alte trei culegeri au fost elaborate sub coordonarea consultantului de specialitate din Sibiu, respectiv „Literatura germană veche”, „Lirică germană” și „Literatura germană pe scurt”.

Faza națională a Olimpiadei de limba și literatura germană maternă, organizată anual de Ministerul Educației, promovează în special creativitatea elevilor din școlile/secțiile cu predare în limba germană. Ministerul Educației acordă elevilor cu rezultate remarcabile, la nivel național, premii și mențiuni pentru toate disciplinele. Suplimentar elevii acestor școli au posibilitatea de a participa la concursuri literare din țările germanofone, printre altele la concursul lansat anual de Ambasada Republicii Federale Germania la București.

În baza *Acordului dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Federale Germania, privind colaborarea în domeniul școlar*, elevii „secțiilor speciale” din București și Timișoara și elevii care frecventează unități/secții recunoscute de partea germană ca centre pentru susținerea examenului finalizat cu Diploma Germană II a Conferinței Permanente a Miniștrilor din R. F. Germania, precum și cei ce frecventează unități/secții de învățământ liceal care furnizează candidați pentru examenul de limbă germană II, C1 conform Cadrelui European de Referință, beneficiază de avantajele conferite de diplome recunoscute pe plan european. Planurile de învățământ, programele școlare pentru „secțiile speciale”, finalizate cu un examen de bacalaureat german – român, răspund cerințelor curriculare ale ambelor părți. Programele școlare se află într-un proces de revizuire continuă. În cursul ultimilor doi ani Ministerul Educației, precum și forurile abilitate din Republica Federală Germania, negociază introducerea unui nou model, care atribuie părții române o responsabilitate mai mare decât până în prezent. În condițiile dinamicii învățământului românesc și german se prefigurează necesitatea continuării și intensificării dialogului, în vederea armonizării cerințelor ambelor părți.

La București acest bacalaureat se susține începând cu anul 1994, iar la Timișoara primul examen s-a susținut în 2004.

Din 1995 România obține constant rezultate foarte bune la examenul finalizat cu Diploma Germană II a Conferinței Permanente a Miniștrilor din Republica Federală Germania. Anual majoritatea candidaților, care provin preponderent din învățământul preuniversitar cu limbă de predare germană, promovează acest examen exigent, compus din mai multe probe, obținând diploma, care atestă cunoștințe solide de limba germană. La nivelul întregii țări în 2008 au participat 1087 elevi. Pentru prima dată s-au acordat și certificate parțiale, pentru atingerea competențelor dintr-un domeniu sau altul.

Anual Serviciul de Schimburi Pedagogice din R. F. Germania oferă un număr de burse pentru elevii cu rezultate deosebite la olimpiadele de limba germană maternă și modernă sau la concursurile inițiate de ambasadă. Serviciul Cultural al Ambasadei R.F. Germania oferă la rândul său cărți ca premiu câștigătorilor olimpiadelor naționale de limbă germană –maternă și modernă. Serviciul de Schimburi Pedagogice oferă anual câteva burse de un an pentru cadre didactice din învățământul cu predare în limba germană și stagii de

formare de scurtă durată. Serviciul de Schimburi Academice din R. F. Germania oferă anual, pe lângă burse destinate tinerilor cercetători din diferite domenii, un număr limitat de burse pentru tineri din rândul minorității germane, precum și câteva burse de studiu pentru absolvenții merituosi ai „secțiilor speciale” din București și Timișoara și pentru absolvenți cu rezultate școlare foarte bune și competențe intelectuale deosebite.

Având în vedere că școala reprezintă pentru **Forumul Democrat al Germanilor din România** (F.D.G.R) o prioritate, comisia pentru învățământ a acestuia susține eforturile Ministerului Educației de consolidare a învățământului cu predare în limba germană. Cu sprijinul F.D.G.R și al Departamentului pentru Relații Interetnice din cadrul Guvernului României, s-au tradus din limba română și s-au publicat majoritatea titlurilor de manuale pentru învățământul post-obligatoriu.

Pentru învățământul cu predare în limba germană *Centrul pentru Formare Continuă în Limba Germană din Mediaș (CFCLG)* preia atribuțiile unei Case a Corpului Didactic, cu deosebirea că realizează la nivel național activitatea de perfecționare și formare continuă a personalului didactic, care predă în limba germană. *Centrul pentru Formare Continuă în Limba Germană din Mediaș*, instituție subordonată Ministerului Educației Cercetării și Inovării, înființat prin Ordinul Ministrului nr. 3466/1998, cu personalitate juridică în baza Hotărârii Guvernului României nr. 485/17.06.1999, funcționează cu următoarele compartimente:

- limba germană (ca limbă modernă și maternă),
- învățământ preșcolar în limba germană (maternă),
- învățământ primar în limba germană (maternă),
- discipline de specialitate nivelul gimnazial-liceal în limba germană (maternă).

Activitatea acestor compartimente este coordonată de către unul sau mai mulți profesori-metodiști. În prezent își desfășoară activitatea la CFCLG 6 profesori metodiști în sediul central din Mediaș, în filiala din Timișoara și biroul de la Sibiu. Activitățile Centrului (seminarii la sfârșit de săptămână, stagii, alte activități) se desfășoară și cu sprijinul unor colaboratori externi. Activitățile pentru cadrele didactice din învățământul preșcolar și primar, precum și cele pentru cadrele didactice care predau limba germană ca limbă modernă se desfășoară, de regulă, în centre zonale sau județene. Activitățile pentru profesorii de gimnaziu și liceu, al căror număr pentru fiecare disciplină este mai mic decât cel al categoriilor precedente, au loc, de regulă, la Mediaș. CFCLG a obținut în 11.10.2006 din partea CNFP decizia privind echivalarea de credite profesionale transferabile pentru 21 de cursuri. Activitățile CFCLG se publică la începutul fiecărui an școlar într-un caiet-program. Acesta se distribuie unităților școlare din țară (inclusiv inspectoratelor școlare și CCD-uri) care au secții cu predare în limba germană sau clase la care se predă limba germană modernă. Centrul pentru Formarea Continuă în Limba Germană contribuie la realizarea reformei învățământului românesc preuniversitar, promovând metode moderne, creative de predare – învățare. Un obiectiv prioritar al Centrului îl constituie însușirea corectă a limbii germane de către elevi și prin urmare pregătirea cadrelor didactice în acest sens. Centrul pentru Formarea Continuă în Limba Germană cooperează cu alte instituții de învățământ și cultură (școli, inspectorate școlare, Case ale Corpului Didactic, universități, Institutul Goethe, instituții de

perfecționare din străinătate). Centrul se bucură de un sprijin deosebit din partea consultanților de specialitate germani, care își desfășoară activitatea în România, în baza documentelor de colaborare bilaterale. Aceștia participă ca referenți la seminarii și acordă CFCLG sprijin financiar pentru realizarea unor seminare. Activități din program sunt realizate în colaborare cu Institutul Goethe din București și cu Fundația „Donauschwäbische Kulturstiftung des Landes Baden-Württemberg“ - Germania. Centrul se bucură și de sprijinul Institutului pentru Relații Externe (ifa) din Stuttgart, de cel al Ministerului Învățământului din landul Baden-Württemberg, al Cancelariei de Stat din Bavaria, colaborând cu succes și cu Universitatea Populară Sambachshof din Bad Königshofen / Bavaria. CFCLG este partener în rețeaua Comenius CCLL.

În cadrul Facultății de Filologie a UBB funcționează, din momentul înființării universității românești (1919), o catedră de limbă germană la care au lucrat personalități marcante ale germanisticii, precum Gustav Kisch sau Karl Kurt Klein. După 1990 a fost reînființată o catedră de sine stătătoare de limbă și literatură germană. Din 2004 a funcționat o profesoară, cu finanțare asigurată de Republica Federală Germania, care a predat „Literatura germană în Europa centrală sud-estică”. Această catedră a fost preluată de Universitate în anul 2009. În cadrul Facultății de Studii Europene funcționează din 1998 Institutul German, care începând cu anul 2010 este reorganizat în „Institutul pentru cercetare și educație în limba germană”. Tot în cadrul Universității funcționează începând cu anul 2003 „Biblioteca Austria” cu un fond de cărți de 7000 de volume. Pe lângă Catedra de Limba Germană și Biblioteca Austria este arondat un lector austriac, care susține ore de limbă germană și contribuie la desfășurarea activităților culturale ale Bibliotecii Austria. În momentul de față Catedra de limba germană oferă două programe de masterat în limba germană: „Studii culturale germane” și „Literatura germană în Europa de sud-est”. La UBB mai funcționează programe de master în limba germană și la Facultatea de Istorie (Istoria Europei de Sud-Est) și la Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor (secția Relații Economice Internaționale). Programele în limba germană sunt susținute de doi lectori DAAD și de lectorii ÖAD.

În anul 2005, Catedra de Limbi și Literaturi Germanice a sărbătorit cea de a 100-a aniversare a întemeierii sale la Universitatea din București, fiind – la 1905 – prima formă instituționalizată de studiere la nivel universitar a limbii și literaturii germane din România. Bogatele tradiții și ampla experiență acumulată în acest secol de existență au fost fructificate și amplificate prin secțiile de studiere a limbii germane, de cunoaștere și aprofundare a literaturii și culturii germane, accentul fiind pus pe o cât mai înaltă competență lingvistică și, ca urmare, pe ampla cuprindere a fenomenului cultural și literar din Germania și Austria. Totodată a fost acordată atenția cuvenită și istoriei limbii și literaturii vorbite, respectiv create de minoritatea germană din România. Oamenii de cultură angajați în procesul didactic de la această catedră – creatori de școală, intermediari culturali, fondatori de cercetare germanistică românească – au creat de-a lungul vremii instrumentele de lucru principale în domeniu, publicând valoroase studii, manuale, traduceri, articole, dicționare. Actualmente studiul limbii și literaturii germane, dar și cel al limbilor neerlandeză și suedeză, se află în plin proces de modernizare a predării și însușirii acestor limbi și literaturi, ținând cont de noile

provocări ale dinamicii economice, sociale și culturale, amplificând colaborarea internațională și schimbul de experiență în cadrul programelor Socrates, Erasmus sau CEPUS.

În anii III-IV de studiu funcționează o grupă a secției de traducători, traducători și terminologi, conectată la experiența marilor școli europene de profil. Din 2004 catedra participă la noua secție de traducători-traducători-terminologi cu durata de studii de 3 ani.

Studiile de masterat aprofundează cunoștințele și orientează cercetarea germanistică în sensul interdisciplinarității și al interculturalității. În același spirit sunt îndrumați și doctoranzii în specialitățile limba, literatura și metodică predării limbii germane ca limbă străină, continuând astfel nobilele tradiții ale școlii de cercetare românești din acest domeniu și adaptându-le la cerințele contemporaneității.

Societatea Germaniștilor din România (S.G.R.) a fost întemeiată la 22 martie 1990; membri ai S.G.R. sunt profesori de limba germană de la toate nivelurile sistemului educațional, precum și oameni de cultură din România și din străinătate. Pagina de internet, creată în 2004, este www.ggr.ro.

Asociația Profesorilor de Limba Germană din România reunește cadre didactice de limbă germană și care predau în limba germană. Conferințele anuale ale A.P.L.G.R sunt un prilej de diseminare a exemplelor de bună practică și în rândul reprezentanților Comisiei pentru Educație și Tineret a Consiliului Minorităților Naționale. Întâlnirile anuale ale cadrelor didactice din Ardeal și din Banat, sprijinite de FDGR, oferă un for pentru discutarea problemelor de promovare a limbii germane, de promovare a metodicii și pedagogiei moderne.

La articolul 9 – Justiția – Romania a selectat:

- paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:

subparagrafele a)(ii) în cadrul procedurilor penale: să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară; și/sau

subparagraful a)(iii) în cadrul procedurilor penale: să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

subparagraful b)(ii) în cadrul procedurilor civile: să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compare personal în fața unui tribunal, aceasta să se exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare; și/sau

subparagraful b)(iii) în cadrul procedurilor civile: să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgerea la interpreți și traduceri;

subparagraful c)(ii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compare în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c)(iii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- paragraful 2. Părțile se angajează:

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară;

- paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.

Nu detinem date privind utilizarea limbii germane în justiție.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice – au fost selectate:

- paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:

subparagraful a) (ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi; sau

subparagraful a) (iii) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

subparagraful a) (iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful a) (v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

subparagraful b) să pună la dispoziție formulare și texte administrative de uz curent pentru populație în limbile regionale sau minoritare, ori în versiuni bilingve;

subparagraful c) să permită autorităților administrative să întocmească documente într-o limbă regională sau minoritară.

- paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful c) publicarea de către autoritățile regionale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) folosirea de către autoritățile regionale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponomiei în limbile regionale sau minoritare.

- paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:

subparagraful a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice; sau

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

subparagraful c) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri în aceste limbi.

La nivelul Poliției de frontieră, situația implementării prevederilor Cartei, cu privire la drepturile lingvistice aparținând cetățenilor de etnie germană, se raportează la un număr de persoane care nu se ridică la pragul de 20%. Există zone în care deși cetățenii de etnie germană nu au o pondere de 20% din totalul populației existente, a fost luată măsura recrutării unor profesioniști din rândul cunoscătorilor acestei limbi. Astfel, la un raport de 1% din populația județului Maramureș vorbitor de limbă germană, **Inspectoratul Județean al Poliției de Frontieră Maramureș** a încadrat în structura sa un număr de **13 agenți vorbitori ai acestei limbi**, care își desfășoară activitatea preponderent în localitățile unde această limbă se vorbește. De asemenea, în scopul asigurării respectării dreptului persoanei de a avea acces la informația publică, la nivelul **Inspectoratului Județean al Poliției de Frontieră Bihor** își desfășoară activitatea un număr de **54 de cunoscători ai limbii germane**, însă numărul solicitărilor formulate în limba respectivă au fost până în prezent, relativ reduse. Cei mai mulți dintre angajații care vorbesc limba germană își desfășoară activitatea în punctele de trecere a frontierei sau în structurile care vin în contact direct cu populația, în scopul rezolvării solicitărilor acesteia.

La nivelul **Inspectoratului de Poliție Alba** au fost create condițiile necesare pentru ca vorbitorii unor limbi minoritare să formuleze cereri orale sau scrise și pentru a primi răspunsuri în aceste limbi, împreună cu răspunsul comunicat în limba oficială. Pentru

polițiștii încadrați în subunitățile de poliție au fost organizate programe de formare profesională și de cunoaștere a limbilor minoritare vorbite pe teritoriul **județului Alba**. Au fost avute în vedere cererile formulate de către polițiștii care cunosc o limbă minoritară, de a fi repartizați în zona în care această limbă este vorbită.

La nivelul județelor **Cluj și Olt**, procentul persoanelor aparținând minorității germane se înscrie sub 1%, însă pentru a facilita derularea dialogului cu cetățenii de etnie germană, la nivelul **I.P.J. Cluj** au fost încadrați **20 de ofițeri** și agenți cunoscători ai acestei limbi. În cadrul **I.P.J. Olt** este încadrat **1 polițist** ale cărui cunoștințe de limbă germană pot fi de un real folos pentru asigurarea respectării dreptului cetățeanului de etnie germană de a se adresa în limba maternă, structurilor de siguranță și ordine publică.

Preocuparea pentru punerea în practică a prevederilor legale referitoare la dreptul cetățenilor aparținând minorităților naționale de folosi limba maternă în relațiile cu autoritățile administrației publice este recunoscută și la nivelul **județului Timiș**. Astfel, la nivelul **I.P.J. Timiș** își desfășoară activitatea un polițist de naționalitate germană. În tabloul descris anterior se înscrie și **județul Sibiu**. La nivelul **I.P.J. Sibiu** sunt încadrați polițiști cunoscători ai limbii germane, în condițiile în care în acest județ cetățenii de etnie germană nu reprezintă 20% din populație.

În sensul îmbunătățirii portofoliului lingvistic, pentru anul 2009, conducerea **I.P.J. Sibiu** a hotărât ca în cadrul activităților de pregătire profesională a cadrelor din compartimentele care asigură relația cu publicul, să se organizeze și cursuri de limba germană pentru începători.

- **paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:**

subparagraful b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- **paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.**

Patronimele în limba germană sunt utilizate în mod obișnuit, în toate zonele, inclusiv în actele de identitate și de evidență a populației. În cele mai multe cazuri s-au păstrat cu grafia germană standard.

La articolul 11 - Mijloace de comunicare – au fost selectate:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect, competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:**

a) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:

subparagraful a) (iii) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice: să ia măsuri corespunzătoare pentru ca difuzorii să programeze emisiuni în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful b) (ii) să încurajeze și/sau să faciliteze emiterea de programe de radio în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) (i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful f) (i) să acopere costurile suplimentare ale mijloacelor de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare, atunci când legea prevede o asistență financiară, în general, pentru mijloacele de comunicare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

Minoritatea germană are o prezență activă pe internet, având mai multe web-site-uri ale comunităților locale și ediții on-line ale publicațiilor mai importante. În cadrul minorității germane se publică cotidianul "Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien", care apare cu suplimente săptămânale ale comunităților germane din Brașov ("Karpetenrundschau") și Banat ("Banater Zeitung"), o publicație săptămânală la Sibiu ("Hermannstädter Zeitung"), iar comunitățile din Satu Mare ("Schwabenpost") și Reșița ("Echo der Vortragsreihe") publică lunar un ziar, respectiv o revistă. Se publică, de asemenea, un anuar în limba germană (Deutsches Jahrbuch für Rumänien). La UBB din Cluj-Napoca studenții de la linia germană de studii a Facultății de științe politice și comunicare, secția jurnalism, editează un buletin propriu în limba germană.

Emisiunile în limbile minorităților naționale sunt produse și difuzate în prezent de Redacția Minorității din București a radioului public (în limbile maghiară și germană) și de posturile regionale Cluj, Constanța, Iași, Reșița, Târgu-Mureș și Timișoara. **Radio România** emite în 14 limbi, cu precădere în studiourile regionale. Redacția din București realizează săptămânal 370 de minute în limba germană. Un succes deosebit îl au emisiunile transfrontaliere care se difuzează la Radio Timișoara de 10 ani, realizate de 2 ori pe lună, în limba germană ("Funkforum"), de studiourile radiourilor publice din Germania, Austria, Ungaria și România (Radio București, Timișoara, Tg-Mureș).

* **Radio Timișoara realizează** emisiuni pentru minorități - **21,43%** din totalul programelor. Emite și emisiuni realizate în limba germană - 840 de minute.

* **Radio Târgu-Mureș:** emisiuni pentru minorități - 44,61%, pe AM și 39,70%, pe FM din totalul programelor. Emisiuni în limba germană: 200 de minute pe unde medii.

* **Radio Reșița:** emisiuni pentru minorități - 28,57% din totalul programelor. Emisiuni realizate în limba germană – 30 de minute. La UBB studenții de la linia de studii germană a Facultății de științe politice și comunicare, secția jurnalism, realizează emisiuni în limba germană la postul de radio al Universității.

"TVR își desfășoară activitatea sub controlul Parlamentului, în conformitate cu Legea nr. 41/ 1994, având ca obiect de activitate realizarea programelor de televiziune în limba

română, *în limbile minorităților naționale* sau în alte limbi, cu scop informativ, cultural, educativ și de divertisment. Art. 4, paragraful (1) prevede că Societatea Română de Televiziune, ca serviciu public, în realizarea obiectivelor generale de informare, educație, divertisment, este obligată să promoveze, cu competență și exigență, valorile limbii române, ale creației autentice culturale, științifice, naționale și universale, ale *minorităților naționale*, precum și valorile democratice, civice, morale și sportive. Art.7 paragraful (3) menționează că din creația europeană difuzată, cel puțin 30% va fi creație românească, inclusiv creații specifice *minorităților naționale*.

În conformitate cu Legea nr. 41/ 1994, *grupurile parlamentare ale minorităților naționale* au câte un reprezentant în Consiliul de Administrație al Societății Române de Televiziune.¹⁶²

Aria de acoperire a emisiunilor realizate și difuzate de **Televiziunea Română** publică acoperă întreg teritoriul țării, iar prin canalul TVR Internațional se asigură accesul la informațiile transmise și pentru comunitățile românești din străinătate.

În plus, **Consiliul Național al Audiovizualului** precizează că, în conformitate cu dispozițiile prevăzute în Legea audiovizualului nr. 504/ 2002, art. 82 (1), tuturor distribuitorilor de servicii prin cablu le revine obligația de a include în oferta lor programele canalelor Societății Române de Televiziune, ceea ce conduce la extinderea posibilităților de recepționare a programelor destinate minorităților naționale.

Conform prevederilor art. 82 alin. (4), pentru localitățile în care minoritățile naționale reprezintă o pondere mai mare de 20% din totalul populației, legiuitorul a avut în vedere sporirea accesului acestora la programe, introducând și obligația transmiterii programelor care sunt libere la retransmisie, în limba minorității respective.”¹⁶³

După aderarea la Uniunea Europeană la data de 1 ianuarie 2007, pe teritoriul României este aplicabilă și Directiva Serviciilor Media Audiovizuale 2007/65/CE a Parlamentului European și a Consiliului, care prevede la pct. 4, art. 2* că “(1) Statele membre garantează libera recepționare și nu restricționează retransmisia serviciilor mass media audiovizuale pe propriul teritoriu din alte state membre din motive care se încadrează în domeniile reglementate de prezenta directivă.”

Realizarea emisiunilor pentru minoritatea germană ale televiziunii publice (www.tvr.ro) este asigurată de “Secția emisiuni în limba germană”. Cele 5 studiouri teritoriale - TVR Cluj, TVR Iași, TVR Timișoara, TVR Craiova și TVR Târgu-Mureș – realizează propriile emisiuni, care sunt preluate și de TVR 3. Unele dintre acestea realizează emisiuni în limba germană.

Înființarea în octombrie 2008 a canalului **TVR3**, cu sloganul *Mai bine împreună!*, a permis extinderea acoperirii geografice, mărirea spațiului alocat emisiunilor în limbile minorităților și crearea de noi emisiuni. Acest nou canal a soluționat și o parte din

¹⁶² Date preluate din materialul trimis DRI de TVR.

¹⁶³ Citat din datele transmise DRI de Consiliul Național al Audiovizualului

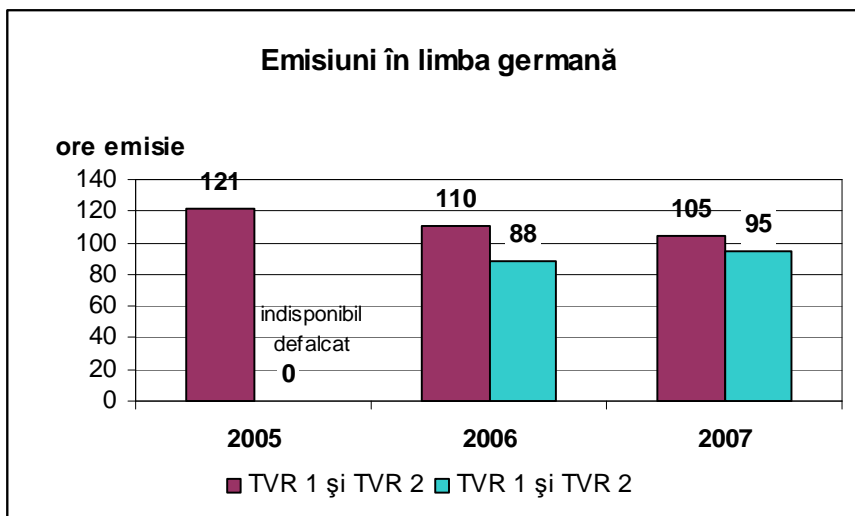
solicitările legate de orele de transmitere a programelor pentru minorități, precum și programul de retransmitere a acestora. TVR 3 transmite emisiunile deja consacrate în limba germană, plus emisiuni locale. Astfel, în Timișoara s-au realizat o serie de emisiuni, reportaje și știri despre multiculturalitate, interculturalitate și conviețuire interetnică în zona Banatului. S-au produs inclusiv clipuri de promovare a ”Zilei minorităților naționale” și jurnale interculturale.

TVR a rezervat un spațiu de emisie pentru difuzarea săptămânală pe canalul TRV 3 a unui film artistic din statele de proveniență ale minorităților naționale (cu subtitrare în limba română). În acest sens, TVR a demarat acțiuni în vederea semnării sau reînnoirii acordurilor de colaborare (schimb de emisiuni, filme artistice, documentare, reportaje etc.) cu televiziunile din diferite state, inclusiv din Germania.

Situația emisiunilor în limba germană transmise pe cele 5 canale ale TVR, în intervalul 2005-2007, se prezintă astfel:

Canal	Titlu	Ziua difuzării	Interval orar	Durata	Observații
TVR 1	Akzente	Joi	15:30-17:00	90min	
TVR 2	Impreună în Europa	Marți	15:00-16:00	60min	bilunar
TVR Cultural	Emisiune în limba germană	Vineri	16:00-16:30	60min	Selecție din emisiuni de pe TVR1 și TVR2
TVR Internațional	Emisiune în limba germană	Luni	14:00-15:00	60min	Selecție din emisiuni de pe TVR1 și TVR2

Secția germană a asigurat săptămânal 150 de minute de producție proprie pe canalele TVR 1 și TVR 2 (emisiunile de pe TVR Internațional și TVR Cultural se compun din reluări). La acestea s-au adăugat emisiunile speciale de Paști și de Crăciun. De asemenea, s-au realizat și câteva documentare de portofoliu, cum ar fi 'Prețul libertății' (un film despre «vânzarea» germanilor plecați în Germania) și o serie de emisiuni lunare realizate cu prilejul evenimentelor desfășurate la Sibiu - capitală culturală europeană în anul 2007. Totodată, secția germană a TVR a produs la Timișoara, în Piața Domului, un spectacol sub genericul « Un vis de vară », care a cuprins arii din opere, dansuri populare, balet, scenete, muzică de fanfara și clasică.



Stațiile regionale – TVR Iași, TVR Cluj, TVR Craiova și TVR Timișoara - alocă spații emisiunilor dedicate minorităților naționale. Zilnic, la Timișoara și Cluj, de luni până joi inclusiv, sunt difuzate emisiuni în maghiară, germană, sârbă și romani, cu o durată de 30 min.

- paragraful 2. Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară, și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine, realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercițarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

Pe întreg teritoriul României unii operatori de cablu și alte sisteme de televiziune preiau și transmit rar și sporadic unele canale comerciale germane de televiziune.

- paragraful 3. Părțile se angajează să vegheze ca interesele vorbitorilor limbilor regionale sau minoritare să fie reprezentate ori luate în considerare în cadrul structurilor eventual create, în conformitate cu legea, având ca sarcină garantarea libertății și a pluralității mijloacelor de comunicare.

În structura redacțiilor de limbă germană din Radio, Televiziune, presă lucrează numeroși jurnaliști de etnie germană. În consiliile de administrație ale Radioului, Televiziunii și în

Consiliul Național al Audiovizualului, Parlamentul a desemnat și persoane din rândul minorităților, care promovează interesele acestora.

La articolul 12 - Activități și facilități culturale – au fost selectate pentru limba germană următoarele puncte:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

Între cele 12 teatre în limbile minorităților naționale din România există două care se adresează publicului de limbă germană, și anume: Teatrul German de Stat din Timișoara și Teatrul *Radu Stanca* din Sibiu, Secția Germană. Tot la Sibiu funcționează Teatrul de Papuși *Gong*, Secția Germană. Aceste teatre au o prezență activă nu numai în zonele Timișoara și Sibiu, unde există un public numeros cunoscător al limbii germane, ci și la festivalurile de teatru organizate anual în România. În ultimii ani, cu sprijinul Departamentului pentru Relații Interetnice, se desfășoară din doi în doi ani Festivalul Teatrului Minoritar, la care participă și trupe germane. În anii când nu este festival,

profioniștii din toate teatrele minoritare se întâlnesc la Colocviul Teatrelor de la Gheorgheni. Teatrul German de Stat din Timișoara a organizat mai multe manifestări ample cu sprijinul financiar al Departamentului pentru Relații Interetnice.

Ca și celelalte organizații ale Consiliului Minorităților Naționale, Forumul Democrat al Germanilor din România (FDGR) este promotor de proiecte culturale, prin entitatea națională, filiale sau organizația de tineret. Asistența financiară și tehnică acordată de autoritățile române FDGR pentru susținerea activităților proprii are o contribuție considerabilă la promovarea valorilor tradiționale, a limbii și culturii, la păstrarea patrimoniului cultural al minorității germane din România.

Numeroase programe și proiecte propuse de filialele Forumului Germanilor au primit sprijinul financiar al guvernului, prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice. Printre acestea s-au numărat "Festivalul interetnic de muzică religioasă ecumenică", "Etnie-habitat-confesiune", "Kirva - hramul bisericii catolice din Gârâna", "Geografia ecleziastică a Banatului Medieval", festivalul Teatrului German Timișoara etc. Organizarea de concerte tradiționale, demonstrații și concursuri de obiceiuri și dansuri populare se regăsește în preocupările tuturor minorităților naționale, aproape toate acestea făcând investiții recente în achiziționarea de costume populare, obiecte și instrumente muzicale tradiționale. Există ansambluri muzicale și de folclor foarte apreciate la București (Casa de Cultură *Friedrich Schiller*), Sibiu, Arad, Timișoara etc.

Forumul Regional Satu Mare se remarcă, de exemplu, prin bogăția activităților culturale: a organizat activități specifice etniei germane și reprezentative pentru aceasta. Astfel, pe lângă tradiționalele întâlniri cu prilejul Crăciunului și Paștelui, întâlnirile foștilor deportați în URSS și manifestările prilejuite de Ziua Națională a Germaniei, a organizat expoziția de fotografie "Prezențe ale minorității germane în Dobrogea" la Constanța, Ziua Germanilor din Craiova – manifestare anuală tradițională a germanilor din județul Dolj, prelegeri ("Obiceiuri și tradiții ale germanilor din România", "Sașii din Iași"), seri muzicale susținute de elevi ai liceelor de muzică și de studenți la Conservator cu piese din autori germani clasici și contemporani, întâlniri cu membrii Forumului supraviețuitorilor celui de-al doilea război mondial, care au povestit evenimentele la care au fost martori ("Războiul nu s-a terminat într-o zi").

Câteva dintre elementele importante ale moștenirii culturale a minorităților naționale sunt monumentele arhitecturale, istorice și de cult: Muzeul Brukenthal din Sibiu, cel mai vechi muzeu de pe teritoriul României, orașul Sighișoara și bisericile-cetate din Transilvania, dintre care 7 sunt declarate situri UNESCO sunt reprezentative pentru comunitatea germană. Orașul Sibiu și-a recăpătat în mare parte aerul medieval datorită investițiilor făcute cu prilejul programului *Sibiu, capitală culturală europeană* (2007).

La capitolul publicații, Forumul București a editat în anul 2008 cartea „Adventzeit und Laternenfest”, o culegere de cântece, jocuri, poezii și texte pentru sărbătorile de Moș Nicolae și Crăciun pentru grădinițele cu predare în limba germană. Din sumele alocate pentru acoperirea cheltuielilor administrative, în anul 2008 s-au achiziționat câteva obiecte de mobilier și o orgă electronică pentru Forumul German din Constanța, costume tradiționale germane pentru formațiile artistice ale Forumurilor din Bacău și Tulcea, care

participă la festivaluri județene și interjudețene, precum și două boxe pentru orga electronică achiziționată de Forumul German din Bacău cu un an în urmă.

Referitor la publicații, trebuie amintită activitatea editorială intensă în limba germană a cadrelor didactice de la linia de studii germane a UBB: Catedra de limba germană publică „Klausenburger Beiträge zur Germanistik“, Institutul German (Institutul pentru învățământ și cercetare în limba germană) editează două publicații - seria istorie: „Reihe Geschichte, Quellen und Urkunden” – 5 vol.) și Studia Germanica Napocensia, 2. vol. – 2008, respectiv 2010)

Menționăm câteva din programele culturale realizate de Forumul German Banat, realizate din fonduri bugetare:

- finanțarea în proporție de peste 90% a manifestărilor cum ar fi *Zilele Culturale ale Germanilor din Banat*, *Decada Culturii Germane în Banatul Montan*, *Zilele Literaturii Germane la Reșița*, *Zilele Culturale ale Germanilor din Timișoara*, *Comemorarea deportării germanilor în fosta URSS*, *Faschinguri*, *Hramul bisericii*, *Concerte de fanfare etc.*;
- finanțarea revistei lunare *Echo der Vortragsreihe* - revista germanilor din Banatul Montan;
- finanțarea tipăririi de cărți și CD-uri precum și a altor obiecte promoționale care immortalizează aspecte importante din cultura, istoria și viața germanilor din Regiunea Banat. Majoritatea titlurilor au fost editate de organizațiile regionale Banat și cele din Timișoara și Reșița (peste 40 de titluri);
- finanțarea diferitelor activități ale organizațiilor de tineret, printre care formația *Rosmareiner* din Timișoara, formația de dansuri populare germane din Arad și formația de dansuri populare germane *Enzian* din Reșița;
- finanțarea parțială a activităților de educare a adulților din Timișoara și Reșița;
- lectura publică, realizată prin intermediul bibliotecilor locale aflate la fiecare organizație de bază, dar și la cele instituționalizate, precum secția germană *Alexander Tietz* a Bibliotecii Județene *Paul Iorgovici* din Reșița.

Câteva exemple de programe culturale realizate de Forumul Democrat al Germanilor din Transilvania din fonduri bugetare și extrabugetare:

- Întâlnirea sașilor de la Biertan (2009) și Bistrița (2010);
- Ziua profesorului (anual din 1991);
- Diletto musicale (jud. Brașov);
- Serbările cetăților Sânpetru și Cisnădie;
- Târgul de Paști - Bistrița;
- Maial (Sibiu);
- Serbarea Lolelor (Agnita);
- Serbarea Coroanei (Cârța).

De asemenea, s-au editat numeroase cărți, între care:

- „Sommertage in BIRTHÄLM” de Gerda Ziegler;
- „Bauaufnahmen der Stadt Schäßburg” de Kurt Leonhardt;
- „Im Dienst der Kirche und Gemeinschaft” de Albert Klein;

- „Frei“ de Anne Junesch;
- „Aus Urkunden und Chroniken de Gernot Nussbacher“.

Menționăm în cele ce urmează efecte ale activităților Forumului German Transilvania de Nord referitoare la minoritatea germană, ca pe un exemplu de bună practică: atragerea tinerilor germani în formații artistice (fanfare, coruri, echipe de dans, cluburi ale tinerilor); conștientizarea populației șvăbești care în parte datorită condițiilor istorice și-a pierdut conștiința apartenenței la istoria șvabilor sătmăreni, obiceiuri și tradiții; informarea corectă a populației germane despre preocupările Forumului, ale Organizației de tineret „Gemeinsam” și ale Fundației Sătmărene; informare despre rezultatele activităților lor și oportunitățile pe care le oferă (Schwabepost, postul de radio în limba germană a Forumului Democrat German Judetean Satu Mare, care a fost pornit în 6 decembrie 2008); întărirea unității șvabilor sătmăreni din întreaga regiune (prin Întâlnirea șvabilor sătmăreni, Serbarea recoltei, Hramul bisericii, Întâlniri de fanfare și coruri); implicarea mai puternică a șvabilor în viața culturală, socială, comunitară și politică din localitățile și regiunea unde trăiesc (prin informațiile primite, prin programele culturale); perspective pentru tinerii ce urmează școli germane de a lucra și a colabora cu firme germane, austriece sau de a colabora cu acestea; acțiunile culturale organizate disciplinează și educă tineretul în spiritul muncii, al valorilor culturale și al tradițiilor. Aceste acțiuni sunt factori de conservare a tradițiilor, de punere în valoare a obiceiurilor șvăbești, precum și de afirmare a unor talente culturale (proză, poezie, pictură); armonizarea activităților culturale ale tineretului din regiunea de nord-vest a Transilvaniei cu cele ale tineretului german, în special prin colaborarea cu tinerii din Germania și asistența IFA.

- paragraful 2. În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.

Dat fiind că în România limba germană este studiată pe scară largă ca limbă modernă și utilizată din ce în ce mai mult în serviciile turistice și în companii, există facilități legate de această limbă în multe zone ale țării.

- paragraful 3. Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.

Colaborarea culturală româno-germană are tradiții foarte bune și se derulează într-un mod pragmatic și continuu, în baza tratatului bilateral și a acordurilor încheiate între cele două țări. O serie de programe culturale de care beneficiază minoritatea germană din România se derulează prin intermediul IFA din Stuttgart. Un exemplu este prima ediție a Festivalului de film bavarez, intitulat „Bavaria meets Romania”, care s-a desfășurat în perioada 5-8 aprilie 2008 la Cinematograful Studio și la Sala Union din

București. Festivalul a fost deschis de comedia „Beste Zeit”, în prezența unor demnitari români și germani, precum și a altor oficialități din țara noastră, a actorilor și producătorilor acestui film. Filmele prezentate la București în cadrul acestui Festival au fost exclusiv produse în Bavaria, landul cel mai întins al Germaniei, și premiate la diverse festivaluri internaționale („Das Leben der Anderen” - Oscar pentru cel mai bun film străin, 2007).

Activități culturale se desfășoară și la Universitatea „Babeș-Bolyai” în cadrul „Centrului cultural german”, finanțat până în 2010 de Fundația Robert Bosch. Finanțarea a fost preluată din 2010 de către Universitate. De asemenea în cadrul Bibliotecii Austria, care este susținută de Ministerul de Externe al Austriei prin Forumul Cultural Austriac, se organizează sesiuni științifice, cicluri de prelegeri, seri muzicale, zilele filmului german, respectiv austriac etc.

La articolul 13 - Viața economică și socială – au fost selectate:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:

subparagraful a) să excludă din propria legislație orice dispoziție care interzice ori limitează în mod nejustificat folosirea limbilor regionale sau minoritare în documentele referitoare la viața economică ori socială și, mai ales, în contractele de muncă și în documentele tehnice, cum ar fi instrucțiunile de utilizare a produselor sau a echipamentelor tehnice;

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi;

subparagraful c) să se opună practicilor ce tind să descurajeze folosirea limbilor regionale sau minoritare în cadrul activităților economice și sociale;

- paragraful 2. În domeniul activităților economice și sociale, părțile se angajează, în măsura în care autoritățile publice sunt competente în zona în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite și dacă acest lucru este posibil:

subparagraful c) să vegheze ca instituțiile sociale, cum ar fi spitalele, căminele de bătrâni, azilurile, să ofere posibilitatea de a primi și de a îngriji, în propria lor limbă, pe vorbitorii unei limbi regionale sau minoritare, care necesită îngrijiri din motive de sănătate, vârstă etc.;

subparagraful d) să supravegheze, prin mijloace corespunzătoare, ca instrucțiunile de siguranță să fie înscrise și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare informațiile furnizate de autoritățile competente, în ceea ce privește drepturile consumatorilor.

Nu deținem date care să ateste limitarea utilizării limbii germane în diferite contexte ale vieții economico-sociale. Dimpotrivă, limba germană este din ce în ce mai solicitată și utilizată, mai ales în mediul economic. Se sesizează o nevoie acută de specialiști cunoscători ai limbii germane în numeroase centre ale țării, inclusiv în București, unde investitorii germani și austrieci sunt prezenți în număr mare.

În căminele de bătrâni, unele din ele susținute cu sprijinul Germaniei (cum sunt cele de la Timișoara, Sibiu și Brașov), personalul folosește limba germană.

La articolul 14 - Schimburi transfrontaliere – au fost selectate:

Părțile se angajează:

- **paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;**

- **paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.**

Relațiile comunității germane din România cu autoritățile și organizațiile din Germania, Austria, Elveția, Luxemburg sunt dintre cele mai bune. Acordurile și programele de asistență funcționează cu rezultate foarte bune, în fiecare an stabilindu-se prin întâlniri bilaterale un program de activitate și suportul necesar. În ceea ce privește cooperarea transfrontalieră, cele mai reușite programe sunt posturile de radio internaționale de la Timișoara și Satu Mare. Forumul Democratic al Germanilor din jud. Caraș-Severin a derulat două proiecte transfrontaliere cu minoritatea română și administrația locală a comunei Alibunar din Banatul de Sud, Voivodina - Republica Serbia.

Forumul Regional Bucovina, prin filialele sale din Suceava, Gura Humorului, Câmpulung Moldovenesc organizează și participă la numeroase activități culturale ale etniei germane reprezentative pentru această zonă. Menționăm aici:

- sărbătoarea Crăciunului cu frumoasa piesă “Kriepenspiel” și tradiționalele cântece vechi la ieslea lui Isus;

- Paștele cu stropitul fetelor și al băieților și ciocnirea ouălor;
- bazarurile organizate cu prilejul Crăciunului și al Paștelui;
- hramurile bisericilor catolice și evanghelice, frumoasele “Kirchweifest” – uri;
- participarea comunității la festivalul interetnic “Conviețuiri”;
- seri literare organizate pentru elevi și studenți;
- expoziții ale pictorului cu acul “Erika Grazia”;
- “Întâlnirea germanilor bucovineni” organizată în orașul Gura Humorului;
- dansuri populare germane, executate de copiii grădiniței “Pinocchio” și școlarii Gimnaziului “Lațcu Vodă” din Siret;
- Faschinguln - intrarea în postul Paștelui.

Totodată menționăm că programele culturale ale Forumului Regional Bucovina, au fost realizate în proporție de 90% din fonduri bugetare și acestea au avut ca scop atragerea unui număr cât mai mare de tineri în rândul iubitorilor limbii germane. Astfel, un număr mare de tineri frecventează școlile și facultățile din Suceava, cele în care se predă limba germană ca limbă maternă, cu germană intensiv sau în sistem bilingv, precum și colegiile unde se oferă “Sprachdiplom”. Tinerii au astfel posibilitatea de a

lucra sau colabora cu firmele germane și austriece din regiune și din țară sau de a lucra în domeniul turismului.

De-a lungul activității sale, Forumul German a informat bucovinenii germani, precum și pe conaționali acestora de activitatea Forumului și a ajutat prin Fundația Bucovinenilor pe micii întreprinzători. Tineretul german din Bucovina, prin activitățile sale culturale, are relații cu tinerii din Bucovina de Nord, Germania, dar în primul rând cu tinerii de alte naționalități din regiune.

e). LIMBA MAGHIARĂ

Pe baza recensământului din anul 2002, numărul celor care se declară maghiari este de 1.434.377 persoane, reprezentând 6,6% din populația totală, în scădere față de recensământul anterior cu 190.600 persoane. Totodată minoritatea maghiară este cea mai numeroasă din România. La prelucrarea și prezentarea rezultatelor, la anumite etnii au fost cuprinse și unele denumiri de grupuri etnice, astfel maghiarii - includ și secuii (583 persoane).¹⁶⁴ Ceangăii au fost incluși în gruparea "alte etnii", (1370 persoane), dintre care mulți vorbesc limba maghiară ca limba maternă. O proporție de 52,9% din maghiarii își au reședința în mediul urban, numărul lor scăzând față de 1992 cu 17,1%, în timp ce scăderea numărului maghiarilor din mediul rural a fost de numai 4,9%.

Populația de etnie maghiară este majoritară în județele Harghita (84,6%) și Covasna (73,8%). Se constată o scădere față de 1992, când ponderea maghiarilor în județul Covasna a fost de 75,2%, de exemplu). Proporții semnificative ale populației de etnie maghiară (peste 20%) există și în județele: Mureș (39,3%), Satu Mare (35,2%), Bihor (25,9%) și Sălaj (23,1%).¹⁶⁵ Persoanele care au declarat limba maternă maghiara au o pondere de 6,7% din totalul populației, fiind în scădere cu 11,7% față de 1992. Această scădere se constată și în distribuția pe medii, fiind mai accentuată în mediul urban (17,2%) decât în rural (4,7%), determinând astfel și reducerea ponderii persoanelor care au declarat ca limbă maternă maghiara din mediul urban (de la 55,7% în 1992 la 52,2%). Corelând etnia cu limba maternă, apare, de asemenea, o diferență între numărul maghiarilor și cel al persoanelor care au limba maternă maghiara, astfel la 1000 de etnici maghiari revin 1009 persoane cu limba maternă maghiara.¹⁶⁶

¹⁶⁴ www.recensamant.ro

¹⁶⁵ Idem

¹⁶⁶ Idem

La articolul 8 – Învățământ – au fost selectate pentru limba maghiară următoarele puncte:

- paragraful 1. În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagraful a) (i) să prevadă desfășurarea unei educații preșcolare în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful b) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ primar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful c) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ secundar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful d) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ tehnic și vocațional în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful e) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ universitar și a altor forme de învățământ superior în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful f) (i) să ia măsuri pentru organizarea de cursuri de educație pentru adulți sau de educație permanentă desfășurate în principal ori integral în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a acelor dintre paragrafele a)-g) acceptate de parte;

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

Articolului 32 din Constituția României grantează dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă. Precum și libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.

Legea învățământului nr. 84/1995, republicată în temeiul art. II din Legea nr. 151/1999 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 36/1997 pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 370 din 3 august 1999 stipulează că cetățenii României au drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ, indiferent de condiția socială și materială, de sex, rasă, naționalitate, apartenență politică sau religioasă. În fiecare localitate se organizează și funcționează unități, clase sau formații de studiu cu limbă de predare română și, după caz, cu predare în limbile minorităților naționale ori se asigură școlarizarea în limba maternă în cea mai apropiată localitate în care este posibil.

Învățarea în școală a limbii române, ca limbă oficială de stat, este obligatorie pentru toți cetățenii români, indiferent de naționalitate. Planurile de învățământ trebuie să cuprindă

numărul necesar de ore și, totodată, se vor asigura condițiile care să permită însușirea limbii oficiale de stat.

În Capitolul XII – Art. 118-126 din Legea învățământului sunt reglementate condițiile de organizare și desfășurare a învățământului pentru persoanele aparținând minorităților naționale. Potrivit organizării și desfășurării învățământului din România, responsabilitatea principală în asigurarea acestor drepturi revin Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului, inspectoratelor școlare județene (al Municipiului București) precum și conducătorilor unităților de învățământ. Învățământul de stat fiind gratuit, statul român suportă cheltuielile pentru învățarea limbii materne sau predarea în cadrul învățământului preuniversitar și superior de stat în limba maternă, în conformitate cu prevederile legale.

Planurile de învățământ, programele școlare necesare în procesul didactic desfășurat în limba maternă precum și manualele folosite în învățământul obligatoriu de stat (Art. 174 din Legea învățământului) sunt asigurate de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului. Sistemul de învățământ cu predare în limbile minorităților naționale beneficiază, de asemenea, de cadre didactice calificate, pregătite și perfecționate în cadrul învățământului superior din România, provenind în majoritatea lor din rândul persoanelor aparținând minorității respective.

În localitățile cu populație din rândul diferitelor minorități statul asigură organizarea și funcționarea învățământului cu predare în limbile minorităților naționale, predarea parțială a disciplinelor de studiu sau studiul limbii materne, al istoriei și tradițiilor minorităților. Sistemul de învățământ pentru minoritățile naționale corespunde cu cel general din România și cuprinde grădinițe, școli primare și gimnaziale, licee, școli profesionale, de ucenici, învățământul postliceal și de maiștri.

Învățământul cu predare în limba maternă este organizat în unități de sine stătătoare și în secții, în care pe lângă clase cu limbă de predare română și clase cu predare în limba maghiară. Atât în unități, cât și în secții procesul de învățământ se desfășoară în limba maternă. În unitățile mixte baza materială – săli de clasă, laboratoare, biblioteci – este folosită în comun, conducerea școlii este unică, se asigură directori adjuncți din rândul minorităților naționale din școală, în conformitate cu prevederile art. 126 din Legea învățământului, iar o serie de activități extrașcolare se organizează fie în limba română, fie în limba română și în limba maternă.

Începând cu anul școlar 1990-1991 au fost introduse în învățământul preuniversitar din România mai multe alternative educaționale de tip Freinet, Waldorf, step by step sau Montessori. În ceea ce privește învățământul pentru minoritățile naționale, au luat ființă grupe de preșcolari la grădinițele Waldorf din Cluj-Napoca, Brașov și Oradea sau Montessori la Odorheiu Secuiesc – pentru minoritatea maghiară. În același timp, s-au înființat pentru învățământul alternativ, în baza prevederilor Legii Învățământului nr. 84/1995, republicată art. 14, clase în învățământul primar și gimnazial, de exemplu la Cluj-Napoca pentru minoritatea maghiară.¹⁶⁷

¹⁶⁷ MECT

Statistici cu privire la toate formele de învățământ în care sunt utilizate limba maghiară, inclusiv în învățământul superior:

1. Sistemul de învățământ preuniversitar din România cu limba de predare maghiară
Anul școlar 2007-2008¹⁶⁸

Limba de predare	Total unități și secții	%	Total copii și elevi	%
Total țară	19.222	100	3.480.367	100
Total minorități	2395	12,4	196.805	5,6
Maghiară	2112	10,9	174.885	5

2. Sistemul de învățământ preuniversitar din România pe cicluri de învățământ și limba de predare

Anul școlar 2007-2008

Sistem de învățământ	Unități	Secții	Total (U+S)	%	Total copii și elevi	%
Învățământ preșcolar	551	452	1003	7,7	41.054	6,3
Învățământ primar (cl. I-IV)	6	-	6	14,6	47.603	5,5
Învățământ gimnazial (cl. V-VIII)	531	398	929	20,2	44.697	4,8
Învățământ liceal (cl. IX-XII/XIII)	62	91	153	10,3	31.559	3,9
Învățământ profesional	2	15	17	11,5	8870	4
Învățământ postliceal și de maiștri	-	4	4	4,8	1102	2,4

În anul școlar 2007-2008 au existat 1.003 unități și secții în învățământul preșcolar în limba maghiară. Acesta reprezintă 7,7% din totalul unităților și secțiilor din învățământul preșcolar în România. Numărul unităților și secțiilor a crescut cu aproape 200 – care în număr absolut reprezintă o dezvoltare la nivel instituțional. Pe plan național în această perioadă numărul total al unităților și secțiilor s-a dezvoltat mai dinamic. Numărul

¹⁶⁸ Date trimise de MECT

copiilor care frecventează grădinițele cu limba de predare maghiară este de 41.054 – aproape același ca în anul școlar 2005-2006, nici procentul nu s-a modificat (6,30%).

În anul școlar 2007-2008 au existat 6 unități și secții în învățământul primar în limba maghiară. Acesta reprezintă 19,3% din totalul unităților și secțiilor din învățământul primar din România. Numărul unităților și secțiilor din învățământul primar a scăzut în ultimii doi ani pe plan național.

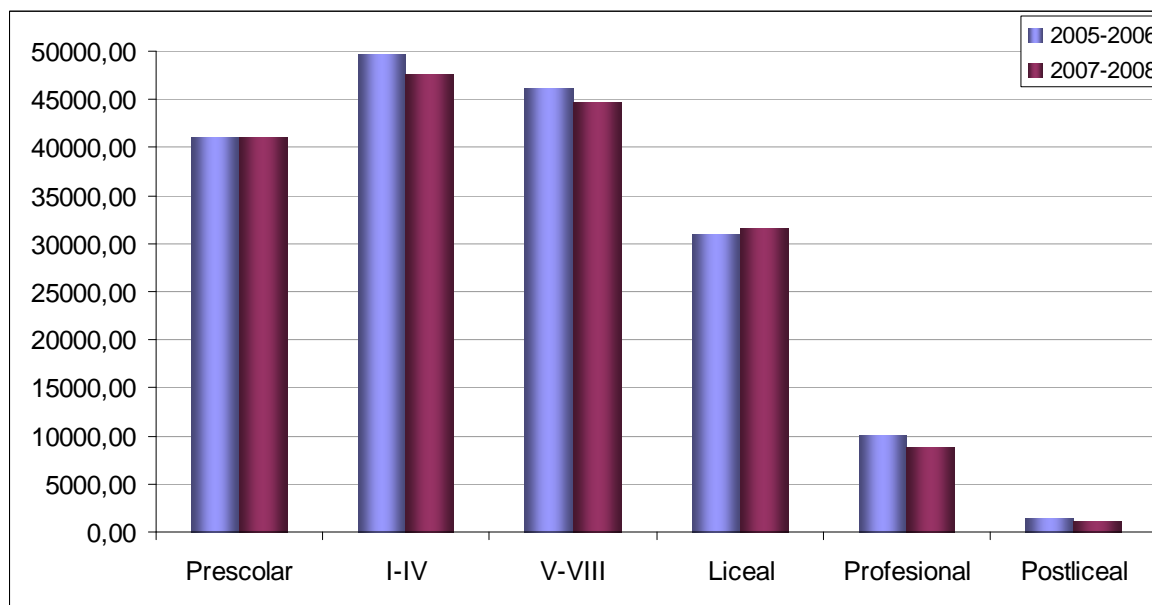
În anul școlar 2007-2008 au existat 929 de unități și secții în învățământul gimnazial în limba maghiară (cu 370 mai multe decât în anul școlar 2005-2006) . Acesta reprezintă 20,2% din totalul unităților și secțiilor din învățământul gimnazial din România. Numărul unităților și secțiilor din învățământul gimnazial a scăzut în ultimii doi ani pe plan național. Numărul elevilor maghiari din învățământul gimnazial în ultimii doi ani a scăzut cu 1.430, dar procentul în total nu s-a modificat (4,80%) – deci recesiunea a afectat în mod egal toată țara.

În anul școlar 2007-2008 au existat 153 de unități și secții în învățământul liceal în limba maghiară (cu 9 mai multe decât în anul școlar 2005-2006). Acesta reprezintă 10,3% din totalul unităților și secțiilor învățământului liceal din România. Numărul elevilor maghiari din învățământul liceal în ultimii doi ani a crescut cu 683, dar procentul în total a scăzut (3,90%) – deci numărul elevilor în total se dezvoltă mai dinamic.

În anul școlar 2007-2008 au existat 17 de unități și secții în învățământul profesional în limba maghiară, cu 16 mai multe decât în anul școlar 2005-2006. Acesta reprezintă 11,5% din totalul unităților și secțiilor din învățământul profesional din România. Creșterea în ultimii doi ani a fost semnificativă: în anul școlar 2005-2006 a existat numai o unitate care a funcționat în limba maghiară, acesta reprezentând 1,10% din totalul unităților și secțiilor din România.

Numărul elevilor maghiari din învățământul profesional în ultimii doi ani a scăzut cu 1269, dar procentul în total a crescut (4%) – deci putem să vorbim de o tendință națională: elevii după terminarea ciclului gimnazial preferă învățământul liceal. Numărul total al elevilor din clasele IX-XII a scăzut pe plan național. Procentul elevilor pe plan național care frecventează învățământul profesional este 21,78%, procentul elevilor maghiari este aproape identic: 21,94% – deci învățământul profesional reprezintă o problemă națională. În anul școlar 2007-2008 au existat 4 unități și secții în învățământul postliceal și de maiștri în limba maghiară, cu 2 mai multe decât în anul școlar 2005-2006. Acesta reprezintă 4,8% din totalul unităților și secțiilor din învățământul postliceal și de maiștri din România.

În total putem concluziona că rețeaua școlară în limba maghiară s-a dezvoltat dinamic în ultimii 2 ani, dar numărul elevilor a scăzut din cauza recesiunii demografice.



Figură 1 Numărul copiilor și elevilor care urmează studiile în limba maghiară

Dacă comparăm datele pe toate formele de învățământ din învățământul preuniversitar în limba maghiară, vedem că în ultimii doi ani numai în învățământul liceal a crescut numărul elevilor care învață în limba maghiară, dar această creștere a defavorizat învățământul profesional.

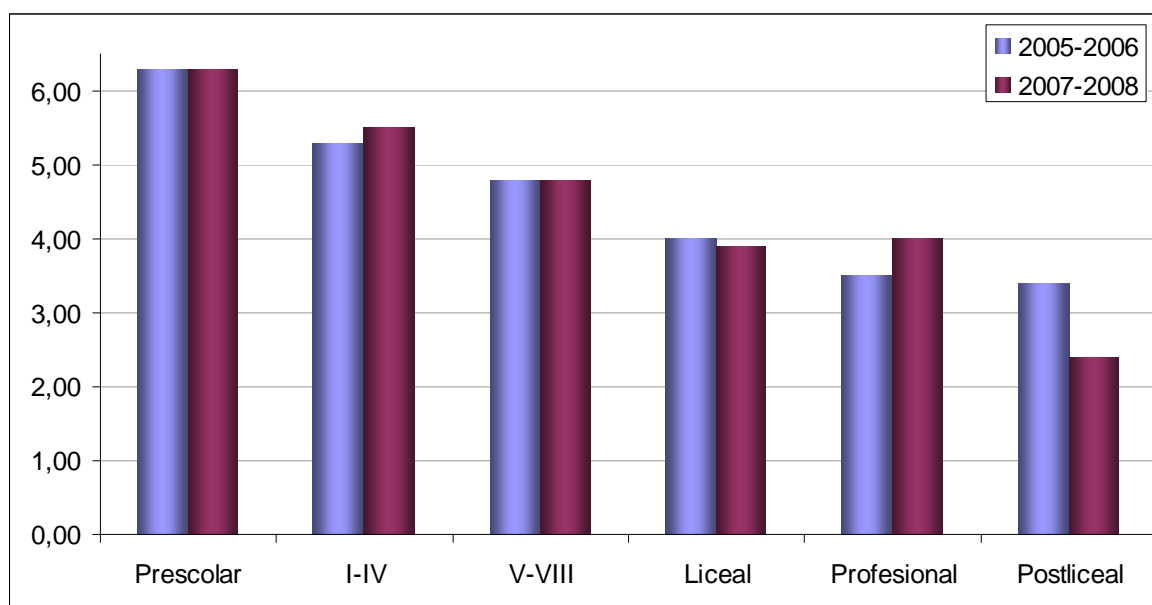


Figura 2. Procentul copiilor și elevilor care urmează studiile în limba maghiară

Dacă ne uităm pe datele relative, atunci vedem că procentul elevilor și copiilor din învățământul în limba maghiară scade în funcție de forma de învățământ: de la învățământul preșcolar spre învățământul liceal. În ultimii doi ani a crescut relativ numai numărul elevilor din liceu – dar această creștere a defavorizat învățământul profesional.

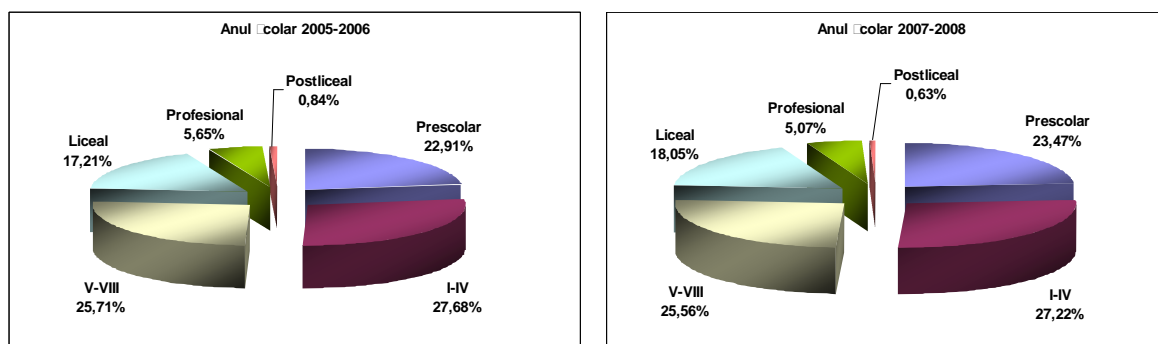


Figura 3. Structura învățământului preuniversitar în limba maghiară pe baza numărului copiilor și elevilor

Dacă comparăm ponderea elevilor pe forme de învățământ, constatăm că cei mai mulți elevi frecventează clasele I-IV – aceasta preconizează o creștere a numărului elevilor de gimnaziu.

3. Personal didactic pe cicluri și limbi de predare din învățământul preuniversitar Anul școlar 2007-2008

Limba de predare	Total general, din care	Educatoare	Personal didactic cl. I-IV	Profesori/maiștri instructori cl. V-XII/XIII
Total țară	244.576	37.348	54.241	152.987
Maghiară	10.859	2.138	2.491	6.230

În ultimii doi ani numărul educatoarelor a crescut cu 53, numărul personalului didactic din clasele I-IV a scăzut cu 104, iar din clasele V-XII/XIII cu 341. În învățământul preuniversitar din România aceste tendințe au afectat numărul personalului didactic.

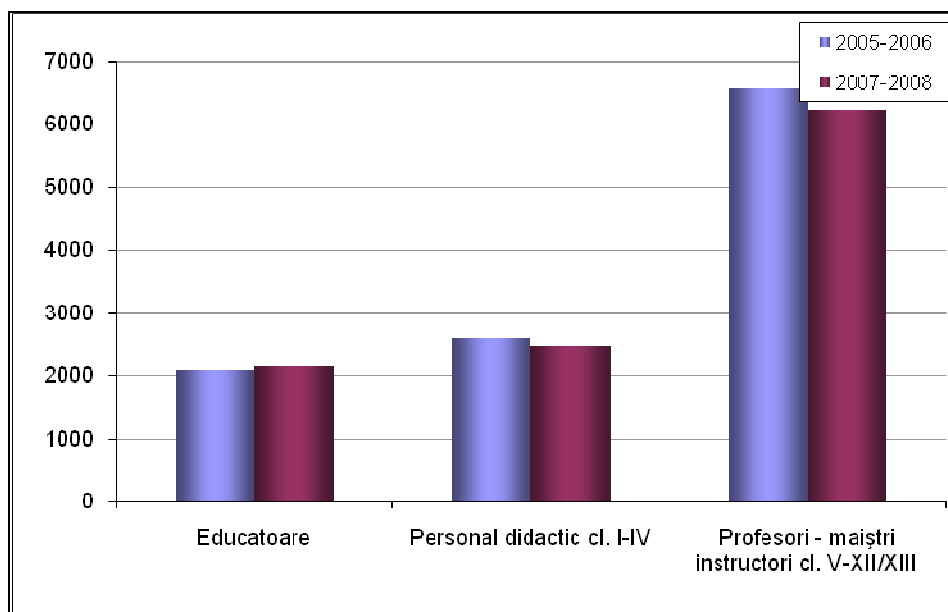


Figura 4. Numărul cadrelor didactice care predau în limba maghiară

Dacă comparăm procentual evoluția numărului cadrelor didactice din învățământul preuniversitar în limba maghiară, putem concluziona că în fiecare formă de învățământ este o recesiune față de totalul cadrelor didactice din România.

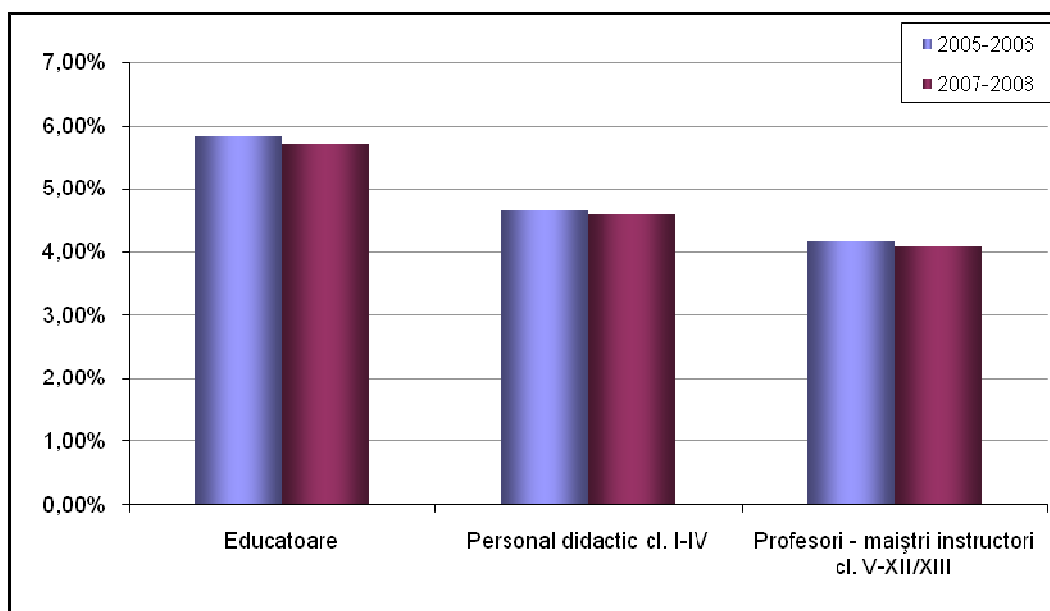


Figura 5. Procentul cadrelor didactice care predau în limba maghiară

Procentul numărului cadrelor didactice din învățământul preuniversitar cu predarea în limba maghiară nu corespunde cu procentul elevilor, structurate pe forme de învățământ:

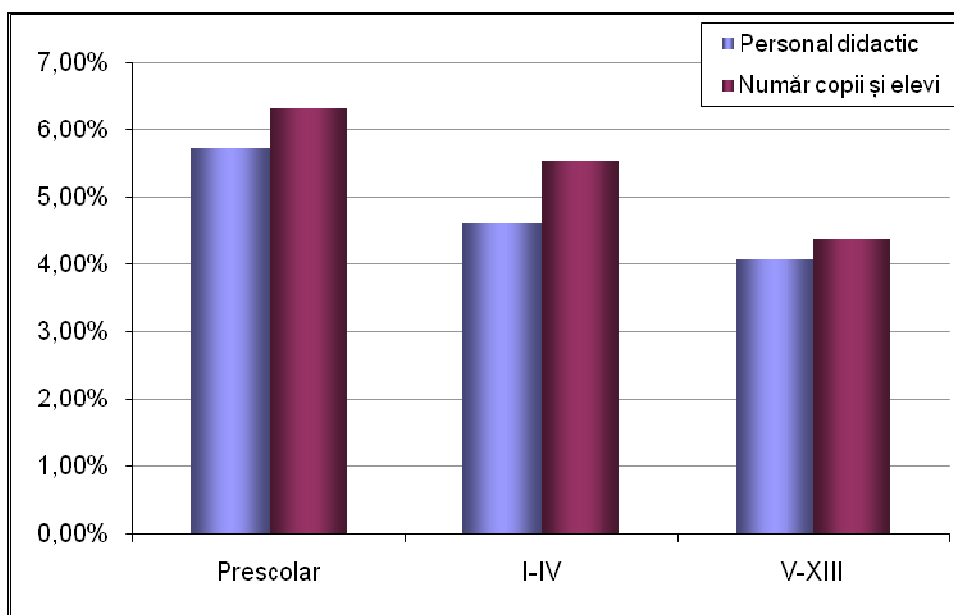


Figura 6. Procentul copiilor, elevilor și cadrelor didactice din învățământul preuniversitar în limba maghiară

Procentul cadrelor didactice din învățământul în limba maghiară este mai mic decât procentul elevilor – deci în învățământul preuniversitar în limba maghiară sunt mai mulți elevi la un profesor decât pe plan național.

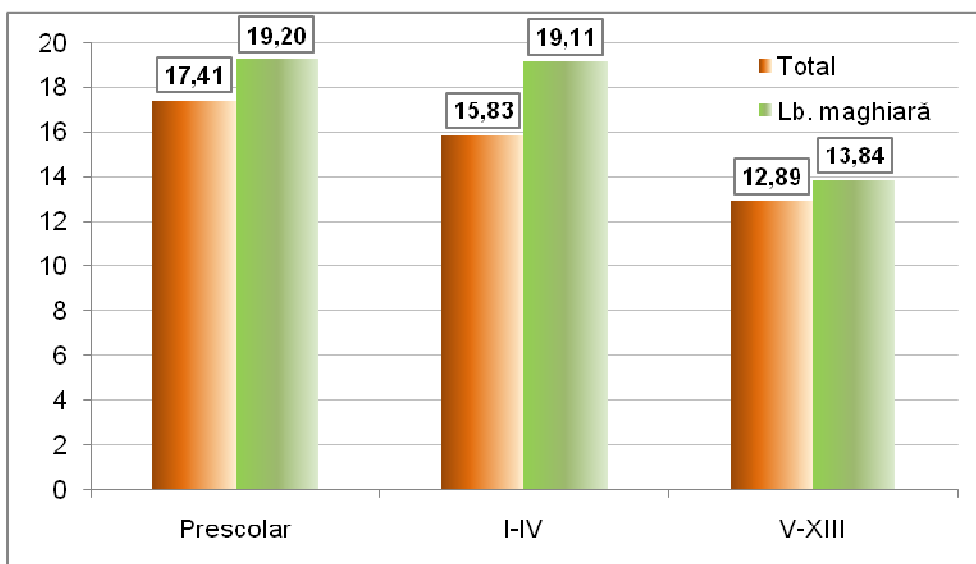


Figura 7. Numărul copiilor și elevilor/ un cadru didactic din învățământul preuniversitar

În statele membre ale UE există în medie 14 elevi/profesor în învățământul primar și 10 elevi/profesor în învățământul gimnazial. Acest număr în România este mai mare, iar în învățământul în limba maghiară și mai mare. În învățământul preșcolar există, în medie, 19 copii/educatoare, în învățământul primar 19 elevi/învățătoare, iar în clasele V-XII/XIII 14 elevi/profesor.

Prin prevederile Legii Învățământului numărul 84/1995, republicată, la art. 125, se stipulează asigurarea pregătirii și perfecționării personalului didactic necesar în activitatea de predare-învățare în limba maghiară. În cadrul procesului de reformă a pregătirii educatoarelor și învățătorilor funcționează colegiile pedagogice de institutori ale Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, cu liniile de predare în limba maghiară, care funcționează la: Aiud, Cluj-Napoca, Odorheiu Secuiesc, Satu Mare, Târgu Secuiesc.

Caracterul de model pe care România îl oferă Europei în privința învățământului cu predare în limbile minorităților naționale are impact și asupra unuia din factorii decisivi ai reformei învățământului, respectiv formarea inițială și continuă a cadrelor didactice. Reforma structurală a sistemului de învățământ are în vedere profesionalizarea funcției de manager școlar. Pentru îmbunătățirea formării profesorilor a fost adoptată în 2001 *Strategia privind formarea inițială și continuă a profesorilor și a managerilor din domeniul educației (2001 – 2004)*. În aceste condiții în domeniul învățământului în limbile minorităților naționale, formarea inițială și continuă a cadrelor didactice reprezintă nu numai o necesitate, ci și o componentă centrală a reformei.

În ultimii doi ani (2007, 2008) prin ordin de ministru (OM 541/8.03.2007, OM 3352/03.03.2008) au fost ținute 35 de cursuri de perfecționare prioritare în cadrul Direcției Generale Învățământ în Limbile Minorităților și Relația cu Parlamentul pentru cadrele didactice care predau în limba maghiară. La aceste cursuri au participat 1959 cadre didactice (educatoare, învățători/institutori, profesori), care predau în limba maghiară. În organizarea CNCEÎP s-a derulat cursul de perfecționare acreditat DeCeE, la care au participat și profesori de limba maghiară. Au urmat cursul în limba maternă și au dat examenul tot în limba maghiară. În oferta Caselor Corpului Didactic, unde sunt și cadre didactice maghiare, există cursuri de perfecționare în limba maghiară, la care pot participa toate cadrele didactice.

4. Numărul studenților înscriși în România anul academic 2007-2008

Tipul învățământului superior	Numărul studenților maghiari înscriși	% (calculată din totalul studenților înscriși pe țară la tipul de învățământ respectiv)
Public	29.587	5,71%
Privat	11.352	2,85%
Total	40.939	4,47%

În anul academic 2007-2008 au fost înscriși 40.939 de studenți maghiari – cu 7.000 mai mulți decât în anul 2005-2006 (33.562). În învățământul superior public în ultimii doi ani numărul studenților maghiari a crescut cu 4.000 – această creștere se simte și procentual, ei reprezentând 5,71% din totalul studenților din România. În anul academic 2007-2008 29.587 studenți au studiat în limba maghiară în cadrul învățământului universitar public. Acest număr e cu 3911 mai mare decât în anul academic 2005-2006.

În anul academic 2000-2001 au fost create linii de predare în limba maghiară în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj la peste 50 de specializări, în cadrul Universității de Medicină și Farmacie din Tg. Mureș la specializările medicină generală, pediatrie, stomatologie, farmacie ș.a., în cadrul Universității de Teatru „Szentgyörgyi István” din Tg. Mureș. În anul academic 1998-1999 au fost înființate colegii universitare care au linii de predare în limba maghiară la Gheorgheni, Miercurea Ciuc, Târgu Secuiesc, Sfântu Gheorghe și Satu Mare.

Universitatea cu cei mai mulți studenți maghiari este Universitatea *Babeș-Bolyai* din Cluj Napoca. Din cele 21 facultăți ale universității, 17 oferă în prezent programe de studii în limbile română și maghiară, iar 11 în limbile română și germană. Există, de asemenea, două facultăți (Teologie Reformată și Teologie Romano-Catolică) în cadrul cărora programele de studii se desfășoară exclusiv în limba maghiară. Pentru anul școlar 2008-2009 s-a organizat admitere la aproape 60 de specializări în limba maghiară la 18 facultăți, de la informatică la antropologie, de la politologie la diverse specializări în religie, de la mediu la filozofie, de la geografie la sociologie.¹⁶⁹

Colegiul Pedagogic de Institutori are filiale în Aiud, Odorheiu Secuiesc, Târgu Secuiesc, Satu Mare și Târgu Mureș. Universitatea *Babeș-Bolyai* oferă și o gamă largă de cursuri de master în limba maghiară, al căror număr de ridică la 20 de oferte de cursuri. Universitatea de Medicină și Farmacie din Târgu Mureș, județul Mureș, este singura facultate de medicină din România cu două linii de studii: română și maghiară. La Universitatea din București există Catedra de Hungarologie, pentru cei care doresc să învețe limba maghiară ca limbă străină.

Studii doctorale în limba maghiară există în România la universitățile din București și din Cluj, la filologie – limba și literatura maghiară și etnografie - și la științele socio-umane împreună cu filologie.

Câteva exemple de grădinițe, școli generale, licee și școli profesionale cu linii de predare în limba maghiară pe județe:

Județul Timiș

Grădinița cu Program Normal din Dumbrava

Școala Generală cu Clasele I-VIII Nr. 1, Timișoara

Liceul Teoretic „Bartók Béla” din orașul Timișoara, singura școală cu predare în limba maghiară din județ.¹⁷⁰

¹⁶⁹ <http://www.ubbcluj.ro/hu/index.html>

¹⁷⁰ www.bartok.ro/aboutus.php

Liceul Teologic Romano-Catolic „Gerhardinum”, Timișoara, cu secție în limba maghiară.

Județul Arad

Grădinița cu Program Prolungit Nr. 11 din Arad

Școala cu Clasele I-VIII „Aurel Vlaicu”, Arad

Grupul școlar „Csíky Gergely”, Arad, școală gimnazială, profesională și liceu teoretic cu predare doar în limba maghiară.

Județul Bihor

Grădinița cu Program Normal din Sălard, cu predare doar în limba maghiară

Școala Generală cu Clasele I-VIII "Toldy" din Sânicolau de Munte, cu predare doar în limba maghiară

Liceul Teoretic „Ady Endre”, Oradea, în limba maghiară

Liceul Teologic Reformat „Lorántffy Zsuzsanna”, Oradea, cu predare numai în maghiară

Grupul Școlar Teoretic și Vocațional „Octavian Goga” din Marghita

Liceul Teologic Romano-Catolic „Szent László” din Oradea, cu predare numai în maghiară.

Județul Satu Mare

Scoala cu Clasele I-VIII, Bercu, cu predare doar în limba maghiară

Liceul Teoretic din Carei, cu secție în limba maghiară

Liceul de Artă „Aurel Popp”, cu secție în limba maghiară

Liceul Catolic „Hám János”, Satu Mare, cu predare doar în limba maghiară

Grupul Școlar Industrial din Tășnad, cu secție în limba maghiară

Județul Maramureș

Grădinița cu Program Prolungit Nr. 11 din Baia Mare, cu secție în limba maghiară

Școala cu Clasele I-VIII din Coltău, cu secție în limba maghiară

Liceul Teoretic "Németh László", Baia Mare, cu predare doar în limba maghiară

Liceul Teoretic “Leöwey Klara” din Sighetu Marmației, cu predare numai în limba maghiară

Județul Sălaj

Colegiul National "Silvania" din Zalău, cu secție în limba maghiară

Liceul Pedagogic "Gheorghe Șincai", Zalău, cu secție în limba maghiară

Grup Școlar Industrial, Crasna, școală generală și profesională cu secție în limba maghiară

Liceul Reformat "Wesselényi", Zalău, cu predare doar în limba maghiară

Județul Cluj

Grădinița din Izvorul Crișului, cu predare doar în limba maghiară

Școala cu Clasele I-IV, sat Băgara, com. Aghireș, cu predare doar în limba maghiară

Liceul Teoretic “Apáczai Csere János”, Cluj Napoca, cu predare doar în limba maghiară

Liceul Teoretic “Brassai Sámuel”, Cluj Napoca, școală generală, profesională, liceu, cu predare doar în limba maghiară

Liceul Teoretic "Báthory István", Cluj Napoca, cu predare doar în limba maghiară
Liceul Teologic Reformat din Cluj Napoca, cu predare în limba maghiară
Liceul de Muzică "Sigismund Toduță" Cluj Napoca, cu secție în limba maghiară
Liceul Teologic Unitarian "Janos Zsigmond", Cluj Napoca, cu predare doar în limba maghiară

Județul Alba

Grădinița nr. 1 din Teiuș, cu predare doar în limba maghiară
Colegiul Național "Bethlen Gábor", Aiud, cu predare doar în limba maghiară
Liceul Romano-Catolic, Alba Iulia, cu predare doar în limba maghiară

Județul Hunedoara

Școala Generală Nr. 1 din Lupeni, cu secție în limba maghiară
Colegiul Tehnic "Teglas Gabor", Deva, cu predare în limba maghiară

Județul Sibiu

Școala Generală Nr. 15, Sibiu, cu secție de predare în limba maghiară
Școala cu Clasele I-VIII Nr. 8, Mediaș, cu secție de predare în limba maghiară
Liceul Teoretic "Axente Sever", Mediaș, cu secție de predare în limba maghiară

Județul Bistrița Năsăud

Grădinița Nr. 10 din Bistrița, cu secție de predare în limba maghiară
Grădinița Reformată din Bistrița, cu secție de predare în limba maghiară
Colegiul Național "Andrei Mureșanu", Bistrița, cu secție de predare în limba maghiară

Județul Mureș

Școala Generală "Wesselényi Miklós", Ghindari, cu predare doar în limba maghiară
Grupul Școlar de Chimie Industrială, Târgu Mureș, cu secție de predare în limba maghiară
Colegiul Național "Unirea", Târgu Mureș, cu secție de predare în limba maghiară
Grupul Școlar "Traian Vuia", Târgu Mureș, școală profesională, cu secție de predare în limba maghiară
Liceul cu Program Sportiv, Târgu Mureș, cu secție de predare în limba maghiară
Liceul Teologic Reformat, Târgu Mureș, cu predare doar în limba maghiară
Liceul Teoretic "Bolyai Farkas", Târgu Mureș, cu predare doar în limba maghiară
Liceul Pedagogic "Mihai Eminescu", Târgu Mureș, cu secție de predare în limba maghiară
Grupul Școlar "Lucian Blaga", Reghin, școală profesională și liceu cu secție de predare în limba maghiară
Grup Școlar Forestier, Sovata, cu secție de predare în limba maghiară
Liceul de Artă, Târgu Mureș, cu secție de predare în limba maghiară

Județul Harghita

Există peste 450 de grădinițe, școli generale, profesionale, licee în județ cu predare în limba maghiară, dintre care menționăm:
Grădinița cu Program Prelungit Nr. 1, Gheorgheni, cu predare doar în limba maghiară

Școala Generală “János Zsigmond”, Dârjiu, cu predare doar în limba maghiară
 Grupul Școlar Industrial “Kós Károly”, Odorheiu Secuiesc - școală generală, profesională, cu predare doar în limba maghiară
 Liceul “Márton Áron”, Miercurea Ciuc, cu predare doar în limba maghiară

Județul Covasna

Există peste 280 de grădinițe și școli generale, profesionale și licee cu predare în limba maghiară, între care:

Școala cu clasele I-VIII “Petőfi Sándor”, Târgu Secuiesc
 Școala Generală “Borbáth Károly”, Vărghiș
 Școala Postliceală Sanitară, Sfântu Gheorghe
 Liceul Teoretic “Székely Mikó”, Sfântu Gheorghe
 Grupul Școlar “Puskás Tivadar”, Sfântu Gheorghe
 Liceul Teologic Reformat din Sfântu Gheorghe
 La Liceul de Artă din Sfântu Gheorghe există o secție cu predare în limba maghiară.

Județul Brașov

Grădinița cu Program Normal Nr. 3 din Săcele, secție cu predare în limba maghiară
 Școală Generală Nr. 3 din Zărnești, secție cu predare în limba maghiară
 Liceul “Áprily Lajos”, Brașov, cu predare integrală în limba maghiară
 Liceul Teoretic “George Moroianu”, Săcele, secție cu predare în limba maghiară

Județul Bacău

Școala Generală din Ghimeș-Făget, cu predare integrală în limba maghiară

București

Grădinița Nr. 142 cu Program Prelungit, Sector 2, cu predare doar în limba maghiară
 Liceul Teoretic “Ady Endre”, Sector 2 - Școală generală, profesională și liceu cu predare doar în limba maghiară.

5. Măsurile concrete luate în vederea derulării politicilor publice/ strategiilor susmenționate, cu exemple la nivel național și local (descriere succintă a unor proiecte și programe, precum și bugetul alocat pentru desfășurarea acestora).

În ultimii patru ani instituțiile școlare unde se predă limba maghiară, prin hotărâri de guvern pentru reabilitarea infrastructurii, au primit sumele următoare (sumele sunt prezentate pe județe și sunt date în 100 RON):

Județ	2005	2006	2007	2008
Alba	0	705	2416	-
Arad	0	2602	6514	2713
Bacău	0	1900	1436	450
Bihor	0	1050	4828	4481
Bistrița-Năsăud	1000	12698	30463	9273
Brașov	15	1405	6622	4185
Cluj	501	12644	12176	6296

Covasna	670	8224	14511	14039
Harghita	5646	13695	27009	18575
Hunedoara	1000	500	2406	570
Maramureș	200	1615	4781	2758
Mureș	430	10865	28127	15874
Sălaj	174	7280	13323	5830
Satu Mare	2861	11135	18699	11147
Sibiu	0	3621	3101	100
Timiș	0	8945	7836	5483
Total	14502	100890	186255	101774

6. Măsuri legate de **predarea istoriei și culturii** minorității maghiare

În anul 2007 s-a elaborat programa pentru ocuparea posturilor didactice declarate vacante în învățământul preuniversitar din disciplina Istoria și tradițiile minorității maghiare (programa a fost aprobată prin ordin de ministru OM 2600/14.11.2007). Ca urmare posturile vacante formate din orele din disciplina Istoria și tradițiile minorității maghiare pot fi ocupate prin concurs.

În anul școlar 2007-2008 s-a derulat proiectul descongestionării programelor școlare din învățământul gimnazial. DGÎLMRP a descongestionat programa disciplinei *Istoria și tradițiile minorității maghiare* (programa a fost aprobată prin Ordinul Ministrului nr. 5260/02.09.2008).

7. Măsuri luate în învățământul **tehnic și vocațional**

Rețeaua școlară pentru învățământul tehnic în limba maghiară este dezvoltată numai în județele Harghita, Covasna și Mureș – unde efectivul de elevi e mare. În celelalte județe rețeaua școlară privind învățământul tehnic în limba maghiară rămâne în urmă față de învățământul teoretic.

Problema celorlalte județe este efectivul mic de elevi: pentru realizarea unei clase trebuie minimum 10 elevi – acest lucru face imposibilă alternativitatea privind clasele liceale la un efectiv mic de elevi. Din această cauză mulți elevi aleg un profil în limba română.

Rețeaua școlară privind profilul tehnic este prezentată în următorul tabel:

Nr. crt.	Județ	Nr. clase	Nr. elevi			Total
			Servicii	Tehnic	Ecologic	
1.	Alba	7	113	36	72	221
2.	Arad	4	107	-	-	107
3.	Bihor	53	558	656	223	1437
4.	Bistrița-Năsăud	1	-	22	-	22

5.	Braşov	18	147	129	19	295
6.	Cluj	18	54	277	98	429
7.	Covasna	158	1462	1725	887	4074
8.	Harghita	366	3447	3390	2083	8920
9.	Hunedoara	10	19	115	20	154
10.	Mureş	144	896	1686	464	3046
11.	Satu Mare	73	463	806	420	1689
12.	Sălaj	33	244	213	212	669
13.	Sibiu	4	-	42	-	42
14.	Timiș	8	97	55	-	152
Total		897	7607	9152	4498	21257

Structura învățământului tehnic este echilibrată, din cei 21.257 elevi maghiari 7.607 au ales specializări de servicii, 9.152 tehnice, iar 4.498 s-au specializat pe profilul ecologic.

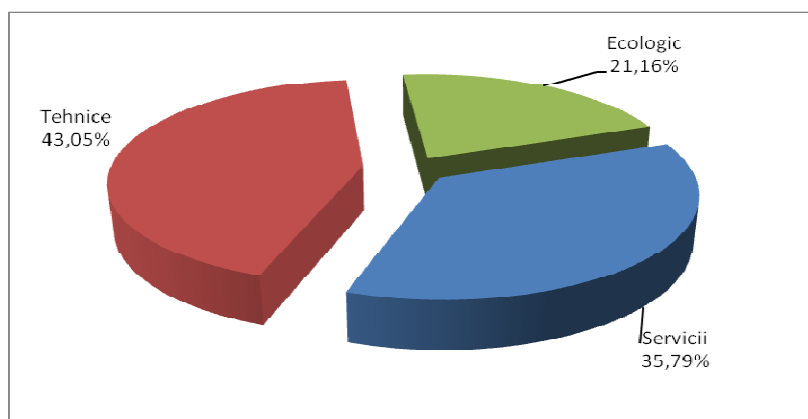


Figura 8. Structura filierei tehnice în limba maghiară

Filiera vocațională este reprezentată prin patru profiluri în învățământul cu predare în limba maghiară: profilul pedagogic, profilul teologic, profilul arte vizuale și profilul arte muzicale. Aceste profiluri se studiază în județe după cum urmează:

Județ	Numărul claselor terminale	Teologic	Pedagogic	Arte vizuale	Arte muzicale
Alba	2	1	1		
Bihor	4	2	1	1	

Cluj	5	4			1
Covasna	6	3	1	1	1
Harghita	9	3	2	2	2
Mureș	5	2	1	1	1
Sălaj	2	1	1		
Satu Mare	5	3	1	0,5	0,5
Timiș	1	1			
Total	39	20	8	5,5	5,5

Structura profilurilor vocaționale în limba maghiară este: profilul teologic: 51,28%, profilul pedagogic 20,51%, profilurile arte vizuale și muzicale au o pondere egală: 14,10%.

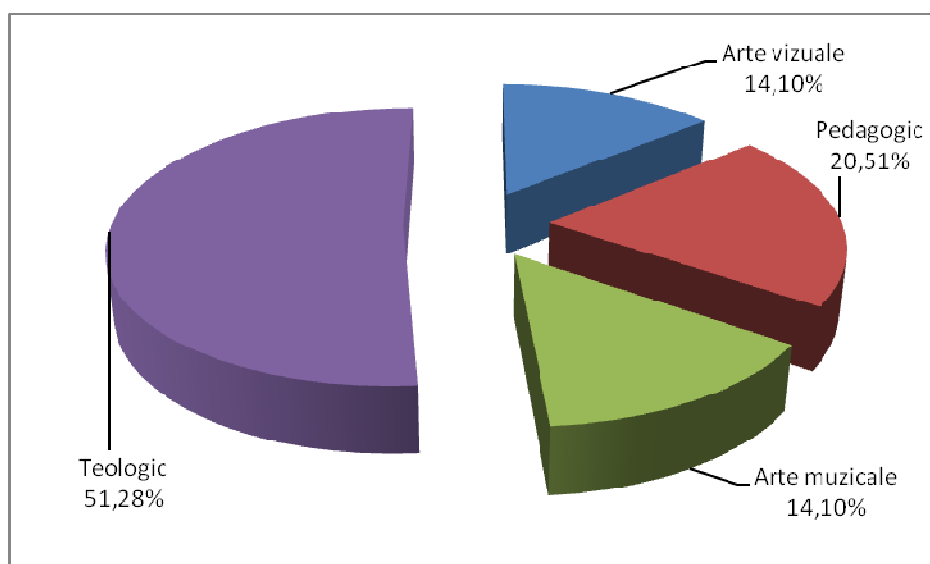


Figura 9. Structura profilurilor vocaționale în limba maghiară

paragraful 2. În materie de învățământ și în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în limba regională sau minoritară ori predarea acestei limbi la nivele de învățământ corespunzătoare.

Inspectorii școlari generali din județele Covasna și Harghita și câte unul din inspectorii școlari generali adjuncți din județele Arad, Bihor, Bistrița-Năsăud, Brașov, Cluj, Hunedoara, Mureș, Maramureș, Satu Mare, Sălaj și Timiș sunt de naționalitate maghiară.

Un număr de circa 85 inspectori școlari de naționalitate maghiară asigură îndrumarea și controlul nemijlocit al învățământului cu predarea în limba maghiară din România.

Exemple de școli, școli profesionale și licee în zone unde maghiarii nu trăiesc în mod compact sunt înșiruite în exemplele de mai sus, posibilitatea de a învăța limba maghiară în secțiile din aceste școli existând.

La articolul 9 – Justiția – au fost selectate:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:**

subparagrafele a) (ii) în cadrul procedurilor penale: să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară;

subparagraful a) (iii) în cadrul procedurilor penale: să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

subparagraful b) (ii) în cadrul procedurilor civile: să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compară personal în fața unui tribunal, aceasta să se exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful b) (iii) în cadrul procedurilor civile: să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgerea la interpreți și traduceri;

subparagraful c) (ii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compară în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c) (iii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- **paragraful 2. Părțile se angajează:**

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară;

- **paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.**

Nu există statistici la instanțe privind utilizarea limbii maghiare, dar din exemplele concrete se știe că această practică există, mai ales în zonele cu concentrări mari de populație vorbitoare de limba maghiară – județele Covasna, Harghita, Mureș. Procesele se pot desfășura în limba maghiară dacă toate părțile implicate o cunosc, iar documentele de ședință sunt redactate în limba română.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice:

- paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:

subparagraful a) (ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi; sau

subparagraful a) (iii) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

subparagraful a) (iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful a) (v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

subparagraful b) să pună la dispoziție formulare și texte administrative de uz curent pentru populație în limbile regionale sau minoritare, ori în versiuni bilingve;

subparagraful c) să permită autorităților administrative să întocmească documente într-o limbă regională sau minoritară.

- paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful c) publicarea de către autoritățile regionale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) folosirea de către autoritățile regionale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponimiei în limbile regionale sau minoritare.

- paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau

minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:

subparagraful a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice; sau

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

subparagraful c) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri în aceste limbi.

- paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:

subparagrafele b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.

În cadrul consiliilor județene Bihor, Covasna, Harghita, Mureș, Satu Mare, Sălaj și Sibiu sunt încadrate persoane cunoscătoare/vorbitoare ale limbii maghiare, în măsură să răspundă solicitărilor orale/scrise formulate de către cetățenii aparținând minorității maghiare.

Ordinea de zi a ședințelor este adusă la cunoștința publică și în limba maghiară de către consiliile județene din Bihor, Covasna, Harghita, Mureș, Sălaj, Satu Mare, Sibiu, Suceava.

În cadrul consiliilor județene din Covasna, Harghita, Mureș, Satu Mare, Sălaj, Sibiu, *ședințele* se desfășoară și în limba maghiară.

Hotărârile adoptate de consiliul județean se aduc la cunoștință publică și se comunică și în limba maghiară de către consiliile județene din Covasna, Harghita, Mureș, Sălaj.

Aducerea la cunoștință publică a *hotărârilor cu caracter individual* este asigurată și în cadrul consiliilor județene din Bihor, Covasna, Harghita, Mureș, Sălaj, Sibiu, Suceava.

Autoritățile administrației publice locale din județele Arad, Bacău, Bihor, Brașov, Covasna, Harghita, Maramureș, Mureș, Sălaj, Timiș **au formulat răspunsuri** la solicitările înaintate acestora de către cetățenii aparținând minorității maghiare în această limbă.

În cadrul consiliilor locale și organismelor subordonate acestora, din județele Alba, Arad, Bacău, Bistrița, Brașov, Cluj, Covasna, Harghita, Maramureș, Mureș, Satu Mare, Sălaj, Sibiu, Timiș un număr semnificativ dintre angajați cunoaște limba maghiară.

În județul **Satu Mare** limba maghiară este vorbită de cel puțin 20% din numărul locuitorilor. Având în vedere structura etnică a populației și luând în considerare prevederile legale în vigoare referitoare la dreptul cetățenilor aparținând minorităților naționale de folosi limba maternă în raporturile autoritățile administrative, în cadrul **Direcției Poliției de Frontieră Sighetu Marmatiei** a fost creat cadrul necesar pentru punerea în aplicare a prevederilor menționate. În cursul lunii iulie 2008 la **I.J.P.F. Satu Mare** a fost formulată, în scris, de către o persoană de naționalitate maghiară o petiție în limba maghiară, în temeiul prevederilor art. 10 paragraf 1 lit. a) din Cartă.

În județul Maramureș limba maghiară este vorbită de 9, 1% dintre cetățeni. În cadrul **I.J.P.F. Maramureș** își desfășoară activitatea un număr de 46 de agenți vorbitori ai limbii maghiare, care își desfășoară activitatea preponderent în localitățile în care se vorbește această limbă.

În zonele de competență ale **Inspectoratului Județean al Poliției de Frontieră Bihor** cetățenii de etnie maghiară au o pondere de cel puțin 20% din numărul populației. În cadrul inspectoratului își desfășoară activitatea **289 de polițiști de frontieră** cunoscători ai acestei limbi. Situațiile cele mai des întâlnite, în care polițiștii de frontieră intră în contact cu membrii comunității maghiare are loc la momentul efectuării controlului de frontieră. De asemenea, prin intermediul liniei telefonice 959, lucrătorii inspectoratului oferă informații solicitanților și în limba maghiară.

La nivelul județului Cluj, cetățenii de etnie maghiară pot utiliza limba maternă în relația cu serviciile publice furnizate de **Inspectoratul de Poliție al Județului Cluj**, deși procentul acestora este de 17,4% din totalul populației. Până în prezent, la nivelul I.P.J. Cluj nu s-au prezentat la Biroul de Relații cu Publicul cetățeni vorbitori de limbă maghiară care să solicite desfășurarea dialogului în limba maternă sau care să prezinte cereri în scris sau orale în această limbă. În cazul în care în viitor, cetățenii de etnie maghiară se vor adresa în scris sau oral I.P.J. Cluj în limba maternă, cererile lor vor fi soluționate întrucât în cadrul acestei structuri își desfășoară activitatea 38 de agenți și ofițeri cunoscători ai limbii maghiare.

În cadrul **Inspectoratului Județean de Poliție Covasna** au fost încadrate persoane care cunosc limba maghiară în funcții ale căror atribuții presupun relații cu publicul – polițiști de proximitate, polițiști din cadrul Compartimentului de relații cu publicul, polițiști din cadrul Compartimentului de analiză și prevenire a criminalității. De asemenea, la nivelul fiecărei subunități de poliție (inclusiv posturi de poliție) a fost desemnată cel puțin o persoană cunoscătoare a limbii maghiare. În ceea ce privește depunerea petițiilor, cetățenii pot prezenta cereri oral sau în scris în limba maghiară, personalul I.P.J. Covasna fiind în măsură să răspundă acestor solicitări. În cadrul procedurilor judiciare persoanele implicate beneficiază de sprijinul unui traducător autorizat pentru traducerea declarațiilor și a altor documente. Vorbitorii de limbă maghiară pot prezenta la I.P.J. Covasna documente valabile întocmite în limba maghiară (ex. testamente, contracte civile, extrase de carte funciară, extrase din Registrul agricol, documente emise în Republica Ungară etc.).

În prezent, I.P.J. Covasna nu pune la dispoziția populației documente administrative curente în limba maghiară ori în versiuni bilingve, însă conducerea I.P.J. Covasna își manifestă disponibilitatea, ca la solicitarea expresă a etnicilor maghiari să întreprindă demersurile necesare pentru a furniza asemenea documente. Informațiile cu caracter preventiv sunt prezentate de către I.P.J. Covasna și în limba maghiară ori în format bilingv sub forma unor broșuri, pliante. Aplicarea prevederilor **art. 10 paragraful 4 subparagraful b)** din Cartă i-a determinat pe reprezentanții I.P.J. Covasna să inițieze o serie de campanii de recrutare a tinerilor de etnie maghiară pentru a urma cursurile școlilor de agenți de poliție din localitățile Câmpina, Cluj-Napoca, cât și ale Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Repartizarea polițiștilor cunoscători ai limbii maghiare în zonele în care această limbă se vorbește, reprezintă preocuparea reprezentanților **I.P.J. Covasna** pentru aplicarea prevederilor **art. 10 paragraful subparagraful c)** din Cartă. De asemenea, la nivelul fiecărei subunități de poliție (inclusiv posturi de poliție) a fost desemnată cel puțin o persoană cunoscătoare a limbii maghiare.

La nivelul **I.P.J. Harghita** au fost întreprinse următoarele demersuri pentru punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 282/2007 pentru ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare, adoptată la Strasbourg la 5 noiembrie 1992:

Paragraful 3 subparagrafele a) și b)

- în prezent, la nivelul I.P.J. Harghita, 20% din personalul acestei structuri este alcătuit din polițiști de naționalitate maghiară;
- personalul care asigură relația cu publicul folosește limba maghiară în raporturile cu cetățenii de etnie maghiară, în cadrul activității de primire în scris și oral a cererilor și de redactare a răspunsurilor în limba maghiară;
- în vederea preluării și direcționării prompte a apelurilor transmise prin 112, prin care se solicită intervenția echipajelor de poliție, pe cele 5 funcții de operator au fost încadrați polițiști cunoscători ai limbii maghiare;
- având în vedere rolul important al poliției de proximitate în relația cu cetățenii, s-a avut în vedere ca în cadrul subunităților pe a căror rază de competență populația de naționalitate maghiară deține o pondere ridicată, funcțiile din cadrul acesteia să fie ocupate și de polițiști cunoscători ai limbii maghiare;
- în cadrul acțiunilor de cercetare penală, reprezentanții IPJ Harghita au asigurat folosirea limbii maghiare pentru persoanele care au calitatea de parte în procesul penal;
- în cadrul acțiunilor derulate conform programelor și proiectelor de prevenire, au fost transmise 5600 de materiale tipărite, editate în limbile maghiară și română, către grupurile țintă;
- în cursul anului 2006 au fost organizate două serii de examene pentru ocuparea unor funcții de agenți de poliție, destinate în exclusivitate persoanelor care cunosc limba maghiară; aceste posturi au fost ocupate în totalitate.
- la nivelul **I.P.J. Mureș** au fost organizate concursuri pentru ocuparea unor posturi de ofițeri și agenți de poliție de către candidați de naționalitate maghiară. În prezent, în cadrul I.P.J. Mureș sunt încadrați 5 ofițeri și 49 de agenți de poliție de naționalitate maghiară. Angajați ai I.P.J. Mureș au participat la cursuri de limba maghiară organizate în cadrul centrelor de pregătire și perfecționare din cadrul

Ministerului Administrației și Internelor, astfel încât se poate aprecia că în momentul de față 20% din personalul acestei unități de poliție cunoaște limba maghiară.

În cadrul **I.J.P Sălaj** au fost luate o serie de măsuri prin intermediul cărora se asigură folosirea limbii maghiare în raporturile dintre cetățenii aparținând minorității maghiare și structurile de siguranță și ordine publică:

- au fost asigurate resursele umane necesare pentru traducerea în limba maghiară a răspunsurilor la petițiile adresate în limba maternă, în scris sau oral de către cetățenii de etnie maghiară;

- a fost asigurată prezența unor angajați care cunosc limba maghiară în cadrul audiențelor organizate la sediul IJP Sălaj;

- au fost derulate activități de consiliere în limba maghiară, în comunitățile în care sunt concentrați cetățeni ai acestei etnii, în domeniile de competență ale poliției;

- cunoașterea limbii maghiare constituie un criteriu relevant pentru numirea și promovarea personalului încadrat în unitățile de poliție din județul Sălaj;

- oferta educațională sau de recrutare a personalului din cadrul unităților de poliție a fost prezentată în mass-media și în limba maghiară;

- în zonele locuite preponderent de cetățeni de etnie maghiară, în structurile de poliție au fost încadrați cetățeni de etnie maghiară.

În județele în care cetățenii de etnie maghiară au o pondere de 20% din numărul locuitorilor, reprezentanții altor servicii publice depun eforturi pentru asigurarea respectării dreptului la identitate lingvistică. Astfel, datorită specificului activităților desfășurate de către **Jandarmeria Română**, activități care presupun și relația directă cu populația, s-a acordat importanța cuvenită acestui aspect prin încadrarea unui număr semnificativ de personal cunoscător la limbii maghiare, în măsură să pună în aplicare prevederile art. 10 din Cartă.

Un exemplu de bune practici în acest domeniu îl constituie **Arhivele Naționale**¹⁷¹. Astfel, în județele în care cetățenii de etnie maghiară reprezintă 20% din totalul populației acestora – Bihor, Covasna, Harghita, Mureș, Satu-Mare, Sălaj -, activitățile de relații cu publicul sunt asigurate de către funcționari care cunosc și limba maghiară. De asemenea, este asigurat dreptul cetățenilor de etnie maghiară de a depune în scris, în limba maternă, cereri referitoare la reconstituirea unor drepturi individuale pe baza documentelor de arhivă. Traducerea acestor solicitări, în limba oficială a statului este de asemenea, asigurată de structurile constituite la nivel județean. Răspunsurile la solicitările formulate în limba maghiară, sunt redactate în limba română, limba oficială a statului, fiind traduse la cerere și în limba maghiară.

În ceea ce privește solicitarea unor informații de interes public în limba maghiară, în baza prevederilor Legii nr. 544/2001 *privind liberul acces la informațiile de interes public*, cu modificările și completările ulterioare, răspunsurile la acestea vor fi formulate tot în limba maghiară.

¹⁷¹ Arhivele Naționale sunt organizate, la nivel teritorial, în direcții județene, ca structuri deconcentrate în fiecare din județele țării.

În cadrul structurilor teritoriale ale **Inspectoratului General pentru Situații de Urgență**¹⁷² organizate în localitățile în care cetățenii de etnie maghiară reprezintă cel puțin 20% din totalul populației (în județele Covasna, Harghita, Mureș), este asigurată utilizarea limbii maghiare, în sensul formulării de către aceștia a unor cereri în scris/oral în limba maternă. Răspunsurile la aceste solicitări sunt formulate în limba română. 35% dintre posturile existente în cadrul structurilor teritoriale ale Inspectoratului General pentru Situații de Urgență sunt ocupate de cetățeni de etnie maghiară sau de vorbitori ai acestei limbi. Materialele cu caracter informativ în domeniul protecției civile și de prevenire a incendiilor sunt publicate și în limba maghiară. Anunțurile pentru ocuparea unor posturi din cadrul structurilor teritoriale sunt publicate și în limba maghiară. Mai mult, în cadrul comisiilor pentru organizarea concursurilor pentru ocuparea unor posturi din structurile inspectoratelor județene Satu Mare, Bihor, Mureș, Covasna și Harghita, au fost numiți ca membri și cunoscători ai limbii maghiare.

În sensul respectării dreptului la identitate lingvistică se înscrie și demersul **Agenciei Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară (ANCPI)** care, prin structurile sale teritoriale a depus diligențele necesare pentru respectarea acestui deziderat. Astfel, ANCPI a decis să angajeze funcționari publici cunoscători ai limbii maghiare, capabili să preia și să prelucraze diversele solicitări sau cereri adresate în limba maghiară, precum și să formuleze răspunsurile corespunzătoare în această limbă. Măsura a fost luată în cadrul unităților administrativ – teritoriale în care cetățenii de etnie maghiară au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor, dar și în cele în care acest procent nu este întrunit, din județele Alba, Bihor, Brașov, Harghita, Mureș, Sălaj.

La articolul 11 - Mijloace de comunicare – au fost selectate:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect, competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:**

a) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:

subparagraful a) (ii) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice: să încurajeze și/sau să faciliteze crearea cel puțin a unei stații de radio și a unui canal de televiziune în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful b) (i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea cel puțin a unei stații de radio în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful c) (i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea cel puțin a unui canal de televiziune în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

¹⁷² Inspectoratul General pentru Situații de Urgență este organizat la nivel teritorial, în inspectorate pentru situații de urgență, în toate județele.

subparagraful e) (i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful f) (i) să acopere costurile suplimentare ale mijloacelor de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare, atunci când legea prevede o asistență financiară, în general, pentru mijloacele de comunicare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

Emisiuni Radio¹⁷³

Societatea Română de Radiodifuziune în conformitate cu prevederile legislației române și în acord cu cele ale legislației internaționale acordă o importanță deosebită emisiunilor în limba maghiară, astfel: Redacția Minorității București aflată în sediul central al SRR precum și posturile regionale Cluj, Reșița, Târgu-Mureș și Timișoara. Radio Cluj emite în limba maghiară de 53 de ani, Radio Tg Mureș emite de 50 de ani, iar Radio Reșița care s-a înființat în anul 1996, din anul 2000 a dat curs cererilor adresate de reprezentanții minorităților din zonă, astfel aici se transmite în limba maghiară câte 30 de minute săptămânal.

Redacția	Zilele	Intervalul de ore	Minute/săptămână	Realizator emisiune
Radio Cluj	Luni- Sâmbătă Duminică	8,00 - 10,00 15,00 - 18,00 14,00 -18,00	2100 de minute AM 1680 de minute FM	Maksay Magdolna
Radio Timișoara	Luni-Duminică	14,00-15,00FM 20,00-22,00AM	840 de minute	Batha Csaba
Radio Tg Mureș	Luni-Vineri Sâmbătă Sâmbătă Duminică	11,00-18,00 08,00-11,00 14,00-18,00 10,00-18,00	3000 de minute în FM din care 2220 de minute și pe unde medii	Borbely Melinda
Radio Reșița	Miercuri		30 de minute	Makay Botond

Emisiuni realizate în limba maghiară săptămânal

În viitor se dorește extinderea timpului de emisiuni în cadrul Redacției Minorității din București pentru emisiunile în limba maghiară. Acest proiect este încă în faza de analiză în vederea studiului de fezabilitate.

Ziua	Ora	Program
Luni	15,00-16,00	Jurnal de știri, Program cultural
Marti	15,00-16,00	Jurnal de știri, Program politic
Miercuri	15,00-16,00	Jurnal de știri, Program social
Joi	15,00-16,00	Jurnal de știri, Program economic

¹⁷³ Analiză privind modul în care sunt implementate în activitățile SRR prevederile formulate în Partea a II-a și a III-a în Legea de ratificare a Cartei limbilor

Vineri	15,00-16,00	Jurnal de știri, Retrospectiva săptămânii
Sâmbătă	15,00-16,00	Jurnal de știri, Program de diversitate
Duminică	10,00-10,20	Program religios

Emisiuni TV¹⁷⁴

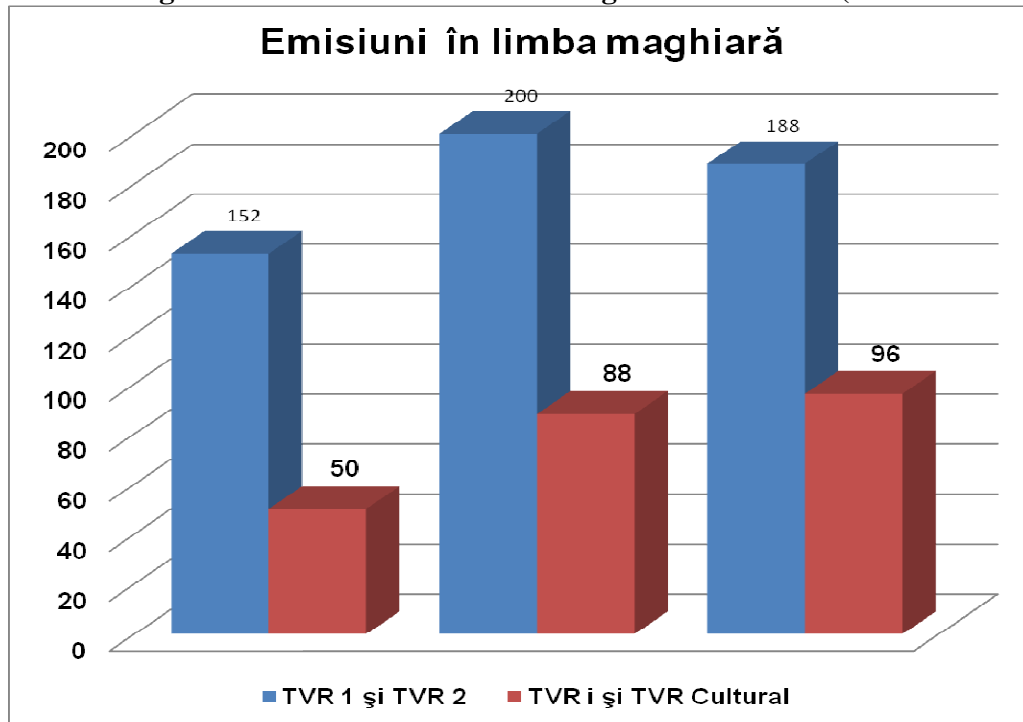
Emisiunile realizate de Secția Emisiuni în Limba Maghiară încearcă să informeze, să educe și să ofere divertisment comunității maghiare din România. Emisiunile în limba maghiară în anul 2007 au însemnat cca. 152 de ore de emisie în premieră pe TVR 1 și TVR 2 și cca. 50 de ore de selecții pe TVR Internațional și TVR Cultural.

Canal	Titlu	Ziua difuzării	Interval orar	Durata/efectiv	Observații
TVR 1	Krónika	Luni	15:30-17:00	90min./75 min.	
		Marti	16:00-17:00	60min./50 min.	
TVR 2	Szieszta / Cafeneaua	Joi	15:00-17:00	60min./52 min.	Împreună în Europa
TVR Cultural	Kultúra	Joi	19:00-19:30 16:00-16:30	30min./28 min.	Selecție din arhivă
TVR Internațional	Magazin în limba maghiară	Luni	15:00-16:00 12:00-13:00	60min./58 min. bilunar	Selecție din emisiuni de pe TVR 1 și TVR 2

Emisiunile curente enumerate sunt magazine cu rubrici care acoperă o bună parte din genurile clasificării EBU: buletin informativ – o cronică săptămânală de evenimente (14%); publicistică/infotainment - reportaj, talk-show, discuții (28%); artă și cultură – documentare, interviuri (28%); divertisment – muzică ușoară, umor, scenete, spectacol (10%); știință – documentare, interviuri (9%); muzică – clasică, jazz, populară, dans (6%); educație – școală, interviuri, discuții (3%); religie – (3%). De asemenea, TVR a difuzat ediții speciale (suplimentare) de emisiuni în limba maghiară de Paști, Crăciun și Revelion.

¹⁷⁴ Televiziunea Română și Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare

Prezentare grafică a emisiunilor în limba maghiară 2005-2007 (în ore de emisie)



În urma aprobării de către Consiliul de Administrație al SRTv a modificării structurii organizatorice în iulie 2008, s-au pus bazele reorganizării și a redacțiilor pentru minorități naționale. La TVR Tg. Mureș a fost deja creată redacția maghiară, la TVR Timișoara va fi angajat un redactor pentru limba maghiară. Televiziunea Română intenționează să organizeze în 2009 cursuri de perfecționare pentru colaboratorii care realizează noile emisiuni în limbile minorităților naționale la TVR 3.

TVR va iniția, dacă bugetul va permite, un proiect de realizare a 19 filme documentare despre personalități marcante din rândul minorităților naționale, precum și o serie de reportaje despre monumente, clădiri și muzee reprezentative pentru minoritățile naționale din România.

paragraful 2. Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară, și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine, realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercițarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății

sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

Exemplu¹⁷⁵ de emisiuni de televiziune în limba maghiară preluate din Ungaria, retransmise de firmele de cablu existente în România.

Nume TV	Frecvența în MhZ	Observații
M1	273,25	
M2	119,25	
Duna TV	182,25	
Hir TV	407,25	
Hallmark sincronizat	479,25	
Minimax sincronizat	543,25	
ATV	607,25	program experimental
TV2	599,25	program experimental
RTL Klub	583,25	program experimental

- **paragraful 3. Părțile se angajează să vegheze ca interesele vorbitorilor limbilor regionale sau minoritare să fie reprezentate ori luate în considerare în cadrul structurilor eventual create, în conformitate cu legea, având ca sarcină garantarea libertății și a pluralității mijloacelor de comunicare.**

La propunerea parlamentarilor din rândul minorităților naționale, în consiliile de administrație ale Radioului, Televiziunii și în structura Consiliului Național al Audiovizualului au fost numite persoane din rândul minorităților. În toate cele trei organisme există reprezentanți ai comunității maghiare.

La articolul 12 - Activități și facilități culturale:

- **paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:**

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

¹⁷⁵ RDS & RCS România, Pachet bază, zona Mureș.

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

Guvernul României, prin Departamentul pentru Relații Interetnice, a colaborat și a finanțat anual ONG-uri care au avut programe legate de păstrarea și cultivarea limbii și culturii maghiare. Cele mai importante programe de acest tip sprijinite în 2008 au fost:

	Program	Beneficiar	Rezultate
1	Minoritati in perspectiva organizatiilor civile – film documentar	Asociatia MIERT – Miercurea Ciuc	Contract reziliat la solicitarea inițiatorului.
2	Festivalul de muzica veche 2008	Asociatia Culturala Nostra	Promovarea diversității etnice, lingvistice, culturale și religioase prin concerte de muzică veche.
3	Promovarea dramaturgiei minoritatilor nationale prin radio si pe DVD	Societatea Maghiara de Cultura din Transilvania	Dezvoltarea educației multiculturale prin artă.
4	Festival Interetnic de teatru	Asociatia Culturala "Apaczai Csere Janos"	Promovarea relațiilor interetnice și a diversității culturale prin spectacole de teatru.
5	Editarea volumului de studii Ido(m)ertekek kontextusok	Societatea de Hungarologie din Romania	Promovarea cercetării științifice pentru cunoașterea valorilor spirituale create de minoritățile naționale din România.
6	Festivalul folcloric "Szejke"	Asociatia Pro Cultura -Odorhei	Promovarea folclorului, tradițiilor culturale și obiceiurilor minorităților naționale.
7	Comorile bibliotecii "TELEKI" din Tg Mures	Asociatia Bibliofilă Kriterion	Promovarea valorilor culturale ale minorităților naționale din România.
8	Cultura ne apropie	Asociatia Pro Lyceum Valea lui Mihai - Ermihalyfalva	Proiectul a constat în vizionarea unor piese de teatru, atât în limba română cât și în limba maghiară, de către elevii ai Grupului Școlar Agricol Valea lui Mihai, din clase cu limba de predare română și maghiară. Au fost vizionate 8 piese de teatru, de către 40 de elevi, însoțiti de 5 cadre didactice.
9	Festivalul Zilelor Jimboliene - model de multiculturalitate și multiethnicitate in Banat	Asociatia Femeilor Maghiare - ELET	Promovarea diversității etnice și lingvistice a orașului Jimbolia.
10	Tabara de dansuri populare "Izvorul limpede"	Asociatia Femeilor Maghiare - ELET	Cultivarea cunoașterii culturii minorităților naționale.
11	A VI-a tabara de atelier a studentilor din Oradea.Problemele minoritatilor din perspectiva studentilor	Uniunea Studentilor Maghiari din Bihor	Implicarea tinerilor în rezolvarea problemelor apărute în comunitățile minorităților naționale.
12	Forumul Civil 2008	Federatia Organizatiilor Neguvernamentale Maghiare din Transilvania	Facilitarea dezvoltării societății civile prin facilitarea parteneriatelor între organizațiile minorităților naționale și majoritate.
13	A XX-a Editie Jubiliara a intalanirii Muzicii si Dansului Popular Sf. Gheorghe	Fundatia Lajtha Laszlo	Cunoașterea culturii populare, a dansului și muzicii populare din Transilvania. Îmbunătățirea relațiilor interetnice.
14	Sezonul spatiului - a XIII-a tabara de creatie, for profesional si festival de arte "Minimum Party"	Asociatia Grupul "Minimum Party"	Cultivarea bunei cunoasteri si intelegeri intre tinerii apartinand diferitelor etnii.
15	Importanta traditiilor etnice asupra tinerilor din Judetul Bihor	Asociatia Tinerilor Maghiari din	Promovarea diversitatii etnoculturale si lingvistice in randul tinerilor apartinand minoritatilor

Din fondurile alocate de la bugetul de stat, prin DRI, organizațiilor Consiliului Minorităților Naționale, **Fundația Communitas** – care reprezintă minoritatea maghiară - a primit pentru anul 2008 suma de 14200 mii lei.¹⁷⁶ Fondurile au fost utilizate astfel:¹⁷⁷

Presă, publicații, total	1.935.398,08
- Publicații	1.148.774,97
- Cărți	786.623,11
Acțiuni culturale, total	7.200.884,71
- Cheltuieli materiale și de personal	1.337.363,01
- Activitate culturală	5.863.521,70
Cheltuieli organizatorice, total	1.365.557,29
- Cheltuieli materiale	169.142,29
- Cheltuieli de personal	1.196.415,00
Dotări total	1.315.539,76
TOTAL	11.817.379,84

Pondere cheltuieli pentru
cultură 60,93%
Pondere cheltuieli
organizatorice 11,56%

Ministerul Culturii și Cultelor a sprijinit în anul 2008, în cadrul Programului *Anul European al Dialogului Intercultural*, prin Serviciul Diversitate Culturală, următoarele proiecte culturale relevante pentru limba maghiară:

- „Festivalul Folcloric EMKE” – Societatea Maghiară de Cultură din Transilvania
17 – 19 mai 2008 - Activitățile din cadrul proiectului au avut componente multiculturale și de dialog intercultural și componente interdisciplinare care asigură dialogul cultural atât cu publicul țintă, cât și cu iubitorii cântecului, dansului, teatrului în limba maghiară, precum și participarea tinerilor la dialogul interdisciplinar și între generații pentru continuitatea modelelor tradiționale. Prin proiectul cultural “Festivalul Folcloric “EMKE” s-a valorificat potențialul folcloric, interpretativ și patrimoniul arhitectonic al cetății medievale din municipiul Târgu-Mureș, fiind un model de bună practică prin promovarea dialogului intercultural și implicarea copiilor și tinerilor din România și Ungaria.
- „Festivalul Folcloric Szejke”, ediția a 42-a – Casa de Cultură Municipală Odorheiul Secuiesc între 05 - 08 iunie
- „Zilele Bernady” 2008 - Fundația Culturală „Dr. Bernady György“, 23 – 25 octombrie
- „Zilele culturale bonțiene” - Fundația Transylvania Trust, 30 - 31 august

¹⁷⁶ Conform HG 103/2008.

¹⁷⁷ Conform raportul 2008 al Fundației Communitas.

Administrația Fondului Cultural Național, instituție publică subordonată Ministerului Culturii și Cultelor, oferă în fiecare an finanțări nerambursabile artiștilor, instituțiilor publice, organizațiilor neguvernamentale, persoanelor juridice de drept privat care desfășoară activități culturale. La finele anului 2007, acest finanțator public a sprijinit, în conformitate cu prevederile Cartei, următoarele proiecte culturale:

Domeniu	Organizația solicitantă	Coordonatorul proiectului	Titlul proiectului	Suma alocată (lei)
CARTE				
1	Editura Utilitas	Imola Kirizsán	Cartea Száz erdélyi műemlék (O sută de monumente istorice transilvănene), Weisz Attila (text), Emódi Tamás și Hlavathy Carol (fotografii)	40,962
2	S.C. Koinónia CE Editura SRL	Dósa Páll Csaba	A megfigyelt színpad - George Banu	15,195
3			Album - Tompa Gábor	38,655
4			Foi de aur - Visky András	16,545
5			Poezii - Ruxandra Cesereanu	10,470
6			Magamnak egészen - Anna Magda	16,060
7			Gyógyító székek - Újvárossy László	23,650
8			Total	120,575
9	S.C. Pro-Print Kiado SRL	Burus Endre	Erdélyi Krónika (1608-1665) - Georg Karus	19,000
10	Asociația de Prietenie Korunk	Kántor Ludovic	Literatura stalinismului în România, coordonator Balázs Imre József	4,550
11			Călător în Europa Centrală, coordonatori Kántor Lajos, Kovács Kiss Gyöngy	5,530
12			Variantele literaturii pentru copii	875
13	Asociația pentru Cultivarea Limbii Maghiare din Transilvania	Ördög-Gyárfás Lajos	Nyelvek és nyelvváltozatok vol. I-II, prof. univ. dr. Szilágyi N. Sándor, conf. dr. Benő Attila (redactare)	15,190
14	Fundația Interart Triade	Petru Jecza-Ianovici	„Spirite umane”. Monografie Neculai Păduraru - Alexandra Titu	10,327

15	Editura Presa Universitară Clujeană	Püsök István	Situația bisericii reformate din Ardeal și învățământul teologic în a doua jumătate a sec. al 19-lea - Olga Lukacs	5,740
16			Pagini din istoria bisericească a Sibiului medieval - Paul Lucian Brusanowski	6,430
17			Mapamondul scenic din sec al 18-lea până în sec. al 20-lea. Teatrul de limba maghiară în provinciile României de azi - Horst Fassel, Rudolf Gräf	4,780
18			Operarii in Vinea Domini. Misionarii iezuiți în Transilvania, Banat și Partim 1579-1715, vol. I, Tablouri istorice și spirituale - Vasile Rus	3,800
19			Cartografie - Bartos-Elekes Zsombor	4,580
20			Cluj-Napoca, Destinul unui oraș și al oamenilor săi în Europa - Rudolf Gräf	2,560
21	S.C. Noi Media Print SRL	Árpád Harangozó	Pictura Gotică în Transilvania - dr. Dana Jenei	85,887
22	Fundația culturală Apostrof, Editura Biblioteca Apostrof	József Lukács	Scriitorul și trupul său - Marta Petreu	6,800
23			Noica necunoscut - Laura Pamfil	8,300
24			Clujul gotic - Lukács József	22,000
REVISTA				
1	Editura Utilitas	Imola Kirizsán	Transsylvania nostra (patrimoniu construit) nr. 3, 4-5	13,563.00
2	Asociația Filmtett	Zágoni Balázs	Filmtett	14,754.00
3	S.C. Occident Media S.R.L.	Szőke Mária	Irodalmi Jelen	13,000.00
4	Fundația Aves	Attila Szabó	Erdélyi Nimród	4,172.00
5	Asociația de prietenie Korunk	Kántor Ludovic	Korunk	6,700.00
6	Redacția Művelődés	Zsolt Szabó	Művelődés	4,505.00

7	Societatea Carpatină Ardeleană (SCA)	Jozsef Lukacs	Erdélyi Gyopár (Floarea de colț din Transilvania)	4,088.00
8	S.C. Napsugár Editura S.R.L.	Zsigmond Emese	Suplimentul revistei pentru copii Napsugár	16,475.00
9	Fundația Arhitect Design	Árpád Zachi	Revista Arhitect - Între/Întru culturi	44,110.00
10	Fundația Culturală Apostof	József Lukács	Apostof	3,832.00
ACTIVITĂȚI MUZEALE				
1	Muzeul Județean Mureș - Secția de Arheologie	Soós Zoltán	Habitat pe Valea Mureșului Superior	30,000
2	S.C. Cazosa Consulting SRL	Vigh Gyöngyi	Muzeul virtual al microregiunii istorice Bonțida	6,500
ARTE VIZUALE ȘI ARHITECTURĂ				
1	Josif Kiraly Augustin	Josif Király Augustin	Secțiune Transversală	37,000
2	Fundația AltArt pentru Artă Alternativă	Rarița Szakáts	Centrul Binar pentru Cultură Digitală - 2007	35,000
3	Asociația Galeria Nouă	Aurora Kiraly	MARTOR XXI	32,000
EDUCAȚIE CULTURALĂ				
1	Asociația Centrul Educațional Interetic pentru Tineret	Reiter Volker	ProEtnica 2007 - Zilele Comunităților Etnice din România	20000
2	Liceul de Artă Plugor Sándor	Kerezsi János	Diversitatea ne unește - Artă și limbă pentru educație și prietenie	2,900
PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL				
1	Muzeul Județean Mureș - Secția de Etnografie și Artă populară	Soós Zoltán	Sate contemporane din România - Deschideri spre Europa, Aplicație zonală - Județul Mureș	24,000
2	Asociația Restauratorilor de Monumente Istorice din Transilvania (ARMIT)	Szabó Bálint György	Intervenții de primă necesitate asupra structurilor portante istorice	17,000
3	Fundația Transilvania Trust	Csilla Hegeduş	Patrimoniul construit - catalizator al dezvoltării regionale și al integrării sociale	30,000

4	Asociația Kuckó	Bencze Ilona	Păstrarea și promovarea valorilor culturale locale de rang mondial din Dârjiu	18,600
---	-----------------	--------------	---	--------

Festivalul Internațional *Interferențe*, organizat de Teatrul Maghiar de Stat din Cluj cu ocazia aniversării a 215 ani de la înființare, în perioada 30 noiembrie - 10 decembrie 2007, a adus pe scenă nouă teatre din șapte țări și 12 spectacole traduse în trei limbi simultan: română, maghiară, engleză. La Centrul Național de Artă „Tinerimea Română”, București, începând din 12 noiembrie 2007 s-a desfășurat Săptămâna filmului maghiar.

De asemenea, prin Programul Național de Achiziții de Cărți și Abonamente la Reviste pentru Bibliotecile Publice, în ultimii ani s-a achiziționat un număr considerabil de titluri aparținând autorilor de limbă maghiară, precum și abonamente la reviste aparținând comunității maghiare din România. Menționăm că nu au participat la acest program edituri ale altor minorități decât cea maghiară.

Teatre de limba maghiară:

- Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely” din Timișoara;
- Teatrul Maghiar de Stat din Cluj;
- Teatrul Național din Tg.Mures, Trupa “Tompa Miklos”;
- Teatrul de Stat din Oradea, Trupa “Szigligeti”;
- Teatrul de Nord din Satu Mare, Trupa “Harag Gyorgy”;
- Teatrul Maghiar de Stat “Tamasi Aron” din Sfântu Gheorghe;
- Teatrul Municipal din Miercurea Ciuc “Csiki Jatekszin”;
- Teatrul “Figura Studio” din Gheorgheni;
- Teatrul Municipal “Tomcsa Sandor” din Odorheiu Secuiesc.

Teatru liric:

- Opera Maghiară de Stat din Cluj.

Teatru de păpuși:

- Teatrul “Puck” din Cluj, Secția Maghiară;
- Teatrul “Ariel” din Tg. Mureș, Secția Maghiară;
- Teatrul de Păpuși de Stat din Oradea;
- Secția de Teatru de Păpuși a Teatrului “Csiky Gergely” din Timișoara;
- Secția de Teatru de Păpuși a Trupeii “Harag Gyorgy” din cadrul Teatrului de Nord din Satu Mare;
- Secția de Teatru de Păpuși a Teatrului “Tamasi Aron” din Sf. Gheorghe.

Ansambluri profesioniste maghiare de dans și folclor:

- Ansamblul “Mureșul”, Tg. Mureș;
- Ansamblul “Harghita”, Miercurea Ciuc;
- Ansamblul “Haromszek”, Sf. Gheorghe.

Ministerul Culturii și Cultelor a contribuit în anul 2008 la încurajarea formelor de exprimare și a inițiativelor specifice limbilor regionale sau minoritare și favorizarea diferitelor mijloace de acces la operele produse în aceste limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare, astfel:

Exemple:

1. Editura Didactică și Pedagogică - Fulop, Geza: „Hol keressem? Hogy keressem?” (Regasirea informatiilor)
2. Editura Koinónia - Steinhardt, Nicolae: „Napló a boldogságról” (Jurnalul fericirii)
4. Editura Koinónia - Borbely, Szilard „Fény a magasból” (Lumina din înalt)
5. Editura Koinónia - Demény, Péter „A fél flakon” (Jumătate de flacon)
6. Editura Koinónia - Kovacs, András „Ferenc Időmadárkönyv - 69 Haiku” (Cartea păsării-timp – 69 haiku)
7. Editura Koinónia - Szrogh, Janos „12 tanítás a zoltárokról” (12 învățături despre psalmi)
8. Editura Kriterion - „111 versparódiák” (111 parodii în versuri)
9. Editura Kriterion - Bálint, Tibor „Zarándoklás a panaszfalhoz” (Pelerinaj la zidul plangerii)
10. Editura Kriterion - Dsida, Jenő „Zarandokút” (Pelerinaj)
11. Editura Kriterion - Műemlékes, „Füzetek Torockószentgyörgy” (Coltesti)
12. Editura Kriterion - „Tinódi Sebestyén és a régi magyar verses epika” (Studii despre Tinódi Sebestyén)
13. Editura Kriterion - *** „A költő régi és új életei” (Vietile poetului)
14. Editura Kriterion - Balázs, Sándor „Bölcsélet az Erdélyi Múzeum-Egyesületben” (Filosofia în Societatea Muzeului Ardelean)
15. Editura Kriterion - Bordy, Margit „Ahol nem pihen madarak szárnycsapása” (Versuri)
16. Editura Kriterion - Faragó, József „Az igazmondó varjú” (culegeri de snoave)

- paragraful 2. În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.

Vezi paragraful 1, unde între exemple găsim multe programe și proiecte finanțate în zone unde maghiarii nu trăiesc în mod compact.

- paragraful 3. Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.

În ceea ce privește limba maghiară, Programul de colaborare culturală între Ministerul Culturii și Cultelor din România și Ministerul Patrimoniului Cultural Național al Republicii Ungare, încheiat pentru perioada 2005 – 2008, conține următoarele prevederi :

„Părțile se angajează să sprijine prin donații dotarea cu cărți și reviste a instituțiilor de cultură din România și Ungaria, în conformitate cu legislația internă a celor două țări. Părțile își exprimă disponibilitatea de a sprijini apariția publicațiilor minorităților lord in cealaltă țară prin ajutor financiar și material. Părțile vor sprijini organizarea, pe bază de reciprocitate, a unei Săptămâni a filmului românesc în Ungaria și a unei Săptămâni a filmului maghiar în România. Din filmele prezentate la Gala Filmului Maghiar se vor organiza Săptămâni ale Filmului Maghair în orașele mai mari din România, iar filmele prezentate în cadrul Galei Filmului Românesc se vor organiza Săptămâni ale filmului românesc în orașele mari din Ungaria. Părțile vor susține colaborări directe între bibliotecile naționale ale celor două state, precum și stabilirea de parteneriate și cooperarea între bibliotecile publice prin schimburi de specialiști, de materiale informative, expoziții de carte, participare la sesiuni, colocvii, mese rotunde, congrese. Părțile vor sprijini reciproc activitatea Institutului Cultural Român din Budapesta, respectiv Centrului Cultural Maghiar din București.”

La art. 13 - Viața economică și socială – au fost selectate:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:

subparagraful a) să excludă din propria legislație orice dispoziție care interzice ori limitează în mod nejustificat folosirea limbilor regionale sau minoritare în documentele referitoare la viața economică ori socială și, mai ales, în contractele de muncă și în documentele tehnice, cum ar fi instrucțiunile de utilizare a produselor sau a echipamentelor tehnice;

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi;

subparagraful c) să se opună practicilor ce tind să descurajeze folosirea limbilor regionale sau minoritare în cadrul activităților economice și sociale;

subparagraful d) să faciliteze și/sau să încurajeze prin alte mijloace decât cele vizate în paragraful c) folosirea limbilor regionale sau minoritare.

Nu deținem date privind interzicerea sau limitarea, în documente sau instrucțiuni referitoare la viața economică și socială, a utilizării limbii maghiare. Dimpotrivă, practica dovedește că, cel puțin în zonele cu concentrări mari de vorbitori ai limbii maghiare, această limbă este utilizată la locul de muncă, în spitale, policlinici, magazine, poștă, telefoane și diverse alte servicii și activități. Cele mai reprezentative în acest sens sunt județele Covasna, cu aprox. 75% etnici maghiari, Harghita – cu peste 80%, Mureș – cu aprox. 50%. Romii din zonele respective și mulți dintre români cunosc de asemenea limba maghiară, tradițiile bilingvismului în aceste zone fiind foarte cunoscute.

- paragraful 2. În domeniul activităților economice și sociale, părțile se angajează, în măsura în care autoritățile publice sunt competente în zona în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite și dacă acest lucru este posibil:

subparagraful c) să vegheze ca instituțiile sociale, cum ar fi spitalele, căminele de bătrâni, azilurile, să ofere posibilitatea de a primi și de a îngriji, în propria lor

limbă, pe vorbitorii unei limbi regionale sau minoritare, care necesită îngrijiri din motive de sănătate, vârstă etc.;

subparagraful d) să supravegheze, prin mijloace corespunzătoare, ca instrucțiunile de siguranță să fie înscrise și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare informațiile furnizate de autoritățile competente, în ceea ce privește drepturile consumatorilor.

În ceea ce privește **activitatea Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor**, conform datelor transmise, nu există formulare pentru reclamații și în limbile minorităților naționale, dar:

- la Oficiile Județene pentru Protecția Consumatorilor Covasna, Harghita și Mureș din cadrul Inspectoratului Regional pentru Protecția Consumatorilor Mureș, se pot primi reclamații de la consumatori în limba maghiară și se pot transmite răspunsuri în limba maghiară ca urmare a solicitării din partea persoanelor interesate; de asemenea, au fost realizate pliante de informare a consumatorilor în limba maghiară;
- la Inspectoratul Regional pentru Protecția Consumatorilor Satu Mare există personal vorbitor de limba maghiară, iar persoanele care nu cunosc limba română sunt asistate/ajutate în depunerea reclamațiilor și sesizărilor;
- la Inspectoratul Regional pentru Protecția Consumatorilor Sibiu pot fi primite reclamații în limba maghiară.

La articolul 14 - Schimburi transfrontaliere – au fost selectate:

Părțile se angajează:

- paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;

În perioada 2005 – 2009, colaborarea dintre autoritățile române și cele ungare a cunoscut o dinamică fără precedent: au avut loc 3 ședințe comune ale guvernelor de la București și Budapesta, 2 în țara noastră (la București în 20 octombrie 2005 și la Sibiu în 14 noiembrie 2007) și o ședință în Ungaria (la Budapesta la 16 noiembrie 2006). Anual, prin decizia primului ministru au fost constituite Comisii pregătitoare ale ședințelor comune. Pe baza comunicărilor trimestriale ale ministerelor, MAE întocmește materiale cu stadiul îndeplinirii sarcinilor convenite cu ocazia întâlnirilor celor două Guverne. În ședința de guvern din 14.05.2008 a fost prezentată o informare privind stadiul realizării măsurilor convenite în cadrul ședințelor comune ale Guvernelor României și Republicii Ungare din perioada 2005-2007.

Tratatul de prietenie și colaborare încheiat între cele două țări în 1996 funcționează foarte bine, periodic având loc reuniuni ale comisiilor mixte prin care se urmărește evoluția cooperării în diferite domenii. Unul dintre domeniile predilecte de colaborare este

protecția minorității maghiare din România, respectiv a minorității române din Ungaria, pe baza unor angajamente reciproce.

Au loc numeroase contacte directe între instituții și organizații. De exemplu, Fundația CORVINEUM din Cluj-Napoca a organizat în perioada 28 martie – 3 aprilie 2008 microstagiunea Teatrului Maghiar de Stat Cluj-Napoca cu invitați din cadrul Uniunii Teatrelor Europene, în vederea aderării la Uniunea Teatrelor din Europa. Aceeași fundație a mijlocit, între 5 și 10 octombrie 2008, prezentarea de către Teatrul Maghiar de Stat Cluj-Napoca a spectacolului "Vinerea lungă" la Bruxelles cu scopul de a promova arta teatrală contemporană din România.

Între 50 □coli din jude□ele Bihor (România) □i Hajdu – Bihar (Ungaria) func□ionează din anul 2002 „Asocia□ia □colilor”, care desfăș□oară numeroase activități de specialitate, schimburi de experien□ă □i concursuri.

- **paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.**

Cooperarea transfrontalieră este din ce în ce mai dinamică la granița cu Ungaria, precum și la grani□ele cu Serbia și Ucraina.

În cadrul domeniilor aflate în competența fostului Minister al Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor, actualmente Ministerul Dezvoltării Regionale □i Turismului, au fost publicate următoarele broșuri în limba maghiară:

- Programul Operațional Regional – scurt ghid practic
- Programul Operațional Regional – fonduri pentru regiuni
- Finanțare națională și europeană prin programele MDLPL
- Glosar de termeni REGIO

Programul de Cooperare Transfrontalieră România-Ungaria 2007-2013 își propune consolidarea contactelor dintre comunitățile din zonele de graniță, cu scopul facilitării dezvoltării corelate a zonei de frontieră. Bugetul total al acestui program pentru perioada 2007-2013 este de 275 milioane EUR.

Programul de cooperare transfrontalieră Phare România – Ungaria 2004-2006: aproximativ 19,8 milioane EUR au fost alocați pentru programele PHARE CBC România-Ungaria 2004 - 2006, fiind finanțate în cadrul schemelor de grant 136 de proiecte, dintre care 85 au fost finalizate.

Proiectul RO 2004/016-940.01.01.02.19 “Trasee cultural-artistice viabile între micro-regiuni transfrontaliere”, derulat de Asociația Rurală „Câmpia Careiului și Ierului” din comuna Petrești (județul Satu Mare), a avut printre rezultate editarea publicației trilingve româno-maghiare-germane “Info-tur transfrontalier”.

Centrul de Resurse CREST (Satu Mare) a inițiat proiectul RO 2004/016-940.01.01.02.19 “Globalizare culturală cu impact asupra dezvoltării rurale”, în cadrul căruia a fost editată publicația trilingvă “Ghidul cultural al micro-regiunilor din județele Satu Mare și Bihor”, în română, maghiară și engleză.

În cadrul Înțelegerii dintre Ministerul Educației și Cercetării din România și Ministerul Învățământului din Ungaria, peste 50 de studenți și doctoranzi, printre care și de naționalitate maghiară, învață pe bază de reciprocitate în Ungaria și tot atâția studenți din Ungaria în România.

f) LIMBA RUSĂ

Conform datelor de la recensământul national din 2002, populația de etnie ruso-lipoveană din Romania numără 35 791 de persoane, dintre care 28 334 s-au declarat ca având limba maternă limba rusă. Restul de 7 457 persoane au declarat ca având alta limba maternă decât rusa (7 382 persoane - limba română; 25 persoane - limba maghiară; 4 persoane - limba romani; 12 persoane - limba ucraineană; 2 persoane - limba germană; 4 persoane - limba sarbă; 8 persoane - limba bulgară; 3 persoane - limba croată; 2 persoane - limba idiș; 8 persoane - altă limba maternă; 2 persoane - limba nedeclarată).

În ceea ce privește repartitia generală, recensământul evidențiază o concentrare masivă a rușilor- lipoveni în Dobrogea. A doua regiune ca pondere o constituie Moldova, urmează Muntenia, iar celelalte regiuni prezintă o pondere mai scăzută. Astfel, arealul de locuire a rușilor-lipoveni din România este dat de estul României, în celelalte regiuni înregistrându-se doar un procent mic.

Repartitia în baza indicatorului rural/ urban oferă o configurație majoritar rurală, relevând un procent de 58%. Pentru procentul urban este reprezentativă **regiunea Munteniei** prin comunitățile din orașele Brăila și București. O altă regiune ca reprezentativitate urbană o constituie **Dobrogea**, prin comunitățile din orașele: Tulcea, Constanța, Năvodari.

Repartitia pe județe situează pe prima poziție județul Tulcea cu un procent de 52,9. Următorul loc îl ocupă județul Constanța cu un procent de 0,81, ierarhia celorlalte unități administrativ-teritoriale fiind următoarea: Iași, Suceava, Brăila, București, Botoșani, Ialomița, Neamț, Galați, Vaslui, Brașov, Timiș.

Localitățile în care rușii-lipoveni depășesc 1500 de locuitori prezintă comunități compacte, în care rușii-lipoveni reprezintă populația majoritară (de exemplu în jud. Tulcea: Sarichioi, Carcaliu, Jurilovca, Slava Rusă, Slava Cercheză; în județul Constanța: Ghindărești, la care se adaugă comunitatea municipiului Tulcea și Brăila). Pe poziții medii se află localități precum: Mahmudia, București, Constanța, Botoșani, Năvodari, Târgu-Frumos, Sulina, Climăuți, Manolea, Brătești, Chilia, Mila 23, Periprava, Sfiștofca, Lipoveni etc.

La articolul 8 – Învățământ – au fost selectate următoarele puncte pentru limba rusă:

- paragraful 1. În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagrafele a) (iii) să aplice una dintre măsurile vizate la pct. (i) și (ii) de mai sus cel puțin elevilor ale căror familii o solicită și al căror număr este considerat suficient;

subparagraful b) (iii) să prevadă, în cadrul învățământului primar, ca predarea limbilor regionale sau minoritare respective să facă parte integrantă din programa de învățământ;

subparagraful c) (iii) să prevadă, în cadrul învățământului secundar, predarea limbilor regionale sau minoritare ca parte integrantă a programei de învățământ;

subparagraful d) (iv) să aplice una dintre măsurile vizate la pct. (i)-(iii) de mai sus cel puțin elevilor care o solicită sau, dacă este cazul, ale căror familii o solicită - în număr considerat suficient;

subparagraful e) (ii) să prevadă studiul acestor limbi ca disciplină a învățământului universitar și superior;

subparagraful f) (iii) dacă autoritățile publice nu au competențe directe în domeniul educației adulților, să favorizeze și/sau să încurajeze predarea acestor limbi în cadrul educației pentru adulți ori al educației permanente;

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a acelor dintre paragrafele a)-g) acceptate de parte;

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

Limba de comunicare a minorității rușilor-lipoveni din România este **limba rusă maternă**. Mediile geo-lingvistice cu care a intrat în contact de-a lungul istoriei au impus adaptări lingvistice (în principal lexicale), unii lingviști considerând că „limba rușilor-lipoveni o reprezintă graiurile lipovenesti”. Indiferent de sfera influenței lingvistice, limba rușilor-lipoveni este unitară pe tot teritoriul României, dar cu aspecte diferite față de limba rusă modernă.

Conform informațiilor puse la dispoziție de către Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului ¹⁷⁸, în România există **59 de școli** unde se predă limba rusă maternă, un număr de **3 486 de elevi** și **41 de cadre didactice** în localitățile : Sarichioi, Jurilovca,

¹⁷⁸ „Învățământul pentru comunitățile lingvistice din România în anii școlari 2006 -2007 și 2007-2008”, p. 77

Slava Rusă, Slava Cercheză, Carcaliu, Măcin, Babadag, Mahmudia, Tulcea, C.A. Rosetti, Mila 23, Sulina, Ghindărești, Constanța, Brăila, Iași, Brătești, Focuri, Tîrgu-Frumos, Rădăuți, Fălticeni, Manolea, Lipoveni, Mitocu - Dragomirnei, Climăuți, Baineț, Botoșani, aparținând județelor Tulcea, Constanța, Suceava, Iași, Brăila, Botoșani. Din cei 3 486 de elevi care învață limba maternă rusă în cele 59 de unități de învățământ, **2 112 elevi** sunt în **clasele I – IV**, iar **1 374 în clasele V – VIII**.

Ca urmare a permanentei promovări și susțineri a studiului limbii ruse materne, a crescut numărul claselor/grupelor de studiu al acestei discipline. Astfel, **în 2005** a fost înființată grupa de studiu la Babadag; **în 2006**, s-au format **cursurile opționale la grădinițele de copii** din Sarichioi, Jurilovca, Slava Cercheză, iar pentru anul școlar **2008-2009**, s-a înființat o altă grupă la Tîrgu-Frumos și la Grădinița „Arlechino” din Brăila. La grădinițele din Brăila, Sarichioi, Jurilovca studiul limbii ruse materne se regăsește sub forma cursurilor opționale cu tematică de limbă, cultură, religie.

În baza solicitării Comunității Rușilor Lipoveni, în scopul unei mai bune coordonări a studiului limbii ruse materne în județele amintite, conducerea Ministerului Educației, Cercetării și Inovării a aprobat două posturi de inspector de specialitate, în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Tulcea, respectiv Brăila, precum și un post de expert în cadrul Direcției Generale Învățământ în Limbile Minorităților și Relația cu Parlamentul din minister, ocupate prin concurs.

Primele **manuale școlare** au fost editate în anul școlar 1991-1992, pentru toate clasele. În anul școlar 2005-2006, s-au editat manuale noi pentru clasa I-a și a IV-a (“Limba rusă maternă”), iar pentru clasa a VI-a și a VII-a (“Istoria, obiceiurile și tradițiile minorității”). În anul școlar 2008-2009, se vor edita manuale noi pentru clasa a VII-a și a VIII-a (“Limba și literatura maternă rusă”), precum și două manuale de “Religie ortodoxă de rit vechi”, pentru clasele I-IV și clasele V-VIII, după programa aprobată de minister.

Începând cu **anul școlar 1990-1991**, la Școala Normală din Tulcea și la cea din Suceava au fost școlarizați elevi ruși-lipoveni, cărora li s-a asigurat și studiul limbii materne. O parte din absolvenți au fost titularizați ca educatori și învățători în localități din județele cu populație rusă-lipoveană. Ultima promoție a absolvit în anul 1996 și se impune reînființarea acestor clase cu profil pedagogic și cu studiu intensiv al limbii materne, pentru asigurarea de cadre tinere.

În fiecare an, cadrele didactice beneficiază de stagii de formare continuă atât în țară, precum și de stagii de perfecționare la Moscova, la Institutul “A.S.Pușkin”, în baza programului interguvernamental de colaborare culturală și științifică încheiat cu Rusia.

Rețeaua școlară asigură și continuarea studiilor, pentru adulți, în cadrul claselor de învățământ postliceal și școală de maiștri, în funcție de necesitățile zonelor respective.

Învățământul tehnic în limbile minorităților lasă de dorit, fiind reprezentativ doar în limba maghiară. Pentru anul școlar 2008-2009, după situațiile parțiale trimise din județe, se observă o ușoară creștere a numărului de elevi care studiază în școlile de profil tehnic, în

limba maternă. La disciplinele tehnice în limba rusă maternă, există în Iași **2 clase** cu un număr total de **8 elevi**.

Sistemul de învățământ cu predare în limbile minorităților naționale beneficiază, de asemenea, de cadre didactice calificate, pregătite și perfecționate în cadrul învățământului superior din România, provenind în majoritatea lor din rândul persoanelor aparținând minorității respective. La limba rusă există numeroși profesori calificați.

Colaborarea permanentă cu Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, cu Departamentul pentru Relații Interetnice precum și cu alte instituții partenere a făcut posibilă organizarea sau implicarea Comunității Rușilor Lipoveni în demersuri esențiale pentru buna funcționare a sistemului de învățământ în ceea ce privește predarea limbii ruse materne. Astfel în cadrul lucrărilor seminarului *Limbile slave - mijloc de cunoaștere și comunicare interumană*, desfășurat la Cheia în anul 2006, au fost elaborate programele școlare naționale pentru limba rusă maternă, s-au făcut propuneri de conținut pentru manualul de *Istorie a culturii și civilizației rușilor lipoveni din România* – autor prof. conf. Feodor Chirilă; în anul 2007, în cadrul aceluiași seminar, au fost elaborate programele și variantele de subiecte pentru olimpiada de limba rusă maternă, întocmindu-se și lista propunerilor de modificare a manualelor. În cadrul seminarului „*Provocări ale profesorilor de limbă maternă în context european*”, desfășurat la Gura Humorului în august 2008, au fost elaborate modelele pentru unitățile de învățare specifice unui caiet de lucru la limba rusă maternă.

Cu sprijinul Comunității, care consideră că învățământul reprezintă o prioritate, s-au organizat activități de perfecționare a cadrelor didactice prin participarea la diverse conferințe, cursuri de perfecționare, sesiuni de consultare, lecții demonstrative de tipul cercurilor pedagogice la Școala de pe lângă Ambasada Federației Ruse în România și în unitățile școlare în care se predă limba rusă maternă etc. În cadrul acestor seminarii, au fost prevăzute cursuri de metodică și specialitate susținute de profesori universitari din țară și de peste hotare: Feodor Chirilă (2006), Natalia Șemeachina (2007) etc. Lecții demonstrative de tipul cercurilor pedagogice s-au desfășurat la nivel național la școlile din localitățile Slava Cercheză (2006), Slava Rusă (2007), Ghindărești (2008) contribuind la o cunoaștere de ansamblu a mediului școlar în care se studiază limba maternă.

Cursurile anuale ale cadrelor didactice organizate de instituții cu profil pedagogic de prestigiu din Federația Rusă reprezintă o altă formă de perfecționare pe care CRLR a promovat-o și a sprijinit-o. Amintim cursurile anuale de perfecționare a cadrelor didactice organizate de Institutul de Învățământ la Distanță din Moscova (2005, 2006, 2007) și Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg (2008).

Prin programul de colaborare cu diverse instituții de învățământ din Federația Rusă, pe parcursul acestei perioade au fost distribuite în unitățile școlare în care se studiază limba rusă maternă materiale didactice precum: planșe pentru diverse discipline (anul 2006), fond de carte metodică, științifică și literatură clasică (anul 2007), materiale audio-vizuale

de tipul CD-urilor și DVD-urilor în sprijinul studierii limbii materne, seturi de portrete ale scriitorilor (anul 2008) etc.

În ceea ce privește infrastructura școlară, CRLR s-a implicat în deschiderea cabinetelor de limba rusă maternă în școlile care cuprind în curriculum această disciplină. Astfel, în anul 2006 s-a deschis un cabinet și s-a constituit un fond de carte la Școala cu cls. I-VIII din Sarichioi și la Școala Nr.21 din Brăila în 2007 programul de dotări a fost continuat la școlile din Slava Cercheză, Jurilovca, Slava Rusă, Carcaliu, Brătești, Climăuți, Rădăuți, Lipoveni, Fălticeni, iar în 2008 la școlile din Ghindărești și Focuri. Cabinetele au fost dotate cu tehnică audio - video, materiale didactice moderne, unele dintre acestea fiind conectate la programe didactice TV din Federația Rusă, cu sprijinul Ambasadei Federației Ruse la București, în cadrul proiectului partenerial „Școlnik TV”.

- paragraful 2. În materie de învățământ și în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în limba regională sau minoritară ori predarea acestei limbi la nivele de învățământ corespunzătoare.

În ceea ce privește evaluarea formală externă, limba rusă maternă este cuprinsă în calendarul olimpiadelor școlare naționale și internaționale. Olimpiada națională se desfășoară în fiecare an, fiind criteriul de selecție pentru faza internațională. La **Olimpiada Internațională de Limba Rusă maternă** organizată la Moscova în iunie 2008, s-au obținut următoarele premii: premiul al II-lea: Mitri Daniel, premiul al III-lea: Achim Ana Maria, Mitri Nadia, Filipov Olimpia, Echimov Mihail, Parfon Ana, Trifanov Irina, în condițiile unei evaluări realizate în baza Programei de Stat a Federației Ruse, un nivel superior subiectelor practicate la Olimpiada Internațională de la Moscova din 2004. În 2004, programa a cunoscut departajări pe niveluri și atunci s-au obținut 2 medalii de aur la clasele a VII-a și a VIII-a. La limba rusă modernă s-au obținut, tot în acel an, trei medalii de aur, merit care se datorează și faptului că acești elevi, în ciclul gimnazial, au studiat limba rusă ca limba maternă.

La **Olimpiada Internațională a Tineretului Diasporei Ruse**, organizată la Moscova, în perioada 3 - 9 noiembrie 2008, delegația României a câștigat următoarele premii:

- Premiul III la clasa a XI-a – Militei Nadia (Diploma pentru cea mai bună prezentare etnoculturală „Portretul țării mele”- delegația României),
- Premiul pentru cea mai bună interpretare a textului liric – Militei Nadia,
- Premiul pentru rezultate deosebite în primul tur al olimpiadei la limba rusă – Ivan Iulia,
- Premiul pentru rezultate deosebite în primul tur al olimpiadei la limba rusă – Mitri Daniel.

Olimpiada a avut un sistem modern de evaluare promovat de învățământul european, reunind itemi de creație, abordare lingvistică și literară a unui text la prima vedere și a

adunat în concurs participanți din toate statele diasporei ruse, prin urmare și elevi din spațiul Comunității Statelor Independente.

Școala de pe lângă Ambasada Federației Ruse în România a oferit permanent prin programul instituțional special un model didactic, organizând în fiecare an cursuri de limba rusă susținute pe parcursul întregului an de profesori precum Pavel Nicolaevici Siminovschi, Pavel Valerievici Crihmaliov, lectii deschise, master-classuri, asistență și implicare în programul lor de activități extrașcolare de tipul spectacolelor, vizionărilor de filme, expoziții, aniversări ale unor date de referință pentru istoria și cultura rusă etc.

Participarea la Conferințele și Forumurile pedagogice organizate de instituții ale Federației Ruse a condus la o mai bună cunoaștere a proiectelor inovative implementate în domeniul educației și învățământului în parteneriat cu organizații internaționale (Proiectul „**Educația timpurie și școala**” derulat de Departamentul pentru Învățământ al Moscovei și UNESCO în aproximativ 300 de instituții de profil din Moscova, Proiectul Primăriei Moscovei „**Educația pentru toți**” derulat în parteneriat cu Ministerul Învățământului al Federației Ruse etc), întruniri care studiază experimentarea principiilor educației incluzive, ale abordării transinstituționale a educației, ale abordării diferențiate a demersului didactic, fără a opera selecții de omogenizare a grupului etc.)

CRLR susține programul de burse de studiu în Federația Rusă inițiat de Academia de Studii Economice și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine din cadrul Universității din București, prin care anual sunt pregătiți, în instituțiile din Moscova și Sankt Petersburg, studenți și masteranzi.

La articolul 9 – Justiția – au fost selectate:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:**

subparagraful a) (ii) în cadrul procedurilor penale: să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară; și/sau

subparagraful a) (iii) în cadrul procedurilor penale: să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

subparagraful b) (ii) în cadrul procedurilor civile: să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compare personal în fața unui tribunal, aceasta să se exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare; și/sau

subparagraful b) (iii) în cadrul procedurilor civile: să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgerea la interpreți și traduceri;

subparagraful c) (ii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compară în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c) (iii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- paragraful 2. Părțile se angajează:

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară;

- paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.

Nu deținem date privind utilizarea limbii ruse materne în justiție.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice – au fost selectate:

- paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:

subparagraful a) (ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi; sau

subparagraful a) (iii) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi;

subparagraful a) (iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful a) (v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

- paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponomiei în limbile regionale sau minoritare.

- paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:

subparagraful a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice; sau

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi;

- paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:

subparagraful b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.

În cadrul unor autorități ale administrației publice locale constituite în **județele Constanța și Tulcea** își desfășoară activitatea și persoane care cunosc limba rusă. În **județul Tulcea**, autoritățile administrației publice locale au formulat în limba rusă răspunsuri la petițiile adresate de către cetățeni aparținând minorității ruse, în limba maternă.

Referitor la paragraful 3 al art. 10 din Cartă, Poliția de Frontieră reprezintă singura instituție de ordine și siguranță publică a Ministerului Administrației și Internelor în cadrul căreia își desfășoară activitatea cunoscătorii ai limbii ruse. Traducători specializați în limba rusă își desfășoară activitatea în mod special în cadrul compartimentelor care asigură relații cu publicul, precum și cu instituții internaționale.

În cursul anului 2008 un număr de 8 agenți de poliție din cadrul **I.J.P.F. Suceava** și **I.J.P.F. Botoșani** au urmat cursuri de limba rusă, iar în anul 2009 alți 8 agenți de poliție vor urma cursuri cu același profil. Aceste măsuri adoptate de structurile teritoriale ale Poliției de Frontieră se înscriu în procesul de perfecționare continuă și inițiere a agenților de poliție, pentru ca aceștia să fie în măsură să aplice prevederile legale referitoare la folosirea limbii materne în relațiile dintre cetățeni și autoritățile statului.

43 dintre angajații **I.J.P.F. Iași** cunosc limba rusă dar traducerea în această limbă a răspunsurilor la solicitările și cererile formulate de către cetățenii de etnie rusă în limba maternă sunt realizate în colaborare cu traducători autorizați.

La punctele de trecere a frontierei existente pe teritoriul județului Iași sunt distribuite formulare tipizate editate în limbile română și rusă.

În cadrul **I.J.P.F. Galați** își desfășoară activitatea 94 de persoane care cunosc limba rusă. (1 persoană are atestat pentru această limbă). La punctele de trecere a frontierei din județul Galați, informațiile de interes pentru persoanele care tranzitează frontiera sunt afișate în limbile română și rusă. De asemenea, formularele tipizate de „refuz al permisiunii de intrare pe teritoriul României” sunt tipărite în limbile română și rusă, conform dispozițiilor Regulamentului C.E. nr. 562/2006.¹⁷⁹

Utilizarea limbii ruse în relația dintre cetățeni și structurile de ordine și siguranță publică din județul Prahova poate fi asigurată de cei 23 de angajați cunoscători ai acestei limbi din cadrul **Inspectoratului Județean de Poliție**.

La articolul 11 - Mijloace de comunicare – au fost selectate:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect, competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:**

a) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:

subparagraful a) (iii) să ia măsuri corespunzătoare pentru ca difuzorii să programeze emisiuni în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful b) (ii) să încurajeze și/sau să faciliteze emiterea de programe de radio în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful c) (ii) să încurajeze și/sau să faciliteze difuzarea de programe de televiziune în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) (i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

În programele **Societății Române de Radiodifuziune** se regăsesc emisiuni în limbile minorităților naționale, printre care și în limba rusă. Emisiunea în limba rusă este transmisă pe Radio Constanța. Radio Constanța s-a înființat în 1990, iar din 1991 a început să transmită emisiunile în limbile minorităților. Radio Constanța emite, în fiecare miercuri, în limba rusă, timp de 30 de minute pe săptămână. În cadrul Societății Române de Radiodifuziune s-a elaborat un proiect care vizează extinderea timpului de emisie a Redacției Minorității din București cu 2 ore pe zi. Astfel, în fiecare luni, între orele 23,15

¹⁷⁹ Regulamentul (CE) nr. 562/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 martie 2006 de instituire a unui Cod comunitar privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul frontierelor Schengen), publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 105/13.04.2006.

– 24,00 sunt transmise buletine de știri, relatări despre evenimente, interviuri etc. în limba rusă.

Televiziunea Română joacă un rol important în informarea publicului despre identitatea, istoria și tradițiile minorităților naționale recunoscute în țara noastră. Emisiunile TVR cu și despre minorități au încercat, sub diferite conținuturi și genuri publicistice, conform strategiei de programe a TVR, să redea multitudinea formelor de exprimare. Toate aceste emisiuni sunt traduse și subtitrate în limba română, astfel încât ele să poată fi urmărite de toți telespectatorii, indiferent de naționalitate.

Potrivit Legii nr. 41/1994, Societatea Română de Televiziune are ca obiect de activitate realizarea programelor de televiziune în limba română, în limbile minorităților naționale sau în alte limbi, cu scop informativ, cultural, educativ și de divertisment. Secția Emisiuni pentru Alte Minorități produce șapte ediții săptămânale, însumând 4 ore și 30 de minute în premieră pe canalele TVR 1, TVR 2 și TVR Cultural.

Prin crearea TVR 3, emisiuni din cadrul Secției Emisiuni pentru Alte Minorități au fost introduse în grila de programe a noului canal. Mutarea lor pe TVR 3 a creat oportunitatea ca aceste emisiuni să poată fi urmărite în întreaga țară, nu numai în aria de acoperire a studioului regional care a produs emisiunea respectivă. Emisiunilor menționate mai sus li s-au adăugat pe TVR 3 alte noi emisiuni săptămânale în limbile minorităților naționale, printre care și în limba rusă. Aceste emisiuni sunt realizate de TVR București.

Comunității Rușilor-Lipoveni din România i se alocă spațiu în emisiunile: „*Conviețuiri*” de pe TVR1, „*Bine ați venit în casa noastră*” de la Radio Constanța, „*Rușii-Lipoveni din România. Istorie și contemporaneitate*” la Radio România Internațional, din 2008, „*Toți împreună*” de pe TVR3, emisiuni în care minoritatea își poate prezenta obiceiurile, tradițiile, limba, evenimentele culturale organizate etc.

Din 1990, Comunitatea Rușilor Lipoveni din România **editează lunar ziarul** socio-cultural „*Zorile*” cu redacția la București, iar din 1998, **revista culturală** „*Kitej-grad*”, cu redacția la Iași, ambele putând fi accesate și în format electronic. Pentru editarea și tipărirea acestora sunt utilizate fonduri de la bugetul de stat alocate Comunității.

Totodată, funcționează site-urile de prezentare, informare și promovare: www.crlr.ro, www.zorile.ro și www.sarichioi.ro.

Datorită preocupărilor asidue de promovare și valorizare a culturii minorităților naționale, a crescut numărul de prezențe în emisiuni realizate de televiziuni precum TVR, PRO TV, (2007- prezența în emisiunea „*O data- n viață*” de pe TVR a grupului vocal „*Landăș*” din Sarichioi, emisiuni tematice realizate de PRO TV în comunitatea rușilor-lipoveni din Slava Cercheză – *Te vezi la Știrile PRO TV*; 2008 – prezența în emisiunea „*Ultimii rapsozi*” de pe TVR Cultural a grupului vocal „*Landăș*” din Sarichioi, emisiuni tematice realizate de TVR Internațional în comunitatea rușilor-lipoveni din Slava Rusă.).

- paragraful 2; Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară, și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine, realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercitarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

Localitățile cu comunități compacte de ruși-lipoveni au acces prin rețelele de cablu la programe ale televiziunilor din Federația Rusă, iar unităților școlare din aceste localități li se oferă acces la programe didactice, prin antenele primite prin proiectul „TV Școlnic”, realizat de Comunitatea Rușilor Lipoveni din România în parteneriat cu Ambasada Federației Ruse în România.

- paragraful 3. Părțile se angajează să vegheze ca interesele vorbitorilor limbilor regionale sau minoritare să fie reprezentate ori luate în considerare în cadrul structurilor eventual create, în conformitate cu legea, având ca sarcină garantarea libertății și a pluralității mijloacelor de comunicare.

În privința măsurilor referitoare la libertatea de recepție a emisiunilor de radio și de televiziune din țările vecine, acestea se supun în primul rând cadrului de reglementare comunitar din domeniu, adică Directivei Serviciilor Media Audiovizuale, 2007/65/CE A Parlamentului European și a Consiliului, din 11 decembrie 2007, care se aplică în cazul statelor membre, așa cum este cazul României, Bulgariei și Ungariei.

Conform pct 4. Articolul 2^o din Directivă, „(1) Statele membre garantează libera recepționare și nu restricționează retransmisia serviciilor mass-media audiovizuale pe propriul teritoriu din alte state membre din motive care se încadrează în domeniile reglementate de prezenta directivă.” Conform dispozițiilor art. 75(1) (2) din Legea audiovizualului nr.504/2002: ”(1) Retransmisia oricărui serviciu de programe, difuzat legal de către radiodifuzori aflați sub jurisdicția României sau sub jurisdicția unui stat cu care România a încheiat un acord internațional de liberă retransmisie în domeniul audiovizualului, este liberă, în condițiile legii.

La articolul 12 - Activități și facilități culturale – au fost selectate:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și

cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

Sfera activităților desfășurate de către Comunitatea Rușilor Lipoveni din România a îmbinat acțiunile organizate la nivel național cu cele locale, fie din programul propriu-zis al organizației, fie din strategia partenerială a acesteia, organizate la nivelul unităților școlare, bibliotecilor, căminelor culturale. Analiza activității Comunităților Locale ar evidenția o diversitate de forme de manifestare a valorilor culturale: tradiții și obiceiuri specifice („Horovod Masleniț” - hora dedicată sărbătorii de Maslenița care are loc în penultima duminică înainte de a se intra în postul Paștelui, colindul de Crăciun și uratul de Anul Nou etc), numere de spectacol prezentate în limba rusa maternă în cadrul serbărilor școlare din cadrul Programul activităților extrașcolare (Anul Nou, Sărbătoarea de Sf. Nicolae și de Crăciun pe Stil Vechi, Sărbătoarea de 1 și 8 Martie, Ziua copilului), aniversarea unor date cu semnificație aparte pentru istoria și cultura minorității ruse, vizionări de filme rusești, expoziții plastice și fotografice, spectacole în cadrul unor proiecte parteneriale cu Comunitățile Locale / Căminele Culturale din alte localități,

vernisajul operei unor autori de referință la bibliotecile locale, permanenta legătură a filialelor CRLR cu unitățile școlare în care se predă limba rusă maternă etc

Editura CRLR a editat lucrări care pot reprezenta material bibliografic pentru studiul istoriei, culturii, limbii și religiei rușilor-lipoveni : Ivan Evseev - „ Gândurile și tristețile unui lipovean”, Alexandra Fenoghen - „ Jurnal de pelerin” (2005); Feodor Chirilă - „Cultura și tradițiile rușilor lipoveni”, Svetlana Moldovan- „Cultura rușilor lipoveni în context național și internațional”, Palaghia Radion - „Principatele Române în politica externă a Rusiei”, „Carte de rugăciune- Molitvennic”, „Angara Niyri - Scriitori ruși. Eseuri biografice”, „Viața protopopului Avvakum” (2006); „Rază de soare deasupra Carcaliului- Lui Andrei Ivanov- in memoriam”, Andrei Ivanov - „ Limba rusă cu și fără profesor” (reeditare), coord. Marin Bucă - „Un om un simbol – in memoriam Ivan Evseev”, Agripina Anfimov - „ Bâvalșina. Obiceiuri și povestiri populare ale rușilor-lipoveni din Bucovina” (2007)

Evoluția performanțelor de studiu a limbii ruse materne a permis desfășurarea la un nivel deosebit a unor acțiuni culturale, precum:

- Festivalul Interetnic pentru copii și tineret
- Deschidere de laboratoare de limba rusă maternă
- Tabăra de perfecționare a profesorilor de limbi slave
- Conferința internațională „ Unitate în credință”
- Ziua Federației Ruse – Conferință internațională
- Maslenița (Sărbătoare a primăverii care anunță intrarea în Postul Paștelui. Este denumită și „Ziua Iertării” pentru că în această zi sunt răscumpărate păcatele înainte de intrarea în post)
- Sărbători de iarnă pe stil vechi
- Aniversarea a 15 ani de la înființarea CRLR
- Cultura rușilor-lipoveni în context național și internațional
- Olimpiada de limba rusă maternă
- Festivalul Interetnic al cântecului, dansului și portului minorităților naționale
- Festivalul Interetnic de Film documentar și Antropologie
- Conferința tineretului starover
- Zilele minorităților etnice din Bucovina
- Festivalul Poeziei Ruse
- Zilele lunii Mai pe Dunăre
- Ziua Copilului - 1 iunie
- Participarea olimpicilor la tabăra internațională de la Moscova
- Festivalul interetnic al copiilor și tinerilor minorităților naționale
- Festivalul internațional sportiv
- Festivalul sportiv al tineretului minoritar
- Seminar „Efectele integrării tinerilor minoritari în Uniunea Europeană” (organizat în colaborare cu Ministerul Culturii și Cultelor)
- Ziua Pescarului Minoritar
- Olimpiada tineretului diasporei ruse
- Zilele culturii ruse
- Seminarul „Provocări ale profesorilor de limba maternă în context european”

Publicații editate:

- „Zorile”, ziarul CRLR care este editat într-un tiraj de 3000 de exemplare, lunar, în limbile rusă și română;
- „Kitej – Grad”, revistă culturală, tipărită într-un tiraj de 1 500 de exemplare, lunar, în limbile rusă și română.

Ministerul Culturii și Cultelor, prin programele derulate, a ținut cont de prevederile art. 12 privind activitățile și facilitățile culturale. Un bun exemplu în acest sens este faptul că o mare parte din numărul proiectelor câștigătoare din cadrul Programului 2008 - Anul European al Dialogului Intercultural încurajează formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare. În cadrul acestui program, Ministerul Culturii și Cultelor a sprijinit realizarea seminarului „Efectele integrării în viața minorităților naționale”, inițiat de către Comunitatea Rușilor Lipoveni din România

În legislația ce reglementează domeniul cinematografic s-a avut în vedere prin OUG nr.7/2008, de modificare și completare a OG nr.39/2005, promovarea limbilor regionale sau minoritare. Astfel, din definiția filmului românesc sau cu participare românească, definiție prezentă în legislația în materie, se dă posibilitatea realizării filmului în orice limbă care se vorbește în comunitățile din România și în acest fel accesul la Fondul Cinematografic este liber pentru orice fel de realizator, care poate realiza copia standard în orice limbă și să beneficieze de creditul rambursabil de la Fond.

- paragraful 2. În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.

- paragraful 3. Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.

Școala de pe lângă Ambasada Federației Ruse în România a oferit permanent prin programul instituțional special un model didactic, organizând în fiecare an cursuri de limba rusă susținute pe parcursul întregului an de profesori precum Pavel Nicolaevici Siminovschi, Pavel Valerievici Crihmaliov, lectii deschise, master-classuri, asistență și implicare în programul lor de activități extrașcolare de tipul spectacolelor, vizionărilor de filme, expoziții, aniversări ale unor date de referință pentru istoria și cultura rusă etc.

La articolul 13 - Viața economică și socială – au fost selectate:

- **paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:**

subparagraful a) să excludă din propria legislație orice dispoziție care interzice ori limitează în mod nejustificat folosirea limbilor regionale sau minoritare în documentele referitoare la viața economică ori socială și, mai ales, în contractele de muncă și în documentele tehnice, cum ar fi instrucțiunile de utilizare a produselor sau a echipamentelor tehnice;

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi;

Nu deținem date privind interzicerea sau limitarea utilizării limbii ruse în viața economică și socială. Dimpotrivă, datorită dezvoltării firmelor mixte româno-ruse sunt foarte căutați specialiștii cunoscători ai limbii ruse.

La articolul 14 - Schimburi transfrontaliere – au fost selectate:

Părțile se angajează:

- **paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;**

Mai mult ca niciodată, relațiile dintre Comunitatea Rușilor Lipoveni din România și Federația Rusă au cunoscut o apropiere mult mai evidentă și cu rezultate vizibile. Acest lucru se datorează, în primul rând, înscrierii CRLR în „Международный Совет Российских Соотечественников” („Consiliul Internațional al Compatrioților Ruși”) și a Asociației Tinerilor Ruși Lipoveni din România (ATRLR) în „Международная Ассоциация Молодежных Организации Российских Соотечественников” („Asociația Internațională a Organizațiilor de Tineret a Compatrioților Ruși”) dar și alegerii ca membru al „Biroului Mondial al Diasporei Ruse” a domnului președinte CRLR, Miron Ignat. Alegerea în această funcție a avut loc la „Congresul al II lea al MCPC” desfășurat la Sankt Petersburg în perioada 24-25 octombrie 2006, la care au participat peste 600 de reprezentanți din 109 țări. Deschiderea Congresului a făcut-o chiar Președintele Federației Ruse, Vladimir Putin.

Și la nivelul organizației de tineret, ATRLR a fost prezent la ambele Congrese din 13 - 14 iulie 2006 și 26-27 aprilie 2007, în care discuțiile s-au axat tocmai pe întărirea relațiilor dintre organizațiile rușilor din diasporă și pe dezvoltarea studiului limbii ruse la nivelul tineretului. Legăturile sunt ținute prin internet și se încearcă găsirea unor soluții de realizarea a unor proiecte comune, interregionale .

- paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.

Comunitatea Rușilor Lipoveni din România deține relații de parteneriat cu Ambasada Federației Ruse la București, cu Ministerul de Externe al Federației Ruse, fiind membră a organizațiilor internaționale precum Consiliul Internațional al Diasporei Ruse, Asociația Internațională a Profesorilor de Limba și Literatura Rusă, Asociația de Tineret din cadrul Organizației Diasporei Ruse. Președintele și deputatul CRLR, Miron Ignat, este membru al Consiliului de Coordonate al Consiliului Internațional al Diasporei Ruse, în anul 2008 fiind decorat cu Ordinul „Prietenia” de către președintele Federației Ruse.

În parteneriat cu aceste instituții, s-au desfășurat activități internaționale cu profil cultural și educațional, precum:

- **Olimpiada Internațională de Limba Rusa maternă** organizată la Moscova – iunie 2008, când elevii ce studiază în limba maternă rusă au obținut următoarele premii: premiul al II-lea: Mitri Daniel; premiul al III-lea: Achim Ana Maria, Mitri Nadia, Filipov Olimpia, Echimov Mihail, Parfon Ana, Trifanov Irina, în condițiile unei evaluări realizate în baza Programe de Stat a Federației Ruse, nivel superior subiectelor practicate la Olimpiada Internațională de la Moscova din 2004, când programa a cunoscut departajări pe niveluri, atunci obținându-se 2 medalii de aur la clasele a VII- a și a VIII-a.

- Olimpiada Internațională a Tineretului Diasporei Ruse, organizată la Moscova, în perioada 3-9 noiembrie 2008, unde delegația României a câștigat următoarele premii:

- Premiul III la clasa a XI-a – Militei Nadia, Diploma pentru cea mai bună prezentare etnoculturală „Portretul țării mele”- delegația României,

- Premiul pentru cea mai bună interpretare a textului liric – Militei Nadia,

- Premiul pentru rezultate deosebite în primul tur al olimpiadei la limba rusă – Ivan Iulia,

- Premiul pentru rezultate deosebite în primul tur al olimpiadei la limba rusă – Mitri Daniel. Menționăm că această olimpiadă a avut un sistem modern de evaluare promovat

de învățământul european, reunind itemi de creație, abordare lingvistică și literară a unui text la prima vedere și a reunit în concurs participanți din toate statele diasporei ruse, deci și elevi din spațiul CSI.

- Festivalul Poeziei Ruse, mai 2008, Brăila, care a presupus un concurs de recitare și unul de creație, prestația copiilor fiind evaluată de un juriu cu personalități de prestigiu din domeniu, prezidat de profesoara de literatura rusă a Școlii de pe lângă Ambasada Federației Ruse în România;

- Calendarul sărbătorilor, care a prilejuit activități culturale pe tematica tradițiilor și obiceiurilor desfășurate în instituția susmenționată sau în comunitățile locale din Sarichioi, Slava Cercheză, Carcaliu (Anul Nou pe stil vechi, Maslenița);

- Tabere și școli/ cursuri de vară organizate de Consiliul Internațional al Diasporei Ruse în colaborare cu Departamentul pentru Învățământ al Moscovei ;

- Festivalul Internațional Sportiv al Tineretului Diasporei Ruse, 5-13 iulie 2008, Moscova, la care delegația României a câștigat medalia de aur la badminton pe echipe și medalia de aur la lupte- fete

- Cursurile de vară, Moscova, 2006, 2007, 2008;

- Excursie tematică în locurile istorice ale Federației Ruse, 13-15 iulie 2008, Sankt-Petresburg;
- Tabără de creație în complexul „Komanda”, 13 iulie – 8 august 2008, zona Moscovei;
- Festivalul Internațional „Slaveansk-na-Kubani”, 3-14 august 2008 ;
- Cursurile anuale de perfecționare a profesorilor de limba rusă maternă organizate la Moscova și Sankt-Petersburg;
- Pelerinajul participanților la Festivalul tradițiilor și obiceiurilor rușilor lipoveni din România (Climăuți, 2006) la Belaia Krinița (Fântâna Albă) - Ucraina, fosta reședință mitropolitană a credincioșilor de rit vechi;
- Pelerinajul președinților Comunităților Locale din zona Moldovei la Belaia Krinița (Fântâna Albă) - Ucraina, 21-23 iulie 2008;
- Participarea la Conferințele Internaționale ale Diasporei Ruse la Moscova, Kazani și Sankt-Petersburg;
- Participarea la Congresele Diasporei Ruse la Sankt-Petersburg în anul 2006 și la Moscova în anul 2008 ;
- Editare carte;
- Participarea la ședințele Consiliului de Coordonare a Organizației Internaționale a Diasporei Ruse;
- Obținerea vizelor cu titlu gratuit și în regim de urgență, pentru membrii activi ai Comunității;
- Congrese la nivelul organizației internaționale de tineret (MAMORS);
- Publicarea cărții „Política Rusiei în Principatele Române” – autor Palaghia Radion;
- Organizarea Festivalului copiilor și Tineretului, din sponsorizări din partea companiilor „Lukoil”, „Petrotel”;
- Săptămâna științei și literaturii ruse, în perioada 26 februarie – 04 martie 2007 desfășurată prin acțiuni culturale în mai multe comunități locale, la care au participat și profesori de la Școala Rusă;
- Aniversarea Zilei de 8 Martie, printr-o manifestare comună desfășurată în școlile din localitățile cu etnici ruși lipoveni: Slava Rusă, Slava Cercheză, Brăila, Sarichioi;
- Lansarea cărții **„Сказание о культуре и традициях русских-липован”** („Ziceri despre cultura și tradițiile rușilor lipoveni”) a prof.univ.Feodor Chirilă cu ocazia sărbătorilor de iarnă, manifestări care s-au desfășurat cu sprijinul Ambasadei Federației Ruse;
- Aniversarea anuală a Zilei Rusiei: în 2008, această aniversare a avut loc la București, la Palatul Parlamentului; în 2007 – la Sarichioi; în 2006 - la Constanța, eveniment care s-a bucurat de prezența reprezentanților diferitelor instituții ale statului, cum ar fi: Departamentul pentru Relații Interetnice, Ministerul Apărării, Ministerul Culturii și Cultelor, Primăriile locale etc.
- Lansări de carte în prezența reprezentanților Ambasadei Federației Ruse în România („Jurnal de pelerin” - autor Alexandra Fenoghen; „Cultura și tradițiile rușilor-lipoveni” autor Feodor Chirilă , „Cultura rușilor lipoveni în context național și internațional”);
- Aniversarea Anului Limbii Ruse;
- Participarea CRLR și a Comunității Locale București la evenimentele culturale: „Modernismul rus în context european” și Comemorarea a 100 de ani de la nașterea scriitorului rus Mihail Șolohov, realizate în colaborare cu Facultatea de Limbă și Literatură Străină din cadrul Iniversității din București și Școala Rusă.

- Organizarea de acțiuni comune cu Școala Rusă cum ar fi:
 - expoziție de desene și fotografii;
 - acțiuni de master-class;
 - diverse manifestări cultural-artistice;
- Întâlniri ale membrilor Comunității și ai Consiliului Director cu diverse delegații din Federația Rusă, cum ar fi: Serghei Lavrov, ministrul de externe rus; Alexandr Vasilievici Cepurin, directorul Departamentului de Relații cu Conaționalii etc;
- Participări la conferințe de specialitate ale reprezentanților publicației „Zorile”, în cadrul celei de-a IX-a ediții a Congersului Internațional al Presei în Limba Rusă fiind distinși cu Diploma Asociației Internaționale a Presei Ruse pentru promovarea și păstrarea limbii materne ruse.

Comunitatea Rușilor Lipoveni din România a avut în vedere strângerea colaborării cu partea rusă, reprezentată de Ambasada Federației Ruse în România, Școala Rusă, oamenii de afaceri ruși, autoritățile din Rusia, precum și cu diaspora rusă. În acest sens, au avut loc numeroase întâlniri și evenimente (culturale, sociale, de afaceri, etc.), contacte bilaterale, delegații, deplasări și participări la acțiuni organizate în colaborare de către CRLR și reprezentanții Rusiei.

Amintim câteva dintre aceste evenimente:

- în 4 decembrie 2004 a avut loc „Întâlnirea oamenilor de afaceri ruși lipoveni cu delegația din Sankt-Petersburg”, care a dus la o mai bună relaționare economică între cele două părți.
- în 6 – 18 decembrie 2004 a avut loc la Moscova Simpozionului „Concetățeanul anului 2005”, care a reunit reprezentanți ai diasporei ruse din 48 de țări. Devenit o tradiție, evenimentul este organizat în fiecare an de către Primăria orașului Moscova. La acest eveniment sunt premiați conaționali ruși din toate țările lumii. Au fost făcute recomandări pentru premiarea reprezentanților din România din partea Ambasadei Federației Ruse la București pentru candidatura deputatului și președintelui Comunității, Miron Ignat. În urma acestei propuneri, Miron Ignat a fost propus pentru înalta distincție „Distincția Prieteniei”.
- în 16 – 20 decembrie 2004, la invitația Organizației Staroverilor din Chișinău, CRLR a participat la Simpozionul „Problema tineretului starover în context internațional”.
- Participarea unor reprezentanți ai ATRLR, în data de 24- 27 aprilie 2005, la Moscova la Întâlnirea de lucru a reprezentanților asociațiilor de tineret din mai multe țări, organizator fiind «Международный Дом Соотечественника» (Casa Internațională a Compatrioților). Întâlnirea a avut ca obiectiv lărgirea membrilor organizației internaționale sus-amintite, lucrul cu programul de activități pe anul 2005 și repartizarea fondurilor, formarea comisiilor de lucru în funcție de necesitățile organizațiilor și pregătirea reprezentanților. CRLR, prin reprezentantul acesteia, a propus organizarea unui festival internațional al cântecului rusesc cu participarea țărilor din Europa.
- Sărbătorirea zilei de 9 Mai 2005 și a 60 de ani de la Victoria împotriva Fascismului, prin comemorarea eroilor căzuți în cel de-al doilea război mondial, eveniment ce s-a bucurat de o atenție deosebită din partea CRLR, fiind celebrat printr-o serie largă de evenimente.

g) LIMBA SÂRBĂ

Conform datelor de la recensământul național din 2002, populația de etnie sârbă din România este de 22.561 persoane, dintre care 19.948 s-au declarat având ca limbă maternă limba sârbă. Restul de 2.613 persoane s-au declarat ca având altă limbă maternă decât cea sârbă, după cum urmează: 2.427 persoane - limba română; 72 persoane - limba maghiară; 28 persoane – limba romani; 13 persoane – limba ucraineană; 31 persoane – limba germană; 10 persoane – limba turcă; 3 persoane – limba tătară; 4 persoane – limba slovacă; 2 persoane – limba bulgară; 5 persoane – limba croată; 3 persoane - limba greacă; 2 persoane – limba cehă; 1 persoană – limba italiană; 10 persoane – altă limbă maternă; 2 persoane – limbă maternă nedeclarată. Persoanele aparținând minorității sârbe din România locuiesc preponderent în următoarele județe: Arad, Timis, Caraș-Severin, Mehedinți. Persoanele aparținând minorității sârbe din România sunt reprezentați la nivel politic (parlamentar și local) de **Uniunea Sârbilor din România (USR)**. USR are 50 filiale în județele Timiș, Caraș-Severin, Arad, Mehedinți și în municipiile Craiova și București. Aceste filiale organizează activități culturale și educaționale.¹⁸⁰

La articolul 8 – Învățământ – au fost selectate următoarele puncte:

- paragraful 1. În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagraful a) (ii) să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale a educației preșcolare în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful b) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ primar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful c) (i) să prevadă desfășurarea unui învățământ secundar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful d) (iv) să aplice una dintre măsurile vizate la pct. (i)-(iii) de mai sus cel puțin elevilor care o solicită sau, dacă este cazul, ale căror familii o solicită - în număr considerat suficient;

subparagraful e)(ii) să prevadă studiul acestor limbi ca disciplină a învățământului universitar și superior;

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a acelor dintre paragrafele a)-g) acceptate de parte;

¹⁸⁰ Conform materialului trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Uniunea Sârbilor din România.

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

Elevii aparținând minorității sârbe participă la două tipuri de învățământ: grădinițe, clase și școli cu predare în limba sârbă (școli de tip A) și unități școlare cu predare în limba română, dar în cadrul carora se studiază limba sârbă ca limbă maternă (școli de tip B). În afară de limba sârbă, elevii studiază în limba sârbă Istoria și tradițiile minorității sârbe (în clasele VI-VII), precum și materia religie.¹⁸¹ În momentul actual (an școlar 2008-2009), situația învățământului de tip A și tip B este următoarea:

Școli de tip A¹⁸²

Nr. crt.	Județul	Rețeaua școlară					Școlarizarea				Total
		Total	Grădinițe	Școli I-IV	Școli V-VIII	Licee	Preșcolari	Elevi I-IV	Elevi V-VIII	Elevi IX-XII	
1	Caraș Severin	18	10	6	2	-	163	53	30	-	246
2	Timiș	16	5	10	1*	1*	104	76	59	107	346
3	Arad	1	-	1	-	-	-	5	-	-	5
	TOTAL	35	15	17	2	1	267	134	89	107	597

* Liceul Teoretic *Dositei Obradovici* din Timișoara cuprinde și ciclul gimnazial.

** Profesori care predau limba sârbă în școlile de tip A.

Cadre didactice :

- educatoare : 19
- învățători: 17
- profesori care predau limba sârbă: 5
- profesori care predau în limba sârbă: 32

TOTAL GENERAL : 73

Școli de tip B¹⁸³

Nr. Crt.	Județul	Rețeaua școlară			Școlarizarea			
		Total	Școli cu cl.	Licee	Elevi cl.	Elevi cl.	Elevi cl.	Total

¹⁸¹ Conform materialului trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerului Educației, Cercetării și Inovării - Direcția Generală pentru Învățământ în Limbile Minorităților privind învățământul în limba sârbă.

¹⁸² Informațiile conținute în tabele au fost puse la dispoziția Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării - Direcția Generală pentru Învățământ în Limbile Minorităților.

¹⁸³ Informațiile conținute în tabele au fost puse la dispoziția Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării - Direcția Generală pentru Învățământ în Limbile Minorităților.

			I-VIII		I-IV	V-VIII	IX-XII	
1	Caraș Severin	6	6 *	1*	163	202	30	395
2	Timiș	8	8	-	56	178	-	234
3	Mehedinți	1	1	-	33	39	-	72
	Total	15	1	1	252	419	30	701

* Grupul școlar din Moldova Nouă cuprinde și ciclul gimnazial.

**Profesorii predau limba sârbă la toate ciclurile de învățământ.

Total profesori care predau limba sârbă la școlile cu limba de predare română: 14

Rețeaua școlară de limba sârbă

Nr. Crt.	Județul	Unitatea de învățământ	Limba de predare
1.	ARAD	Școala cu cl.I-VIII Fenlac	sârbă
2.	CARAȘ	Școala cu cl.I-VIII Belobreșca	sârbă
		Școala cu cl. I-VIII Zlatița	grădinița sârbă I-IV, V-VIII română
		Școala cu cl.I-VIII Câmpia	grădinița, V-VIII sârbă I-IV română
		Școala cu cl.I-VIII Socol	grădinița sârbă I-IV, V-VIII română
		Școala cu cl.I-IV Măcești	grădinița ,I-IV sârbă
		Școala cu cl.I-IV Radimna	grădinița, I-IV sârbă
		Grădinița PN Moldova Veche	sârbă
		Școala cu cl.I-VIII Liubcova	grădinița sârbă I-IV, V-VIII română
		Școala cu cl.I-IV Divici	grădinița, I-IV sârbă
		Școala cu clI-VIII Pojejena	grădinița sârbă I-IV, V-VIII română
		Grupul școlar Moldova Nouă	V-VIII, IX-XII română
3	MEHEDINȚI	Școala cu cl.I/VIII Svinița	I-IV, V-VIII română
		Școala cu cl.I/VIII Divici	sârbă
4	TIMIȘ	Grădinița PP nr. 14 Timișoara	sârbă
		Grădinița PP nr.9 Timișoara	sârbă
		Liceul Teoretic D.Obradovici Timișoara	Grădiniță, I-IV, V-VIII, IX-XII sârbă
		Școala cu cl.I-VIII Dinias	Predare în lb. română
		Școala cu cl.I-VIII Sânmartinul Sârbesc	grădinița I-IV sârbă V-VIII română

		Școala cu cl.I-VIII nr. 1 Sânicolau Mare	I-IV sârbă
		Școala cu cl. I-VIII Cenei	grădinița, I-IV sârbă V-VIII română
		Școala cu cl. I-IV Beregsăul Mic	I-IV
		Școala cu cl.I-VIII Gelu	V-VIII română
		Școala cu cl.I-VIII Saravale	I-IV sârbă
		Școala cu cl. I-VIII Variaș	V-VIII română
		Școala cu cl.I-VIII Sânpetru Mare	grădinița, I-IV sârbă V-VIII română
		Liceul Teoretic Peciul Nou	cl.I-VIII română
		Școala cu clI-VIII Crai Nou	I-VIII română
		Școala cu clI-VIII Foeni	I – VIII română

Studiul limbii sârbe are loc și la **nivelul învățământului superior**, după cum urmează:

I. În cadrul Universității din București – Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, funcționează **Catedra de limbi slave - Secția de limbă sârbă**. În cadrul acestei secții majoritatea cursurilor sunt predate în limba sârbă, existând, de asemenea, și câteva cursuri cu caracter general care sunt predate în limba română. Exista, de asemenea, și posibilitatea ca studenții să-și continue educația la nivel de master și de doctorat în cadrul acestei arii curriculare, tezele doctoranzilor fiind însă elaborate în limba română. În afara cadrelor didactice care predau în cadrul secției, există și lectori străini care predau la această secție (contractul acestora fiind încheiat pe o perioadă anuală, cu posibilitatea prelungirii pe mai mulți ani). În baza tratatului de prietenie, bună vecinătate și cooperare dintre România și Republica Federală Iugoslavia (Republica Serbia fiind statul succesor al RFI) - semnat în luna mai 1996 și intrat în vigoare un an mai târziu – în vederea stabilirii unor relații cultural-științifice, au loc schimburi de lectori de limba și literatura română, respectiv sârbă, între cele două țări. În anul universitar 2008-2009, există un lector care predă la Secția de limbă sârbă din cadrul Universității București (un al doilea lector predând în cadrul Universității de Vest din Timișoara). Admiterea în primul an la secția de sârbă se face o dată la 2 ani, iar numărul minim de studenți necesar formării unei grupe este de 15 (locuri asigurate de la buget). Cinci dintre aceste locuri sunt asigurate studenților aparținând minorității sârbe din România, alte două locuri putând fi ocupate cu taxă.

Cadrelor didactice care predau la secția de limbă sârbă de la Universitatea București participă la programe de pregătire permanentă pe cont propriu, astfel de programe nefiind însă organizate în mod periodic în cadrul Universității din București cu scopul de formare continuă a cadrelor didactice care predau în această secție.

II. În cadrul Universității de Vest din Timișoara – Facultatea de Litere, Istorie și Teologie funcționează **Catedra de limbi slave – una dintre specializările universitare duble disponibile fiind Limba și literatura sârbă și croată – Limba și literatura română sau o limbă și literatura străină**. La fel ca și în cazul Universității din București,

în baza tratatului de prietenie, bună vecinătate și cooperare dintre România și Serbia, un lector din Serbia este angajat în cadrul catedrei de limbi slave pe perioada unui an academic, existând posibilitatea extinderii contractului pe o perioadă mai mare.

În ceea ce privește organizarea admiterii, aceasta se face anual pentru specializarea menționată mai sus, numărul total de locuri fiind de 15 (10 locuri bugetare și 5 locuri cu taxă). Ca și în cazul Universității din București, predarea cursurilor la specializarea sârbocroată se face în majoritate în limbile respective, existând, de asemenea, și câteva cursuri generale, predate în limba română.

Profesorii din cadrul specializării sârbă și croată participă ca formatori la programe dedicate perfecționării cadrelor didactice care predau limba sârbă și croată la nivel gimnazial sau liceal (ex.: Profesorul Mihai Radan - care este în același timp și președintele Uniunii Croaților din România - a participat recent în calitate de formator la două programe de perfecționare: la Baziaș – octombrie 2007 și la Reșița – decembrie 2008). De asemenea, profesorii care predau în cadrul specializării universitare limba și literatura sârbă și croată participă la simpozioane științifice organizate în cadrul Universității de Vest Timișoara, care au luat loc în ultimii ani, reunind cadre didactice specializate în predarea limbilor și literaturilor slave din mai multe țări ale Europei. Lucrările s-au finalizat cu publicarea unui volum colectiv, apărut sub îngrijirea membrilor catedrei de limbi slave. Catedra a organizat, de asemenea, și simpozioane științifice pentru studenții din cadrul a patru centre universitare (având titlul *Legături și interferențe sârbo-române* - 2003): Timișoara, București, Novi Sad și Belgrad, acțiune finalizată cu publicarea unui volum conținând lucrările prezentate de studenții participanți. Volumul a apărut în anul 2005, în limba sârbă, fiind editat cu ajutorul fondurilor de care dispune Uniunea Sârbilor din România (cea mai mare parte dintre acestea fiind asigurate de Guvernul României, prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice).

În cadrul Universității de Vest din Timișoara există, de asemenea, specializarea Limbi moderne aplicate, în cadrul căreia studenții au dreptul de a-și alege trei limbi de specializare, una dintre acestea putând fi și din cadrul limbilor slave.

Perfecționarea cadrelor didactice se realizează și în cadrul activităților metodice organizate anual de Uniunea Sârbilor din România pentru cadrele didactice de la școlile cu limba de predare sârbă.¹⁸⁴

Informații adiționale:

În fiecare an se organizează pentru clasele VII-XII toate **etapele concursului de limba și literatura sârbă**: pe școală, județeană și națională. Elevii premianți sunt recompensați de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, Uniunea Sârbilor din România și Departamentul pentru Relații Interetnice.

¹⁸⁴ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Uniunea Sârbilor din România.

În cadrul Inspectoratului Școlar Județean Timiș funcționează un inspector pentru limba sârbă, care acopera și județele Caraș-Severin, Arad și Mehedinți.

Conform informațiilor oferite de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, în ultimii ani s-a soluționat parțial situația referitoare la asigurarea manualelor școlare în limba sârbă. Astfel, în afara manualelor originale de limbă sârbă pentru cl. I-VIII reeditate, au fost traduse în limba sârbă manualele pentru clasele I-IV. Uniunea Sârbilor din România a finanțat editarea volumului IV din seria de *Culegeri de texte literare* din literatura sârbă.

La articolul 9 – Justiția – au fost selectate:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:**

subparagraful a) (ii) în cadrul procedurilor penale: să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară;

subparagraful a) (iii) în cadrul procedurilor penale: să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

subparagraful b) (ii) în cadrul procedurilor civile: să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compare personal în fața unui tribunal, aceasta să se exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful b) (iii) în cadrul procedurilor civile: să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgerea la interpreți și traduceri;

subparagraful c) (ii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compare în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c) (iii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- **paragraful 2. Părțile se angajează:**

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară;

- **paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.**

Nu deținem date privind utilizarea limbii sârbe în justiție.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice – au fost selectate:

- paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:

subparagraful a) (ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi;

subparagraful a) (iii) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi;

subparagraful a) (iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful a) (v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

- paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponomiei în limbile regionale sau minoritare.

- paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:

subparagraful a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice;

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi;

- paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:

subparagraful b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- **paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.**

În cadrul unor autorități ale administrației publice locale constituite în **judetele Caraș-Severin și Mehedinți** își desfășoară activitatea și persoane care cunosc limba sârbă. În **judetele Caraș-Severin și Timiș**, autoritățile administrației publice locale au formulat în limba sârbă răspunsuri la petițiile adresate de către cetățeni aparținând minorității sârbe, în limba maternă. În cadrul structurilor teritoriale ale **Poliției de Frontieră** din zonele în care cetățenii de etnie sârbă (precum și slovacă și turcă) nu sunt în pondere de cel puțin 20% din numărul total al populației unităților administrativ-teritoriale în care sunt concentrate aceste comunități, își desfășoară activitatea și persoane care cunosc aceste limbi.

La articolul 11 - Mijloace de comunicare – au fost selectate:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect, competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:**

a) **în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:**

subparagraful a)(iii) să ia măsuri corespunzătoare pentru ca difuzorii să programeze emisiuni în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful b)(ii) să încurajeze și/sau să faciliteze emiterea de programe de radio în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful c)(ii) să încurajeze și/sau să faciliteze difuzarea de programe de televiziune în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e)(i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

Emisiuni radio în limba sârbă: În programele Societății Române de Radiodifuziune se regăsesc emisiuni în limba sârbă, realizate de studiourile regionale **Radio Timișoara** și **Radio Reșița**. **Radio Reșița** a răspuns solicitărilor adresate de reprezentanții minorităților din acea zonă, existând în prezent emisiuni difuzate în opt limbi ale minorităților naționale din România, printre care și limba sârbă (30 minute săptămânal, o dată pe săptămână)¹⁸⁵. În cadrul studioului regional **Radio Timișoara**, se difuzează zilnic emisiuni realizate în limba sârbă, însumând 840 de minute pe săptămână.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Conform materialului trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Societatea Română de Radiodifuziune (Radio Romania Regional – Departamentul Producție Editorială, Studiouri Regionale – Redacția Minorități).

¹⁸⁶ Conform materialului trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Societatea Română de Radiodifuziune (Radio Romania Regional – Departamentul Producție Editorială, Studiouri Regionale – Redacția Minorități).

În materialul trimis de Societatea Română de Radiodifuziune Departamentului pentru Relații Interetnice se precizează faptul că în conformitate cu prevederile Legii de ratificare a *Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare* aplicabile domeniului respectiv s-a elaborat un proiect care “vizează extinderea timpului de emisie”¹⁸⁷. Limba sârbă ar urma să beneficieze de un timp de emisie crescut (în intervalul orar 22,30-23,15, o zi pe săptămână) un buletin de știri, relatări despre evenimente, interviuri etc.

Există, de asemenea, emisiunile transfrontaliere care se difuzează la Radio Timișoara de 10 ani, realizate de 2 ori pe lună, în trei limbi (sârbă, română și maghiară), cu participarea orașelor Subotița, Seghedin și Timișoara.

Emisiuni TV în limba sârbă: Societatea Română de Televiziune asigură difuzarea emisiunilor în limbile minorităților naționale pe patru dintre canalele naționale de televiziune: TVR1, TVR2, TVR Cultural și TVR3.

Secția *Emisiuni pentru Alte Minorități* produce șapte ediții săptămânale, însumând 4 ore și 30 minute pe canalele TVR 1, TVR 2 și TVR Cultural. Programele difuzate pe aceste canale nu includ emisiuni în limba sârbă, însă există emisiuni care sunt destinate tematicii interetnice și interculturale, care promovează valorile culturale ale diferitelor minorități naționale din România, care surprinde și redă caracterul plurivalent al domeniului social din România. Exemple de astfel de emisiuni, difuzate în fiecare săptămână pe unul dintre cele trei canale de televiziune amintite mai sus sunt următoarele: *Bagaj pentru Europa / Conviețuiri* (TVR 1, durata 50 minute, miercurea, începând cu ora 16.00), *Împreună în Europa* (TVR 2, durată 52 minute, vinerea, începând cu ora 15.00), *Identități* (TVR Cultural, marțea și miercurea, începând cu ora 19.00 și începând cu ora 16.00).

Trebuie menționat faptul că înainte de înființarea canalului TVR3 (octombrie 2008), emisiunile despre comunitățile minorităților naționale realizate de Secția Alte Minorități erau doar în limba română, însă studioul teritorial din Timișoara producea și difuza pe frecvență regională emisiuni săptămânale în limba sârbă.

Odată cu crearea canalului TVR3, emisiunile descrise mai sus au fost introduse în grila de programe a acestui canal TV, emisiunile care erau transmise doar regional înainte fiind acum accesibile publicului de pe întreg teritoriul României. Numărul de emisiuni despre minoritățile naționale a fost suplimentat prin crearea unora noi, difuzate săptămânal (în număr de nouă), mărindu-se în consecință și spațiul alocat.¹⁸⁸

Dezvoltând parteneriate cu Departamentul pentru Relații Interetnice, precum și cu organizațiile minorităților naționale, Televiziunea Română promovează și acțiunile organizate de acestea. Un exemplu în ceea ce privește minoritatea sârbă din România este promovarea de către Televiziunea Română a concertul tradițional din 27 ianuarie, de Sf.

¹⁸⁷ Conform materialului trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Societatea Română de Radiodifuziune (Radio Romania Regional – Departamentul Producție Editoriale, Studiouri Regionale – Redacția Minorități).

¹⁸⁸ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Societatea Română de Televiziune.

Sava, organizat anual la Opera Română din Timișoara de către Uniunea Sârbilor din România.

Conform informațiilor transmise, Societatea Română de Televiziune planuiește să aplice următoarele tipuri de măsuri:

- organizarea în cursul anului 2009 de cursuri de perfecționare pentru colaboratorii care realizează noile emisiuni în limbile minorităților naționale la TVR 3.
- inițierea (în limitele bugetului alocat) unui proiect de realizare de filme documentare despre personalități marcante din rândul minorităților naționale, precum și o serie de reportaje despre monumente, clădiri și muzee reprezentative pentru minoritățile naționale din România.
- Rezervarea unui spațiu de emisie pentru difuzarea săptămânală pe canalul TVR 3 a unui film artistic din statele de proveniență ale minorităților naționale, cu subtitrare în limba română. În acest sens, TVR a inițiat acțiuni în vederea semnării sau reînnoirii unor acorduri de colaborare între televiziunea publică din România și televiziuni din diferite state, printre care și Serbia. Aceste acorduri au drept scop schimburi de filme, reportaje etc., difuzarea acestora făcându-se cu obiectivul de a promova limbile minorităților naționale.

Există două **organe de presă în limba sârbă** a căror tipărire este asigurată cu fonduri de la bugetul de stat: NAŠA RECI (ziar), apare săptămânal și KNIJEVNI JIVOT (revistă literară), apare trimestrial. Cele două publicații sunt tipărite de Uniunea Sârbilor din România, cu ajutorul sprijinului financiar al Departamentului pentru Relații Interetnice.

În ceea ce privește formarea jurnaliștilor care utilizează limbile regionale sau minoritare, un exemplu edificator este unul dintre programele organizate de Departamentul pentru Relații Interetnice în martie 2008: seminar cu titlul *Reflectăm diversitatea – mass media și abordarea dialogului intercultural*. Manifestarea a reunit reprezentanți ai presei minorităților naționale, ai presei centrale, precum și reprezentanți ai societății civile și a avut drept obiective principale intensificarea gradului de conștientizare și implicare a publicului în vederea respectării și promovării diversității culturale, precum și identificarea rolului presei în acest proces.

- paragraful 2. Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară, și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine, realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercițarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea

divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

În conformitate cu prevederile paragrafului 2, în privința statelor vecine României, care însă nu sunt membre ale Uniunii Europene, acestea pot transmite programe adresate minorităților naționale din România, în baza unui acord de retransmisie eliberat de Consiliul Național al Audiovizualului, pentru programele audiovizuale care nu se află sub incidența unui acord internațional de liberă retransmisie. În această situație s-ar putea afla programele transmise din Ucraina, Serbia și Republica Moldova pentru minoritățile naționale din România.¹⁸⁹

Astfel, în cadrul rețelei de cablu RCS-RDS din România, există trei canale de televiziune care sunt preluate de acest operator de cablu și care se difuzează în regiunea județelor unde trăiesc cea mai mare parte din sârbii din România. Aceste trei canale TV sunt TVR Serbia, RTSAT și Pink+. În ceea ce privește emisiunile de radio din Serbia, acestea sunt recepționate cu precădere în județul Caraș-Severin și în județul Timiș (Radio Belgrad).

- paragraful 3. Părțile se angajează să vegheze ca interesele vorbitorilor limbilor regionale sau minoritare să fie reprezentate ori luate în considerare în cadrul structurilor eventual create, în conformitate cu legea, având ca sarcină garantarea libertății și a pluralității mijloacelor de comunicare.

Conform dispozițiilor art. 75(1),(2) din Legea audiovizualului nr.504/2002, se aplică următoarele prevederi: "(1) Retransmisia oricărui serviciu de programe, difuzat legal de către radiodifuzori aflați sub jurisdicția României sau sub jurisdicția unui stat cu care România a încheiat un acord internațional de liberă retransmisie în domeniul audiovizualului, este liberă, în condițiile legii. (2) Retransmisia pe teritoriul României a serviciilor de programe, difuzate de către radiodifuzori aflați sub jurisdicția statelor membre ale Uniunii Europene, este liberă și nu necesită nici o autorizare prealabilă."¹⁹⁰

În conformitate cu dispozițiile Legii audiovizualului, prevăzute la art.82(1), distribuitorii de servicii au obligația de a include în oferta lor programele Societății Române de Televiziune, ceea ce conduce la extinderea posibilităților de recepționare a programelor posturilor publice destinate minorităților naționale. Mai mult, conform prevederilor art. 82, alin.4, pentru localitățile în care minoritățile naționale reprezintă o pondere mai mare de 20% din totalul populației, se are în vedere sporirea accesului acestora la programe, introducând și obligația transmiterii programelor care sunt libere la retransmisie, în limba minorității respective.¹⁹¹

La articolul 12 - Activități și facilități culturale – au fost selectate:

¹⁸⁹ Conform materialului trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Consiliul Național al Audiovizualului.

¹⁹⁰ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Consiliul Național al Audiovizualului (CNA).

¹⁹¹ Idem.

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

În fiecare an, Uniunea Sârbilor din România realizează programe cultural-lingvistice, beneficiind de un sprijin financiar însemnat din partea statului român, prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice. În cele ce urmează sunt prezentate câteva exemple din ultimii 4 ani (2005-2008):

2005 – Antologia literaturii sârbe “Zbornik - III”; Prietenie fără frontiere – întâlnire cultural-artistică, Simpozion cultural-creații literare în grai bănățean, Festivalul satelor dunărene, Zilele culturii sârbilor la București etc.

2006 – Festivalul tradițional al cântecului și dansului popular sârbesc, ediția a XV-a, Antologia literaturii sârbe, Simpozion cultural-creații literare în grai bănățean, Tinerețe, cultură, tradiție, Masă rotundă – să păstrăm tradițiile, Festivalul de folclor – Maratonul

cântecului și dansului popular sârbesc, Relații și intererente româno-sârbe în plan cultural, Festivalul de teatru pentru copii, Fest.european de folclor al sârbilor din diasporă, Festivalul de folclor – vara culturală etc.

2007 – Festivalul “Maratonul cântecului și dansului – 2007”, Întâlnirile cultural-literare “Dositei Obradovici”, Antologia literaturii sârbe “Zbornik – Addenda”, Festivalul internațional „Europa cântă și dansează”, Relații și intererente româno-sârbe în plan cultural, Festival european de folclor al sârbilor din diasporă, Zilele cultural spirituale ale sârbilor de pretutindeni, Zilele culturii sârbe la Reșița, Zilele culturii sârbe la Timișoara etc.

2008 – Monumente istorice și culturale ale sârbilor din Banat, “Maratonul cântecului și dansului – 2008”, Întâlnirea literară a minorităților Naționale din România; Diversitate culturală, Zilele culturale – Belobreșca la Timișoara, Festivalul corurilor, Zilele culturii sârbe la Arad, Viitorul aparține tinerilor – întâlnirea tinerilor intelectuali etc.

Pe lângă aceste programe, Uniunea Sârbilor din România tipărește anual un număr considerabil de cărți în limba sârbă, cea mai mare parte a fondurilor necesare tipăririi fiind de asemenea provenite de la bugetul de stat (prin intermediul Departamentului pentru Relații Interetnice). Astfel, în anul 2005 au fost tipărite 12 volume, în anul 2006 – 18 volume, în 2007 – 12 volume, iar în 2008 – 8 volume.

Activitatea editorială, pe lângă cea culturală ocupă un loc important și în preocupările Uniunii Sârbilor din România.USR și Departamentul pentru Relații Interetnice au finanțat publicarea *Antologiei literaturii sârbe Zbornik* (în 8 volume și 6.000 pagini), meritele acestui proiect fiind recunoscute prin acordarea medaliei de aur la Târgul internațional de carte la Belgrad.¹⁹² Alte titluri de cărți importante pentru cultura sârbilor din România, publicate cu ajutorul financiar al statului român sunt următoarele: *Monumente istorice și culturale ale sârbilor din Banat- România*, *Dicționarul sârb-român*, *Literatura interbelică a sârbilor din România*.

Activitățile culturale ale sârbilor din România au fost ajutate de Uniunea Sârbilor din Romania și prin susținerea acțiunilor întreprinse în cadrul societăților cultural-artistice care au desfășurat activități teatrale, muzicale, corale, coregrafice și instrumentale. Sub îndrumarea Uniunii astăzi funcționează 22 formații cultural-artistice sau muzicale de amatori și două trupe de teatru, unele dintre aceste formații primind premii în cadrul festivalurilor din țară și străinătate.¹⁹³ Nu există însă o instituție culturală, sau ansamblu folcloric profesionist de stat în acest moment.¹⁹⁴

Este important de precizat și faptul că Uniunea Sârbilor din România a stabilit relații de colaborare cu Consiliul Național al Minorității Naționale Române din Serbia, cu

¹⁹² Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Uniunea Sârbilor din România.

¹⁹³ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Uniunea Sârbilor din România.

¹⁹⁴ Idem.

ministerele și instituțiile de cultură din Belgrad, Novi Sad, Vârșeț, Kikinda și Seceani din Serbia, având relații de colaborare și cu reprezentanții sârbilor din Ungaria, cu Consiliul Național al sârbilor din Croația, cu Consiliul sârbilor lujicieni din Germania.¹⁹⁵

Ministerul Culturii are, de asemenea, un rol foarte important în promovarea activităților și facilităților culturale. Hotărârea Guvernului nr. 78/2005 privind organizarea și funcționarea Ministerului Culturii și Cultelor, republicată, prevede faptul că activitatea Ministerului Culturii și Cultelor “asigură respectarea și promovarea libertăților și drepturilor fundamentale, consacrate de Constituția României și de tratatele și convențiile internaționale la care România este parte”, fiind incluse următoarele aspecte: libertatea de expresie și de creație; sansele egale și accesul liber la cultură; participarea la viața culturală, inclusiv la formularea politicilor culturale; libertatea conștiinței și a credințelor religioase (art. 2).¹⁹⁶ În aria obiectivelor generale urmărite de Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național se regăsesc și promovarea diversității și prezervarea identităților culturale, promovarea multiculturalismului și protejarea culturii minorităților, susținerea circulației operelor și a creațiilor, promovarea dialogului intercultural și a creației culturale etc. (art. 4).¹⁹⁷

În vederea îndeplinirii acestor obiective, Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național a inițiat și finanțat parțial proiecte desfășurate în cooperare cu alte instituții guvernamentale și/sau organizații non-guvernamentale. Aceste activități aveau drept scop asigurarea transmiterii informațiilor despre cultura minorităților naționale, conservarea și valorizarea patrimoniului reprezentativ pentru minorităților naționale din România și promovarea respectului față de acestea prin intermediul mass media atât în România cât și în străinătate.¹⁹⁸ S-a constatat intensificarea cooperării dintre Ministerul Culturii și organizațiile non-guvernamentale reprezentative ale minorităților naționale pe baza proiectelor culturale menite să promoveze identitatea etnică, culturală și lingvistică a minorităților din România. Exemple de astfel de programe în care au fost implicate și persoane aparținând minorității sârbe din România sunt următoarele:

- **Festivalul Proetnica** (aflat în anul 2008 la a opta ediție) – organizat de Centrul educațional interetnic pentru tineret – reunește anual sute de reprezentanți ai celor 20 de minorități naționale din România în cadrul medieval al cetății Sighișoara. Evenimentele conțin expoziții, standuri meșteșugărești, standuri de prezentare a organizațiilor comunităților, vizionări de film, programe artistice, programe pentru copii, baluri interetnice, programe științifice (dezbateri, conferințe, mese rotunde, sesiuni de informare, lansări de carte).

- **Zilele Culturii Sârbe la Timișoara** – organizat de Uniunea Sârbilor din România - cuprinde manifestări cultural-artistice (spectacole de folclor și muzică sacră și laică, simpozioane, diverse expoziții, târg de carte), având scopul de a promova și valorifica

¹⁹⁵ Idem.

¹⁹⁶ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național.

¹⁹⁷ Idem.

¹⁹⁸ Idem.

limba, tradițiile, folclorul și implicit a patrimoniului cultural sârb din România, precum și transmiterea din generație în generație a acestora. Manifestările, la care participă persoane aparținând și altor minorități naționale, precum și ai majorității, au drept scop și concretizarea dialogului intercultural între diferitele comunități.

Prin elaborarea *Strategiei pentru descentralizare în domeniul culturii* (octombrie 2006), Ministerul Culturii a intenționat trasarea unor linii directoare de aplicare a unor politici și strategii culturale la nivelul autorităților locale, favorizând punerea la dispoziția acestora persoane cunoscătoare ale limbilor regionale sau minoritare. S-a încercat astfel să se răspundă nevoilor cultural-lingvistice exprimate de membrii colectivităților locale.¹⁹⁹

Obiectivul legislației ce reglementează domeniul cinematografic a fost acela de promovare a limbilor regionale sau minoritare (Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.7/2008, de modificare și completare a OG nr.39/2005). Astfel, se dă posibilitatea realizării unui film în orice limbă care se vorbește în comunitățile din România, accesul la Fondul Cinematografic fiind permis oricărui realizator.²⁰⁰

Prin intermediul capitolelor referitoare la cultura din cadrul acordurilor interguvernamentale ale României cu alte țări este posibilă promovarea bunelor relații de colaborare între minorităților naționale din România și statele unde acea naționalitate este majoritară, precum și între minoritățile naționale din România și comunități similare aflate în diasporă. În această manieră se facilitează și încurajează inițiativele vizând exprimarea în sau liberul acces la creațiile literare în limbile regionale sau minoritare.

Alte exemple de inițiative luate de autoritățile publice în vederea promovării limbii sârbe sunt următoarele: Consiliul Județean Mehedinți a tipărit pliante redactate în limba sârbă privind „Geoparcul Platoul Mehedinți – Tradiții și obiceiuri”, „Valori naturale în Geoparcul Platoul Mehedinți”, și „Geoparcul Platoul Mehedinți – Floră și Faună”.²⁰¹

- paragraful 2. În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.

-paragraful 3. Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.

Nu deținem date.

La articolul 13 - Viața economică și socială – au fost selectate:

¹⁹⁹ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național.

²⁰⁰ Idem.

²⁰¹ Conform materialului transmis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Dezvoltării, Locuințelor Publice și Locuințelor.

paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:

subparagraful a) să excludă din propria legislație orice dispoziție care interzice ori limitează în mod nejustificat folosirea limbilor regionale sau minoritare în documentele referitoare la viața economică ori socială și, mai ales, în contractele de muncă și în documentele tehnice, cum ar fi instrucțiunile de utilizare a produselor sau a echipamentelor tehnice;

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi;

Nu deținem date privind interzicerea sau limitarea utilizării limbii sârbe în viața economică și socială.

La articolul 14 - Schimburi transfrontaliere – au fost selectate:

Părțile se angajează:

- paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;

- paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.

România și Republica Federală Iugoslavia (RFI) au semnat Tratatul de prietenie, bună vecinătate și cooperare în data de 16 mai 1996, acesta intrând în vigoare un an mai târziu. Republica Serbia fiind succesorul direct al RFI, acest tratat reprezintă cadrul general în care se desfășoară relațiile bilaterale româno – sârbe.²⁰²

România și Republica Serbia fac parte din **Euroregiunea Dunărea 21**. Alături de Bulgaria, cele doua state au semnat documentele de înființare a Asociației de colaborare transfrontalieră Dunărea 21 în ianuarie 2002. Asociația reprezintă un parteneriat între România (orașul Calafat, comunele Poiana Mare, Desa, Cetate și Ciupercenii Noi), Bulgaria (orașul Vidin și localitățile Rujniti, Macriș, Belogradcic, Lom, Kula, Dimovo și Novo Selo) și Serbia (orașul Zaicear și localitățile Sokobania, Kladovo, Bolivat, Kniajevat, Bor, Negotin și Madanpec). Obiectivele acestei asociații de colaborare regională sunt următoarele: dezvoltarea cooperării transfrontaliere între județul Olt și regiunea Plevna, sporirea eficacității autorităților locale din regiunea Plevna și județul

²⁰² Relații bilaterale România - Serbia, <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=36683>, accesat în 26 martie 2009.

Olt, cooperarea în domeniul infrastructurii, realizarea și gestionarea proiectelor transfrontaliere.²⁰³

România și Republica Serbia fac parte și din **Euroregiunea Dunărea de Mijloc - Porțile de Fier**, o inițiativă comună a statelor România, Bulgaria și Serbia și Muntenegru, al cărei acord de asociere și statut au fost semnate în octombrie 2005. Ca urmare a unei inițiative comune a consiliilor județene respective din România, Bulgaria și Serbia și Muntenegru, la 6 octombrie 2005, la Vidin, au fost semnate Acordul de Asociere și Statutul Euroregiunii „Dunărea de Mijloc – Porțile de Fier”. Asociația reprezintă un parteneriat între România (județul Mehedinți), Bulgaria (orașul Vidin) și Serbia (orașul Kladovo - Districtul Bor).²⁰⁴

România și Republica Serbia fac parte din **Programul IPA de Cooperare Transfrontalieră**, program finanțat din Instrumentul de Asistență pentru Pre-Aderare. Acest program are drept obiectiv dezvoltarea economică și socială, protecția mediului și pregătirea pentru situații de urgență, prin crearea de parteneriate solide. Bugetul programului pentru perioada 2007-2009 este de 23 milioane EUR.²⁰⁵

h) LIMBA SLOVACĂ

Slovacii s-au așezat în România acum aproximativ două secole, zonele în care se întâlnesc comunități relativ compacte fiind județele Arad și Bihor. De la bun început coloniștii slovaci veneau în contact cu alte etnii din zonele respective. Păstrarea limbii, religiei, obiceiurilor și tradițiilor a fost posibilă doar prin conjugarea eforturilor la nivelul acestor comunități a familiei, bisericii și școlii. Conștienți de necesitatea unei educații școlare în limba maternă, slovacii au ridicat, paralel cu clădirile bisericilor, și edificii ale școlilor confesionale. În zona Banatului și a Aradului s-au așezat slovacii de religie luterană. Un bun exemplu îl reprezintă Nădlacul, din județul Arad. Aici populația slovacă așezată la 1803 vine de la bun început cu un învățător, iar învățământul primar începe într-o casă închiriată încă din anul colonizării (după volumul colectiv *Istoria minorităților naționale din România*, EDP, 2008).

Conform datelor oficiale ale recensământului din 2002, 0,1% din populația României, mai exact 17.199 persoane s-au declarat a fi de etnie slovacă, din care 16.108 persoane au declarat limba slovacă fiind limba lor maternă. Minoritatea slovacă este concentrată în județele Arad, Bihor, Sălaj și Timiș.

²⁰³ Conform materialului trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Afacerilor Externe.

²⁰⁴ Idem.

²⁰⁵ Material trimis Departamentului pentru Relații Interetnice de Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor.

La articolul 8 cu privire la învățământ, punctele pe care le-a ratificat România sunt:

- paragraful 1. În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagraful a)(i) să prevadă desfășurarea unei educații preșcolare în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful b)(i) să prevadă desfășurarea unui învățământ primar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful c)(i) să prevadă desfășurarea unui învățământ secundar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful d)(iv) să aplice una dintre măsurile vizate la pct. (i)-(iii) de mai sus cel puțin elevilor care o solicită sau, dacă este cazul, ale căror familii o solicită - în număr considerat suficient;

subparagraful e)(ii) să prevadă studiul acestor limbi ca disciplină a învățământului universitar și superior;

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a acelor dintre paragrafele a)-g) acceptate de parte;

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

De-a lungul celor două secole de existență pe teritoriul actual al României, slovacii și-au păstrat identitatea lingvistică, etnică, culturală și spirituală datorită învățământului. Parte integrantă a sistemului național de învățământ, învățământul cu limba de predare slovacă are o rețea stabilă formată din grădinițe, școli primare, școli gimnaziale și 2 licee: Grupul Școlar Jozef Gregor Tajovský din orașul Nădlac, județul Arad și Liceul Teoretic Jozef Kozáček din localitatea Budoii, județul Bihor.

Cele două tipuri de organizare a învățământului pentru minoritatea slovacă sunt :

- unități de învățământ cu predare în limba slovacă
- unități de învățământ cu limba de predare română în care elevii etnici slovaci studiază limba slovacă ca disciplină de învățământ.

A. Unități de învățământ cu predare în limba slovacă

Situație statistică pe anul școlar 2008/2009:

Județul	Unitatea de învățământ	Total copii și elevi	Copii grădiniță	Ciclul primar				Ciclul gimnazial				Ciclul liceal			
				cl.I	Cl.I I	Cl.I II	Cl.I V	Cl. V	Cl. VI	Cl. VII	Cl. VIII	Cl.I X	Cl. X	Cl.XI	Cl. XII

AR	Grup Școlar <i>Jozef Gregor Tajovský</i> și Șc. cu cl. I-IV Viile Vechi , Nădlac	344	104	22	19	17	23	24	14	21	32	14	19	19	16
TM	Grădinița PN, Butin	14	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SJ	Școala cu cl.I- VIII, Făget, nr.1	90	24	6	8	5	4	11	13	8	11	-	-	-	-
SJ	Școala cu cl.I- IV, Făget, nr.2	28	13	3	5	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-
SJ	Școala cu cl.I- IV, Făget, nr.3	8		3	1	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-
BH	Liceul Teoretic <i>Jozef Kozáček,</i> Budoii	219	27	11	10	10	10	10	15	11	11	32	30	26 32*	16 32*
BH	Școala cu cl.I-IV Vărzari	21	11	4	-	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-
BH	Școala cu cl.I- VIII Șerani nr.1	75	12	2	7	6	8	9	11	10	10	-	-	-	-
BH	Școala cu cl.I-IV Șerani nr. 2	4	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BH	Școala cu cl.I- VIII Șinteu	71	12	4	4	7	7	10	10	9	8	-	-	-	-
BH	Școala cu cl.I- VIII Huta Voivozi	31	11	-	2	3	-	2	8	2	3	-	-	-	-
BH	Școala cu cl.I-IV Chrapțin	4	-	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-
BH	Școala cu cl.I-IV Sacalasașu	7	-	2	1	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-
BH	Școala cu cl.I-IV Valea Cerului	34	16	6	2	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-
BH	Grădinița PN Varasașu	10	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
BH	Școala cu cl.I- VIII Aleșd	19	12	3	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	
BH	Școala cu cl.I-IV Rături	4		1	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
BH	Școala cu cl.I-IV Valea Lupului	4	-	1	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
	TOTAL GENERAL	1031	266	71	61	72	72	66	71	61	75	46	49	77*	48*

TOTAL GENERAL COPII ȘI ELEVI: 1031 din care:

Preșcolari : 266

Elevi învăț. primar : 272

Elevi învăț. gimnazial : 273

Elevi învăț. liceal: 220 * sunt cuprinși și elevii de la frecvență redusă

JUDEȚUL ARAD : 344 copii și elevi - 2 unități

JUDEȚUL TIMIȘ : 14 copii preșcolari – 1 unitate
JUDEȚUL SĂLAJ : 126 copii și elevi – 3 unități
JUDEȚUL BIHOR: 547 copii și elevi – 13 unități
TOTAL UNITĂȚI: 19

TOTAL CADRE DIDACTICE: 113 din care educatoare: 16, învățători 29, profesori 68,
din care 3 profesori de limba slovacă din Slovacia

EFFECTIVE DE ELEVI
ANUL ȘCOLAR 2007/2008
UNITĂȚI DE ÎNVĂȚĂMÂNT CU LIMBA DE PREDARE SLOVACĂ

B. Unități de învățământ cu limba de predare română unde elevii studiază limba slovacă

1. Județul Arad : Grupul Școlar *Jozef Gregor Tajovský* Nădlac - cl.V-XII – 92 elevi , 4 cadre didactice care predau limba slovacă.
2. Județul Bihor: 6 școli , cl. I-XI – 73 elevi, 6 cadre didactice predau limba slovacă
3. Județul Timiș: 2 școli , cu 31 elevi, cl.I-VIII, 2 cadre didactice care predau limba slovacă

Absolvenții de gimnaziu și liceu susțin examenele finale în limba slovacă la toate disciplinele (în afară de Limba română și Istoria românilor), subiectele pentru disciplinele de examen fiind traduse în limba slovacă .

În majoritatea unităților școlare funcționează cadre didactice calificate. Pregătirea educatoarelor și a învățătorilor pentru aceste unități școlare a fost asigurată de Grupul Școlar *Jozef Gregor Tajovský* din Nădlac, județul Arad. Pentru celelalte specialități (matematică, fizică etc.) sunt încadrați profesori din rândul etniei slovace, absolvenți ai învățământului superior din țară și din Republica Slovacă. În cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea București funcționează catedra de Limbă și literatură slovacă, care pregătește profesori de limbă slovacă.

Perfecționarea cadrelor didactice de la școlile cu limba de predare slovacă se realizează atât în cadrul activităților organizate de inspectoratele școlare județene, cât și prin cursurile de perfecționare organizate de Centrul metodic de pe lângă Universitatea *Matej Bel* din Banská Bystrica, Slovacia. În baza *Programului interministerial de colaborare în domeniul învățământului* între Ministerul Educației, Cercetării și Inovării și Ministerul Învățământului din Slovacia, anual, 25 de cadre didactice de la toate ciclurile de învățământ, de toate specialitățile, de la școlile cu limba de predare slovacă din țară, beneficiază de aceste cursuri de perfecționare. Creditele obținute de către cursanți în urma acestor cursuri sunt recunoscute de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării.

De asemenea, tot în conformitate cu *Programul de colaborare în domeniul învățământului*, 10 absolvenți ai celor două licee cu limba de predare slovacă beneficiază de burse guvernamentale din partea Ministerului Învățământului din Republica Slovacă, iar 50 de elevi și 4 cadre didactice însoțitoare participă la școala în natură, organizată tot de Ministerul Învățământului din Slovacia.

În baza aceluiași *Program*, la Liceul Teoretic *Jozef Kozáček* din Budoi, Școala cu cl.I-VIII Șinteu din județul Bihor și la Școala Generală Făget din județul Sălaj funcționează trei cadre didactice – specialitatea limba și literatura slovacă – din Republica Slovacă. Ultima formă reactualizată a acestui Program a fost semnată în februarie 2008, la București.

Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România organizează și finanțează anual consfătuiri ale cadrelor didactice, toate specialitățile, de la unitățile de învățământ cu limba de predare slovacă din județele Arad, Bihor, Sălaj și Timiș. La aceste consfătuiri sunt invitați, de regulă, și specialiști în diverse domenii, de la Centrul Metodic de pe lângă Universitatea *Matej Bel* din Banská Bystrica, Republica Slovacă, asigurându-se astfel nu numai o informare privind noutățile apărute, ci și o perfecționare în domeniul metodicii predării diferitelor discipline.

În fiecare an, elevii din cl.VII – XII, de la școlile amintite mai sus, care au obținut cele mai bune rezultate la faza județeană a concursului de Limba și literatura slovacă participă la faza națională a aceluiași concurs. În ultimii 4 ani școlari această activitate se desfășoară împreună cu elevi de alte etnii: sârbă, cehă, în diferite județe. Astfel, faza națională a olimpiadei de limbi materne slave este un bun schimb de experiență atât între elevi cât și între cadre didactice. În afara premiilor acordate de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, premianții sunt recompensați de Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România, de Ambasada Republicii Slovacă la București și de Departamentul pentru Relații Interetnice, care organizează și finanțează în fiecare an excursii în țară și străinătate pentru elevii care au obținut premii. De asemenea, la inițiativa UDSCR, anual este organizat *Concursul itinerant de cultură generală a elevilor liceeni din liceele cu limba de predare slovacă din România, Ungaria și Serbia*. Anul acesta, ajuns la a V-a ediție, concursul se va desfășura la Nădlac, județul Arad.

Pentru urmărirea calității predării limbii materne slovace și a celorlalte discipline predate în limba slovacă, în baza Ordinului Ministrului și în conformitate cu Regulamentul privind activitatea metodistului pentru învățământul destinat minorităților naționale au fost numiți metodiști pe arii curriculare în județele Arad, Bihor și Sălaj iar în județul Bihor în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Bihor funcționează un inspector, din rândul etniei.

În ultimii ani s-a reglementat parțial situația privind asigurarea manualelor școlare în limba slovacă. Pe lângă manualele originale de limbă slovacă pentru cl. I-VIII reeditate, au fost traduse în limba slovacă manualele pentru cl.I-IV. Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România a finanțat editarea și tipărirea manualelor pentru Disciplina Istoria și tradițiile minorității slovace, pentru cl.VI-VII.

Programele școlare pentru Limba și literatura slovacă cl. I-XII au fost elaborate de un grup de lucru, format din specialiști și aprobate prin ordin al ministrului. De asemenea, programele de Limbă și literatură slovacă pentru obținerea gradelor didactice ca și cele pentru ocuparea posturilor vacante (educatoare, învățători, profesori) sunt aprobate prin ordin al ministrului. Toate programele se găsesc pe pagina web a MECI și sunt accesibile pe adresa www.edu.ro. O mare parte din școlile din județul Bihor au fost renovate.²⁰⁶

Măsuri luate anual de UDSCR pentru sprijinirea învățământului:

²⁰⁶ Raport trimis de MECI și UDSCR

- Pe baza granturilor din partea Guvernului Republicii Slovace achiziționează manuale școlare, caiete de lucru și caiete de limba slovacă și care sunt distribuite tuturor școlilor cu clasele I-IV cu limba de predare slovacă
- Asigură câteva exemplare de manuale pentru toate disciplinele școlare la clasele V-XII care orientează profesorii în tendințele noi ale limbii materne sau științei respective
- Achiziționează pentru bibliotecile școlare literatură pentru copii și tineri în limba slovacă, dicționare și enciclopedii
- Dotează școlile cu lb. de predare slovacă cu material didactic tehnic: CD playere, Tv, notebook-uri, suporturi electronice didactice etc.
- Organizează Consfăturile cadrelor didactice din școlile cu limbă de predare slovacă la care invită lectori din Republica Slovacă – în 2008 consfăturile cadrelor care predau la școlile cu limba de predare slovacă au avut loc la Universitatea Matej Bel, Banska Bystrica – Slovacia
- Organizează concursuri pentru elevi care studiază în limba maternă
- Consilierea elevilor din cele două licee în vedere studiului universitar în Republica Slovacă.²⁰⁷

- paragraful 2. În materie de învățământ și în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în limba regională sau minoritară ori predarea acestei limbi la nivele de învățământ corespunzătoare.

În afara zonelor amintite mai sus minoritatea slovacă nu este reprezentată printr-un număr suficient al vorbitorilor limbii slovace care să justifice predarea limbii slovace la nivele de învățământ.

La articolul 9 – Justiția – au fost selectate:

- paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:

subparagraful a) (ii) în cadrul procedurilor penale: să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară;

subparagraful a) (iii) în cadrul procedurilor penale: să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

subparagraful b) (ii) în cadrul procedurilor civile: să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compare personal în fața unui tribunal, aceasta să se exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

²⁰⁷ Material trimis de UDSCR

subparagraful b) (iii) în cadrul procedurilor civile: să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgerea la interpreți și traduceri;

subparagraful c) (ii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compară în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c) (iii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- paragraful 2. Părțile se angajează:

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară.

- paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.

Nu detinem date care să ateste utilizarea limbii slovace în justiție.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice – au fost selectate:

- paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:

subparagraful a)(ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi;

subparagraful a)(iii) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi;

subparagraful a)(iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful a)(v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

- paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponomiei în limbile regionale sau minoritare.

- paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:

subparagraful a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice;

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi;

- paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:

subparagraful b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.

Autoritățile administrației publice locale din județele **Arad și Bihor** au formulat în limba slovacă răspunsuri la petițiile înaintate de cetățenii aparținând minorității slovace în limba maternă.

În cadrul structurilor teritoriale ale **Poliției de Frontieră** din zonele în care cetățenii de etnie slovacă nu au o pondere de cel puțin 20% din numărul total al populației unităților administrativ-teritoriale, își desfășoară activitatea și persoane care cunosc limba slovacă.

La articolul 11 - Mijloace de comunicare – au fost selectate:

- paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect, competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:

a) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:

subparagraful a)(iii) să ia măsuri corespunzătoare pentru ca difuzorii să programeze emisiuni în limbile regionale sau minoritare

subparagraful b)(ii) să încurajeze și/sau să faciliteze emiterea de programe de radio în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful c)(ii) să încurajeze și/sau să faciliteze difuzarea de programe de televiziune în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e)(i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

Societatea Română de Radiodifuziune realizează și transmite programe în limbile minorităților naționale în programele stațiilor regionale. Emisiuni în limba slovacă se regăsesc în programele următoarelor radiouri:

RADIO REȘIȚA s-a înființat în anul 1996, din anul 2000 a dat curs cererilor adresate de reprezentanții minorităților din zonă, astfel, aici se transmite în limbile ucraineană, sârbă, maghiară, germană, croată, **slovacă**, cehă și romani câte 30 de minute săptămânal. Ponderea emisiunilor pentru minorități, în totalul programelor este de 28,57%. Emisiuni realizate în limba **slovacă** se difuzează în fiecare sâmbătă.

RADIO TIMIȘOARA: Ponderea emisiunilor pentru minorități, în totalul programelor este de 21,43%. Emisiunea în limba slovacă are același început cu emisiunea în limba cehă - aprilie 1990. Devine o emisiune de sine stătătoare din septembrie 1998. Are o durată de 60 de minute pe săptămână și se difuzează în fiecare duminică între 17,00 și 18,00. Publicul cărui i se adresează este în special **COMUNITATEA SLOVACĂ** din județele ARAD, BIHOR, TIMIȘ, CARAȘ -SEVERIN, SĂLAJ, SATU MARE și nu numai. Ecourile emisiunii se fac auzite și din alte țări (Ungaria, Slovacia, Cehia).²⁰⁸

Măsuri care vor fi puse în aplicare în viitor: luând în considerare dispozițiile Cartei aplicabile domeniului coordonate în cadrul Societății Române de Radiodifuziune, în cadrul Redacției Minorități din București s-a elaborat un proiect care vizează extinderea timpului de emisie a redacției cu 2/zi, propunând un program și în limba slovacă care ar conține buletin de știri, relatări despre evenimente, interviuri, etc., prezentate marți între orele 23,15-24,00. Proiectul se află în faza de analiză în vederea elaborării studiului de fezabilitate.²⁰⁹

Societatea Română de Televiziune

Emisiunilor săptămânale în limbile maghiară, germană, sârbă și romani li s-au adăugat pe TVR 3 alte 9 (nouă) noi emisiuni săptămânale în limbile: bulgară, croată (realizate de TVR Timișoara), rusă, turcă, tătară, greacă (realizate de TVR București), cehă, **slovacă** și ucraineană (realizate alternativ de TVR Cluj și TVR Timișoara).²¹⁰

Durata emisiunilor în limba slovacă este de 9 minute. Acestea sunt prezentate de TVR CLUJ alternativ cu TVR TIMIȘOARA, bilunar, în fiecare vineri.

²⁰⁸ www.radiotimisoara.ro

²⁰⁹ Raport SRR (Societate Română de Radiodifuziune)

²¹⁰ După Raport SRTv

Anual, UDSCR (Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor din România) finanțează participarea a 2 jurnaliști la un curs organizat de Facultatea de Jurnalism din Bratislava oferit slovacilor din diasporă pentru formarea lor.

- paragraful 2. Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară, și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine, realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercițarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

La propunerea lui Raico Cornea, membru în Consiliul de administrație al **SRTv**, TVR a rezervat un spațiu de emisie pentru difuzarea săptămânală pe canalul TRV 3 a unui film artistic din statele de proveniență a minorităților naționale, desigur cu subtitrare în limba română. În acest sens, TVR a demarat acțiuni în vederea semnării sau reînnoirii acordurilor de colaborare (schimb de emisiuni, filme artistice, documentare, reportaje etc.) între televiziunea publică din România și cele din Albania, Bulgaria, Cehia, Croația, Germania, Grecia, Israel, Macedonia, Rusia, Serbia, **Slovacia**, Turcia, Ucraina și Ungaria. Acest proiect va contribui cu certitudine la promovarea limbilor minorităților naționale și a cinematografilei europene prin difuzarea de producții din statele amintite, dar și a filmelor artistice românești în statele menționate.²¹¹

În programele furnizorilor de servicii de comunicații din zona unde trăiește majoritatea minorității slovace sunt incluse putine canale care transmit emisiuni de televiziune ale țărilor vecine realizate în limba slovacă, minoritatea slovacă având acces la emisiunile în limba slovacă pe cale particulară, prin satelit. În ultimul timp UDSCR face demersuri de a contracta cu furnizori de servicii din Slovacia.

- paragraful 3. Părțile se angajează să vegheze ca interesele vorbitorilor limbilor regionale sau minoritare să fie reprezentate ori luate în considerare în cadrul structurilor eventual create, în conformitate cu legea, având ca sarcină garantarea libertății și a pluralității mijloacelor de comunicare.

În astfel de structuri sunt reprezentate minoritățile naționale în general, la propunerea grupurilor parlamentare ale minorităților naționale.

²¹¹ Conform Raportului SRTv, transmis Departamentului pentru Relații Interetnice.

La articolul 12 - Activități și facilități culturale - România a ales următoarele puncte:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor din România a apărut în 1990 ca forum tutelar al minorității cehe și slovace din România. Chiar dacă pe 31 decembrie 1992 Cehoslovacia s-a divizat, uniunea a continuat să existe ca atare, având autonomie zonală atât pentru minoritatea slovacă cât și pentru minoritatea cehă. UDSCR se definește ca fiind, în primul rând, o organizație cultural-socială. Totuși una dintre activitățile de bază ale Uniunii este și asigurarea reprezentării politice.

Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor face parte din Consiliul Minorităților Naționale, care are statutul de organism consultativ al Guvernului și este format din 19 organizații ale cetățenilor aparținând minorităților naționale, toate cu reprezentare parlamentară.

UDSCR a primit 2.280 mii lei din bugetul de stat pe anul 2008, iar 2.429,22 mii lei pe 2009 pentru acoperirea parțială a cheltuielilor necesare desfășurării activității lor. Toate acțiunile culturale, științifice, folclorice, școlare sau de orice altă natură organizate și finanțate de UDSCR se realizează în limba maternă slovacă.

Principala publicație a Uniunii Democrate a Slovacilor și Cehilor din România este *“Naše snahy”* (*“Strădăniile noastre”*), publicație ce și-a reluat activitatea în anul 1990, după o întrerupere de 50 de ani. *“Naše snahy”* este o revistă culturală cu o apariție lunară, este bilingvă (în limba slovacă și cehă), având rezumat în limba română. Revista cuprinde o rubrică a parlamentarului, articole de interes general, precum și scurte povestiri, poezie și studii. Revista are și un supliment, *“Naše snahy plus”*, care apare trimestrial și este o revistă literară și de cultură în limba slovacă și o parte în cehă. În fiecare lună apare revista școlară *“Pramen”* la Budoii în limba slovacă.

Anual sunt tipărite cărți aparținând autorilor slovaci din România, precum și cărți traduse în limba română. În 2008 au fost editate din resurse de la bugetul de stat următoarele cărți:

- Adam Suchanky – Basnicke dielo
- Pavel Rozkos – Nahody
- Pavel Husarik – Basne
- Ivan Miroslav Ambrus – Basne z tmavej kokory
- Pavel Mucai – Poslal som slovo

În ceea ce privește scriitorii de expresie slovacă sunt 10 scriitori activi, care fac parte din Cercul literar slovac din Nădlac, dintre care 8 sunt membri în Uniunea Scriitorilor din România. Anual se publica volume de proza, poezie și studii științifice aparținând acestor scriitori.

Societatea culturală și științifică *“Ivan Krasko”* din Nădlac desfășoară și o activitate de cercetare. Societatea a editat *“Atlasul cultural al Slovacilor din România”*, album etnografic și cultural care conține peste 1000 de pagini și 600 de hărți. Lucrarea a fost catalogată de Institutul de etnografie din România ca fiind primul Atlas de acest fel editat în România. Tot în cadrul societății *“Ivan Krasko”* se desfășoară și activități de traducere, atât din literatura slovacă în limba română cât și din literatura română în limba slovacă. În acest context, revista bilingvă româno-slovacă *“Oglinzi paralele”* care a apărut până în anul 2007 de patru ori pe an, a prezentat texte din literatura contemporană slovacă și română. Totodată societatea mai editează și o revistă comună trimestrială a slovacilor din Ținuturile de Jos - Serbia, Romania, Ungaria - Dolnozemsky Slovak (*“Slovacul din Ținuturile de Jos”*), cu contribuția UDSCR.

În Nădlac se poate vorbi și despre o stagiune teatrală în limba slovacă. Teatrul de amatori are o tradiție de 110 ani, prima piesă a fost prezentată din surse proprii în 1889, în timpul războiului mondial prezentarea spectacolelor s-a întrerupt, iar în ultimii 5 ani are cel puțin o premieră în fiecare an din dramaturgia slovacă, română și universală. Spectacolele se prezintă cu ocazia sărbătorilor legale sau a unor evenimente speciale. Teatrul de amatori

are două echipe fără membri constanți, cu participarea persoanelor din comunitate. Au și turnee în Slovacia - în 2008 au avut la Nove Sady , în 2009 - la Bratislava.

Tot în Nădlac există și un muzeu etnografic slovac, aici desfășurându-și activitatea un muzeograf și un etnograf. Biblioteca din Nădlac și bibliotecile școlare au cărți și în limba slovacă.

Pe plan național, UDSCR organizează “Festivalul folcloric slovac” în fiecare an, în localitățile locuite de aceste minorități. Uniunea organizează sau participă la diferite acțiuni cum ar fi “Ziua slovacilor” din diferite localități (în 2008: Aleșd, Vâlcelele, Foglaș, Aștileu, Zalău, Oradea, Sacalasa Nou, din Banat), “Ziua școlii”, “Ziua copiilor”, “Ziua femeii”, “Ziua mamei” în anumite localități. În 2008 UDSCR a participat la diferite festivaluri din Slovacia (de exemplu: Festivalul Trebisov, Festivalul “V Pivnickom poli”, Festivalul Kosice, Festival Slovaci-Slovacom, Festivalul folcloric “Pod Polanou Detva”, etc.) și din România (de ex. Festivalul Pro Etnica, Festivalul Interetnic), la Seminarul Săptămâna interculturalității etc. A organizat excursii pentru elevi (Excursia “Cunoașterea originii slovacilor” în Slovacia), și a sprijinit participarea elevilor la tabără multietnică la Băile Herculane, la excursia în Grecia, organizată de DRI elevilor premiați la olimpiadele de limba maternă, etc. Alte acțiuni organizate și participări la acțiuni comune de către UDSCR în țară și în străinătate: Concurs de recitare “Poezia-moja laska” la Nădlac, Concurs de recitare poezie “Dobre slovo” la Komarno, Seară literară “Bozena Nemcova” la Timișoara, Expoziție pictură - Maria Stefanco la Selenca, Participare la acțiunea “Meșteșuguri populare” în Serbia, Participare la acțiunea “Na jarmoku” la Bekescsaba (Ungaria) etc.²¹²

Tot în anul 2008, în cadrul **Programului Anul European al Dialogului Intercultural, Serviciul Diversitate Culturală din cadrul Ministerului Culturii** a mijlocit implementarea a 21 de proiecte culturale care au susținut folclorul, festivalurile și alte forme de exprimare și inițiativele privind limbile regionale sau minoritare, proiecte propuse și derulate în majoritate de organizațiile nonguvernamentale ale minorităților naționale din România. Acestea au beneficiat de sprijinul unor parteneri, invitați și participanți din alte țări, reprezentanți ai organizațiilor similare din alte state europene semnatare ale *Convenției – cadru privind protecția minorităților naționale*, reprezentanți ai organizațiilor internaționale abilitate în domeniu.

Serviciul Diversitate Culturală a finanțat următoarele două proiecte culturale organizate de UDSCR:

- „Festivalul Internațional de Folclor al Tineretului Slovac”, 16 -18 mai 2008

Festivalul internațional de folclor al tineretului slovac are ca menire păstrarea valorilor autentice ale cântecului și portului popular. Aflat la cea de-a patra ediție, Festivalul reunește participanți din Franța, Cehia, Slovacia, Polonia, Ungaria și România în vederea păstrării identității naționale și culturale a tineretului slovac din diasporă și din România, fiind, totodată un prilej de identificare a asemănărilor și deosebirilor, dar și de învățare și perpetuare de elemente noi, obiceiuri populare și tradiții din cultura tradițională a minorității slovace.

²¹² Raport UDSCR

- **“Festivalul–concurs al soliștilor de muzică populară slovacă”, 24 – 28 septembrie**
Festivalul concurs al soliștilor de muzică populară slovacă „Cez Nadlak je...2008” are ca menire păstrarea valorilor autentice ale cântecului și portului popular slovac din diasporă și din România în context multicultural european. Festivalul cuprinde două componente principale: parada portului popular și concursul soliștilor de muzică populară slovacă susținute de participanți din Ungaria, Serbia, Croația și România. Aflat la a X-a ediție, Festivalul este dedicat păstrării valorilor autentice ale cântecului popular slovac în cultura minorității slovace din România.²¹³

- **paragraful 2. În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.**

Limba slovacă nu se utilizează în alte zone decât cele menționate.

-**paragraful 3. Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.**

În baza Programelor interguvernamentale semnate de România cu diferite țări, documente care includ prevederi în domeniul culturii, s-a avut în vedere stabilirea și dezvoltarea bunelor relații de colaborare între minorităților naționale din România și țara în care acestea reprezintă populația majoritară, precum și între comunitățile etnice din țara noastră și comunități similare din alte țări (aflate în diasporă).

În ceea ce privește limba slovacă, *Programul de colaborare culturală între Ministerul Culturii și Cultelor din România și Ministerul Culturii din Republica Slovacă*, încheiat pentru anii 2006 – 2008, prevede următoarele mențiuni:

„-Fiecare parte va organiza o dată, în perioada valabilității acestui program „Săptămâna Culturală” a țării partenere.

-Părțile vor realiza proiectele de programe culturale alese, privind moștenirea culturală a minorității române din Slovacia și minorității slovace din România, prin schimbul de specialiști din domeniul problematicii minorităților.

-Părțile vor sprijini dezvoltarea colaborării între editurile de carte și redacțiile revistelor de cultură cu scopul publicării reciproce a traducerilor operelor autorilor clasici însemnați și autorilor contemporani ai părții partenere.

-Părțile vor primi anual, pe bază de reciprocitate, traducători la colocvii, seminarii naționale și internaționale de traducători și stagii de studii.

-Partea română va invita 2 (doi) poeți la acțiunea internațională organizată de Uniunea Scriitorilor Români.

-Partea slovacă va invita în anul 2006 la „Festivalul Internațional Ján Smrek” din Bratislava 2 (doi) poeți români.

²¹³ Raport MCC

-Părțile contractante vor sprijini colaborarea directă între biblioteci (naționale și altele) prin schimb de specialiști sub forma participării la simpozioane, întâlniri de lucru și schimb de documente, inclusiv pe suport electronic.

-Părțile vor sprijini colaborarea în domeniul cercetării științifice a documentelor de arhivă a fondului de cărți istorice rare în legătură cu istoria sau teritoriul celeilalte părți contractante. Vor înlesni cercetătorilor țării partenere accesul la aceste documente, cât și eventual realizarea de microfilme, fotocopii, facsimile, stocate pe suport electronic, în concordanță cu prevederile legislative interne.

-Partea română va facilita părții slovace transpunerea electronică de facsimile ale codicelor slovace medievale, incunabilelor și tipăriturilor vechi de la Biblioteca Battyaneum din Alba Iulia, pe suport electronic.

-Părțile vor sprijini respectarea angajamentelor internaționale și prevederilor legale interne în domeniul drepturilor de autor.”²¹⁴

Ministerul Culturii din Slovacia asistă financiar editarea lucrărilor poezilor și scriitorilor slovaci, acordă granturi pentru proiecte culturale, mai ales dacă aceste vizează teme regionale care includ zonele locuite de slovaci din Iugoslavia, România și Ungaria.

La articolul 13 - Viața economică și socială – au fost selectate:

- **paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:**

subparagraful a) să excludă din propria legislație orice dispoziție care interzice ori limitează în mod nejustificat folosirea limbilor regionale sau minoritare în documentele referitoare la viața economică ori socială și, mai ales, în contractele de muncă și în documentele tehnice, cum ar fi instrucțiunile de utilizare a produselor sau a echipamentelor tehnice;

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi;

Nu detinem date privind interzicerea sau limitarea utilizării limbii slovace în viața economică și socială.

La articolul 14 - Schimburi transfrontaliere – au fost selectate:

Părțile se angajează:

- **paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;**

- **paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.**

²¹⁴ Raport MCC

Există o colaborare transfrontalieră între **Slovacii din Ținuturile de Jos** – din Serbia, România, Ungaria - care colaborează intens și regulat între ei:

- au o revista comună- *Dolnozemský Slovák*
- țin conferințe științifice: *Ondrej Štefanko-opera și viața* (19. – 22.03.2009, Nădlac),
- se țin conferințe pe problem școlare ca limba maternă: *Învățământul cu predare în limba maternă și relația acestuia cu Republica Slovacă* (oct. 2009, Nădlac),
- organizează workshopuri pentru lideri tineri ai comunității *Naši mladí* (mai 2007, și mai 2009, la Nădlac),
- organizează festivaluri folclorice comune cu tradiție, etc.

Se colaborează cu țara de origine prin diferite proiecte, programe (culturale, școlare, de tineret, cercetare), schimburi de experiență etc.²¹⁵

Colaborare în cadrul Euroregiunii „Carpatica”:

Euroregiunea cuprinde zonele de frontieră a cinci țări: *Polonia, Slovacia, Ungaria, Ucraina, România* și are o populație de peste 16 milioane locuitori și o suprafață de 161.000 km². Funcționează în baza Acordului privind înființarea unei Asociații interregionale “Euroregiunea Carpatica” și a Statutului Asociației interregionale “Euroregiunea Carpatica”. Scopul Euroregiunii Carpatica este de a organiza și coordona activități, de a promova cooperarea între acțiuni economice, științifice, ecologice, culturale, sportive și educaționale, de a ușura contactele cu organismele, organizațiile și instituțiile internaționale. Această activitate este în concordanță cu principiile *Convenției europene asupra cooperării transfrontaliere între comunitățile teritoriale și autorități*, nr. 106, a Consiliului Europei (Madrid 1981).

Rolul de bază al Euroregiunii este de a facilita contactele și de a facilita stabilirea cooperării între cetățeni, instituții, autorități locale și regionale. În forma sa practică, această activitate depinde de nevoile concrete. Un alt rol important al Euroregiunii este acela de a pregăti și inspira pregătirea documentelor necesare pentru dezvoltarea regiunilor din această parte a Europei. Această strategie este foarte importantă pentru membrii regiunii.

Obiectivele Euroregiunii Carpatica sunt:

- promovarea intereselor locale ale regiunilor implicate, prin strângerea legăturilor economice, culturale, științifice și turistice cu regiunile din statele vecine;
- influențarea reducerii tensiunilor și construirea relațiilor de bună vecinătate;
- realizarea de lobby pe lângă autoritățile naționale, în vederea fluidizării traficului transfrontalier prin deschiderea unor noi puncte de trecere a frontierei.
- prioritățile României în cadrul Euroregiunii vizează modernizarea și dezvoltarea punctului de trecere a frontierei de la Halmeu și Tarna Mare.

Parteneri:

România (județele Satu Mare, Sălaj, Maramureș Botoșani și Harghita), Ungaria, Polonia, Ucraina, Slovacia.

Președinția părții române a Euroregiunii este deținută de Consiliul Județean Maramureș.

Organismele cooperării:

²¹⁵ Raport UDSCR

Consiliul Euroregiunii Carpatica (Consiliul EC), format din reprezentanți ai țărilor membre și condus de un președinte. Consiliul decide strategia Euroregiunii, precum și asupra problemelor de interes pentru întreaga Euroregiune.

Comisii de lucru: Comisia pentru Dezvoltare Regională – Ungaria
 Comisia pentru Turism și Mediu - Polonia
 Comisia pentru Dezvoltarea Comerțului - România
 Comisia pentru Infrastructură Socială -Ucraina
 Comisia pentru Prevenirea Dezastrelor Naturale - Slovacia

Acțiuni realizate:

În martie 2008 Euroregiunea Carpatică a împlinit 15 de ani de existență, ocazie cu care toți partenerii Euroregiunii au organizat mai multe evenimente pentru a marca evenimentul: simpozioane, conferințe, seminarii, târguri și expoziții. Euroregiunea Carpatica a fost beneficiară a unei finanțări, împreună cu Euroregiunea Main-Rin (NL/B/D), pentru un proiect de dezvoltare a cooperării transfrontaliere ce s-a desfășurat pe parcursul anului 1998 și a avut ca rezultat elaborarea unei Strategii de dezvoltare a relațiilor transfrontaliere în Euroregiunea Carpatica.

Pe baza acestei Strategii, în anul 2000 a fost continuat proiectul de cooperare cu Euroregiunea Main-Rin, dezvoltându-se o serie de proiecte bi- și trilaterale între regiunile membre. În același an a fost implementat un alt proiect comun EC și EMR pe teme de turism, în urma căruia o delegație română a participat la un schimb de experiență în Olanda și Belgia. Euroregiunea Carpatica, în special Comisia de lucru a Cooperării Economice și Dezvoltării Regionale, a jucat un rol important în coordonarea unui sistem de informații în ceea ce privește legile comerciale între regiuni, precum și la înființarea „Carpathian Euroregion Barter Center”.²¹⁶

Programul Operațional de Cooperare Transnațional sud-estul Europei vizează crearea de parteneriate transnaționale în domenii de importanță strategică în aria geografică eligibilă reprezentată de teritoriul *Austriei, Greciei, Bulgariei, Ungariei, României, Sloveniei, Slovaciei, Croației, Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, Albaniei, Bosniei, Muntenegrului, Serbiei, Moldovei și de regiuni din Italia și Ucraina*. Axele prioritare vizează sprijinirea inovării și antreprenoriatului, protecția și îmbunătățirea mediului înconjurător, îmbunătățirea accesibilității și dezvoltare sinergiilor transnaționale ale zonelor cu potențial (în cadrul acestei axe, fiind eligibile inclusiv proiecte care promovează utilizarea patrimoniului cultural pentru dezvoltare).²¹⁷

Proiecte finanțabile de tip **cooperare “people to people”** includ organizarea de evenimente comune pentru promovarea culturii, sporturilor, cooperarea între instituții de învățământ prin intermediul programelor de schimb de experiență, schimburi de experiență pentru profesori și elevi între școlile și universitățile din ambele părți ale graniței, promovarea comună a atracțiilor turistice din zonă etc.

Programul de Cooperare Transfrontalieră Ungaria-Slovacia-România-Ucraina beneficiază de un buget total pentru perioada 2007-2013 de 74,81 milioane EUR.

²¹⁶ Raport MAE

²¹⁷ Raport MDLPL

Prioritățile Programului se referă la dezvoltarea economică și socială, îmbunătățirea calității mediului, provocări comune și creșterea eficienței granițelor, inclusiv cooperarea de tip ”people to people”.²¹⁸

i). LIMBA TURCĂ

Conform recensământului din 2002, s-au declarat de etnie turcă 32 098 de persoane, dintre care 27 668 vorbitori de limbă turcă. Restul de 4 430 de persoane au declarat că limba lor maternă este: 4 307 persoane - limba română; 12 persoane - limba maghiară; 27 persoane – limba romani; 2 persoane – limba ucraineană; 17 persoane – limba germană; 25 persoane – limba tătară; 11 persoane – limba sârbă; o persoană – limba croată; 5 persoane - limba idiș; 8 persoane – limba polonă; o persoană – limba italiană; 10 persoane – altă limbă maternă; 4 persoane – limbă nedeclarată.²¹⁹ Majoritatea etnicilor turci din România se află concentrați în regiunea Dobrogea (județele Constanța și Tulcea). Sunt reprezentați la nivel parlamentar de Uniunea Democrată Turcă din România, care are în prezent aproximativ 40 filiale, majoritatea în județele Constanța și Tulcea dar și în București, Călărași, Brăila, Galați ș.a.²²⁰

La articolul 8 – Învățământ – România a selectat următoarele puncte:

- paragraful 1. În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagraful a)(i) să prevadă desfășurarea unei educații preșcolare în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful b)(i) să prevadă desfășurarea unui învățământ primar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful c)(i) să prevadă desfășurarea unui învățământ secundar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful d)(iv) să aplice una dintre măsurile vizate la pct. (i)-(iii) de mai sus cel puțin elevilor care o solicită sau, dacă este cazul, ale căror familii o solicită - în număr considerat suficient;

subparagraful e)(ii) să prevadă studiul acestor limbi ca disciplină a învățământului universitar și superior;

subparagraful f) (iii) dacă autoritățile publice nu au competențe directe în domeniul educației adulților, seă favorizeze și/sau să încurajeze predarea acestor limbi în cadrul educației pentru adulți ori a educației permanente;

²¹⁸ Raport MDLPL

²¹⁹ Statistici oficiale realizate în urma recensământului din anul 2002.

²²⁰ Date furnizate de Uniunea Democrată Turcă din România

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a acelor dintre paragrafele a)-g) acceptate de parte;

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

În conformitate cu prevederile Legii Învățământului nr. 84/1995, republicată și modificată, elevilor de etnie turcă, care frecventează unități școlare cu predare în limba română, li s-a asigurat, la cerere, studiul limbii turce ca limbă maternă (ca disciplină). Buna desfășurare a procesului de învățământ în limba turcă se realizează prin colaborarea dintre Direcția Generală Învățământ în Limbile Minorităților și Relația cu Parlamentul din cadrul MECI cu Inspectoratele Școlare ale Județelor Constanța și Tulcea, precum și cu organizațiile celor două minorități – turcă și tătară.

Din 2006 până în prezent, efectivele privind solicitările de studiu ale limbii materne sunt în ușoară creștere, pe segmentul de populație școlară I-IV (corelat cu creșterea demografică). Se asigură premisa studiului în limba maternă conform reglementărilor interne și internaționale. Limba turcă se studiază în școli cu predare în limba română, conform prevederilor legale. Există planuri de învățământ, programe școlare aprobate, manuale avizate, precum și cadre didactice calificate provenite din rândul minorității.

La nivelul Inspectoratului Școlar Județean Constanța există un inspector pe specialitate care gestionează în teritoriu, aplicarea legislației privind studiul în limba maternă, monitorizează rezultatele obținute la olimpiade și concursuri școlare, propune comisii județene, propune o strategie în teritoriu privind interculturalitatea și multiculturalitatea, aplică chestionare privind necesitatea perfecționării cadrelor didactice, monitorizează și îndrumă din punct de vedere al specialității, cadrele didactice din teritoriu.

Învățământul preuniversitar cu predare parțială în limba turcă se încadrează în sistemul de învățământ național românesc, cuprinzând unități de învățământ cu predare parțială în limba turcă la nivel preșcolar și liceal. La cererea comunităților turcă și tătară, începând cu anul 1990, în școlile românești din județele Constanța, Tulcea și municipiul București au fost înființate grupe și clase de studiu al limbii turce. Politicile și strategiile de promovare a limbii turce se realizează conform normativelor, ordinelor și metodologiilor emise de Ministerul Educației Cercetării și Inovării.

Formele de educație – limba turcă:

1) la nivel preprimar :

Grădinița cu orar normal nr. 58, bilingvă, Constanța

Grădinița cu orar normal nr. 1, bilingvă, Medgidia

2) la nivel primar și gimnazial – în unități școlare cu predare în limba română

Șc. 12 B.P. Hașdeu – 4 clase cu predare parțială (Anexa 1)

- 3) la nivel liceal - în unități școlare cu predare în limba română Colegiul Național Kemal Atatürk, Medgidia (Anexa 1)
- 3 clase cu predare parțială
 - 1 clasă cu predare intensivă engleză – turcă.

Inspectoratul Școlar Județean Constanța se implică în organizarea Olimpiadei de Limba și literatura turcă și a Olimpiadei de religie islamică, astfel:

- *Olimpiada de Limba și literatura turcă 2007 - 2008*

- Faza pe școală – decembrie / ianuarie
- Faza locală – februarie
- Faza județeană – martie
- Faza națională – aprilie

- *Olimpiada de religie islamică 2007 – 2008*

- Faza pe școala – februarie
- Faza județeană – mai

În fiecare an, un număr important de elevi s-au calificat pentru faza națională a olimpiadei.²²¹

Învățământul universitar în limba turcă este asigurat în două universități: Universitatea Ovidius din Constanța și Universitatea București (ca limbă modernă), secțiile de limba turcă – limba română și limba turcă – limba engleză.

Sistemul privat de învățământ cuprinde câteva școli în care se studiază limba turcă, ca limbă modernă II (1 - 2 ore/săptămână). Ca exemple pozitive sunt considerate Liceul Internațional de Informatică din Constanța și cel din București. În aceste licee studiază atât elevi de naționalitate turcă, dar și elevi români sau de alte etnii.

Pregătirea cadrelor didactice necesare predării limbii turce s-a realizat prin:

- 1) Liceul Teologic Musulman și Pedagogic „K. Atatürk” din Medgidia, devenit ulterior Colegiul Național Kemal Atatürk Medgidia;
- 2) Secțiile de limba turcă-limba română și limba turcă-limba engleză din cadrul Universităților din București și Constanța;
- 3) Colegiul „KEMAL ATATÜRK” din cadrul Universității Ovidius Constanța, înființat în anul universitar 2000 – 2001,
- 4) Colegiul pedagogic Institutului din cadrul Universității Ovidius Constanța

Perfecționarea cadrelor didactice care predau în limba turca este asigurată prin unitățile de învățământ în care acestea sunt încadrate. În plus față de aceasta, cadrele didactice participă la diferite confătuiri, schimburi de experiență, seminarii, în țară și în străinătate. În ultimii ani, cadrelor didactice li s-a oferit posibilitatea să participe la astfel de consfătuiri, prin grija Uniunii Democrate Turce din România, care a organizat sau a dat curs invitațiilor unor alți organizatori, programe cum sunt: „Consfătuirea cadrelor didactice” - Medgidia, Constanța „Schimb de experiență între cadrele didactice” – Izmir

²²¹ Informații transmise de Ministerul Educației Cercetării și Inovării

și Istanbul, Turcia, „Problemele cadrelor didactice din Balcani” – Istanbul, Turcia, „Întâlnirea cadrelor didactice din Eur-Asia” – Istanbul, Turcia ș.a.²²²

În contextul Programului interguvernamental de schimburi în domeniul științei, culturii, învățământului, cât și al înțelegerii între ministerele de resort din cele două țări, predarea disciplinelor vocaționale în cadrul Colegiului Național „K. Atatürk” din Medgidia se face cu ajutorul profesorilor din Republica Turcia.²²³

Manualele utilizate la specialitatea *Limba și literatura turcă*, în școlile cu predare în limba română și la Colegiul Național K. Atatürk din Medgidia sunt editate de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării. Sunt folosite în sistemul de educație și manuale auxiliare, antologii editate de Ministerul Educației Naționale din Republica Turcia. Studiul limbii materne turce se mai realizează și cu ajutorul manualelor revizuite și reeditate de Editura Didactică și Pedagogică, al manualelor noi concepute (Comunicare, Abecedar, Limba și Literatura Turcă clasa a VIII-a) și al manualelor aduse din Republica Turcia. Ca lectură ajutătoare, pentru preșcolari și elevii de liceu au fost tipărite: *Culegerea de basme în ediție bilingvă turcă-română* și *Culegerea de texte literare pentru gimnaziu și liceu*. Există programă și manuale pentru *Istoria și tradițiile minorității*.²²⁴

- paragraful 2. În materie de învățământ și în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în limba regională sau minoritară ori predarea acestei limbi la nivele de învățământ corespunzătoare.

Uniunea Democrată Turcă din România, cu sprijinul Ministerului Educației Cercetării Inovării se preocupă ca limba turcă să fie vorbită de un număr tot mai mare de persoane din rândul comunității turce, dacă este cazul chiar și în localitățile în care comunitatea turcă numără mai puțini membri. În prezent, limba turcă poate fi studiată începând de la grădiniță, până la nivel universitar, inclusiv. Unul dintre cele mai importante obiective ale uniunii este acela al creșterii numărului de clase sau grupe de studiu în limba turcă, în măsura în care există un interes crescut în rândul membrilor comunității. Se studiază limba turcă și religia islamică și în cadrul filialelor U.D.T.R. din Tulcea, Babadag, Galați.²²⁵ Până în acest moment nu a fost semnalată necesitatea întreprinderii unor măsuri suplimentare de promovare a limbii turce.

La articolul 9 – Justiția – au fost selectate:

- paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste

²²² Date transmise DRI de Uniunea Democrată Turcă din România

²²³ Informații transmise DRI de Inspectoratul Școlar Județean Constanța

²²⁴ Informații transmise DRI de Inspectoratul Școlar Județean Constanța

²²⁵ Informație transmisă DRI de Uniunea Democrată Turcă din România

limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:

subparagraful a) (ii) în cadrul procedurilor penale: să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară;

subparagraful a) (iii) în cadrul procedurilor penale: să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

subparagraful b) (ii) în cadrul procedurilor civile: să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compară personal în fața unui tribunal, aceasta să se exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful b) (iii) în cadrul procedurilor civile: să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgerea la interpreți și traduceri;

subparagraful c) (ii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compare în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c) (iii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- paragraful 2. Părțile se angajează:

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară;

- paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.

Nu detinem date care să ateste utilizarea limbii turce în justiție.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice – au fost selectate:

- paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:

subparagraful a)(ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi;

subparagraful a)(iii) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi;

subparagraful a)(iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful a)(v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

- paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) folosirea de către autoritățile regionale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponomiei în limbile regionale sau minoritare.

- paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:

subparagraful a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice; sau

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

subparagraful c) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri în aceste limbi.

- paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:

subparagraful b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.

În cadrul structurilor teritoriale ale **Poliției de Frontieră** din zonele în care cetățenii de etnie turcă nu au o pondere de cel puțin 20% din numărul total al populației unităților administrativ-teritoriale, își desfășoară activitatea și persoane care cunosc limba turcă.

La articolul 11 - Mijloace de comunicare:

- paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect, competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:

a) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:

subparagraful a)(iii) să ia măsuri corespunzătoare pentru ca difuzorii să programeze emisiuni în limbile regionale sau minoritare

subparagraful b)(ii) să încurajeze și/sau să faciliteze emiterea de programe de radio în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful c)(ii) să încurajeze și/sau să faciliteze difuzarea de programe de televiziune în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e)(i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

În calitatea lor de servicii publice, Societatea Română de Radiodifuziune și Societatea Română de Televiziune se preocupă constant de gestionarea spațiilor de emisie destinate minorităților naționale, încă din anul 1991. Comunitatea turcă din România se bucură de un spațiu de emisie de **60 de minute/săptămână la Radio Constanța**. Aceste emisiuni, de tipul magazin, cuprind știri, reportaje, muzică tradițională și sunt difuzate în fiecare marți, începând cu orele 19,00. De asemenea, prin grija Uniunii Democrate Turce din România s-a înființat **postul Radio T**, care emite zilnic în județul Constanța, pe frecvența 104,40 Mhz, între orele 5,00 -14,00, **în limbile turcă și română**²²⁶.

Postul național de televiziune (TVR 1) alocă săptămânal câte o oră minorităților naționale, în cadrul emisiunii *Conviețuiri*. Programul emisiunii *Autostrada TVR (TVR 1)* este structurat pe sloturi orare cu module tematice comune: info, **minorități etnice**, sport, cultură, muzică, sociale, sănătate, reportaj, documentar etc. Alături de celelalte minorități naționale, turcii din România au posibilitatea de a se prezenta în cadrul acestei emisiuni.

Telejurnalul Regional (TVR 3) acoperă, la nivelul întregii României, nevoia de informare locală, de reflectare a realităților din teritoriu. Comunitățile locale, minoritățile naționale și evenimentele din viața acestora au aici un spațiu dedicat de exprimare.²²⁷

Uniunea Democrată Turcă din România editează lunar publicația bilingvă română-turcă, *Hakses (Vocea Autentică)*. Tirajul publicației este de 1000 de exemplare și se

²²⁶ Informație oferită de Uniunea Democrată Turcă din România

²²⁷ <http://www.tvr.ro/emisiune.php?ed=60132>

distribuie gratuit în filialele din: Constanța, Megidia, Tulcea, Mangalia, Tuzla, Techirghiol, Eforie, Cumpăna, Cobadin, Fântâna Mare, Băneasa, Dobromir, Babadag, Măcin, Isaccea. U.D.T.R. dispune și de o pagină web proprie www.udtr.ro unde pot fi accesate date legate de istoria, tradițiile și viața comunității și poate fi citită, online, publicația *Hakses*. În ce privește realizarea și difuzarea de producții audio și audiovideo în limba turcă, U. D.T.R. a realizat un CD cu cele mai îndrăgite melodii turcești interpretate de corul Mehtap. Redactorii Hakses au participat la stagii de perfecționare profesională organizate de Departamentul pentru Relații Interetnice și de Sositatea Turcă de Radio și Televiziune. Uniunea Democrată Turcă din România a sprijinit în ultimii ani participarea redactorilor emisiunilor în limba turcă, la diferite întâlniri și schimburi de experiență, în țară și în străinătate, unul dintre exemple fiind: “Întâlnirea ziariștilor turci din Balcani” – Edirne, Turcia.

- paragraful 2. Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară, și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine, realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercițarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

Societățile private de transmisie prin cablu, în condițiile impuse de legislația în vigoare, au făcut posibilă recepționarea unor posturi tv în limba turcă, conform grilei de programe a acestora, prin preluarea principalelor posturi tv turcești: Kanal D, Star, Show, TRT International.²²⁸

- paragraful 3. Părțile se angajează să vegheze ca interesele vorbitorilor limbilor regionale sau minoritare să fie reprezentate ori luate în considerare în cadrul structurilor eventual create, în conformitate cu legea, având ca sarcină garantarea libertății și a pluralității mijloacelor de comunicare.

Comunitatea turcă din România nu are reprezentanți în cadrul autorităților de reglementare în domeniul mass media însă interesele acesteia sunt aduse la cunoștința autorităților prin diverse forme de comunicare și sunt luate în considerare de către acestea, conform informațiilor transmise de Uniunea Democrată Turcă din România. În aceste structuri există o reprezentare a tuturor minorităților naționale, prin persoane desemnate de Parlament.

²²⁸ Informații transmise DRI de Uniunea Democrată Turcă din România

La articolul 12 - Activități și facilități culturale – au fost selectate:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

Comunitatea turcă are acces la biblioteca existentă la Uniunea Democrată Turcă din România, cu sediul în Constanța, unde pot fi găsi volume editate de uniune sau ale unor scriitorilor de etnie turcă. De la Biblioteca Județeană I.N.Roman din Constanța pot fi împrumutate volume în limba turcă editate de U.D.T.R.

Prin grija Uniunii Democrate Turce din România, cu sprijinul financiar al statului român, se organizează anual manifestări culturale dintre cele mai diferite: Festivalurile „Primăvara Comunitară - Nevruz”, “Diversitate culturală”, seminarul “Mărturii ale culturii turce”, acestea fiind doar câteva dintre sutele de manifestări culturale pe care uniunea le-a organizat în ultimii ani.

În cadrul instituțiilor de resort din administrația publică centrală sau locală, Uniunea Democrată Turcă din România are trei reprezentanți, câte unul în: *Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național și Prefectura Constanța.*

Servicii de traducere în limba turcă există în cadrul notariatelor din Constanța, sau pot fi realizate prin firme private de traducere autorizată.

Viața culturală a comunității turce este bine conturată prin varietatea de manifestări culturale la nivel local, național și internațional și prin apariții editoriale. Titlurile editate în ultimii ani de Uniunea Democrată Turcă din România se înscriu în diverse de teme și tipologii, de la istorie, povești pentru copii, cultură, religie, monografii, antologii, beletristică, însumând aproximativ 30 de titluri în ultimii patru ani.²²⁹

- paragraful 2. În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.

Uniunea Democrată Turcă din România, prin manifestările culturale pe care le organizează, oferă posibilitatea membrilor comunităților cu un număr mai mic de membri să participe la viața culturală o organizației, prin participarea la acțiuni culturale care le sunt dedicate, organizate în localitățile în care aceștia trăiesc: “Concurs internațional de muzică populară”, Hârșova, Brăila, “Cultura mea, cultura ta, cultura noastră”, Ghindărești, “Zilele culturii turce în cadrul Euroregiunii”, Galați, “Asure Gunu”, în 14 filiale ș.a.²³⁰

-paragraful 3. Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.

În plan extern, statul român, prin participarea la politicile comune, acordă o importanță deosebită sprijinirii și promovării tuturor limbilor minoritare vorbite în România și culturilor pe care acestea le exprimă. Colaborarea româno-turcă în acest domeniu este foarte activă.

La articolul 13 - Viața economică și socială – au fost selectate:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi;

²²⁹ Informații transmise DRI de Uniunea Democrată Turcă din România

²³⁰ Informații transmise DRI de Uniunea Democrată Turcă din România

Nu numai că nu există interdicții sau limitări, ci, dimpotrivă, sunt foarte căutați specialiștii cunoscători ai limbii turce pentru companiile private sau mixte. Mulți dintre tinerii de etnie turcă din România care urmează studiile universitare, de master sau doctorat în Turcia se întorc în România și lucrează în bănci și companii din marile centre urbane care au nevoie de cunoscători ai limbii turce.

La articolul 14 - Schimburi transfrontaliere – au fost selectate:

Părțile se angajează:

- **paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;**

- **paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.**

Statul român, prin ministere și departamente, dar și Uniunea Democrată Turcă din România colaborează cu diverse instituții oficiale, ONG-uri prestigioase care activează în domeniile culturii, educației și religiei din alte state, în special din Republica Turcia. Între România și Republica Turcia există multe **acorduri, tratate bilaterale**, cu incidență pozitivă asupra comunității turce din România. Uniunea Democrată Turcă din România reprezintă, în acest sens, o punte de prietenie între România și Republica Turcia. În cadrul parteneriatului de cooperare în domeniul învățământului cu instituții de învățământ din Turcia putem exemplifica asigurarea cadrelor didactice pentru unele școli (ex. Colegiul Național *Kemal Atatürk* din Medgidia).

Există o serie de acorduri comune, care au fost implementate sau care urmează a fi implementate, concepute de România împreună cu state vecine. Acordul de cooperare denumit *“Euroregiunea Dunărea de Jos”* funcționează în baza Convenției semnate la 14 august 1998. Parteneri în derularea acestui proiect sunt: România (județele Tulcea, Brăila și Galați), Republica Moldova (raioanele Cahul și Cantemir) și Ucraina (Odessa). Având în vedere faptul că în județe Constanța și Tulcea trăiesc cei mai mulți etnici turci, iar proiectul este axat pe dezvoltarea schimburilor comerciale, dezvoltarea facilităților de transport, organizarea în comun de forumuri economice, seminarii și expoziții, dar și pe implementarea unor programe culturale, acordul de cooperare a condus la realizarea unor colaborări între comunitățile turce din regiunile țărilor partenere implicate.

Un alt exemplu este dat de Acordul privind crearea Euroregiunii *„Dunărea Inferioară”* încheiat la 15 noiembrie 2001, la Călărași, între România (județele Călărași, Ialomița și Constanța) și Bulgaria (Silistra și Dobric).²³¹

²³¹ Informații transmise DRI de Ministerul Afacerilor Externe din România.

Ansamblurile folclorice ale U.D.T.R. participă anual la Festivalul Internațional de folclor de la Yalova, Turcia. În fiecare an se organizează în parteneriat cu Societatea de Cercetare a Culturii Populare de la Ankara un simpozion despre cultura și civilizația turcă.²³² În aceeași sferă de colaborare, proiecte extrașcolare în parteneriat cu școli similare din Republica Turcia au fost și sunt derulate de : Școala nr.1 C-tin Brâncuși din Medgidia, Școala nr. 12 B.P.Hașdeu, Școala Castelu, Școala Nisipari, Școala nr. 1 Valu lui Traian, Școlile nr. 2,4,6,7 din Medgidia, Școala nr. 5 din Mangalia, Liceul Teoretic "Emil Racoviță" din Techirghiol, Palatul Copiilor Constanța, Școala Cumpăna, Școala Specială nr.1 din Constanța. Unul dintre cele mai bune exemple de colaborare cu țara mamă este oferit de Colegiul Național K. Atatürk din Medgidia.²³³

Dintre proiectele care s-au derulat în ultimii ani la care Uniunea Democrată Turcă a participat în Turcia, pot fi amintite: „Întâlnirea ziarștilor turci din Balcani”, Edirne, „Festivalul folclorului turc”, Yalova, „Curs de perfecționare pentru redactorii emisiunilor radio”, Ankara, „Schimb de experiență între cadre didactice”, Izmir, „Festival folcloric Zeytinburnu III”, Itanbul și multe altele.²³⁴

SPECIALITATEA LIMBA ȘI LITERATURA TURCĂ AN ȘCOLAR 2008 -2009

SITUAȚIA STATISTICĂ

Privind elevii minorităților naționale de la școlile cu limba de predare română care studiază limba maternă – Limba turcă
Anul școlar 2008 – 2009

Nr crt.	Număr de:					Total Scolari 3674 preșcolari 240	Din care număr de elevi pe clase/ani de studiu										
	Grăd	Șc.	Cls	Cls *	G r.		I	II	III	IV	V	VI	VII I	IX	X	XI	
Un i tăț i	2	66		2 cu 4/ 3 clase parțiale	9		445	555	431	439	432	402	320	275	108	79	61

Învățământ primar și gimnazial (clase cu predare parțială a-II-a, aIV-a, aV-a, aVI-a)

Minoritatea turcă	Total unități și secții	Unități	Secții	Total elevi	Total învățători
Total	1	1	-	56	4
		Șc. 12 B.P.Hașdeu			

²³² Informații transmise DRI de Uniunea Democrată Turcă din România.

²³³ Informații transmise DRI de Inspectoratul Școlar Județean Constanța.

²³⁴ Informații transmise DRI de Uniunea Democrată Turcă din România.

Învățământ liceal (clase cu predare parțială – teologie)

Minoritatea turcă	Total unități și secții	Unități	Secții	Total elevi	Total profesori
Total	1	1	-	143	3
		Col. K. Ataturk Medgidia		Profil pedagogic, teologic, bilingv	

j) LIMBA UCRAINEANĂ

Mărturiile arheologice și lingvistice arată că o populație slavă de răsărit s-a așezat în nordul României actuale încă din secolul al VI-lea, trăind alături de populația autohtonă românească, în timp ce cea mai mare parte a satelor locuite astăzi de ucrainenii sunt menționate în documente istorice din secolele al XIV-lea și al XV-lea. Așezarea ucrainenilor în Dobrogea și Delta Dunării datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, când o parte din cazacii zaporojeni prigoșiți de țarina Ecaterina a II-a a Rusiei s-au refugiat aici, cu acordul turcilor. Pentru a-i deosebi de vecinii lor ruși lipoveni, localnicii îi numesc *haholi*. Comunitatea ucraineană din Banat s-a constituit între anii 1908-1918 prin colonizarea unor domenii scoase la vânzare de proprietarii lor germani și unguri. Coloniștii proveneau în deosebi din zonele muntoase și sărace ale Transcarpatiei și din Bucovina. În prezent cei mai mulți dintre ucrainenii trăiesc în județele Maramureș, Suceava, Caraș-Severin, Timiș, Tulcea, Arad, Botoșani, Satu Mare, etc. Comunitatea numără, conform cifrelor oficiale ale recensământului, 61.098 persoane, din care 56.116 au declarat că limba lor maternă este ucraineană. Din punct de vedere numeric, este a treia minoritate națională din România, după minoritățile maghiară și a romilor. Este reprezentată în parlament de Uniunea Ucrainenilor din România, care numără peste 100 filiale (după volumul colectiv *Istoria minorităților naționale din România*, EDP, 2008).

Din articolul 8 – Învățământ - au fost selectate următoarele paragrafe și subparagrafe pentru limba ucraineană:

- paragraful 1. În materie de învățământ, părțile se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite astfel de limbi, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și fără a aduce atingere limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului:

subparagraful a)(i) să prevadă desfășurarea unei educații preșcolare în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful b)(i) să prevadă desfășurarea unui învățământ primar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful c)(i) să prevadă desfășurarea unui învățământ secundar în limbile regionale sau minoritare respective;

subparagraful d)(iv) să aplice una dintre măsurile vizate la pct. (i)-(iii) de mai sus cel puțin elevilor care o solicită sau, dacă este cazul, ale căror familii o solicită - în număr considerat suficient;

subparagraful e)(iii) dacă în temeiul rolului statului în raport cu instituțiile de învățământ superior, prevederile pct. (i) și (ii) nu pot fi aplicate, să încurajeze și/sau să autorizeze crearea unui învățământ superior în limbile regionale sau minoritare ori a unor modalități permițând studierea acestor limbi în universitate sau în alte instituții de învățământ superior;

subparagraful f) (iii) dacă autoritățile publice nu au competențe directe în domeniul educației adulților, să favorizeze și/sau să încurajeze predarea acestor limbi în cadrul educației pentru adulți ori al educației permanente;

subparagraful g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

subparagraful h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a aceluia dintre paragrafele a)-g) acceptate de parte;

subparagraful i) să creeze unul sau mai multe organe de control însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instituirii ori a dezvoltării predării limbilor regionale sau minoritare și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice care vor fi făcute publice.

În prezent, sistemul public de educație pentru copiii aparținând minorității ucrainene din România este organizat astfel:

1. unități de învățământ cu predare în limba română, în care se asigură studiul limbii ucrainene ca disciplină;
2. unități de învățământ cu predarea disciplinelor în limba ucraineană;
3. unități de învățământ cu predare în limba română, în care se asigură predarea parțială a disciplinelor în limba maternă.

Elevii de naționalitate ucraineană din sistemul învățământului pentru minorități naționale se regăsesc preponderent în prima formă de învățământ, respectiv cu studiul limbii materne ca disciplină școlară, aceasta răspunzând la ora actuală celor mai numeroase solicitări ale părinților și copiilor.

În anul școlar 2008 – 2009, rețeaua publică de educație pentru limba maternă ucraineană include în total, la nivel preuniversitar:

- 150 școli cu clasele I – VIII și grădinițe, în care limba maternă ucraineană se predă ca disciplină;
- 1 liceu cu predarea tuturor disciplinelor în limba maternă – Liceul Teoretic Ucrainean *Taras Șevcenko* din Sighetu Marmației, județul Maramureș;
- 2 licee în care predarea disciplinelor se face parțial în limba ucraineană la clase de a IX-a și a X-a, restul fiind predate în limba română – Colegiul Tehnic *Lațcu Vodă* din Siret, județul Suceava și Liceul *Iulia Hasdeu* din Lugoj, județul Timiș.

În total sunt organizate în școli 172 grupe și 334 clase, numărul elevilor fiind de 6649. În cele 58 de grădinițe cu predare în limba ucraineană învață 1986 de copii. În total, numărul copiilor și elevilor de etnie ucraineană cuprinși în învățământul în limbile minorităților în anul 2009 se ridică la 8635.

Numărul cadrelor didactice – educatori, învățători, profesori – este de 493 în total (410 în județul Maramureș, 51 în județul Suceava, 15 în județul Timiș, 7 în Caraș-Severin, 6 în Botoșani, 2 în Satu Mare, 1 în județul Arad și 1 în județul Tulcea)²³⁵.

Studiul limbii materne pentru elevii de naționalitate ucraineană este organizat în localități din județele Maramureș, Suceava, Caraș-Severin, Timiș, Arad, Tulcea, Botoșani și Satu Mare, prin intermediul Inspectoratelor Școlare Județene, acestea fiind și zonele cu concentrări semnificative de etnici ucraineni.

- În județul Maramureș, în localități reprezentative precum Sighetu Marmației, Rona de Sus, Valea Vișeuului, Poienile de sub Munte, Ruscova, Crăciunești, Remeți etc., funcționează 58 de școli și grădinițe, în care învață peste 5400 copii și elevi. Dintre aceștia, circa 240 învață la Liceul Teoretic „Taras Șevcenko“ din Sighetu Marmației, singurul liceu cu predare în limba ucraineană din țară. Numărul cadrelor didactice - educatori, învățători și profesori - se ridică în județ la cifra de 410 persoane.

Redeschiderea Liceului „Taras Șevcenko“ la Sighet, la începutul anului școlar 1997, ca urmare a unei inițiative de colaborare a președinților României și Ucrainei, a marcat un moment important pentru întreaga comunitate ucraineană. Nu numai că a reînviat o tradiție locală, dar în câțiva ani liceul a devenit un for de educație respectat, nucleul care îi atrage spre studiu pe elevii ucraineni dotați și talentați din toate satele maramureșene. Pe lângă profilurile care se studiază (matematică-informatică, științe), există și o secție de liceu pedagogic, care pregătește educatori, învățători, institutori. Aceștia profesează de regulă în satele cu grădinițe și școli de limbă ucraineană din județele Maramureș și Suceava.

Liceul s-a dezvoltat, extinzând numărul de clase, oferind cadrelor didactice posibilitatea de a se titulariza pe posturi, dotând clasele în funcție de profil. În fiecare an elevii liceului obțin premii la olimpiada națională de limba și literatura ucraineană, sunt invitați în excursii și tabere în România sau în Ucraina, organizează manifestări științifice și culturale interne și internaționale. Între ultimele evenimente s-a numărat simpozionul internațional "Taras Șevcenko în România", desfășurat în mai 2008. La liceu se predă și religia în limba ucraineană, iar elevii cei mai dotați participă la cercul de literatură ucraineană, la cor și activități muzicale etc.

²³⁵ Date trimise DRI de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării – Direcția Generală Învățământ în Limbile Minorităților și Relația cu Parlamentul

În ultimii ani Ministerul Educației a asigurat renovarea Liceului „Taras Șevcenko“ din Sighetu Marmăției și a 11 școli și grădinițe din județul Maramureș, fondurile alocate în acest scop ridicându-se la 322.500 lei.

- În județul Suceava, la Negostina, Șerbăuți, Vășcăuți și în alte localități: circa 50 școli și grădinițe, în care învață peste 2000 copii și elevi, din care 44 elevi în clasele a IX-a și a X-a la Colegiul Tehnic „Lațcu Vodă“ din Siret, cu predare parțială în limba ucraineană. Numărul cadrelor didactice este de circa 50 persoane.

Spre exemplificare, redăm în cele de mai jos date despre predarea limbii ucrainene în județul Suceava, transmise de Inspectoratul Școlar Județean, unde există un inspector pentru această disciplină:

Interesul pentru studiul limbii și literaturii ucrainene în județul Suceava a crescut de la an la an, mai ales după anul 2007, când a fost numit un inspector de specialitate pe județ. Astfel, dacă în anul școlar 2006-2007 limba ucraineană se studia în 36 de școli de către 1657 elevi și 125 preșcolari, iar numărul cadrelor didactice era de 36, în anul școlar 2007-2008 sistemul s-a extins, prin înființarea clasei a IX-a cu predare parțială în limba ucraineană la Liceul „Lațcu Vodă” din Siret. Numărul de elevi și preșcolari care studiază ucraineana a crescut semnificativ, ajungând la 2219. S-au înființat noi grupe și clase în 5 școli din județ, iar numărul cadrelor didactice a crescut la 42.

În anul școlar 2008-2009, situația se prezintă astfel: limba și literatura ucraineană se studiază în 41 de școli și 12 grădinițe de către 336 preșcolari și 2237 elevi. Cadrele didactice care predau această disciplină sunt în număr de 52, dintre care 10 educatoare, 17 învățători/ institutori și 25 de profesori. Învățământul este organizat pe clase și pe grupe de elevi. La Colegiul Tehnic „Lațcu Vodă” din Siret a fost înființată o nouă clasă de filologie cu predare parțială în limba ucraineană, având 22 de elevi. Începând cu acest an școlar, cele două clase de filologie de la liceu studiază în limba ucraineană și disciplina religie.

Pe lângă cele două clase, există și 4 grupe de elevi pregătiți special pentru concursurile școlare, corespunzătoare claselor IX - XII, în total 107 elevi, care aduc acestei școli în fiecare an premii importante.

Cadrele didactice din județul Suceava și-au exprimat dorința ca, în baza Protocolului de colaborare în domeniul învățământului semnat între Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului din România și Ministerul Învățământului și Științei din Ucraina pentru anii de învățământ 2008-2011, să fie invitate cadre didactice din Ucraina care să predea anumite materii în școli.

Ca disciplină aparte, limba și literatura ucraineană se studiază în școlile cu predare în limba română, la cerere, pe clase. În anul școlar 2008 – 2009 există un număr de circa 90 de clase de acest tip, în 25 de școli din localitățile Bălcăuți,

Negostina, Gropeni, Ulma, Lupcina, Nisipitu, Izvoarele Sucevei, Brodina de Sus, Brodina de Jos, Paltinu, Călinești Cuparencu, Călinești Enache, Șerbăuți, Vășcăuți, Călinești Vasilache ș.a.

Predarea limbii ucrainene se face și pe grupe de elevi, constituite fie la nivelul clasei, fie din clase diferite, pe ani de studiu. Astfel, în anul școlar 2008 – 2009 s-au constituit 42 de grupe. Dintre acestea, 4 grupe de elevi studiază și religia în limba ucraineană la școlile din Clit, Cacica, Solonețul Nou și Rădăuți, iar 38 se regăsesc în școli din localitățile Siret, Brodina, Moldova Sulița, Rădăuți, Milișăuți, Argel, Paltinu-Spărturi, Măriței, Slobozia și din municipiul Suceava.

În județ există multe cereri pentru a se studia limba ucraineană încă de la grădiniță, dar deocamdată nu există suficiente educatoare care să cunoască limba.

Copiii și elevii suceveni de etnie ucraineană sunt implicați în diverse proiecte, participă la excursii, festivaluri și concursuri, ceea ce îi motivează în studiul limbii materne. Între cele mai importante manifestări la care au fost prezenți în anul 2008 se numără: proiectele educative *Vecini în Europa unită; Bucovina – model de conviețuire interetnică; Unitate interetnică prin tradiții și cultură; Dialog intercultural bucovinean; Școala – centru intercultural*; concursul de poezie *Versul lui Șevcenko*; concursul zonal *Oul închistrit*; concursul județean *Ziua internațională a limbii materne*; simpozionul internațional *Dezvoltare multiculturală într-un spațiu european*; festivalurile de folclor *Conviețuiri, Întâlniri bucovinene, Hai să dăm mână cu mână*, festivalul – concurs *Flori de măr, Festivalul colindelor ucrainene*, școala de vară *Celebrarea multiculturalismului și învățarea prin proiecte în beneficiul comunității*; comemorarea Holodomorului din Ucraina anilor 1932-1933, manifestare intitulată *Lumânarea nestinsă*; comemorarea scriitoarei ucrainene Olga Kobileanska, originară din România.

- În județul Timiș, în localități precum Știuca, Barna Pogănești, Darova, Pietroasa Mare, funcționează 17 școli și grădinițe, unde învață peste 450 copii și elevi de etnie ucraineană, din care 30 în cadrul Liceului „Iulia Hasdeu“ din Lugoj (clasele a IX-a și a X-a, cu predare parțială); 15 cadre didactice de limba ucraineană predau în județ.
- În județul Botoșani: 11 unități școlare, cu circa 375 copii și elevi și 6 cadre didactice.
- În județul Caraș-Severin: 7 unități școlare, cu peste 200 copii și elevi și 6 cadre didactice.
- În jud. Satu Mare: 1 unitate școlară, circa 140 copii și elevi, 2 cadre didactice.
- În județul Arad: 3 unități școlare, circa 60 copii și elevi, 1 cadru didactic.

- În județul Tulcea, la Murighiol și Dunavățul de Jos: 2 unități școlare, 48 elevi, 1 cadru didactic.

Menționăm că în grupele de grădiniță, care se regăsesc în toate județele menționate, abordările pot fi și bilingve, în ucraineană-română, datorită faptului că părinții nu solicită predarea tuturor disciplinelor în limba ucraineană. În școli, inclusiv în învățământul primar, cu toate încercările activiștilor Uniunii Ucrainenilor din România de a-i convinge pe părinți, încă mai există reticențe față de predarea integrală a disciplinelor în limba ucraineană, engleza, informatica sau alte discipline fiind mai solicitate.

În prezent, predarea limbii ucrainene la toate nivelurile se face în baza programelor de învățământ, în regimul a 3 - 4 ore săptămânal, prevăzute în trunchiul comun de discipline școlare. Elevii etnici ucraineni învață după manualele revizuite, care se editează anual în baza comenzilor inspectoratelor școlare județene. Pentru a atenua problema manualelor, cu care școlile s-au confruntat în anii anteriori, la sfârșitul lunii aprilie 2009 se preconizează prima întâlnire a membrilor Comisiei Mixte Româno-Ucrainene de coordonare a elaborării manualelor noi de limbă ucraineană pentru clasele I - XII. Întâlnirea va avea loc la Liceul Ucrainean „Taras Șevcenko“ din Sighetu Marmației.

Părinții ucraineni nu au solicitat până în prezent desfășurarea unui învățământ tehnic și vocațional în limba ucraineană și nici predarea limbii materne ucrainene în cadrul educației tehnice și vocaționale.

La nivelul învățământului superior, există trei secții care oferă pregătire și specializare în domeniul limbii ucrainene:

- cea existentă de peste 50 de ani din cadrul Facultății de Limbi Străine a **Universității din București**, o secție cu o tradiție de studiu și cercetare foarte respectată, la care vin studenți din toată țara;
- o secție de limbă ucraineană în apropierea zonelor cu comunități semnificative de ucraineni din Maramureș și Banat în cadrul **Universității „Babeș Bolyai“ din Cluj-Napoca**, cunoscută pe plan european și internațional ca universitate multiculturală, în care funcționează în paralel linii cu predare în limbile română, maghiară, germană, o secție ucraineană și un Centru de Studii Iudaice;
- o secție înființată de câțiva ani în cadrul **Universității „Ștefan cel Mare“ din Suceava**, în apropierea concentrărilor de etnici ucraineni din zona Bucovinei.

Toate cele trei secții de limbă ucraineană colaborează cu universități din Ucraina și din alte țări, realizează studii și cercetări, organizează evenimente corespunzătoare profilului lor. Sunt asigurate posibilități pentru studenți de a-și continua pregătirea la nivel masteral sau doctoral și de a participa la schimburi cu alte universități din lume.

Pe lângă opțiunea înscrierii la studii superioare în universități din România, există și posibilitatea obținerii de către etnicii ucraineni a unor burse de studii universitare în diferite centre din Ucraina. Bursele se acordă în baza acordurilor bilaterale dintre Ministerul Educației din România și Ministerul Învățământului din Ucraina, prin intermediul Centrului Național pentru Burse de Studii în Străinătate. Pentru anul

universitar 2007 – 2008, de exemplu, statul ucrainean a acordat pentru cetățeni români de etnie ucraineană 15 burse pentru studii în școli profesionale și instituții de învățământ superior de primul și al doilea grad de acreditare, precum și 50 burse pentru studii în instituții de învățământ superior de al treilea și al patrulea grad de acreditare. Dosarele de concurs pentru obținerea acestor burse (în română și ucraineană) se depun la Ministerul Educației. Actualul protocol de colaborare în domeniu a fost perfectat în anul 2008 și are valabilitate până la 31.08.2011.

În ceea ce privește **educația pentru adulți**, doar prin anii '50 în județele în care trăiesc ucrainenii au fost organizate cursuri, în cadrul așa-zisei „alfabetizări“. În prezent nu sunt organizate cursuri de limba și civilizație ucraineană pentru adulți, dar există posibilități de organizare a acestora în cursul iernii, având în vedere că populația ucraineană din România este preponderent rurală.

Pentru formarea continuă a cadrelor didactice care predau limba sau în limba ucraineană, Ministerul Educației și Uniunea Ucrainenilor din România organizează și finanțează transportul la cursurile de formare continuă din Ucraina, destinate profesorilor, metodiștilor și inspectorilor de limbă ucraineană, la care participă și cadre didactice din România.

Istoria și tradițiile minorității ucrainene se studiază ca disciplină în școli la clasele a VI-a și a VII-a, în limba maternă. În prezent, grupuri de lucru din patru regiuni ale României în care locuiesc ucrainenii elaborează un manual bilingv româno-ucrainean pentru această materie și un volum de istorie a ucrainenilor pentru uzul general, de asemenea bilingv.

Direcția Generală Învățământ în Limbile Minorităților și Relația cu Parlamentul din Ministerul Educației, prin intermediul inspectoratelor școlare din județele cu școli de limbă ucraineană, monitorizează și controlează funcționarea formelor de educație destinate minorității ucrainene. În cadrul raportărilor generale ale ministerului, sunt incluse date despre rezultatele obținute la tezele, testele și examenele naționale, precum și la concursurile școlare de elevii care studiază limba ucraineană. Ministerul monitorizează propunerile de îmbunătățire a planurilor-cadru de învățământ, a programelor școlare și a manualelor pentru învățământul preuniversitar în limbile minorităților naționale, precum și calitatea învățământului prin proiectarea tematicii inspecțiilor de specialitate.

Uniunea Ucrainenilor din România (UUR) sprijină constant Ministerul Educației pentru a asigura un învățământ de calitate, pentru a completa cele învățate la școală cu activități extrașcolare în limba maternă, pentru a stimula elevii cu rezultate deosebite. Prin filialele sale, Uniunea Ucrainenilor realizează rapoarte periodice despre formele de educație pentru copiii și elevii ucrainenii, care sunt publicate de regulă în presa proprie.

- paragraful 2. În materie de învățământ și în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în limba regională sau minoritară ori predarea acestei limbi la nivele de învățământ corespunzătoare.

Orice astfel de cereri sunt soluționate de regulă cu promptitudine de Ministerul Educației. Deocamdată nu au fost formulate solicitări oficiale pentru înființarea unor unități școlare în care să fie utilizată limba ucraineană în alte zone ale României decât cele locuite în mod tradițional de etnicii ucraineni.

Legat de articolul 9 – Justiția, au fost selectate următoarele prevederi:

- **paragraful 1. Părțile se angajează, în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare în care numărul persoanelor folosind limbile regionale sau minoritare justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia dintre aceste limbi și cu condiția ca utilizarea posibilităților oferite de prezentul paragraf să nu fie considerată de către judecător ca împiedicând buna administrare a justiției:**

subparagraful a) (ii) în cadrul procedurilor penale: să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară;

subparagraful a) (iii) în cadrul procedurilor penale: să prevadă ca cererile și probele, scrise ori orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai pe motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară;

subparagraful b) (ii) în cadrul procedurilor civile: să permită ca, atunci când o parte la un litigiu trebuie să compară personal în fața unui tribunal, aceasta să se exprime în limba sa regională sau minoritară, fără ca prin aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful b) (iii) în cadrul procedurilor civile: să permită administrarea de documente și probe în limbile regionale sau minoritare, dacă este necesar prin recurgera la interpreți și traduceri;

subparagraful c) (ii) în procedurile în fața jurisdicțiilor competente în materie administrativă: să permită, în cazul în care o parte aflată în litigiu trebuie să compară în persoană în fața unui tribunal, să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără ca pentru aceasta să se expună la cheltuieli suplimentare;

subparagraful c) (iii) în cadrul procedurilor civile: să permită producerea de documente și de probe în limbile regionale sau minoritare; dacă este necesar, se va recurge la interpreți și traduceri;

subparagraful d) să ia măsuri pentru a asigura aplicarea pct. (i)-(iii) ale paragrafelor b) și c) de mai sus și utilizarea eventuală de interpreți și traduceri, fără ca aceasta să atragă cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

- **paragraful 2. Părțile se angajează:**

subparagraful a) să nu conteste validitatea actelor juridice întocmite în țară numai pe motivul că acestea sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară.

- **paragraful 3. Părțile se angajează să facă accesibile în limbile regionale sau minoritare textele legislative naționale cele mai importante și pe acelea care îi interesează în mod special pe cei care utilizează aceste limbi, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în alt fel.**

Nu deținem date privind utilizarea limbii ucrainene în justiție.

La articolul 10 - Autoritățile administrative și serviciile publice – au fost selectate următoarele prevederi:

- **paragraful 1. În circumscripțiile administrative ale statului locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, care justifică măsurile specificate mai jos, și în funcție de situația fiecărei limbi, părțile se angajează, în măsura în care este posibil:**

subparagraful a)(ii) să vegheze ca funcționarii autorităților administrative care asigură relația cu publicul să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile lor cu persoanele care li se adresează în aceste limbi;

subparagraful a)(iii) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi;

subparagraful a)(iv) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful a)(v) să vegheze ca vorbitorii de limbi regionale sau minoritare să poată prezenta ca valabil un document întocmit în aceste limbi;

- **paragraful 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare în care se justifică măsurile specificate mai jos, părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:**

subparagraful b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale ori scrise în aceste limbi;

subparagraful d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e) folosirea de către autoritățile regionale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude totuși folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

subparagraful g) folosirea sau adoptarea, dacă este cazul, alături de denumirea în limba (limbile) oficială (oficiale), a formelor tradiționale și corecte ale toponomiei în limbile regionale sau minoritare.

În cadrul unor autorități ale administrației publice locale constituite în județele **Botoșani, Caraș-Severin, Maramureș, Suceava, Tulcea** își desfășoară activitatea și persoane care cunosc limba ucraineană.

În județele **Caraș-Severin, Maramureș și Tulcea** autoritățile administrației publice locale au formulat în limba ucraineană răspunsuri la petițiile adresate de către cetățeni aparținând minorității ucrainene, în limba maternă.

- **paragraful 3. În ceea ce privește serviciile publice asigurate de către autoritățile administrative ori de către alte persoane care acționează în cadrul competenței acestora, părțile contractante se angajează, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi și în măsura în care acest lucru este posibil:**

subparagraful a) să vegheze ca limbile regionale sau minoritare să fie folosite în cadrul serviciilor publice;

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi;

subparagraful b) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

subparagraful c) să permită vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare să formuleze cereri în aceste limbi.

- paragraful 4. În vederea aplicării dispozițiilor paragrafelor 1, 2 și 3 pe care le-au acceptat, părțile se angajează să ia una sau mai multe dintre măsurile ce urmează:

subparagraful b) alegerea și, dacă este cazul, formarea unui număr suficient de funcționari și alți agenți publici;

subparagraful c) c) satisfacerea, în măsura în care este posibil, a cererilor agenților publici care cunosc o limbă regională sau minoritară de a fi repartizați în zona în care această limbă este folosită.

- paragraful 5. Părțile se angajează să permită, la cererea celor interesați, folosirea sau adoptarea de patronime în limbile regionale sau minoritare.

Cetățenii de etnie ucraineană reprezintă 6,7% din populația județului **Maramureș**. În acest context, în cadrul Inspectoratului Județean de Poliție își desfășoară activitatea 80 de persoane cunoscătoare ale limbii ucrainene (1 persoană are atestat pentru această limbă), în special în localitățile în care cetățenii de etnie ucraineană sunt într-o pondere semnificativă. O situație similară este întâlnită și în județele Botoșani, Suceava și Tulcea. În cadrul unităților de poliție din localitățile în care sunt concentrate comunități ale cetățenilor de etnie ucraineană sunt încadrate și persoane cunoscătoare ale limbii ucrainene.

Este uzuală folosirea patronimelor ucrainene tradiționale în toate zonele în care trăiesc etnici ucraineni, cu mențiunea că acestea se scriu conform grafiei limbii române.

Legat de articolul 11 - Mijloace de comunicare – au fost selectate următoarele:

- paragraful 1. Părțile se angajează, pentru vorbitorii limbilor regionale sau minoritare, în zonele în care aceste limbi sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, în măsura în care autoritățile publice au, în mod direct ori indirect, competențe, atribuții sau un rol în acest domeniu, cu respectarea principiilor de independență și autonomie a mijloacelor de comunicare:

a) în măsura în care radioul și televiziunea au caracterul de servicii publice:

subparagraful a)(iii) să ia măsuri corespunzătoare pentru ca difuzorii să programeze emisiuni în limbile regionale sau minoritare

subparagraful b)(ii) să încurajeze și/sau să faciliteze emiterea de programe de radio în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful c)(ii) să încurajeze și/sau să faciliteze difuzarea de programe de televiziune în limbile regionale sau minoritare, în mod periodic;

subparagraful d) să încurajeze și/sau să faciliteze realizarea și difuzarea de producții audio și audiovizuale în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful e)(i) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau menținerea cel puțin a unui organ de presă în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful g) să sprijine formarea jurnaliștilor și a personalului pentru mijloacele de comunicare ce utilizează limbile regionale sau minoritare.

În baza reglementărilor menționate la primul capitol al prezentului raport, etnicii ucraineni beneficiază de aceleași drepturi ca și membrii celorlalte minorități în domeniul libertății de expresie și al libertății de a primi și comunica informații.

Emisiunile de radio în limba ucraineană sunt produse și difuzate în prezent de Redacția Minorități din Radio România București și de posturile regionale Cluj, Iași, Reșița și Timișoara. Luând în considerare recenta ratificare a Cartei limbilor, în cadrul Redacției Minorități din București s-a elaborat un proiect care vizează extinderea timpului de emisie a redacției cu 2 ore pe zi. De asemenea, în urma cererii formulate de reprezentanții Uniunii Ucrainenilor din România, Societatea Română de Radiodifuziune a organizat un concurs pentru ocuparea unui post de redactor al emisiunii în limba ucraineană de la Studioul Regional Cluj, difuzată prin studioul local din Sighetul Marmației. Se speră că în acest fel conținutul emisiunilor se va îmbunătăți.

Ponderea săptămânală a emisiunilor destinate etnicilor ucraineni în cadrul programelor Societății Române de Radiodifuziune este următoarea:

- Radio Cluj - 15 minute;
- Radio Timișoara - 30 de minute;
- Radio Reșița – 20 minute;
- Radio Iași – 20 minute.

Un exemplu: Radio Timișoara, emisiunea în limba ucraineană. Această emisiune poate fi ascultată în prima duminică a fiecărei luni, între orele 18.00 și 19.00 și prezintă tradiții și obiceiuri din localitățile în care conviețuiesc ucraineni. Sunt prezentate localitățile din punct de vedere cultural, economic, social. Există o rubrică religioasă, una pentru copii, interviuri cu personalități de naționalitate ucraineană din țară și din Ucraina.

În ceea ce privește **utilizarea limbii ucrainene în televiziune**, aceasta este la fel de modestă față de mărimea și potențialul comunității ucrainene. Emisiunile despre sau destinate etnicilor ucraineni sunt difuzate pe cele cinci canale ale televiziunii publice naționale (TVR1, TVR2, TVR3, TVR Cultural și TVR Internațional) și la câteva din studiourile teritoriale - TVR Cluj, TVR Iași, TVR Timișoara, TVR Craiova. La redacția TVR București, emisiunile cu și despre ucraineni sunt realizate în limba română de "Secția emisiuni pentru alte minorități".

Înființarea în octombrie 2008 a canalului TVR3, care preia o serie de programe ale tuturor studiourilor teritoriale ale televiziunii publice și le transmite la scară națională, a permis mărirea spațiului alocat emisiunilor în limbile minorităților și a dus la crearea de noi emisiuni. Acest nou canal a soluționat și o parte din solicitările etnicilor ucraineni legate de prezența lor și utilizarea limbii în audiovizual, ceea ce constituie doar un început. Ca o premieră în istoria TVR, au fost introduse în grila de programe a canalului

TVR3 emisiuni în mai multe limbi minoritare, între care și limba ucraineană. În continuare se fac eforturi pentru atragerea și pregătirea de redactori multilingvi, care deocamdată sunt extrem de puțini. Este totuși de menționat că Departamentul pentru Relații Interetnice a organizat în ultimii ani cursuri de jurnalism pentru redactorii minorităților naționale, la care au participat și redactori de limba ucraineană.

La nivel regional, în ultimii ani se remarcă performanța unor studiouri locale în ceea ce privește promovarea limbii și culturii minorităților în audiovizual. Este cazul TVR Timișoara, de exemplu, care a experimentat cu succes în ultimii ani trecerea de la emisiuni pentru minorități în limba română la emisiuni în limbile minorităților. La TVR Timișoara s-au realizat, de asemenea, o serie de emisiuni, reportaje și știri despre multiculturalitate, interculturalitate și conviețuire interetnică în zona Banatului. S-au produs inclusiv clipuri de promovare a "Zilei minorităților naționale" (18 decembrie) și jurnale interculturale.

TVR a rezervat un spațiu de emisie pentru difuzarea săptămânală pe canalul TRV 3 a unui film artistic din statele de proveniență a minorităților naționale, cu subtitrare în limba română. În acest sens, TVR a demarat acțiuni în vederea semnării sau reînnoirii acordurilor de colaborare (schimb de emisiuni, filme artistice, documentare, reportaje etc.) între televiziunea publică din România și cele din Albania, Bulgaria, Cehia, Croația, Germania, Ucraina.

În ceea ce privește tipurile de emisiuni în care se regăsește și comunitatea ucraineană, pe canalele TVR 1, TVR 2 și TVR Cultural se transmit producțiile Secției "Emisiuni pentru alte minorități"²³⁶. Aceasta produce șapte ediții săptămânale în limba română, producție internă a TVR, însumând 4 ore și 30 minute, astfel:

Bagaj pentru Europa / Conviețuiri (TVR 1, durată 50 min., miercuri, de la ora 16.00) - conține elemente reprezentative pentru toate etniile recunoscute oficial în România;

Împreună în Europa (TVR 2, durată 52 min., vineri, de la ora 15.00) – abordează teme legate de interculturalitate, multiculturalitate, relații interetnice;

Identități (TVR Cultural, marți de la ora 19.00 și miercuri de la ora 16.00) - promovează esența și valorile diferitelor etnii din România;

Etnii danubiene (TVR 2, emisie pentru zonele Muntenia și Dobrogea, durată 26 min., luni, de la ora 17.00) - constă în trei reportaje filmate și montate, care se difuzează și apoi sunt comentate de un invitat al emisiunii.

Pe canalul TVR 3, emisiunile în limba ucraineană sunt preluate de la TVR Cluj și se difuzează în fiecare joi, având durată de câte 20 minute.

Referitor la relația cu mass media, minoritatea ucraineană a menționat: "În ceea ce privește mijloacele de informare, ucrainenii beneficiază de emisiuni în limba maternă la radio și televiziune numai la intervale mari, pe un spațiu de emisie extrem de redus.

²³⁶ Decât Secția emisiuni în limba maghiară și Secția emisiuni în limba germană (N.N)

Dorința noastră este ca spațiul alocat emisiunilor în limba ucraineană la radio să fie mărit, iar la televiziunea națională să se creeze o redacție proprie.”²³⁷

În ceea ce privește editarea unor organe de presă proprii, Uniunea Ucrainenilor din România este una dintre cele mai active organizații: cu sprijinul financiar al Guvernului României editează trei publicații în limba ucraineană (**Vilne slovo** = Cuvântul liber, **Naș holos** = Glasul nostru, **Ukrainskyi visnyk** – Curierul ucrainean) și o publicație în limba română – **Curierul ucrainean. Primele trei sunt publicate în** ediții bilunare, iar cel de-al patrulea apare o dată la două luni. Uniunea editează de asemenea revista ilustrată pentru copii în limba ucraineană **Dzvonik** (Clopoțel).

- paragraful 2. Părțile se angajează să garanteze libertatea de recepție directă a emisiunilor de radio și de televiziune ale țărilor vecine, realizate într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară și să nu se opună retransmiterii de emisiuni de radio și de televiziune din țările vecine, realizate într-o astfel de limbă. Ele se angajează în plus să vegheze ca nicio restricție a libertății de expresie și a liberei circulații a informației într-o limbă folosită într-o formă identică ori apropiată de o limbă regională sau minoritară să nu fie impusă presei scrise. Exercițarea libertăților menționate mai sus, atrăgând obligații și responsabilități, poate fi supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al integrității teritoriale ori al siguranței publice, al apărării ordinii și al prevenirii crimei, al protecției sănătății sau a moralei, al protecției reputației ori a drepturilor altora, pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale sau pentru garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

În zonele din nordul, nord-estul și sud-estul României, unde este concentrată cea mai mare parte a comunității ucrainene, se pot recepționa direct emisiuni de radio și de televiziune (prin cablu sau satelit) ale țării vecine – Ucraina, în limba respectivă.

Conform reglementărilor din domeniul audiovizualului, România permite retransmiterea de emisiuni de radio și de televiziune din Ucraina, realizate în limba ucraineană. Retransmiterea emisiunilor în diferite limbi din statele membre ale Uniunii Europene se realizează pe baza legislației comunitare, fără o autorizare prealabilă, iar retransmisia emisiunilor din state nemembre ale Uniunii Europene se poate realiza pe baza unui aviz al autorității de reglementare în domeniu: *“Pentru celelalte state vecine României, dar nemembre ale Uniunii Europene, acestea pot transmite programe adresate minorităților naționale din România, în baza unui acord de retransmisie eliberat de Consiliul Național al Audiovizualului pentru programele audiovizuale care un se află sub incidența unui acord internațional de liberă retransmisie. În această situație s-ar putea afla programele transmise din Ucraina, Serbia și Republica Moldova”*²³⁸.

²³⁷ Citat din Raportul trimis DRI de Uniunea Ucrainenilor din Romania, pag.3

²³⁸ Date transmise DRI de Consiliul Național al Audiovizualului.

- paragraful 3. Părțile se angajează să vegheze ca interesele vorbitorilor limbilor regionale sau minoritare să fie reprezentate ori luate în considerare în cadrul structurilor eventual create, în conformitate cu legea, având ca sarcină garantarea libertății și a pluralității mijloacelor de comunicare.

Au fost nominalizați jurnaliști de diferite etnii în cadrul consiliilor de administrație ale Radioului și Televiziunii publice, la propunerea parlamentarilor minorităților. De asemenea, în conducerea Consiliului Național al Audiovizualului există specialiști aparținând minorităților, care reprezintă poziția acestora.

Din articolul 12 - Activități și facilități culturale – au fost selectate:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile și facilitățile culturale - în special biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, precum și operele literare și producția cinematografică, folclorul, festivalurile, industria culturală, incluzând în special utilizarea de noi tehnologii -, părțile se angajează, în zonele în care aceste limbi sunt folosite și în măsura în care autoritățile publice au competențe, puteri sau rol în acest domeniu:

subparagraful a) să încurajeze formele de exprimare și inițiativele specifice limbilor regionale sau minoritare și să favorizeze diferite mijloace de acces la operele produse în aceste limbi;

subparagraful b) să favorizeze diferitele modalități de acces în alte limbi la operele produse în limbile regionale sau minoritare, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful c) să favorizeze accesul în limbile regionale sau minoritare la operele produse în alte limbi, sprijinind și dezvoltând activitățile de traducere, dublare, postsincronizare și subtitrare;

subparagraful d) să vegheze ca organismele însărcinate să întreprindă și să susțină diferite forme de activități culturale să integreze într-o măsură adecvată cunoașterea și folosirea limbilor și culturilor regionale sau minoritare în acțiunile a căror inițiativă o au ori pe care le sprijină;

subparagraful e) să favorizeze punerea la dispoziția organismelor însărcinate să întreprindă sau să susțină activități culturale a unui personal cunoscător al limbii regionale sau minoritare, precum și al limbii (limbilor) restului populației;

subparagraful f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților limbilor regionale sau minoritare la demersurile de organizare a facilităților și de planificare a activităților culturale;

subparagraful g) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea unuia sau mai multor organisme însărcinate să colecteze, depoziteze și să prezinte ori să publice operele realizate în limbile regionale sau minoritare;

subparagraful h) dacă este necesar, să creeze și/sau să promoveze și să finanțeze servicii de traducere și de cercetare terminologică, în vederea în special a menținerii și dezvoltării în fiecare limbă regională sau minoritară a unei terminologii administrative, comerciale, economice, sociale, tehnologice ori juridice adecvate.

În plan cultural-științific, ucrainenii desfășoară o activitate susținută, mai ales după 1990, datorită sprijinului financiar acordat de Guvernul României. În fiecare an, în baza unui plan al proiectelor culturale, UUR organizează o serie de festivaluri, unele devenite tradiționale, simpozioane științifice, mese rotunde, expoziții de pictură și grafică, prezentări de cărți, întâlniri ale scriitorilor ucrainenii cu cititorii. De exemplu, calendarul cultural al organizației pentru anul 2009 cuprinde 41 activități. Majoritatea au ca obiectiv marcarea principalelor sărbători religioase; menținerea unor tradiții importante ale comunităților locale; sărbătorirea poetului național Taras Șevcenko în toate filialele organizației, festivaluri de folclor și colinde ucrainene, concursuri de poezie etc.

În ceea ce privește editarea de cărți, elita ucraineană oferă anual 10 - 15 titluri de lucrări de beletristică, lingvistică, folclor, istorie, muzică etc., reușind să convingă lumea culturală și științifică din România și din alte țări că este capabilă să producă valori remarcabile. Numeroși autori din rândul etniei sunt înscriși în Uniunea Scriitorilor din România. Activitatea editorială bogată a uniunii cuprinde în general tipărirea unor volume de poezie și proză în limba ucraineană, tipărirea unor antologii, numeroase traduceri în și din limba ucraineană, un loc aparte fiindu-i acordat poetului – simbol al culturii ucrainene, Taras Șevcenko.

În ultimii ani, pentru unele proiecte UUR a solicitat și a obținut sprijinul financiar al Departamentului pentru Relații Interetnice, din fondurile alocate programelor interetnice și de combatere a intoleranței: între acestea se numără tabăra pentru elevi *Dialog intercultural bucovinean*, desfășurată în 2008 la Predeal; festivalul interetnic *Conviețuiri*, ediția a XV-a, desfășurat în 2008 în comuna Măriței, județul Suceava. O altă tabără pentru elevi și un atelier de pictură au fost proiecte propuse de ucrainenii și sprijinite de DRI în anul 2009.

Ministerul Culturii și Cultelor, prin serviciul specializat pe diversitate, sprijină anual diverse proiecte propuse de minoritatea ucraineană. Au devenit tradiționale manifestări precum: „Zilele culturii slave dedicate Sf. Kiril și Metodie”, festivalul minorităților naționale „Serbările Deltei” – Sulina, programe dedicate Bucovinei, cercetări etnografice.

Pe de altă parte, diverse activități culturale se realizează prin Administrația Fondului Cultural Național, instituție publică subordonată Ministerului Culturii.

În Ministerul Culturii există un consilier specializat pe problemele culturii ucrainenilor, care colaborează cu consilierii de la diverse primării, cei de la prefecturi, cu direcțiile județene de cultură, muzee, biblioteci etc.

- paragraful 2. În ceea ce privește alte zone decât cele în care limbile regionale sau minoritare sunt în mod tradițional folosite, părțile se angajează să autorizeze, să încurajeze și/sau să prevadă, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare justifică aceasta, activități ori facilități culturale adecvate, în conformitate cu paragraful precedent.

Ansamblurile de muzică populară, dansuri, obiceiuri tradiționale, meșterii populari de etnie ucraineană participă la cele mai importante târguri și festivaluri din țară și din București. Ucrainenii sunt prezenți în fiecare an cu ansambluri valoroase la festivalurile ProEtnica Sighișoara, Întâlniri bucovinene, Conviețuiri – Suceava, la târgul de tradiții și meșteșuguri EtnoRustica, la Ziua minorităților naționale. În ultimii ani, cu sprijinul autorităților ucrainene și din bugetul alocat de statul român au fost achiziționate costume populare, instrumente muzicale, echipamente astfel încât ansamblurile ucrainene să se prezinte cât mai bine la manifestări din țară și din străinătate.

- paragraful 3. Părțile se angajează ca în politica lor culturală pe plan extern să acorde un loc corespunzător limbilor regionale sau minoritare și culturii pe care ele o exprimă.

În baza *Protocolului de colaborare între Ministerul Culturii și Cultelor din România și Ministerul Culturii și Artelor din Ucraina*, încheiat pentru perioada 2003 – 2006 și continuat, se desfășoară anual o serie de activități culturale în cooperare. De asemenea, o serie de activități legate de dotarea bibliotecilor și a muzeelor, ridicarea de statui, turnee ale ansamblurilor, organizarea unor manifestări în colaborare cu prilejul diferitelor sărbători se desfășoară în baza tratatului bilateral de prietenie și colaborare.

Legat de articolul 13 - Viața economică și socială – au fost selectate:

- paragraful 1. În ceea ce privește activitățile economice și sociale, părțile se angajează, pentru ansamblul țării:

subparagraful b) să interzică introducerea în regulamentele interne ale întreprinderilor și în actele private a oricăror clauze ce exclud ori limitează folosirea limbilor regionale sau minoritare, cel puțin între vorbitorii aceleiași limbi.

Nu deținem date privind utilizarea limbii ucrainene în activitatea economică, dar este cunoscut faptul că firmele mixte româno-ucrainene angajează în anumite posturi cunoscători ai ambelor limbi.

Nu există regulamente care să interzică sau să limiteze folosirea limbii ucrainene în activități sociale în zonele în care trăiesc etnici ucraineni. Dimpotrivă, autoritățile iau măsuri pentru a face față unor situații în care este nevoie ca specialiștii din spitale, cămine de bătrâni etc. să înțeleagă limba, în zonele în care etnicii ucraineni se regăsesc în număr relativ mare.

Din articolul 14 - Schimburi transfrontaliere – au fost selectate:

- paragraful a) să aplice acordurile bilaterale și multilaterale existente care le angajează față de statele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică ori apropiată sau, dacă este necesar, să depună toate eforturile pentru a încheia astfel de acorduri, de natură să favorizeze contractele între vorbitorii aceleiași limbi din

statele respective, în domeniile culturii, învățământului, informației, formării profesionale și educației permanente;

Tratatul bilateral încheiat între România și Ucraina în 1997 include și un capitol privind protecția reciprocă a persoanelor aparținând minorității române din Ucraina, respectiv minorității ucrainene din România. În baza acestui document au loc frecvent reuniuni ale comitetelor sau comisiilor mixte de colaborare instituite al nivel prezidențial, la nivelul Ministerelor de Externe, la nivelul Ministerelor Învățământului și al Ministerelor Culturii. În anii 2006 și 2007 au avut loc monitorizări reciproce în diferite zone din ambele țări, organizate de Ministerele de Externe.

Din 1991, UUR este membră a Congresului Mondial al Ucrainenilor, cu sediul la Toronto (Canada), iar din 1994 este membră fondatoare a Congresului European al Ucrainenilor; în 2001, UUR a devenit membră a Consiliului Ucrainean Mondial de Coordonare din Kiev. UUR întreține relații foarte bune de colaborare cu Ucraina, precum și cu comunitățile ucrainene din Ungaria, Republica Moldova, Polonia, Slovacia, Germania ș.a.

- paragraful b) în interesul limbilor regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să promoveze cooperarea transfrontalieră, mai ales între autoritățile regionale ori locale din zonele în care aceeași limbă este folosită într-o formă identică sau apropiată.

La granița cu Ucraina, Programul de Cooperare Transfrontalieră Ungaria-Slovacia-România-Ucraina 2007-2013 respectiv, Programul Operațional Comun România-Ucraina-Republica Moldova 2007-2013 beneficiază de un buget total pentru perioada 2007-2013 de 74,81 milioane EUR respectiv de 138,1 milioane EUR. Prioritățile primului Program se referă la dezvoltarea economică și socială, îmbunătățirea calității mediului, provocări comune și creșterea eficienței granițelor, inclusiv cooperarea de tip "people to people".

Programul Operațional Comun de Cooperare în bazinul Mării Negre 2007-2013 acoperă regiuni din România, Bulgaria, Grecia, Rusia, Turcia, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan, Georgia și Moldova. Obiectivul global al programului vizează dezvoltarea unor parteneriate regionale solide și strânsa cooperare în regiunile din bazinul Mării Negre. Una dintre prioritățile programului se referă la inițiativele culturale și educaționale pentru crearea unui climat cultural comun în zonă. Bugetul total al programului este de 17 milioane EUR.

În ceea ce privește cooperarea transnațională, Programul Operațional de Cooperare Transnațional sud-estul Europei vizează crearea de parteneriate transnaționale în domenii de importanță strategică în aria geografică eligibilă reprezentată de teritoriul Austriei, Greciei, Bulgariei, Ungariei, României, Sloveniei, Slovaciei, Croației, Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, Albaniei, Bosniei, Muntenegrului, Serbiei, Moldovei și de regiuni din Italia și Ucraina. Axele prioritare vizează sprijinirea inovării și antreprenoriatului, protecția și îmbunătățirea mediului înconjurător, îmbunătățirea

accesibilității și dezvoltare sinergiilor transnaționale ale zonelor cu potențial (în cadrul acestei axe, fiind eligibile inclusiv proiecte care promovează utilizarea patrimoniului cultural pentru dezvoltare).

Între cele mai active zone de cooperare transfrontalieră se numără:

Euroregiunea Carpatică, creată în 1993 de către organismele publice locale ale regiunilor de frontieră ale Ucrainei, Ungariei, Poloniei și Slovaciei. Din 1997 în componența Euroregiunii Carpatice au fost incluse județele de frontieră ale României, în care se regăsesc concentrații importante de etnici ucraineni.

Euroregiunea Prutul de Sus, înființată în 2000 în municipiul Botoșani (România). Fondatorii Euroregiunii „Prutul de Sus” au fost regiunea Cernăuți (Ucraina), județul Botoșani (România), județul Suceava (România), județul Bălți (Republica Moldova), județul Edineț (Republica Moldova). Începând cu data de 15 octombrie 2003 în componența Euroregiunii „Prutul de Sus” intră regiunile Cernăuți și Ivano-Frankivsk din partea Ucrainei, județele Botoșani și Suceava din partea României, raioanele Fălești, Edineț, Glodeni, Ocnița, Râșcani și Briceni din partea Republicii Moldova.

RESURSE

Rapoarte transmise la solicitarea Departamentului pentru Relații Interetnice de următoarele organizații ale minorităților naționale și instituții:

- Asociația Albanezilor din România
- Uniunea Armenilor din România
- Ministerul Culturii și Patrimoniului Național
- Uniunea Elenă din România
- Asociația Italianilor din România “RO.AS.IT.”
- Federația Comunităților Evreiești din România
- Asociația Macedonenilor din România
- Televiziunea Română
- Uniunea Polonezilor din România
- Partida Romilor “Pro Europa”
- Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului
- Ministerul Administrației și Internelor
- Societatea Română de Radiodifuziune, Radio România Regional, Departamentul pentru Producție Editorială, Studiurile Regionale și Redacția Minorități
- Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România
- Consiliul Național al Audiovizualului
- Uniunea Bulgară din Banat - România
- Ministerul Afacerilor Externe
- Ministerul Dezvoltării Regionale
- Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor din România (UDSCR)
- Uniunea Croaților din România
- Fundația Communitas
- Uniunea Sârbilor din România
- Uniunea Democrată Turcă din România
- Inspectoratul Școlar al județului Constanța
- Uniunea Ucrainenilor din România

Volume/ Articole

“Studiu referitor la comunitățile lingvistice din România în anii școlari 2006-2007 și 2007-2008”, Project on Ethnic Relations, București, 2008.

„Istoria minorităților naționale din România”, manual auxiliary pentru profesorii de istorie, Editura Didactica și Pedagogică, 2008.

„Roma in Romania”, elaborated by The Center for Documentation and Information about Minorities from the South-East of Europe (CEDIMR-SE)

Gheorghe Sarău, "Limba romani. Planificare lingvistică în România în perioada 1990-2008", in *An evaluation of policies of producing bilingual*.

Legislație

Constituția României, articol 120, paragraf 2.

Hotărârea de Guvern 103/2008

Regulamentul (EC) no. 562/2007 a Parlamentului și Consiliului European din 15 martie 2006, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 105/13.04.2006.

Rapoarte Oficiale

Guvernul României, Raport privind îndeplinirea prevederilor din Programul de guvernare 2005-2008 (www.guv.ro)

Reviste

Revista "Macedoneni din Craiova", nr. 3, 2007, Asociația Macedonenilor din România

Pagini de internet

www.armeni.ro/ro/det/Armenopolis

<http://www.asociatia-macedonenilor.ro/istoric.php>

<http://www.recensamant.ro/datepr/tb15.html>

<http://www3.limbi-straine.ro/2008/05/catedra-de-limbi-si-literaturi-slave.html>

www.divers.ro

www.romacenter.ro/publicatii/

http://www.Tartar.ro/articole/cine_sunt_Tartarii.php

http://www.e-primarii.ro/~dudestivechi/info_generale.php

<http://diversitate.cji.ro/categorie.php?id=2>

<http://www.cultura.ro/Documents.aspx?ID=365>

www.radiotimisoara.ro

<http://zagreb.mae.ro/index.php?lang=ro&id=25362>

<http://zagreb.mae.ro/index.php?lang=ro&id=25362>

www.recensamant.ro

<http://www.ubbcluj.ro/hu/index.html>

www.bartok.ro/aboutus.php

www.radiotimisoara.ro

<http://www.tvr.ro/emisiune.php?ed=60132>

<http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=36683>

